

Förord

Under mottot *Rättvisa och effektivitet* är ESO:s uppgift att publicera rapporter eller debattskrifter som handlar om något inom den offentliga sektorn eller inom någon verksamheter som helt eller delvis finansieras med offentliga medel.

Den här rapporten skiljer sig emellertid i vissa avseenden från genomsnittsrapporten, inte minst genom sitt omfång. Vi presenterar här en svensk motsvarighet till de benchmarking-rapporter som den danska regeringen gett ut 1997 och 1999 under namnet *Danmark ett föregångsland* och som hittills inte tagits fram i Sverige. Sådana heltäckande rapporter ges också ut av finansdepartementen i bl.a. Nederländerna och Finland.

Rapporten täcker inte mindre än tolv olika samhällssektorer: makroekonomiska frågor, arbetsmarknaden, näringslivet, utrikeshandeln och investeringarna, skatterna, utbildning, forskning, IT-sektorn, infrastrukturen, hälso- och sjukvården, socialförsäkringarna och fördelningspolitiken samt miljö- och energifrågorna. För totalt sett 155 indikatorer har den svenska positionen rangordnats i förhållande till läget i Danmark, Nederländerna, Tyskland, Frankrike, Storbritannien, USA och Japan.

Man kan ställa frågan varför ESO har behövt göra detta. Varje rapport eller utredning med självaktning brukar ju innehålla internationella utblickar eller jämförelser. OECD, Eurostat, svenska SCB och många andra publicerar redan otroliga mängder av statistik och olika slag av nyckeltal. Men just därför är det min fasta övertygelse att en rapport av detta slag fyller en viktig uppgift i den offentliga debatten som en utgångspunkt när det gäller att granska rättvisa och effektivitet i samhället.

Genom att jämföra samma länder tvärs över olika samhällssektorer i ett enda sammanhang kan man få en grov bild av var Sverige ligger bra till respektive sådana områden där vi kanske hamnat på efterkälken. Det går alltid att göra fristående internationella jämförelser för enstaka variabler och med olika länder, som varierar från gång till gång. Beroende på vad man jämför och med vem kan man alltid bevisa något, vare sig det handlar om att hitta en förebild i något annat land som vi bör efterlikna eller kanske bevisa att vi är bäst.

Vi har avstått från att försöka sammanställa en totalbild av läget i någon sammanfattning. Men vi kan samtidigt konstatera att utfallet totalt sett för Sverige är mycket bra. I inte mindre än 67 eller 43 % av samtliga 155 indikatorer ligger Sverige etta eller tvåa. På medelnivå hamnar 39 % och endast i 18 % ligger vi sist eller näst sist. I fråga om 26 indikatorer (17 %) ligger Sverige etta och i fråga om 14 indikatorer (9 %) ligger vi sist.

Tabell Sammanställning över Sveriges position

Område	Över medel- nivå	varav nr 1	Medel- nivå	Under medel- nivå	varav sista	Summa
Makroekonomi	3	(3)	3	5	(3)	11
Arbetsmarknad	7	(3)	11	2	(0)	20
Näringsliv	3	(1)	7	2	(1)	12
Utrikeshandel	5	(2)	4	0	(0)	9
Skatter	2	(1)	4	2	(1)	8
Utbildning	7	(1)	7	8	(6)	22
FoU	4	(4)	1	1	(1)	6
IT	9	(4)	1	0	(0)	10
Infrastruktur	6	(3)	5	0	(0)	11
Hälsa- och sjukv.	7	(1)	6	1	(0)	14
Socialförsäkr.	9	(1)	4	2	(1)	15
Miljö och energi	5	(2)	8	4	(1)	17
TOTALT	67	(26)	61	27	(14)	155

Men om vi närmare studerar (se tabellen) så är skillnaderna stora mellan de olika samhällssektorerna. När det gäller utrikeshandel och investeringar, IT-sektorn och infrastrukturen hamnar vi inte under medelnivå i fråga om någon enda indikator. I fråga om hälso- och sjukvården, socialförsäkringarna, inkomstfördelning och IT-sektorn ligger Sverige till övervägande delen över medelnivå.

Flertalet av de indikatorer där Sverige återfinns under medelnivå finns inom det makroekonomiska området, utbildningssektorn och miljö- och energifrågorna. Uppenbarligen är detta områden där vi har anledning att gå vidare och granska varför det är så. Indikatorer inom utbildningsområdet där Sverige intar bottenplatsen visar på få undervisningstimmar per elev i grundskolan, liten andel av 25-34-åringarna med eftergymnasial utbildning, få som kommer in på universitet och högskolor och få utexaminerade från längre naturvetenskapliga och tekniska utbildningar. När det gäller den akademiska utbildningen kan vi för

övrigt konstatera att endast 13,4 % av svenskar mellan 25 och 64 år hade högskoleexamen, vilket kan jämföras med USA där en fjärdedel av befolkningen har sådan utbildning. Om man granskar uppgifterna närmare finner vi att endast 11 % av 25-34-åringarna har högskoleexamen, men att hela 16 % av våra 45-54-åringar har det. Sverige har här uppenbarligen hamnat på efterkälken.

Det är bara ett exempel på frågor som kan komma upp vid en läsning av denna rapport. Men det finns också minst lika stor anledning att lyfta fram områden där vi är ledande. Inflationen är lägst i Sverige och sysselsättningen bland kvinnor är högre än i något annat land. När det gäller männens sysselsättningsnivå ligger den dock på medelnivå. Den totalt sett höga sysselsättningen i arbetskraften går att hänföra till att det är de svenska kvinnorna som arbetar i särskilt hög utsträckning. Inte i något annat land satsar näringslivet så mycket resurser på forskning (mätt som andel av BNP) som i Sverige.

Företagsskatterna är lägst i Sverige och övergången till s.k. gröna skatter har hunnit längst i Sverige. Inom IT-området ligger vi genomgående två efter USA.

Detta och mycket mera finns redovisat i rapporten. *Marja Lemne* vid ESO:s sekretariat har haft ansvaret för arbetet med denna svenska benchmarkingrapport som bygger på de danska förlagorna. I arbetet har också *Björn Sylvén* vid sekretariatet medverkat.

Det är min förhoppning att rapporten skall bidra till en konstruktiv och framåtsyftande debatt, bl.a. om behovet av fortlöpande och sammanhållna benchmarking-studier av detta slag.

Stockholm i april 2000

Anna Hedborg
Ordförande för ESO

Innehåll

1	Inledning	19
1.1	Bakgrund och syfte	19
1.2	Viktigt att jämföra med andra länder	21
1.3	Benchmarking	23
1.4	Den danska rapporten - innehåll och uppläggning	24
1.5	Den svenska studiens uppläggning	26
1.6	Det fortsatta arbetet med svensk benchmarking	28
2	Makroekonomiska förutsättningar	31
2.1	Den offentliga sektorns finanser, den offentliga skulden och skattetrycket	32
2.2	Inflation, räntor och valutakurser	37
2.3	Bytesbalansen och utlandsskulden	39
2.4	Investeringar	41
3	Arbetsmarknaden	45
3.1	Arbete och sysselsättning	47
3.2	Arbetslöshet	51
3.3	Arbetskraftens utbildningsnivå	57
3.4	Aktiv arbetsmarknadspolitik	59
3.5	Ersättningsnivåer, anställningstrygghet och lönekostnader	63
4	Näringslivet	67
4.1	Innovationer och tillgång till kunskap	68
4.2	Dynamik och anpassningsförmåga	72
4.3	Finansmarknaden	75

5	Utrikeshandel och direktinvesteringar	81
5.1	Handel och investeringar	82
5.2	Exporten	84
5.3	Direktinvesteringar	87
6	Skatter	91
6.1	Skattesystemet	92
6.2	Beskattning av arbetsinkomster	93
6.3	Indirekt beskattning	96
6.4	Gröna skatter och avgifter	97
6.5	Företagsbeskattning	98
7	Utbildning	101
7.1	Lika villkor	103
7.2	Utbildningskvalitet	104
7.3	Resurser för utbildning	109
7.4	Utbildningsnivån	113
7.5	Utbildning och arbetsmarknad	121
8	FoU	123
8.1	Forskningsutgifterna	124
8.2	Forskningens kvalitet och relevans	126
9	IT	131
9.1	IT-kapacitet	132
9.2	IT i näringslivet och i skolan	134
9.3	Telekommunikationer	137
10	Infrastruktur	143
10.1	Infrastrukturinvesteringar inom transportområdet	144
10.2	Infrastruktur för vägar och järnvägar	145
10.3	Transportmedlen	147

10.4	Utnyttjandet av infrastrukturen	151
10.5	Transportsektorns energiförbrukning och miljöeffekter	153
10.6	Energitillgångarna	156
11	Hälso- och sjukvård	159
11.1	Det allmänna hälsoläget	160
11.2	Förebyggande insatser	163
11.3	Utgifterna för hälso- och sjukvården	165
11.4	Vårdresurser	167
12	Socialförsäkringssystemet och fördelningspolitiken	175
12.1	Arbetsmarknadens minimilöner	177
12.2	Inkomstersättningar	178
12.3	Ersättningar till människor med reducerad inkomstförmåga	183
12.4	Barnomsorgen, äldreomsorgen och handikappomsorgen	184
12.5	Inkomstfördelning	187
12.6	Boendestandard	190
12.7	Den grova brottsligheten	193
12.8	Självordsfrekvensen	194
13	Miljö- och energi	195
13.1	Växthuseffekten	196
13.2	Uttunnningen av ozonskiktet	198
13.3	Luftföroreningar	199
13.4	Avfallshantering	203
13.5	Vatten	205
13.6	Rening av avloppsvatten	206
13.7	Övergödning av sjöar och vattendrag	207
13.8	Bekämpningsmedel	209
13.9	Energiförbrukning	211

A Stack of Statistics – Benchmarking Sweden on an International Scale. A Summary	213
---	------------

Förteckning över ESO:s rapporter	221
---	------------

Figur- och tabellförteckning

Figur 2.1	Sveriges position – makroekonomiska förutsättningar	32
Figur 2.2	Den offentliga sektorns finansiella sparande i procent av BNP 1994–98 samt 1998	33
Figur 2.3	Strukturellt finansiellt sparande i offentliga sektorn i procent av BNP 1994–98 samt 1998	34
Figur 2.4	Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld i procent av BNP 1994–1998 samt 1998	35
Figur 2.5	Skattetrycket 1995 och 1997	36
Figur 2.6	Inflation (konsumentpriser) i genomsnitt 1994–98 samt 1998	37
Figur 2.7	Strukturell arbetslöshet 1994–98 samt 1998	38
Figur 2.8	Nominell avkastning på 10-åriga statsobligationer 1994–98 samt 1998	39
Figur 2.9	Bytesbalansen i procent av BNP 1994–98 samt 1998	40
Figur 2.10	Utlandsskulden i procent av BNP 1993 och 1997	41
Figur 2.11	Näringslivets bruttoinvesteringar i procent av BNP 1994–98 samt 1998	42
Figur 2.12	Totala bruttoinvesteringar i procent av totala BNP 1994–98 samt 1998	43
Figur 3.1	Sveriges position – arbetsmarknaden	46
Figur 3.2	Sysselsättningen i arbetskraften 1993–97 samt 1998	47
Figur 3.3	Sysselsättningen i arbetskraften (män) 1993–97 samt 1998	48
Figur 3.4	Sysselsättningen i arbetskraften (kvinnor) 1993–97 samt 1998	49
Figur 3.5	Andelen sysselsatta av befolkningen 1993–97 samt 1998	50
Figur 3.6	Genomsnittlig årlig arbetstid för löntagare 1993–97 samt 1998	51

Figur 3.7	Arbetslösheten (nationella definitioner) 1994–98 samt 1998	52
Figur 3.8	Arbetslösheten 1994–98 samt 1998	53
Figur 3.9	Strukturell arbetslöshet 1993 och 1998	54
Figur 3.10	Långtidsarbetslösheten 1994–97 samt 1995 och 1998	55
Figur 3.11	Ungdomsarbetslösheten 1994–97 samt 1998	56
Figur 3.12	Befolkningens fördelad efter lägsta utbildningsnivå 1996	57
Figur 3.13	Andel av arbetskraften med gymnasie- kompetens (motsv.) efter ålder 1996	58
Figur 3.14	Offentliga medel för aktiva arbetsmarknads- åtgärder i procent av BNP 1994–97 samt 1998	59
Figur 3.15	Offentliga medel för passiva arbetsmarknads- åtgärder i procent av BNP 1994–97 samt 1998	60
Figur 3.16	Andelen yrkesverksamma män i åldern 55–64 år 1990, 1994 och 1998	61
Figur 3.17	Andelen yrkesverksamma kvinnor i åldern 55–64 år 1990, 1994 och 1998	62
Figur 3.18	Brutto- och nettokompensationsgrad för en ensamstående 40-årig industriarbetare under första arbetslöshetsåret 1994–95	63
Figur 3.19	Genomsnittlig lönekostnad per timme i danska kronor 1991–95 samt 1995	64
Figur 3.20	Timproduktivitets tillväxt i den privata sektorn 1970–74, 1980–86 samt 1992–95	65
Figur 3.21	Genomsnittlig årlig tillväxt i lönekostnader per producerad enhet (i lokal valuta) korri- gerat efter valutakursförändringar i genomsnitt för perioden 1991–95	66
Figur 4.1	Sveriges position – näringslivet	67
Figur 4.2	Näringslivets FoU-utgifter i procent av BNP 1990 och 1996	69
Figur 4.3	Offentliga FoU-utgifter i procent av BNP 1990 och 1996	70
Figur 4.4	Sysselsättning inom högteknologiska före- tag i procent av den totala sysselsättningen inom tillverkningsindustrin 1980 och 1992	71

Figur 4.5	Sysselsättning inom företag med kvalificerad arbetskraft i procent av den samlade sysselsättningen inom tillverkningsindustrin 1991	72
Figur 4.6	Nettotillskottet av nya arbetstillfällen 1985 - 91	73
Figur 4.7	Nya arbetstillfällen i nya företag jämfört med det totala antalet nya arbeten i nedlagda företag jämfört med det totala antalet minskade arbetstillfällen 1985–91	74
Figur 4.8	Andelen nya företag som fortfarande finns kvar efter 4 år	75
Figur 4.9	Bankernas räntemarginaler 1986–90 resp. 1991–94	76
Figur 4.10	Kostnaderna för arbetskraften i förhållande till balansräkningen 1986–90 resp. 1991–94	77
Figur 4.11	Graden av koncentration inom finanssektorn 1995	78
Figur 4.12	Begränsar kapitalkostnaderna företagens utvecklingsmöjligheter?	79
Figur 4.13	Skillnader i soliditet mellan små och stora företag perioden 1986–95	80
Figur 5.1	Sveriges position – utrikeshandel och direktinvesteringar	81
Figur 5.2	Utrikeshandelskvoten i genomsnitt 1991–95 och 1996–97	82
Figur 5.3	Inrikes och utrikes direktinvesteringar i genomsnitt för perioden 1995–97	83
Figur 5.4	Handelsbalansen i procent av BNP 1991–95 samt 1995	84
Figur 5.5	Exportprestation mätt i tillväxt (viktad exportmarknadsandel) 1991–95 och 1996–97	85
Figur 5.6	Exportstrukturen mätt i skillnaden mellan tillväxt i viktad resp. oviktad marknadsandel 1991–95 och 1996–97	86
Figur 5.7	Utrikes direktinvesteringar i procent av BNP 1990–94 och 1995–97	87
Figur 5.8	Inrikes direktinvesteringar i procent av BNP 1990–94 och 1995–97	88
Figur 5.9	Utrikes direktinvesteringar i procent av exporten 1990–94 och 1995–97	89
Figur 5.10	Inrikes direktinvesteringar i procent av importen 1990–94 och 1995–97	90

Figur 6.1	Sveriges position – skatter	91
Figur 6.2	Skattetrycket i procent av BNP 1995 och 1997	92
Figur 6.3	Genomsnittlig marginalskatt för en industriarbetare 1994 och 1997	93
Figur 6.4	Genomsnittsskatten för en industriarbetare 1994 och 1997	94
Figur 6.5	Progressiviteten i skattesystemet 1997	95
Figur 6.6	Indirekta skatter i procent av BNP 1994 och 1997	96
Figur 6.7	Gröna skatter i procent av BNP 1994 och 1996	97
Figur 6.8	Företagsbeskattningen 1996 och 1998	98
Figur 6.9	Intäkterna från företagsbeskattningen i genomsnitt i procent av BNP för 1992–95	99
Figur 7.1	Sveriges position – utbildning	102
Figur 7.2	Förväntat antal skolår för 5-åringar 1994 och 1996	103
Figur 7.3	Läskunnigheten bland grundskoleelever 1996	105
Figur 7.4	Kunskaper i matematik i grundskolan och i gymnasieskolan 1994	106
Figur 7.5	Kunskaper i naturvetenskapliga ämnen i grundskolan och i gymnasieskolan 1994	107
Figur 7.6	Tillgången på kvalificerad arbetskraft	108
Figur 7.7	Ungdomars motivation att arbeta	108
Figur 7.8	Utgifter för utbildning i procent av BNP 1995	109
Figur 7.9	Utgifter per elev på olika stadier i utbildningen 1995	110
Figur 7.10	Antal elever per lärare 1996	111
Figur 7.11	Antal undervisningstimmar per elev i grundskolan 1996	112
Figur 7.12	Andel av befolkningen med lägst gymnasieutbildning 1996	113
Figur 7.13	Andel av befolkningen med högskoleexamen 1996	114
Figur 7.14	Åldersfördelningen bland de högskolestuderande 1996	115
Figur 7.15	Andelen utexaminerade 24-25-åringar med högskoleexamen (mastersexamen) 1996	116

Figur 7.16	Genomsnittlig ålder vid högskoleexamen 1996	117
Figur 7.17	Andelen utexaminerade 22–23-åringar med kortare universitets- eller högskoleutbildning 1996	117
Figur 7.18	Antagning till högskoleutbildning 1992	118
Figur 7.19	Universitetsexamina fördelade efter ämnesområde 1996	119
Figur 7.20	Antal utexaminerade från minst treåriga naturvetenskapliga och tekniska högskoleutbildningar i relation till den totala arbetskraften i åldern 25–34 år	120
Figur 7.21	Arbetslösa fördelade efter utbildning i relation till resp.lands genomsnittliga arbetslöshet 1995	121
Figur 7.22	Andelen 15–24-åringar som varit arbetslösa under minst 1 år 1997	122
Figur 8.1	Sveriges position – FoU	123
Figur 8.2	Utgifterna för FoU i procent av BNP 1996	124
Figur 8.3	Utgifterna för forskning (exkl. försvarsforskning) i procent av BNP 1993 och 1995	125
Figur 8.4	Finansieringen av forskning inom näringslivet 1993	126
Figur 8.5	Antal patent årligen per 100 000 invånare 1994–95	127
Figur 8.6	Förändring av antalet beviljade patent per invånare 1991–95	127
Figur 8.7	Antalet kommersiellt utnyttjade patent per 100 000 invånare 1995	128
Figur 8.8	Antalet internationella patent per 100 000 invånare 1995	129
Figur 9.1	Sveriges position – IT	131
Figur 9.2	Antal datorer per invånare 1995 och 1997	132
Figur 9.3	Antal hemadresser på Internet per invånare 1998	133
Figur 9.4	Investeringar i IT-sektorn i procent av BNP 1996	134
Figur 9.5	Antal elever per dator i grundskolan 1995	135
Figur 9.6	Elektronisk handel - genomsnittlig omsättning per capita 1998	136
Figur 9.7	Företagens teletaxor 1998	137

Figur 9.8	Privatpersoners teletaxor 1998	138
Figur 9.9	Antal telefonlinjer per 100 invånare 1995 och 1997	139
Figur 9.10	Antal mobiltelefoner per 100 invånare 1995 och 1997	140
Figur 9.11	Antal fasta telefonlinjer med anknytning till digitala stationer 1995 och 1997	141
Figur 10.1	Sveriges position – infrastruktur	143
Figur 10.2	Totala årliga infrastrukturinvesteringar inom transportsektorn i procent av BNP genomsnitt 1991–95	144
Figur 10.3	Vägtätheten 1996	145
Figur 10.4	Järnvägsnätets täthet per km ² och per 1000 invånare 1996	146
Figur 10.5	Persontransporternas fördelning på olika transportmedel 1995	147
Figur 10.6	Kollektivtrafikens andel av de totala persontransporterna 1996	148
Figur 10.7	Kollektivtrafikens fördelning på olika transportmedel 1996	149
Figur 10.8	Godstransporternas fördelning på olika transportmedel 1996	150
Figur 10.9	Trafikbelastningen på det allmänna väg- nätet 1997	151
Figur 10.10	Antal personbilar per 1 000 invånare 1997	152
Figur 10.11	Transporterna i personkilometer per invånare 1996	153
Figur 10.12	Antalet omkomna i vägtrafiken per personkm 1992 och 1996	154
Figur 10.13	Utsläpp av koldioxid från transportsektorn 1996–97	155
Figur 10.14	Självförsörjningen för energi 1994	156
Figur 10.15	Elpriser exkl. skatter och avgifter för industrin och hushållen 1997	157
Figur 10.16	Energiprisutvecklingen för industrin 1991—1998	158
Figur 11.1	Sveriges position – hälso- och sjukvård	159
Figur 11.2	Genomsnittlig förväntad medellivslängd från födseln för kvinnor och män 1996	160
Figur 11.3	Genomsnittlig förväntad återstående livslängd för 60-åringar, kvinnor och män 1992–96	161

Figur 11.4	Barndödligheten i promille 1992–96 samt 1996	162
Figur 11.5	Alkoholkonsumtionen 1995	163
Figur 11.6	Konsumtion av tobaksvaror 1995	164
Figur 11.7	Antal trafikskadade per år 1991–97	165
Figur 11.8	Hälso- och sjukvårdskostnaderna per capita 1993–97 samt 1997	166
Figur 11.9	Antal läkare per 1 000 invånare 1992–96 samt 1996	168
Figur 11.10	Läkemedelsutgifter per capita 1994 och 1997	169
Figur 11.11	Antal sjukhussängar per 1 000 invånare 1992–96 samt 1996	170
Figur 11.12	Beläggningsnivån på sjukhus (exkl. långvård) 1992–96	171
Figur 11.13	Antal vård dagar för inlagda patienter på sjukhus (exkl. långvård) 1992–96 samt 1996	172
Figur 12.1	Sveriges position – socialförsäkringssystemet och fördelningspolitiken	176
Figur 12.2	Fastställda och beräknade minimilöner 1994	177
Figur 12.3	Nettoersättningsgraden vid 12 månaders arbetslöshet för en genomsnittlig ensam- stående industriarbetare utan barn 1996	179
Figur 12.4	Bruttoersättningsnivån i sjukförsäkringen 1996	181
Figur 12.5	Nettoersättningsgraden i ålderspensionerna 1996	182
Figur 12.6	Nettoersättningsgraden vid förlorad arbetsförmåga 1996	183
Figur 12.7	Utgifterna för särskilda arbetsmarknads- åtgärder för personer med nedsatt arbets- förmåga i procent av BNP 1997	184
Figur 12.8	Barnomsorgens täckningsgrad för barn under 7 år	185
Figur 12.9	Andel personer över 65 som har hemtjänst 1996	186
Figur 12.10	Skillnader i disponibel inkomst 1985 och 1995	188
Figur 12.11	Andel hushåll med inkomst under hälften av medianinkomsten 1974–85 och 1990–95	189
Figur 12.12	Lägenhetsbestånd per 1 000 invånare 1994	190
Figur 12.13	Nyproducerade bostäder per 1 000 invånare 1980, 1990 och 1996	191

Figur 12.14	Bostadsstorlek 1993	192
Figur 12.15	Frekvensen av grova brott per milj. invånare	193
Figur 12.16	Självordsfrekvensen i genomsnitt för kvinnor och män 1995–96	194
Figur 13.1	Sveriges position – miljö- och energiområdet	195
Figur 13.2	Koldioxidutsläppen per invånare 1990, 1994 och 1996	196
Figur 13.3	Koldioxidutsläppen fördelade på olika sektorer 1995	197
Figur 13.4	Förbrukning av freoner och haloner per invånare 1986, 1990 och 1995	198
Figur 13.5	Utsläpp av svaveldioxid per invånare 1980 och 1995	199
Figur 13.6	Utsläpp av kväveoxid per invånare 1985 och 1995	200
Figur 13.7	Utsläpp av ammoniak per invånare 1990, 1993 och 1995	201
Figur 13.8	Utsläpp av organiska föreningar (VOC) per invånare 1990, 1993 och 1995	202
Figur 13.9	Produktion av hushållsavfall per invånare 1985, 1990 och 1995	203
Figur 13.10	Återvinning av glas 1990 och 1995	204
Figur 13.11	Förbrukning av dricksvatten per invånare 1997	205
Figur 13.12	Andel av befolkningen med avlopp anslutna till reningsverk 1990 och 1995	206
Figur 13.13	Utvecklingen av fosfor- och nitratkoncentrationen i större vattendrag 1980–95	207
Figur 13.14	Jordbrukets förbrukning av bekämpningsmedel per hektar 1993 och 1995	208
Figur 13.15	Naturskyddsområdenas areal 1992	209
Figur 13.16	Andel barrträd med större avbarrning än 25 % 1989, 1993 och 1997	210
Figur 13.17	Bruttoförbrukning av energi per invånare 1972, 1994 och 1996	211
Figur 13.18	Energiintensiteten 1972, 1994 och 1996	212

Tabell 1.1	Utvecklingen av BNP per capita	20
Tabell 12.1	Arbetslöshetsersättningens maxtid 1994	180
Tabell 12.2	Föräldraförsäkringen: ersättningsnivåer och maxlängd 1995	180
Tabell 13.1	Hantering av hushållsavfall	204

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Internationella jämförelser åberopas ofta i debatten när den svenska utvecklingen inom något område skall beskrivas och analyseras. Vanligen är det någon enstaka uppgift där Sverige i jämförelse med andra länder tycks ligga väl framme eller ovanligt dåligt till.

I den allmänna debatten brukar också Sveriges läge i ”välfärdsliigan” kommenteras med hänvisning till OECD:s kvartalsstatistik som anger BNP per invånare. Av tabell 1.1 framgår hur Sverige gått från fyra 1970 till sju 1980, till nio 1990 för att 1998 slutligen ligga på artonde plats. Det senare innebär dock en viss återhämtning från 1997 då vi låg på nittonde plats.

Tabell 1.1 Utvecklingen av BNP per capita

	1970	1980	1990	1998
1.	Schweiz	USA	Luxemburg	Luxemburg
2.	USA	Schweiz	USA	USA
3.	Luxemburg	Kanada	Schweiz	Norge
4.	Sverige	Luxemburg	Kanada	Schweiz
5.	Kanada	Island	Japan	Island
6.	Frankrike	Frankrike	Norge	Danmark
7.	Danmark	Sverige	Frankrike	Kanada
8.	Australien	Norge	Island	Japan
9.	Nederländerna	Belgien	Sverige	Belgien
10.	Nya Zeeland	Österrike	Österrike	Österrike
11.	Storbritannien	Nederländerna	Danmark	Nederländerna
12.	Belgien	Danmark	Belgien	Tyskland
13.	Tyskland	Australien	Italien	Australien
14.	Österrike	Italien	Finland	Irland
15.	Italien	Tyskland	Tyskland	Frankrike
16.	Norge	Japan	Nederländerna	Italien
17.	Japan	Storbritannien	Australien	Finland
18.	Finland	Finland	Storbritannien	Sverige
19.	Island	Nya Zeeland	Nya Zeeland	Storbritannien
20.	Spanien	Spanien	Spanien	Nya Zeeland
21.	Irland	Grekland	Irland	Spanien
22.	Grekland	Irland	Portugal	Portugal
23.	Portugal	Portugal	Grekland	Grekland

Källa: OECD

I denna rapport jämförs för första gången mera systematiskt Sverige med andra länder inom 12 samhällssektorer; alltifrån landets makroekonomi till social välfärd och hälso- och sjukvård.

Rapporten skiljer sig i flera avseenden från en ”vanlig” ESO-rapport. Den bygger på en bearbetning av materialet i en studie som sommaren 1997 publicerades av den danska regeringen. Rapportens namn var *Danmark som foregangsland - Strukturovervåkningssystem for Danmark*. I maj 1999 gav den danska regeringen ut ytterligare en rapport i serien *Danmark som foregangsland, Strukturovervåkning - international benachmarking af Danmark*. Den nya rapporten kan ses som steg två i en process. Den senare danska rapporten innehåller utöver en uppdatering av många indikatorer också en betydande utvidg-

ning. Bland annat har nya områden som välstånd och produktivitet, konkurrensförhållandena i samhället och innovationer inkluderats.

Genom samarbete med och ett långgående tillmötesgående från det danska finansministeriet har vi haft tillgång till det statistiska underlaget till både dessa rapporter. Den här föreliggande rapporten kan sägas utgöra ett första steg för Sveriges del och ambitionsnivån är i stort sett densamma som den första danska rapporten.

Bearbetningen av materialet och arbetet med att ta fram ytterligare indikatorer och uppgifter har genomförts av Marja Lemne och Björn Sylvén vid ESO:s sekretariat och har skett i samarbete med några av de berörda departementen.

Syftet med rapporten är främst att initiera en bredare diskussion kring Sveriges position i internationell jämförelse inom ett antal områden, som t.ex. utbildning, sysselsättning och arbetsmarknad, skatter, samt välfärds- och omfördelningsfrågor. Inom varje sektor rankas Sverige efter ett antal variabler.

Det är viktigt att redan här betona att denna rapport *inte* innehåller några djupare analyser av förhållandena inom olika områden. Rapporten skall snarare ses som en information om och introduktion eller en första etapp i en förhoppningsvis kommande svensk benchmarking. I Nederländerna, Danmark och Finland, vilka alla har varit föregångsländer inom benchmarking, har den inledande fasen utgjorts av denna typ av jämförelser utifrån tillgänglig statistik.

1.2 Viktigt att jämföra med andra länder

I den traditionella bedömningen av ett lands utveckling analyseras och jämförs dagens förhållanden med vad som gällde förr. Går det litet bättre blir regeringen och medborgarna nöjda, går det sämre blir de oroliga. Genom att utvecklingen mäts i många dimensioner, med stor eftersläpning och många gånger också med brister i den statistiska kvaliteten och täckningen, dröjer det ofta lång tid innan försämringar eller andra avvikelser kan konstateras och förmedlas till allmänheten. Problem identifieras långsamt och korrigeringar i politiken fördröjs. Benchmarking kan leda till att problem både upptäcks och kan åtgärdas i ett tidigare skede.

Genom den snabbt ökade internationaliseringen blir särskilt små länder alltmer beroende av utvecklingen i omvärlden. Den hårdnande konkurrensen mellan länderna om investeringar, kunskapskapital och produktion gör det angeläget att tidigt identifiera de områden där det egna landet släpar efter.

Nationella satsningar på t.ex. utbildning kan verka stora i jämförelse med tidigare satsningar, men visa sig vara relativt små jämfört med vad andra länder samtidigt genomför. Ett lands relativa styrkor och svagheter kan synliggöras endast genom olika typer av benchmarking-studier.

Genom media, ökat resande och fler internationella kontakter av olika slag, får medborgarna större möjligheter att bedöma om det egna landets utveckling står sig väl i jämförelse med andra länders. Medborgare, företag och andra aktörer i samhället ställer i dag i allt högre grad sina krav och sätter sina mål i förhållande till omvärlden, snarare än till det egna landets historiska utveckling.

Vissa problem som fokuseras i den nationella politiken kan, om de jämförs med andra länder, bedömas som relativa framgångar. Andra problem som bagatelliseras nationellt kan komma att omvärderas efter denna typ av internationella jämförelser.

Varje lands nationella politik är ett långsiktigt experiment med medborgarnas välbefinnande och välfärd, låt vara utfört enligt övertygelse och i bästa avsikt. Benchmarking gör det möjligt att upptäcka andra länder, deras system och lösningar som vi eventuellt har något att inspireras av och att lära oss något av.

Varför behöver vi t.ex. i Sverige genomföra egna undersökningar? Många jämförande studier genomförs och publiceras återkommande av de stora internationella organisationerna, exempelvis EU-kommissionen och EUROSTAT, OECD och FN med tillhörande underorgan.

Just det faktum att många studier publiceras kan i sig aktualisera behovet av att få en sammanfattande, övergripande och för många lätt tillgänglig sammanställning av uppgifterna. Det kan också vara en fördel att denna benchmarking, på samma sätt som i Danmark och Finland, utförs inom Regeringskansliet (i Danmark och Finland inom respektive lands Finansdepartement). Om ansvaret för underlag och analys ligger på central förvaltningsnivå kommer uppgiften på ett naturligt sätt att integreras i politikernas och tjänstemännens uppgift att ansvara för olika verksamhetsområden att följa, värdera och rapportera om det egna landets utveckling i förhållande till andra länders. Detta ger ett betydligt mer grundligt och allsidigt underlag än om bedömningarna endast baseras på nationella underlag och den historiska utvecklingen.

Nederländerna var först med benchmarking på en nationell och sammanhållen nivå. Danmark och Finland har följt efter. Denna typ av jämförelser kommer på sikt att nå Sverige på olika sätt. Intresseorganisationer och andra aktörer åberopar ofta internationella jämförelser som grund för sina krav, exempelvis i skattefrågor. En nationellt sammanhållen benchmarking är därför en nödvändighet för att på ett mera entydigt sätt jämföra Sverige och andra länder systematiskt och tvärs

över en rad olika sektorer. Genom detta kan vi många gånger erhålla en mera nyanserad bild av "Sverige-läget", och få till stånd eller bidra till en mera nyanserad debatt i sakfrågor inom olika sektorer.

1.3 Benchmarking

Benchmarking har blivit ett populärt begrepp för systematiska jämförelser av länders förhållanden och utveckling.

Någon svensk etablerad översättning av termen existerar inte. I ord-boken (Oxford, *Advanced Learner's Dictionary*, 3. uppl. 1995) ges termen följande definition "an example of something which is used as a standard or point of reference for making comparisons". I senaste engelsk-svenska lexika anges "måttstock", "norm", "riktlinje" och "referenspunkt" för att översätta termen. Ursprungligen lär termen ha betecknat det märke som sattes i arbetsbänken när man mätte upp tyg i olika längder.

Vad skiljer då benchmarking från den uppsjö av internationella jämförelser som ständigt produceras av internationella organisationer, forskningsinstitutioner, intresseorganisationer och statistiska myndigheter och organ? En grundläggande skillnad är att det handlar om omfattande och systematiska jämförelser. Så t.ex. när man jämför sjuk- och hälsovården i olika länder görs detta genom att de länder som ingår i benchmarkingstudier inte rangordnas endast i fråga om en variabel utan flera variabler som belyser olika aspekter på sjuk- och hälsovård.

Men framför allt föreligger följande åtta skillnader mellan moderna benchmarkingstudier och annan internationell statistik.

1. **Regeringar:** Benchmarking sammanställs av de politiskt ansvariga för att medborgarna och deras förtroendevalda skall kunna bedöma det egna landets relativa status och utveckling.
2. **Egna mål:** Till skillnad från internationella statistiska jämförelser avser benchmarking att jämföra utvecklingen med landets egna politiska mål.
3. **Relevanta jämförelseländer:** Jämförelserna görs med de länder som har särskild betydelse för det egna landets ekonomiska och sociala utveckling.
4. **Kvantitativ analys:** Benchmarking bygger helt på kvantitativa indikatorer och vedertagna nyckeltal.

5. **Trend och status:** Benchmarking innehåller där så är möjligt såväl information om landets relativa position som utvecklingen över tiden.
6. **Allsidighet:** I benchmarking analyseras flera områden samtidigt med allsidiga mått som hämtas från alla tillgängliga källor. Endast undantagsvis baseras benchmarking på egna undersökningar.
7. **Insats och resultat:** Där så är möjligt försöker man samtidigt analyseras vilka resurser som används och vilka resultat man uppnår
8. **Regelbundenhet:** För att benchmarking skall vara meningsfull måste den upprepas regelbundet för att landet skall kunna bedöma om åtgärder leder till relativa förbättringar etc.

1.4 Den danska rapporten - innehåll och uppläggning

Syfte

Syftena med rapporten Danmark som foregangsland - ett strukturovervågningssystem för Danmark som publicerades sommaren 1997 var flera (se vidare kap.1 i den danska rapporten). Det kanske främsta syftet var att undersöka och klarlägga Danmarks internationella position inom ett antal områden, som av den danska regeringen bedömts vara av central betydelse för landets ökade välfärd och välstånd. Ett annat syfte var också att rapporten skulle kunna tjäna som en inspirationskälla med fokus på länder av vilka Danmark kanske skulle kunna ha något att lära.

Den danska benchmarkingstudien följde den tradition som utvecklats t.ex. genom EG:s White Paper on Growth Competitiveness and Employment - samma tradition som utgör grunden för olika OECD-studier, t.ex. Jobs Study.

Det innovativa draget i rapporten var, beskriver danskarna, att sammanställa och strukturera mycket information från en lång rad olika områden och från flera olika statistikkällor.

Samhällssektorerna i studien

För att med bredd kunna positionera Danmark ingick följande samhällssektorer eller verksamhetsområden i rapporten: landets makroekonomi, arbetsmarknad och sysselsättning, näringslivssektorn, utrikeshandel och direktinvesteringar, skatterna, utbildning och FoU, IT-utnyttjandet, infrastrukturen, sjuk- och hälsovård, välfärd och inkomstutjämning samt miljö- och energiområdet.

Länderurval m.m.

En lång rad indikatorer har använts i den danska rapporten. Danmark har jämförts med en speciell grupp länder, nämligen Tyskland, Sverige, Frankrike, Storbritannien, Nederländerna, USA och Japan. I vissa fall saknas uppgifter för något eller några av dessa länder. Antalet länder i jämförelserna varierar därför.

De länder som jämförs är dock, enligt den danska rapporten, utan tvivel några av världens starkaste - i ekonomiska termer mätt. Inledningsvis understryks också i rapporten att det bl.a. av detta skäl inte kan vara ett mål att vara ”bäst” inom alla områden, när det gäller ett litet land som Danmark.

På samma sätt förekommer variationer när det gäller det redovisade materialets ålder, i fråga om uppgifter för de olika variablerna inom ett verksamhetsområde. Även när det gäller de olika ländernas uppgifter för samma variabel förekommer att de hänför sig till olika tidpunkter.

Några mättekniska frågeställningar

Metoden användes 1997 för första gången i Danmark. I jämförelse med tidigare internationella studier av samma slag innehåller den danska, dels ett större antal områden, dels fastställdes den danska positionen i förhållande till målen för verksamheten. Men metoden är inte utan problem. I den danska rapporten framhålls också inledningsvis att det av flera skäl är viktigt att tolka de resultat som presenteras med viss försiktighet. Detta till följd av bl.a. följande fyra problem.

För det första är tillgängliga data inom många områden av sådant slag att det endast är möjligt att göra approximativa och/eller ofullstän-

diga jämförelser. Detta gäller särskilt i fråga om utbildnings-, forsknings- och hälsosektorerna.

För det andra påverkas många av indikatorerna av cykliska faktorer. Eftersom rankingsystemet bygger på i huvudsak senast tillgängliga data kan detta spela stor roll. En mer korrekt jämförelse skulle omfatta ett genomsnitt under olika tidsperioder. I viss utsträckning har den statistik som varit tillgänglig för oss haft med dessa uppgifter. Jämförelserna varierar därför mellan olika områden.

För det tredje bygger undersökningen på historiska data som inte väger in konsekvenserna av politiska beslut m.m. som nyligen fattats.

För det fjärde slutligen, så finns det bland det stora antal indikatorer som tagits med dels sådana som påverkas av politiska beslut, dels sådana som i praktiken faller utanför ramen för det politiska beslutsfattandet.

1.5 Den svenska studiens uppläggning

Utgångspunkten har varit att bygga på den första danska benchmarkingrapporten och utifrån samma material försöka bedöma den svenska positionen. Vi har därför utgått från samma indikatorer eller mått som i de danska förlagorna. I många fall har vi dock, bl.a. efter kontakter med berörda fackdepartement kompletterat med ytterligare indikatorer. I några fall har vi också bytt ut det danska materialet till senare uppgifter. Det är viktigt att än en gång understryka att vi inte genomfört någon självständig eller djupare analys.

Steg 1 Översättning

Den danska rapporten översattes grovt och variabler där uppgifter angående svenska förhållanden saknades uteslöts.

Steg 2 Avgränsningar

Samma verksamhetsområden som i den danska ingår med undantag för avsnittet om offentlig service och myndigheternas uppgifter. Vidare har den områdesvisa redovisningen av målen för verksamheten utgått.

Den danska rapporten inleddes med ett kapitel där en samlad beskrivning gavs av det danska läget - summerat över samtliga områden (kapitel) som studien innehöll. En sådan samlad redovisning görs inte i den svenska rapporten. Däremot görs på samma sätt som i den danska

rapporten en summering för att ange Sveriges position för varje sektor som finns med i rapporten.

Steg 3 Uppdatering och länderurval

Eftersläpningen är ofta lång när det gäller internationell statistik. Det har gått två år sedan den danska benchmarking-studien publicerades varför en rad av uppgifterna rörde första hälften av 1990-talet. Samtliga avsnitt har bearbetats och uppdaterats där så varit möjligt.

När det gäller de uppgifter och tabeller som bygger på det danska finansministeriets egna beräkningar har vi i flertalet fall fått möjlighet att ta del av de uppdateringar som gjorts där. I andra fall exempelvis när redovisningen utgått från OECD-statistik har vi själva gjort uppdateringar.

Uppdateringarna är genomförda fram till de källor som publicerats senast i december 1999. Sedan denna stopptid har i vissa fall nya data publicerats som på flera punkter delvis ändrar Sveriges position. I några fall har vi också kompletterat det danska materialet genom att ta med ytterligare indikatorer, där statistik funnits tillgänglig och där vi funnit att ytterligare statistik skulle bidra till att ge en bredare bild av ett område.

Det kan alltid diskuteras vilka länder som skall ingå i jämförelserna. Utgångspunkten har varit att ha med samma länder som i den danska studien, dvs. Danmark, Sverige, Nederländerna, Tyskland, Frankrike, Storbritannien, USA och Japan.

Om jämförelserna skulle ha begränsats till de beskrivningsvariabler där uppgifter funnits tillgängliga för samtliga dessa länder hade det förelegat stora problem att få en bred belysning. Vi har därför på samma sätt som i den danska studien för respektive vald variabel tagit med de länder om vilka uppgifter funnits med i den internationella statistiken. Som nämnts tidigare har detta också medfört att några variabler fått utgå då uppgifter om Sverige saknats. Detta gäller främst kapitlet om näringslivet.

Ytterligare en komplicerande faktor gäller såväl denna rapport som i den danska. Det rör till vilket/vilka år som uppgifter finns. Vissa jämförelser handlar om uppgifter rörande Sverige och Danmark t.ex. 1997, medan kanske motsvarande uppgifter för Frankrike kan vara något eller några år äldre. Även i detta fall har vi valt att liksom i den danska studien inkludera uppgifter från olika år i samma jämförelser. Detta förstärker de problem som finns t.ex. med hur jämförelsetidpunkten kan snedvrída bilden med hänsyn till att vissa av indikatorerna i analysen kan vara cykliskt beroende.

Steg 4 Granskning m.m.

För att få hjälp med granskning av materialet har vi anlitat kontaktpersoner inom olika områden vid departement och myndigheter. Dessa har granskat utkastet utifrån följande tre frågeställningar:

1. Finns det någon eller några av de indikatorer som ingår i utkastet som inte är relevant för att jämföra Sverige med andra länder och där svenska förhållanden markant avviker från de danska?
2. Finns det nyare statistik som jämför dessa länder? I vissa fall har vi inte lyckats få fram nyare uppgifter än 1993 alt. 1994. I fråga om underlag som bygger på danska finansministeriets egna bearbetningar har vi lagt in de senaste som finns tillgängliga. I några fall har man inte uppdaterat de tidigare uppgifterna.
3. Finns det andra faktorer/indikatorer som borde finnas med och som saknas? Det gäller endast sådana indikatorer där internationell statistik finns tillgänglig och som avser förhållanden 1995 eller senare.

1.6 Det fortsatta arbetet med svensk benchmarking

Föreliggande rapport är, det förtjänar att upprepas än en gång, ett första steg i riktning mot mera kontinuerligt benchmarkingarbete. Utgångspunkten har varit den danska regeringens rapport från 1997. Nästa steg var i Danmark att utifrån den studien identifiera ett antal områden där mera omfattande analyser behövdes. Ett exempel på sådana fördjupade analyser är bl.a. *Kvalitet i uddannelsessystemet*, en rapport som gavs ut av de danska utbildnings-, arbetsmarknads-, forsknings-, ekonomi-, närings- och finansministerierna samt statsministeriet.

En iakttagelse som vi gjort under arbetet med den svenska rapporten rör också den internationella statistiken, dess användbarhet och kvaliteten i det svenska underlaget. Vi har inte gjort några kostnads- eller resursberäkningar för arbetet i svenska departement och på svenska myndigheter för att lämna underlag. Dock kan vi konstatera att berörda sektorsmyndigheter mer än en gång ifrågasätter värdet av den

statistik som man själv levererar underlaget till. En annan iakttagelse vi gjort är att det inom en del områden saknas uppgifter för just Sverige trots att flertalet andra länder kunnat leverera sådan statistik.

Ett fortsatt arbete med benchmarking förutsätter troligtvis en revidering av nuvarande arbetsätt och rutiner för leverans av svensk statistik till internationella organisationer som OECD, Eurostatistics m.fl.

2 Makroekonomiska förutsättningar

Stabila och förutsägbara makroekonomiska villkor är av yttersta vikt, inte minst för ränteutvecklingen och företagens och hushållens konsumtions- och investeringsbeslut. De övergripande makroekonomiska förutsättningarna spelar en avgörande roll för ett lands möjligheter att vidmakthålla en gynnsam utveckling i fråga om produktivitet och sysselsättning.

Finanspolitikens viktigaste mål är att konsolidera statsfinanserna och genom detta säkra ett genomsnittligt överskott över tiden. Härigenom kan statsskulden minska för att slutligen elimineras helt. Finanspolitiken syftar även till att bidra till att dämpa effekterna av i konjunkturen – men utan att äventyra målet att minska statsskulden.

De makroekonomiska förutsättningarna i Sverige belyses i detta kapitel genom följande elva olika indikatorer.

Figur 2.1 Sveriges position¹

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Den offentliga sektorns finansiella sparande	1(8)	Fig. 2.2
	Strukturellt finansiellt sparande	1(8)	Fig. 2.3
	Låg inflation	1(8)	Fig. 2.6
Medelnivå	Låg strukturell arbetslöshet	4(7)	Fig. 2.7
	Bytesbalans	4(8)	Fig. 2.9
	Låg avkastning på statsobligationer	6(8)	Fig. 2.8
Under medelnivå	Offentliga sektorns bruttoskuld	7(8)	Fig. 2.4
	Näringslivets bruttoinvesteringar	7(8)	Fig. 2.11
	Totala bruttoinvesteringar	8(8)	Fig. 2.12
	Låg utlandsskuld	8(8)	Fig. 2.10
	Lågt skattetryck	8(8)	Fig. 2.5

I fråga om tre av dessa indikatorer, låg inflation, strukturellt finansiellt sparande och den offentliga sektorns finansiella sparande är Sverige etta. Sämre är positionen i fråga om skattetrycket och offentliga sektorns bruttoskuld, totala bruttoinvesteringar, utlandsskuldens storlek och storleken på näringslivets bruttoinvesteringar. I fråga om dessa fem indikatorer intar Sverige bottenpositionen.

2.1 Den offentliga sektorns finanser, den offentliga skulden och skattetrycket

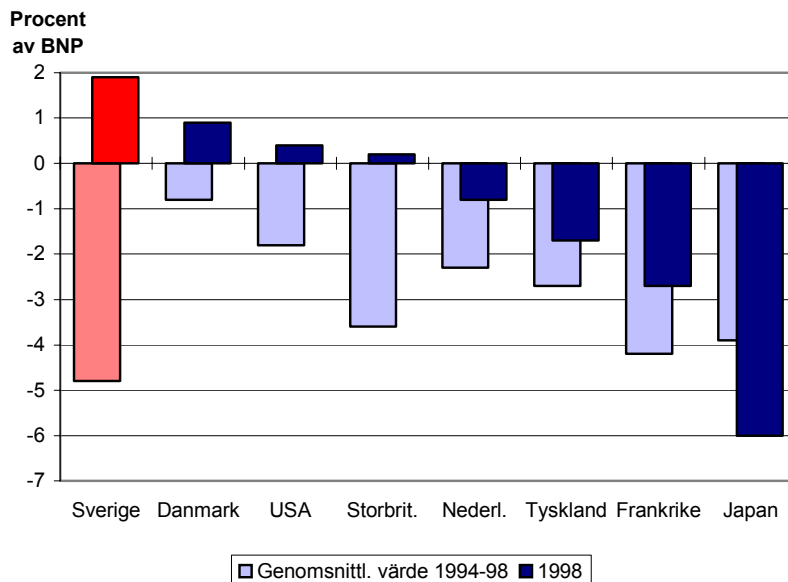
Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld², ofta i debatten kallad statsskuld, utgör ett problem genom att stora räntebetalningar kan begränsa det finansiella handlingsutrymmet. Vidare kan en stor bruttoskuld leda till att ränteläget blir högre än i andra länder, vilket i sin tur kan bidra till att bruttoskulden ökar ytterligare. Om utvecklingen går i denna riktning i många länder, kan den internationella räntenivån

¹ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över "Sveriges position" med hjälp av ett antal olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer – se kapitel 1.

² Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld benämns i den fortsatta framställningen bruttoskuld.

också bli högre. När bruttoskulden leder till högre räntor kan investeringarna minska och komma att reducera produktionskapaciteten för framtida generationer. Problemet ökar i betydelse i ett läge när de äldre i samhället relativt sett blir allt fler.

Figur 2.2 Den offentliga sektorns finansiella sparande i procent av BNP 1994–98 samt 1998

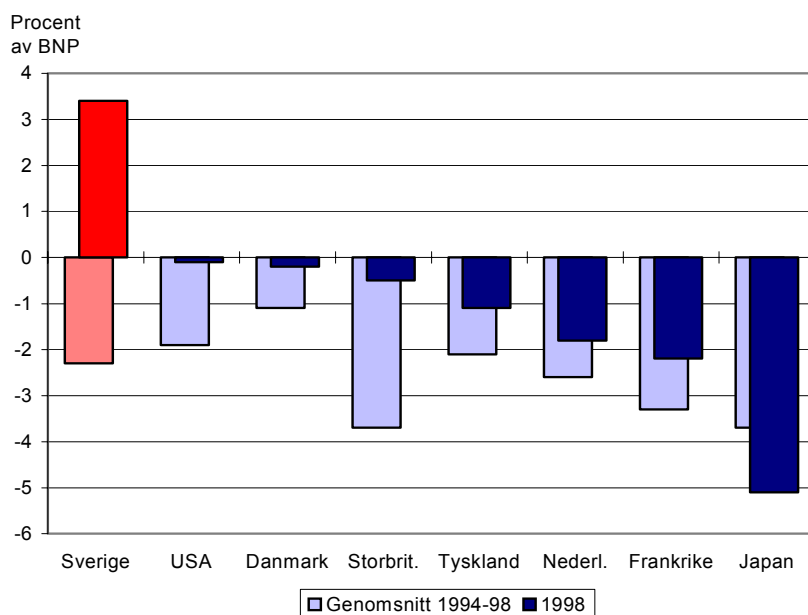
Källa: OECD, *Economic Outlook* 1999, tab. 30 samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

I Sverige var 1998 det finansiella sparandet störst. Överskottet uppgick till 1,9 % av bruttonationalprodukten. Men även Danmark, USA och Storbritannien kunde redovisa ett överskott. Övriga länder – Nederländerna, Tyskland, Frankrike och Japan – visade det året underskott. I Japan uppgick underskottet till 6 % av BNP.

Om vi jämför med genomsnittet för perioden 1994–98 framgår att förändringarna är stora. Samtliga länder hade underskott under perioden som helhet och Sveriges underskott var störst (4,8 % av BNP). Men också förbättringen var störst i Sverige.

Ett annat sätt att redovisa finanserna är att jämföra det finansiella sparandet, dvs. sedan konjunkturrelaterade effekter dragits bort.

Figur 2.3 Strukturellt finansiellt sparande i offentliga sektorn i procent av BNP 1994–98 samt 1998

Källa: OECD, *Economic Outlook* 1999, tab. 31 samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

Det strukturella finansiella sparandet framgår av figur 2.3 efter det att konjunkturrelaterade effekter (positiva eller negativa) dragits av.

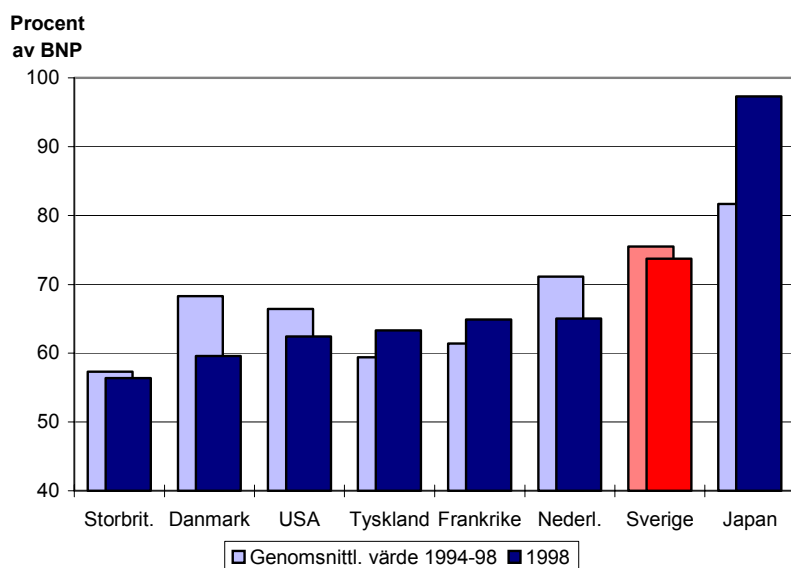
När man ser till det strukturella finansiella sparandet var Sverige det enda land som 1998 redovisade överskott. Men även räknat på detta sätt hade samtliga länder underskott för perioden 1994-98.

Det bör framhållas att beräkningarna av det s.k. finansiella sparandet är ganska osäkra, bl.a. beroende på svårigheter att bedöma nivån på den arbetslöshet som inte försvinner i en högkonjunktur.

Ytterligare ett sätt att ange ett lands ekonomiska läge är att mäta den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld i procent av BNP.

Figur 2.4 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld i procent av BNP 1994–98 samt 1998

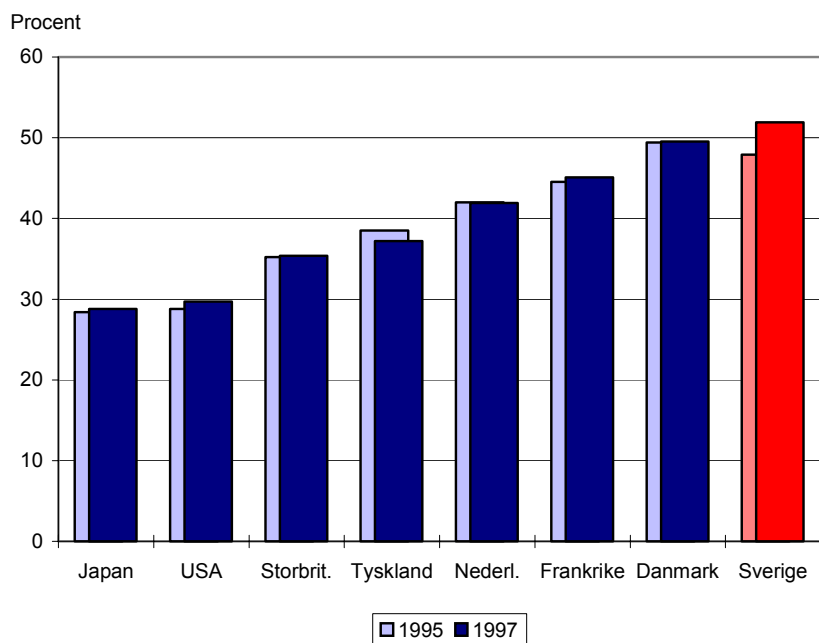

Källa: OECD, *Economic Outlook* 1999, tab. 31 samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

Av figur 2.4 framgår att den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld uttryckt i procent av BNP 1998 var störst i Japan (drygt 97 %) och Sverige (närmare 74 %). Endast i Storbritannien utgjorde den mindre än 60 % av BNP.

Jämfört med det genomsnittet för perioden 1994–98 kan konstateras, att bruttoskulden mätt på detta sätt 1998 minskade i samtliga länder, med undantag av Japan, Frankrike och Tyskland. Mest minskade bruttoskulden i Storbritannien och i Sverige; minst i Danmark och i Nederländerna.

Vid makroekonomiska jämförelser mellan olika länder är skatetrycket en av de vanligaste parametrarna.

Figur 2.5 Skattetrycket 1995 och 1997

Anm.: Vid internationella jämförelser av skattetrycket måste vissa förbehåll göras för faktorer såsom skillnader i beskattning av pensioner samt omfattningen av den indirekta beskattningen.

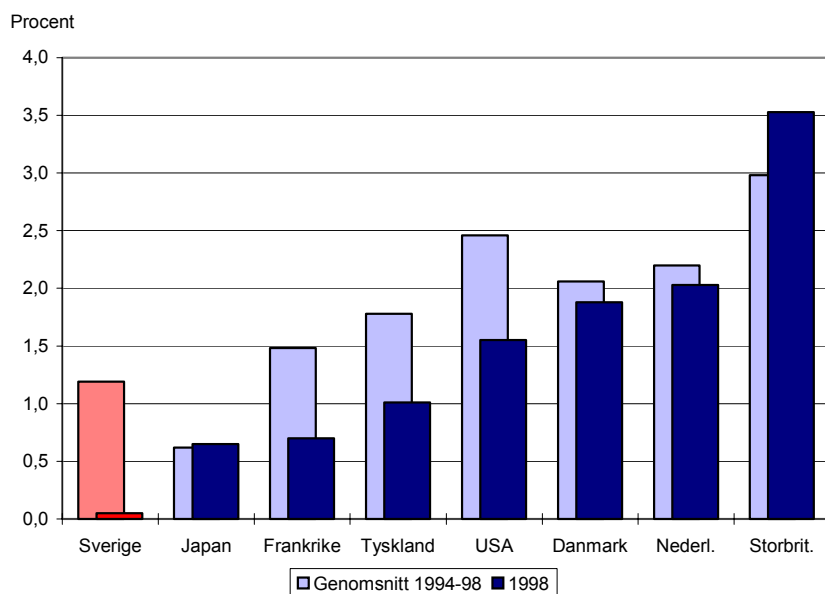
Källa: OECD, *Revenue Statistics* 1965–98

År 1997 var skattetrycket högst i Sverige, där det uppgick till närmare 52 %, och i Danmark med 49,5 %. Lägst var skattetrycket i Japan och i USA med 29 respektive 30 %. Om man jämför skattetrycket 1995 och 1997 framgår att skatter ökade i samtliga länder utom Tyskland och Nederländerna. Mest ökade skattetrycket i Sverige, från 47,9 till 51,9 %.

2.2 Inflation, räntor och valutakurser

En stabil och låg inflation är nödvändig för att vidmakthålla en stark valutakurs och låga räntor.

Figur 2.6 Inflation (konsumentpriser) i genomsnitt 1994–98 samt 1998

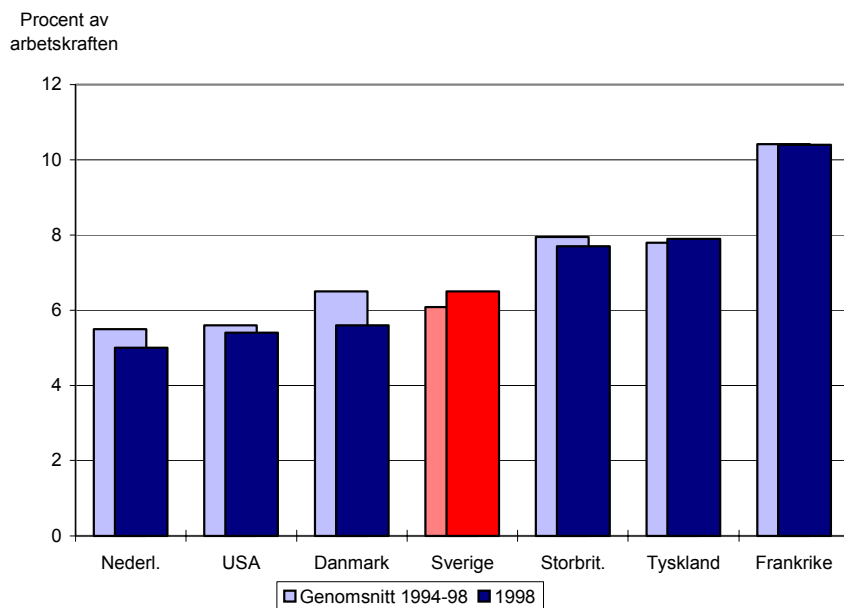

Källa: Datastream, Danmarks nationalbank och Danmarks statistik.

År 1998 var inflationen högst i Storbritannien (3,5 %) och lägst i Sverige (0,05 %). Inflationen understeg 1 % i Sverige, Japan och Frankrike.

Vid en jämförelse med genomsnittet för perioden 1994–98 ser vi att inflationen minskat kraftigast i Sverige. Endast i Storbritannien hade inflationen ökat.

Den något divergerande inflationsutvecklingen i dessa länder återspeglar i viss utsträckning att de befinner sig i olika lägen i konjunkturcykeln. Ett annat viktigt makroekonomiskt mått är att se efter hur stor arbetslösheten är i ett land.

Figur 2.7 Strukturell arbetslöshet 1994–98 samt 1998

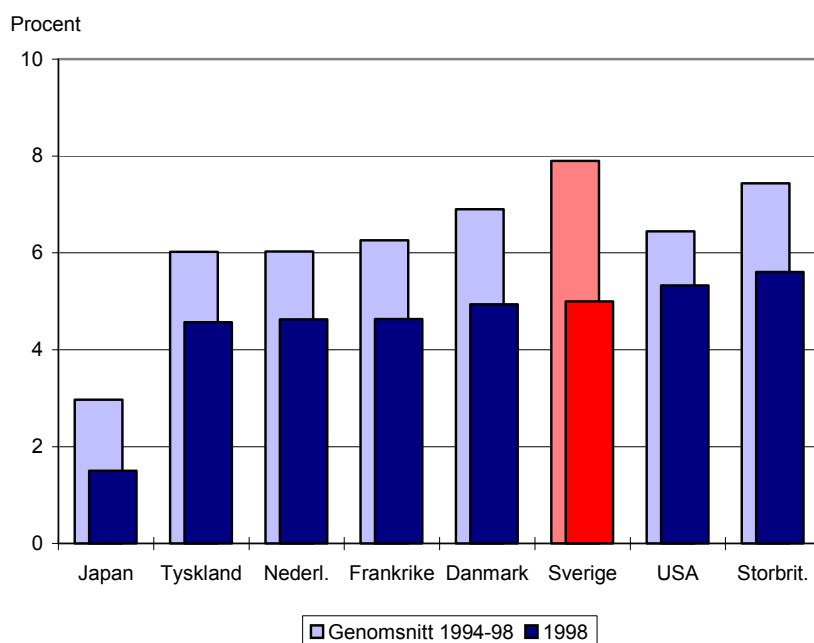
Anm.: Strukturell arbetslöshet sammanställs ur OECD:s NAWRU-indikatorer. NAWRU definieras som det arbetslöshetstal som är förenligt med en stabil prisökningstakt.

Källa: OECD, *Estimates of the non-accelerating wage rate of unemployment (NAWRU)*, 1998.

Internationellt sett var den strukturella arbetslösheten med 6,5 % år 1998 måttlig i Sverige. I Nederländerna, USA och Danmark var den lägre mätt i procent av den totala arbetskraften. Om man jämför med genomsnittet för perioden 1994–98 ser vi att den strukturella arbetslösheten minskat i samtliga länder utom i Sverige (+ 0,4 %) och Tyskland (+ 0,1 %).

Räntan är ytterligare en vanlig makroekonomisk indikator. Vi har här valt att jämföra den nominella avkastningen på 10-åriga statsobligationer.

Figur 2.8 Nominell avkastning på 10-åriga statsobligationer 1994–98 samt 1998

Källa: Datastream, Danmarks Statistik och den danska riksbanken.

I samtliga länder var de långa räntorna lägre 1998 jämfört med genomsnittet för perioden 1994–98. Ränteläget var under den tidigare perioden högst i Sverige med 7,9 %. År 1998 hade räntorna minskat med ca 1,5 procentenheter i flertalet länder. Störst var minskningen i Sverige (från 7,9 till 5 %) och i Danmark (från 6,9 till 4,94 %)³.

2.3 Bytesbalansen och utlandsskulden

Ett lands utlandsskuld medför fortlöpande ränteutbetalningar till utlandet, vilket reducerar de disponibla inkomsterna.

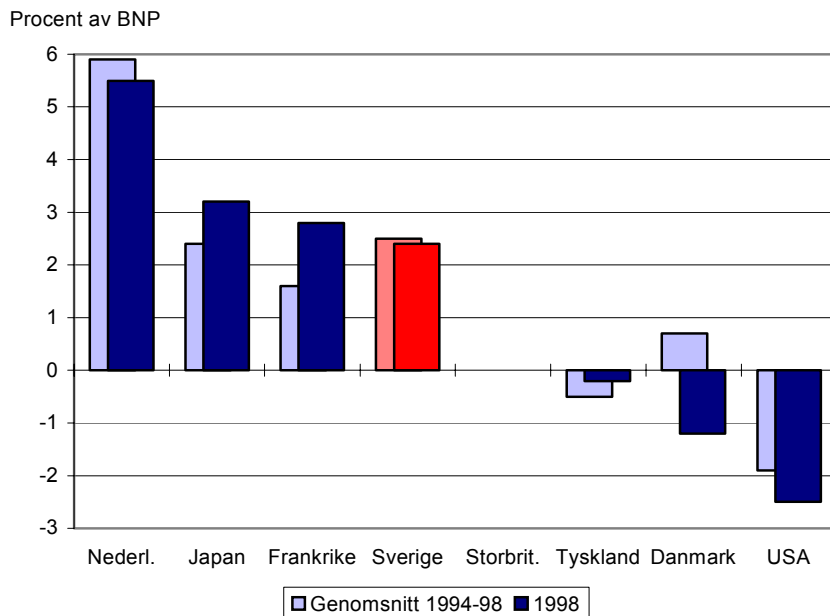
Om upplåningen utomlands och kapitalstocken utvecklas likartat, kan de högre räntebetalningarna täckas genom ökad produktion. Om, å andra sidan, utlandsskulden speglar en högre konsumtion än vad landets produktivitet skapat utrymme för (eller investeringarnas räntabilitet inte täcker räntebördan) kommer utlandsskulden att avspegla en

³ I den danska rapporten förekommer också jämförelser som kursförändringarna gentemot D-marken samt instabiliteten i dessa kursförändringar. Motsvarande uppgifter om den svenska kronans förändringar mot D-marken har inte varit möjliga att ta fram.

generationsmässig omfördelning av resurserna till nackdel för kommande generationer.

Det kan diskuteras om det är möjligt att göra jämförelser med bytesbalansen som mått. Utfallet av jämförelserna påverkas bl.a. ett lands läge i konjunkturykeln.

Figur 2.9 Bytesbalansen i procent av BNP 1994–98 samt 1998

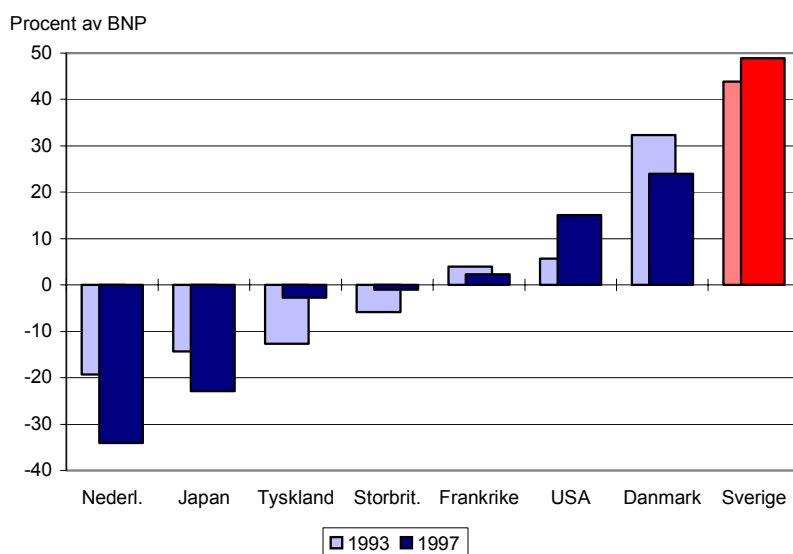

Källa: OECD, *Economic Outlook*, 1998, tab. 52 samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

År 1998 hade Sverige ett överskott i bytesbalansen på 2,4 % räknat i procent av BNP. Nederländernas, Japans och Frankrikes överskott var större. Storbritannien hade sammantaget balans i utrikeshandeln såväl under år 1998 som i genomsnitt under perioden 1994–98. I Tyskland, Danmark och USA visade bytesbalansen ett underskott, störst var underskottet i USA (25 % av BNP).

Jämfört med genomsnittet för perioden 1994–98 visar USA, Danmark och Tyskland och Storbritannien underskott. Överskottet ökade i Japan och Frankrike och minskade i Nederländerna och Sverige. Danmarks överskott på 0,7 % vändes till ett underskott.

Bytesbalansen bör också värderas i relation till utlandsskulden. Generellt sett gör en stor utlandsskuld det mer angeläget att uppnå fortlöpande överskott.

Figur 2.10 Utlandsskulden i procent av BNP 1993 och 1997

Källa: OECD, *Economic Outlook*, 1998, tab. 52.

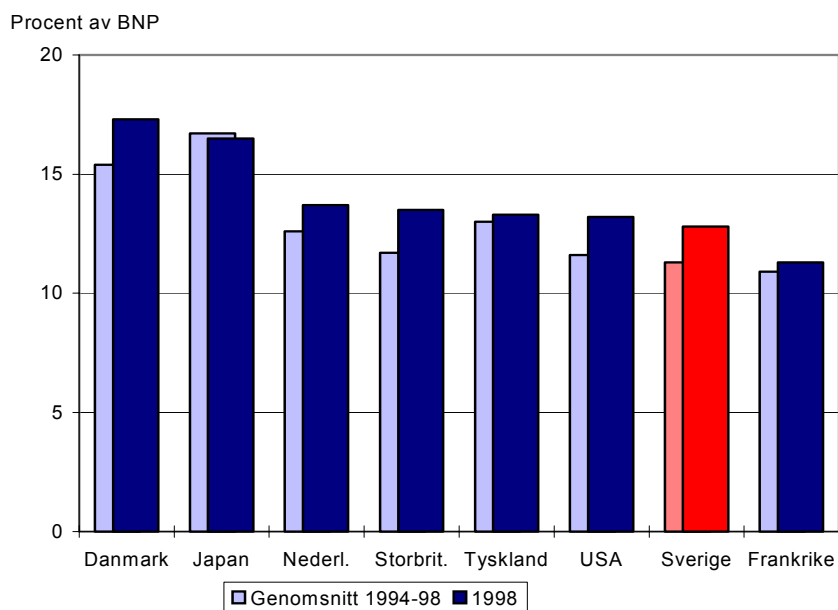
Sverige har den högsta utlandsskulden mätt i procent av BNP både 1993 och 1997. Den svenska utlandsskulden uppgick 1997 till 48 % av BNP. Endast i Sverige och USA ökade utlandsskulden mellan 1993 och 1997; i Sverige med drygt 5 procentenheter.

2.4 Investeringar

Ett lands välbefinnande på lång sikt hänger nära samman med storleken av och kvaliteten på det kapital som finns för tillverkning av varor och tillhandahållande av tjänster.⁴ Den takt i vilket nytt kapital och förbättrad teknik införs beror på bruttoinvesteringarnas storlek.

⁴ En annan viktig faktor i detta sammanhang är humankapitalets storlek och kvalitet – främst arbetskraftens utbildningsnivå; jfr kap. 7.

Figur 2.11 Näringslivets bruttoinvesteringar i procent av BNP
1994–98 samt 1998

Anm.: Bostadsbyggande ingår ej i statistikunderlaget.

Källa: OECD samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

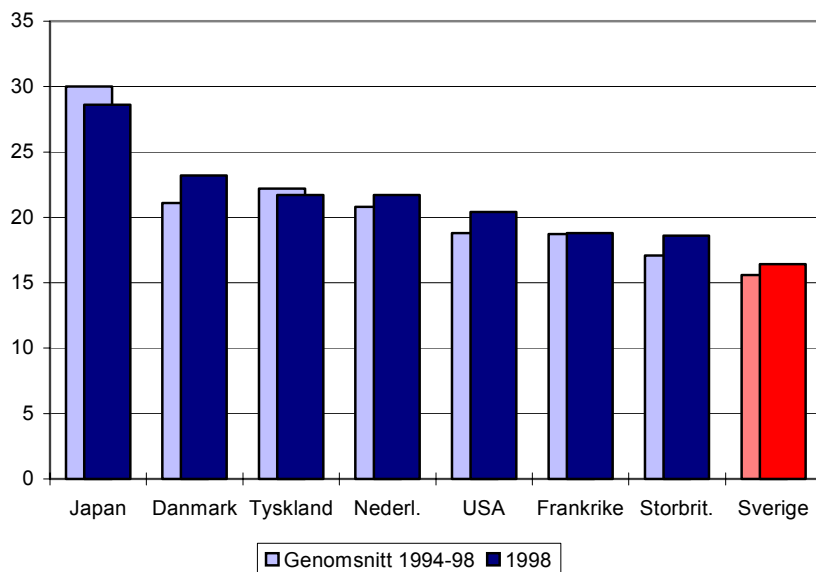
Näringslivets bruttoinvesteringar var 1998 högst i Danmark och i Sverige och Frankrike. I samtliga länder utom Tyskland och Frankrike var näringslivets bruttoinvesteringarna högre under 1998 än genomsnittet för perioden 1994–98. Ökningen var störst i Danmark och i Sverige.

Ett lands totala bruttoinvesteringar är relativt känsliga för konjunktursvängningar. Detta innebär att jämförelser under ett enda år kan vara missvisande.

Figur 2.12 Totala bruttoinvesteringar i procent av totala BNP
1994–98 samt 1998

Procent av BNP

Anm.: Bostadsbyggande ingår ej i statistikunderlaget.

Källa: OECD samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

De totala investeringar sett i förhållande till BNP är lägst i Sverige. I förhållande till perioden 1994–98 ökade investeringarna i samtliga länder utom i Japan och i Tyskland. Ökningen var störst i Danmark.

3 Arbetsmarknaden

Hur arbetsmarknaden fungerar och hur flexibel arbetskraften är kan bero på faktorer som arbetskraftens utbildningsprofil, lönebildningen, lagstiftningen kring sysselsättningen, konkurrensvillkoren på varu- och tjänstemarknaderna samt arbetslöshetsersättningarna och skattesystemet.

Arbetslösheten i Sverige har ökat under 1990-talet. Hur har den utvecklats under perioden 1991–95 resp. hur tedde sig arbetslösheten år 1995 jämfört med andra länder?

De övergripande målen för den svenska arbetsmarknadspolitiken är att halvera den öppna arbetslösheten till år 2000 och öka sysselsättningsgraden bland befolkningen i åldrarna 20–64 år till 80 procent.

Den svenska arbetsmarknadspolitiken och sysselsättningen belyses i detta kapitel genom följande tjugo olika indikatorer.

Figur 3.1 Sveriges position⁵

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över	Sysselsättning (arbetskraften) kvinnor	1(8)	Fig. 3.4
medelnivå	Aktiva arbetsmarknadsåtgärder	1(8)	Fig. 3.14
	Nettoersättning till arbetslösa (män)	1(8)	Fig. 3.18
	Kort årlig arbetstid	1(8)	Fig. 3.6
	Sysselsättningen (arbetskraften)	2(8)	Fig. 3.2
	Sysselsättning bland äldre män	2(8)	Fig. 3.16
	Sysselsättning bland äldre kvinnor	2(8)	Fig. 3.17
Medelnivå	Andelen sysselsatta av befolkningen	3(8)	Fig. 3.5
	Låg andel lågutbildade	4(8)	Fig. 3.12
	Hög utbildningsnivå	4(7)	Fig. 3.13
	Årlig ökning av lönekostnaderna	4(8)	Fig. 3.21
	Lönekostnad per timme	4(8)	Fig. 3.19
	Passiva arbetsmarknadsåtgärder	4(8)	Fig. 3.15
	Timproduktivitets tillväxt (privat sektor)	4(7)	Fig. 3.20
	Hög långtidsarbetslöshet	5(8)	Fig. 3.10
	Sysselsättning (arbetskraften) män	6(8)	Fig. 3.3
	Arbetslöshet**	6(8)	Fig. 3.7
	Arbetslöshet***	6(8)	Fig. 3.8
Under	Strukturell arbetslöshet	7(8)	Fig. 3.9
medelnivå	Ungdomsarbetslöshet	7(8)	Fig. 3.11

Anm.: ** Efter resp. lands egen definition.
 *** Gemensam definition

Sju av dessa indikatorer placerar Sverige på toppnivå. Det gäller satsningen på aktiva arbetsmarknadsåtgärder, nettoersättningen till arbetslösa, sysselsättningsgraden bland kvinnor mellan 55 och 64 år, kort årlig arbetstid, sysselsättningen i arbetskraften mellan 16 och 64 år samt sysselsättningen bland kvinnorna totalt sett.

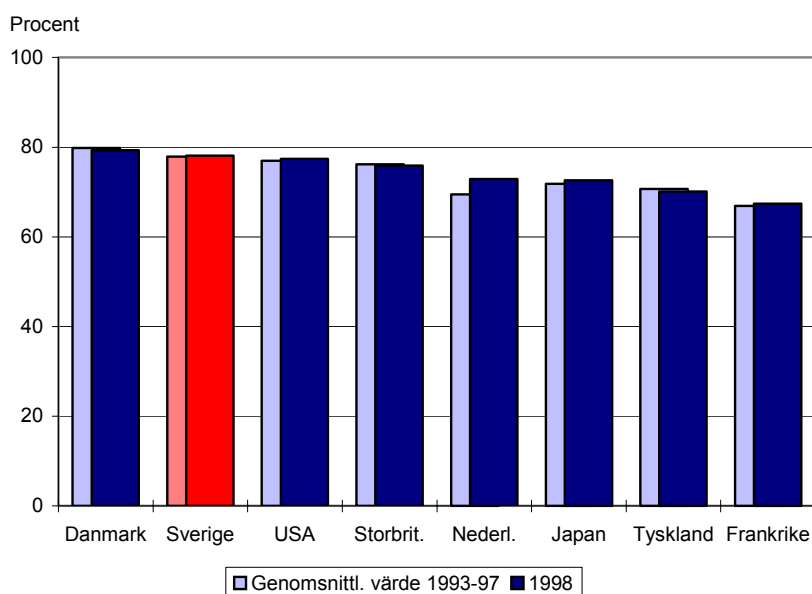
För elva av de tjugo indikatorerna ligger Sverige på medelnivå. Endast när det gäller två indikatorer, strukturell arbetslöshet och ungdomsarbetslöshet ligger Sverige klart efter övriga länder.

⁵ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över "Sveriges position" med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer se kapitel 1.

3.1 Arbete och sysselsättning

Sysselsättning kan definieras på flera olika sätt. Det första mått som vi använder här och benämner sysselsättning, visar hur stor del av befolkningen mellan 16 och 66 år som har arbete (fig.3.2–3.4). Den utgör en grov måttstock på i vilken utsträckning sysselsättningen kunnat upprätthållas och arbetslösheten hållas tillbaka. Det svenska samhället – med dess välfärdsmåner och där relativt många är mottagare av olika typer av transfereringar från den offentliga sektorn – förutsätter hög sysselsättning. Ökad sysselsättning – och minskad arbetslöshet – är av grundläggande betydelse för att bibehålla och utveckla välfärden.

Figur 3.2 Sysselsättningen i arbetskraften 1993–97 samt 1998

Anm.: Sysselsättningsfrekvensen (*Labour force participation rate*) speglar andelen sysselsatta av den totala arbetskraften mellan 15 och 64 år (för Storbritannien, Sverige och USA 16–64 år).

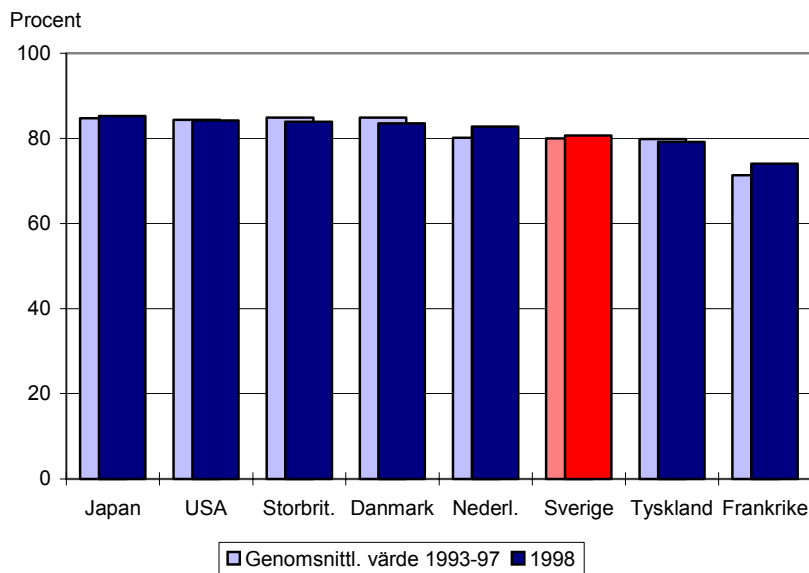
Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1999, s. 225.

Sysselsättningen, räknat på arbetskraften, var 1998 högst i Danmark (79,3 %) och Sverige (78,1) och lägst i Frankrike (67,4 %) och Tyskland (70,1%). Om vi jämför med genomsnittet för perioden 1993–97, framgår att sysselsättningen ökat i Sverige, USA, Nederländerna, Japan

och Frankrike. Ökningen är liten utom i Nederländerna, där sysselsättningen ökat från 69,4 till 72,9 %.

I Danmark Storbritannien och Tyskland minskade sysselsättningen något. Det kan också vara av intresse att se hur sysselsättningen varierar mellan kvinnor och män i de olika länderna.

Figur 3.3 Sysselsättningen i arbetskraften (män) 1993–97 samt 1998

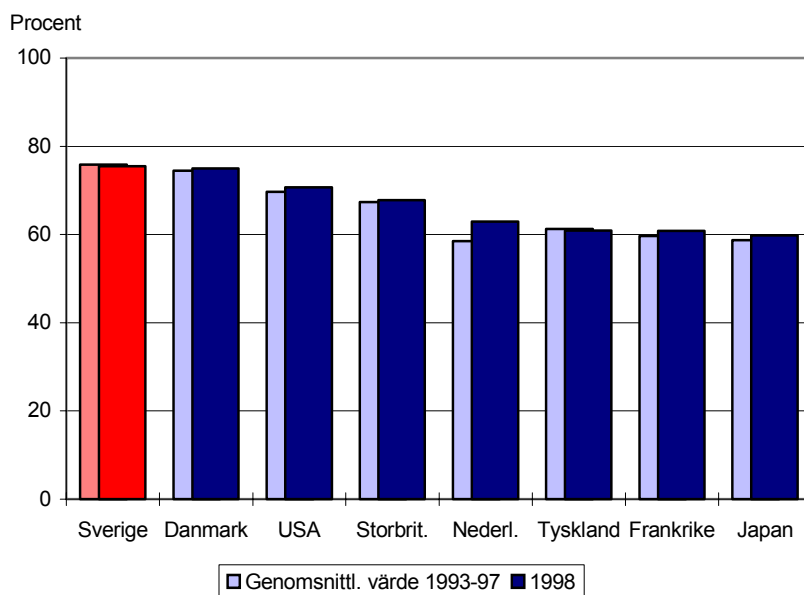

Anm.: Figur 3.3 speglar andelen sysselsatta män som ingår i den totala arbetskraften (*Labour force participation rate*) mellan 15 och 64 år (för Storbritannien, Sverige och USA 16–64 år).

Källa: OECD; *Employment Outlook* – June 1999, s. 226.

Av ovanstående diagram framgår att Sverige låg på mellannivå när det gäller den manliga arbetskraften (81 %). Endast i Tyskland och Frankrike var sysselsättningen lägre. Men skillnaderna är relativt små. Jämfört med genomsnittet för perioden 1993–97 framgår att i Japan, Nederländerna, Sverige och Frankrike ökade sysselsättningen bland männen. I USA, Storbritannien och Tyskland minskade den i stället.

Figur 3.4 Sysselsättningen i arbetskraften (kvinnor) 1993–97 samt 1998

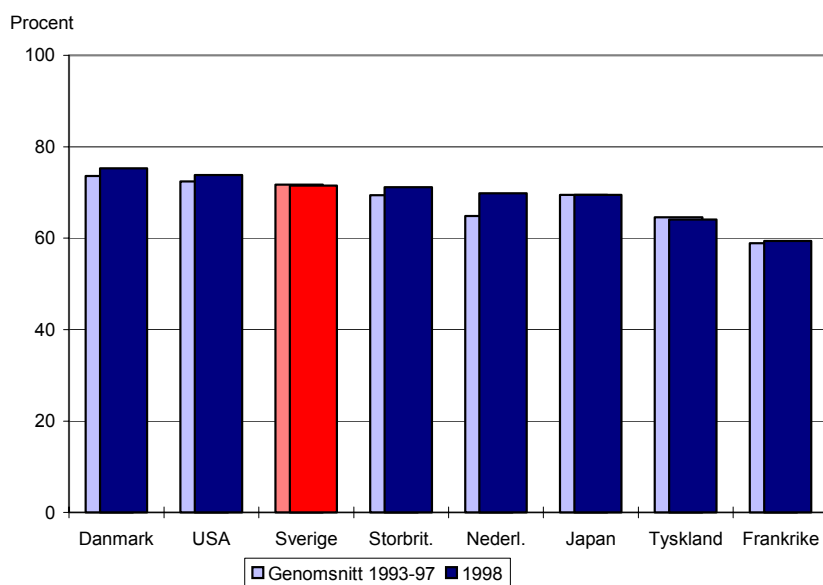
Anm.: Figur 3.4 speglar andelen sysselsatta kvinnor som ingår i den totala arbetskraften (*Labour force participation rate*) mellan 15 och 64 år (för Storbritannien, Sverige och USA 16–64 år).

Källa: OECD; *Employment Outlook* – June 1999, s. 227.

När det gäller kvinnornas sysselsättning framgår att den var högst i Sverige och i Danmark med 76 respektive 75 %. Två förklaringar som ofta åberopas till detta är dels den svenska familjepolitiken som gör det lättare för kvinnor att arbeta, dels den stora offentliga sektorn som erbjuder många kvinnor arbete. Jämfört med perioden 1993–97 var förändringarna genomgående små.

Sammantaget under 1998 var sysselsättningen 78,1 %. Uppdelat på män och kvinnor var den 80,7 % respektive 75,5 %. Om vi jämför Sverige med de andra länderna finner vi att sysselsättningen var hög för kvinnor och relativt låg för männen.

Men det är också intressant att jämföra andelen sysselsatta i den totala befolkningen mellan 15 och 64 år, inte bara av vad som brukar definieras som arbetskraft.

Figur 3.5 Andelen sysselsatta av befolkningen 1993–97 samt 1998

Anm.: Figur 3.5 speglar andelen sysselsatta (employment/population ratio) av den totala befolkningen mellan 15 och 64 år (för Storbritannien, Sverige och USA 16–64 år).

Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1999, s. 225.

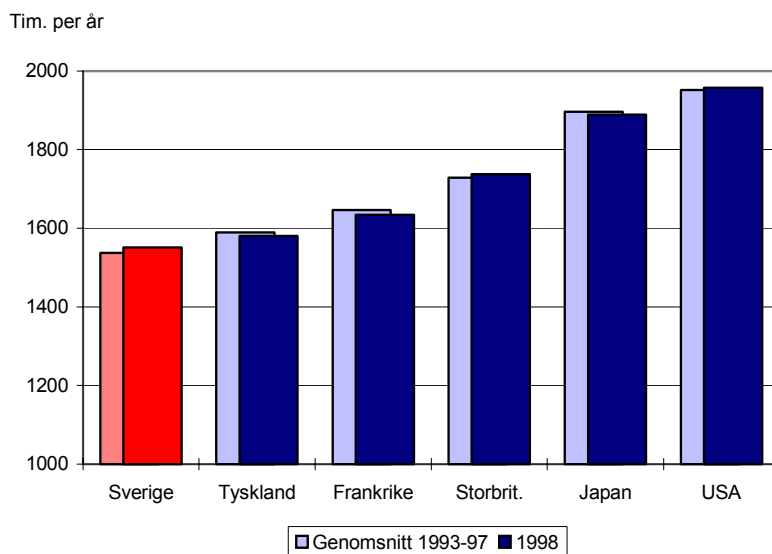
Sysselsättningsnivån låg 1998 i Sverige på mellannivå (71,5 %) och hade sjunkit ett par promille jämfört med perioden 1993–1997. I Danmark var den högst, något över den i USA. Sverige är jämte Tyskland det enda land där andelen sysselsatta minskat något.

Andelen sysselsatta varierade 1997 mellan 75 % (Danmark) och 59 % (Frankrike). Skillnaderna är relativt små, men i Tyskland och Frankrike var färre än två tredjedelar av befolkningen sysselsatt.

Den genomsnittliga arbetstiden för löntagare är en annan indikator på sysselsättning och arbetsmarknadspolitik.

Figur 3.6 Genomsnittlig årlig arbetstid för löntagare 1993–97 samt 1998

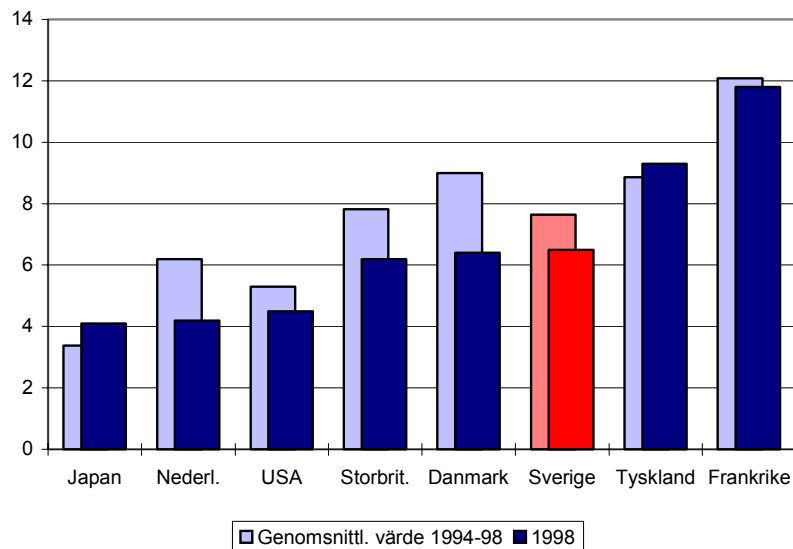
Anm.: Sysselsättningsfrekvensen speglar andelen sysselsatta av den totala arbetskraften mellan 15 och 64 år (för Storbritannien, Sverige och USA 16–64 år).

Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1999, s. 225.

Den genomsnittliga arbetstiden per år var 1998 kortast i Sverige med 1 551 arbetstimmar och högst i USA med 1 957 timmar. Om vi jämför med genomsnittet för perioden 1993–97 finner vi att förändringarna är små. I Frankrike, Tyskland och USA har arbetstiden minskat något men i Sverige, Storbritannien och Japan har den däremot ökat. Ökningen var störst i Sverige.

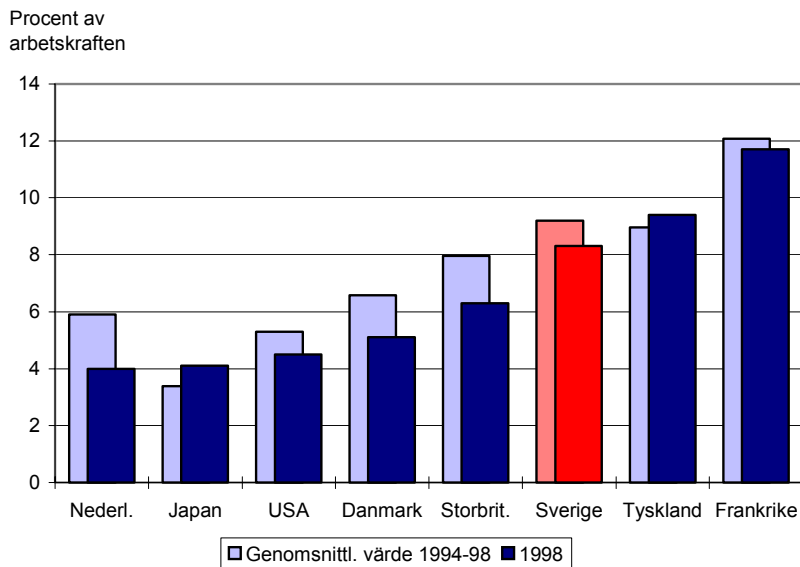
3.2 Arbetslöshet

Hög arbetslöshet medför, utöver kostnader för den arbetslöse, även en betydande påfrestning för samhällsekonomin. Arbetslöshet kan definieras på olika sätt och många länder har en egen definition. I detta avsnitt redovisas därför både en jämförelse baserad på de olika ländernas egna definitioner (fig. 3.7) och en baserad på en av OECD framtagen gemensam definition av den öppna arbetslösheten (fig. 3.8).

Figur 3.7 Arbetslösheten (nationella definitioner) 1994–98 samt 1998 Procent av
arbetskraftenKälla: OECD, *Economic Outlook* 1999, s. 215.

Arbetslösheten i Sverige, räknat efter respektive lands nationella definition befann sig 1998 på medelnivå internationellt sett, med 6,5 % av arbetskraften arbetslös. Lägst var arbetslösheten i Japan (4,1 %) och högst i Tyskland (9,3). Om man jämför med den genomsnittliga arbetslösheten under perioden 1994–98 sjönk arbetslösheten i samtliga länder med undantag av Japan och Tyskland.

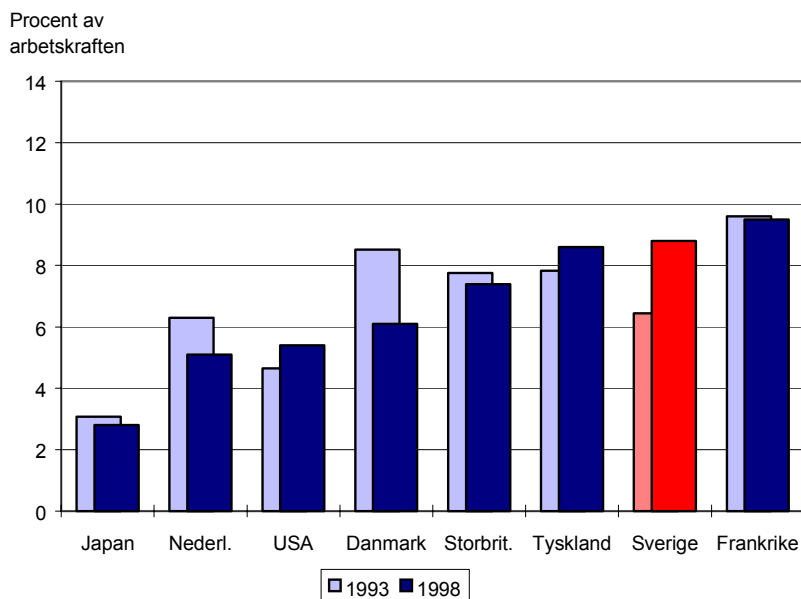
Hur stora är egentligen skillnaderna mellan de nationella definitionerna på arbetslöshet? Svaret framgår när man jämför med fig. 3.8.

Figur 3.8 Arbetslösheten 1994–98 samt 1998

Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1999, s. 224 (*Standardised unemployment rates in 25 OECD countries*).

Med gemensam definition av arbetslöshet hamnar Sverige på sjätte plats, på samma plats som när arbetslösheten anges med respektive lands definition. Med nationell definition uppgick den svenska arbetslösheten 1998 till 6,5 %, med gemensam definition till 8,3 %. Även i detta fall blir arbetslösheten högre i Tyskland och Frankrike 1998. Bland annat för Danmark ter sig arbetslösheten lägre med gemensam definition.

Ytterligare ett sätt att ange ett lands arbetslöshetsnivå är att utgå från den strukturella arbetslösheten.

Figur 3.9 Strukturell arbetslöshet 1993 och 1998

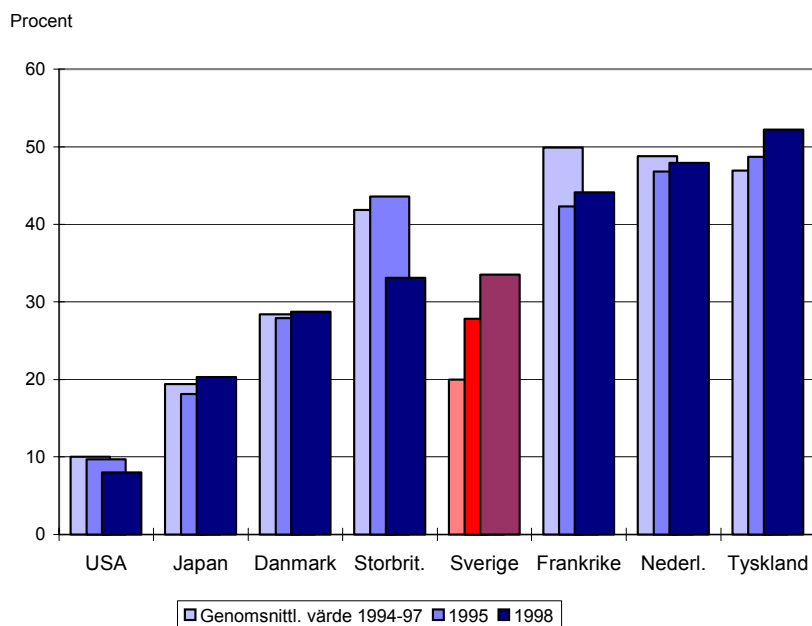
Anm.: Strukturell arbetslöshet sammanställs ur OECD:s NAWRU-indikatorer. NAWRU definieras som det arbetslöshetstal som är förenligt med en stabil prisökningstakt.

Källa: OECD samt beräkningar från det danska finansministeriet.

Den strukturella arbetslösheten var 1998 högst i Frankrike (9,5 %) och Sverige (8,8 %). Jämfört med 1993 hade den sjunkit i Danmark, Nederländerna och Storbritannien. I Japan och Frankrike hade den endast minskat marginellt. I Sverige och Tyskland hade den ökat. Ökningen av den strukturella arbetslösheten var störst i Sverige, där den ökat från 6,4 till 8,8 %.

Ökningen av den strukturella arbetslösheten i Sverige från 1993 till 1998 uppgick till 2,4 % procentenheter – från 6,4 % till 8,8 %. Inte i något annat land var ökningen lika stor. Danmark hade under samma period den största minskningen med 2,4 procentenheter – från 8,5 % till 6,1 %.

Långtidsarbetslöshet skapar särskilda problem för dem som drabbas liksom för arbetsmarknadens funktionsförmåga. En enskild arbetslös riskerar att förlora kontakten med arbetsmarknaden. Ju längre tid som går, desto mindre är sannolikheten att klara av att åter anpassa sig till normala löne- och arbetsvillkor.

Figur 3.10 Långtidsarbetslösheten 1994–97 samt 1995 och 1998

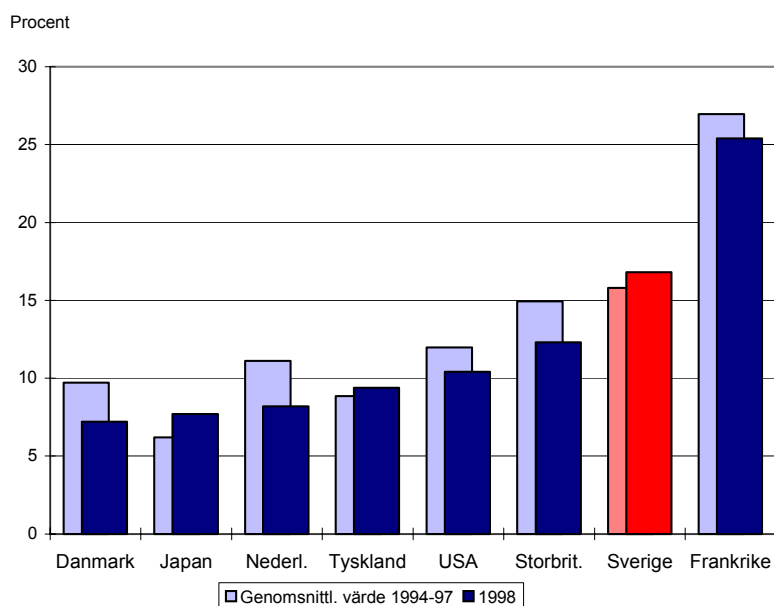
Anm.: Långtidsarbetslösheten är definierad som en sammanhängande arbetslöshetsperiod om 12 månader eller längre. Det kan vara förenat med viss osäkerhet att jämföra olika arbetslöshetsperioder – bl.a. om dessa avbryts av tjänstledighet, semester, arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller annan tillfällig verksamhet.

Uppgifter för Danmark, Frankrike, Tyskland, Japan och Nederländerna omfattar arbetslösa över 15 år, för Storbritannien och USA arbetslösa över 16 år samt för Sverige arbetslösa i åldersgruppen 16–64 år. Det statistiska underlaget avseende Sverige och USA baseras på månatliga sammanställningar. Uppgifter för övriga länder baseras på årliga periodiska sammanställningar, vilket för Danmark omfattar perioden april–maj, för Frankrike mars månad, för Tyskland och Japan april månad samt för Nederländerna och Storbritannien perioden mars–maj.

Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1998, s. 208 samt *Employment Outlook* – June 1999, s. 242.

Andelen långtidsarbetslösa (av samtliga arbetslösa) hade 1998 jämfört med 1995 ökat i samtliga länder utom i USA och i Storbritannien. Om man ser till den genomsnittliga långtidsarbetslösheten under perioden 1994–97 var den lägst i USA (10 %), Japan (19,4 %) och Sverige (20 %). År 1998 hade den svenska långtidsarbetslösheten ökat till 33,5 %. Högst var den dock i Tyskland, där mer än hälften av de arbetslösa var långtidsarbetslösa.

Ett vanligt mål för arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiken är att ungdomsarbetslösheten skall vara låg. Men det skall också säkerställas att ungdomar under perioder av arbetslöshet verkligen utnyttjar tiden för vidareutbildning för att underlätta inträdet eller återinträdet på arbetsmarknaden.

Figur 3.11 Ungdomsarbetslösheten 1994–97 samt 1998

Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1999, s. 228–230.

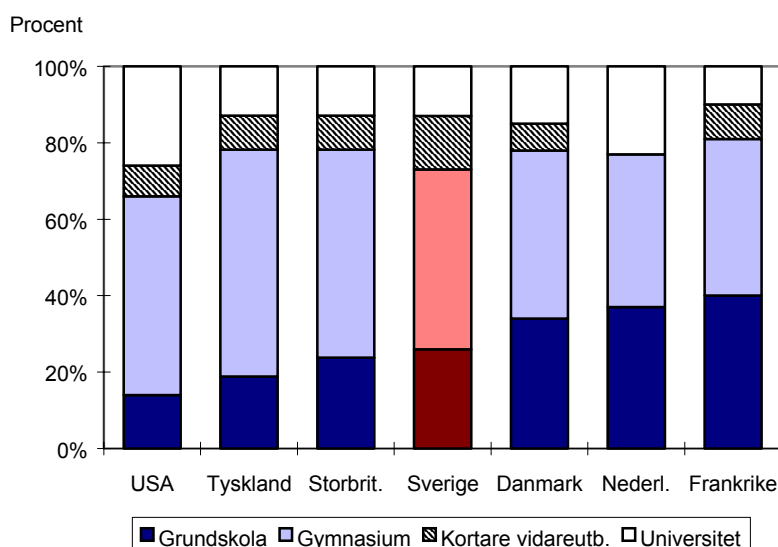
Ungdomsarbetslösheten var 1998 lägst i Danmark (7,2 %) och Japan (7,7 %). Högst var den i Frankrike (25,4 %) och i Sverige (16,8 %). Jämfört med genomsnittet för perioden 1994–97, hade den ökat i Japan, Tyskland, Storbritannien och Sverige.

Lärlingssystemen anges ofta som ett skäl varför ungdomsarbetslösheten är relativt låg i Danmark och Tyskland. Som en del av t.ex. det danska reformarbetet på arbetsmarknadsområdet har särskilda insatser för ungdomar under 25 år ingått, vilket bl.a. innebär att unga utan arbetslivserfarenhet eller utbildning, efter sex månaders arbetslöshet har både rätt och skyldighet att genomgå utbildning under minst 18 månader. Genom detta kan risken minska för att arbetslösa ungdomar passiviseras och därmed riskerar att tidigt hamna utanför arbetsmarknaden.

3.3 Arbetskraftens utbildningsnivå

Hög utbildningsnivå anges ofta som en förutsättning för att samhället skall kunna ha hög välfärd. Vidare kan den arbetslöshet som uppstår, till följd av obalans mellan utbud och efterfrågan inom vissa yrkeskategorier, reduceras genom en ändamålsenlig och väl fungerande utbildningsstrategi. Uppstår obalans i utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden kan detta generellt sett vara ett tecken på bristande flexibilitet.

Figur 3.12 Befolkningen fördelad efter lägsta utbildningsnivå 1996

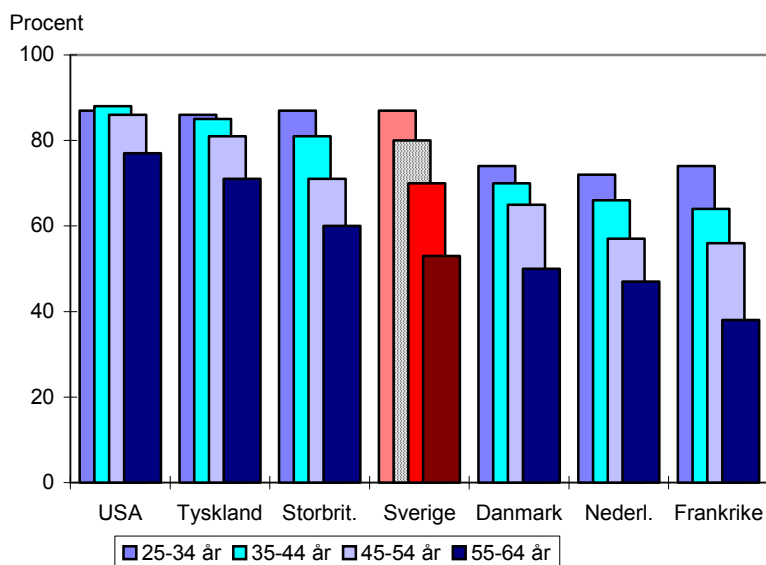
Anm.: Uppgifterna avser åldersgruppen 25–64 år. Uppgifter om korta/medellånga utbildningar saknas för Nederländerna, för Japan saknas uppgifter helt.

Källa: OECD, *Education at a Glance* – 1998, s. 43.

Cirka en fjärdedel av svenskar i arbetsför ålder hade 1996 endast grundskoleutbildning. I USA, Tyskland och Storbritannien var det färre som enbart har grundskola. Sett till utbildning på högskolenivå låg andelen i Sverige på (13 %), lägre än i USA (26 %), Nederländerna (23 %) och Danmark (15 %). Frankrike redovisade lägst andel högsko-

leutbildade medan Tyskland och Storbritannien låg på samma nivå som Sverige.⁷

Figur 3.13 Andel av arbetskraften med gymnasiekompetens (motsv.) efter ålder 1996

Anm.: Gymnasieskola inkluderar gymnasieskola samt handels- resp. tekniskt gymnasium (motsv.) Uppgifter saknas för Japan.

Källa: OECD, *Education at a Glance* – 1998, s. 44.

I Sverige hade 1996 83 % av ungdomarna i åldern 25–34 år genomgått gymnasie- eller yrkesutbildningar, vilket är färre än i Tyskland och USA. I Danmark, Nederländerna och Frankrike är det betydligt färre som fullföljde gymnasie- eller yrkesutbildningen än i Sverige. I samtliga länder hade fler i gruppen 25–34 år gymnasieutbildning jämfört med övriga åldersgrupper.

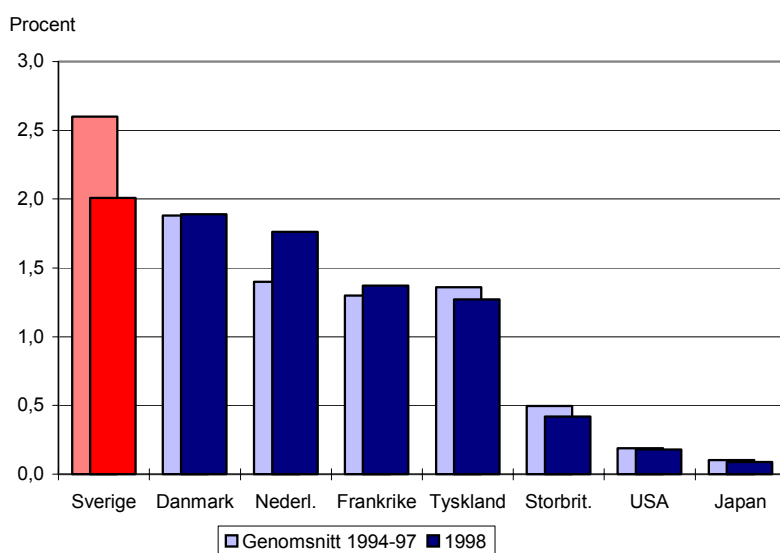
⁷ I den danska förlagan ingår också uppgifter om hur stor andel av företagen som svarar för vidareutbildning. Då motsvarande uppgifter om Sverige saknas, har redovisningen utgått.

3.4 Aktiv arbetsmarknadspolitik

I de nordiska länderna har man traditionellt sett fört en aktiv arbetsmarknadspolitik. Betydande resurser har avsatts för detta framför allt i Sverige.

Figur 3.14 Offentliga medel för aktiva arbetsmarknadsåtgärder i procent av BNP 1994–97 samt 1998

Anm.: Uppgifterna för Frankrike och Storbritannien avser 1997. Uppgifterna för Japan och USA avser 1997–98.

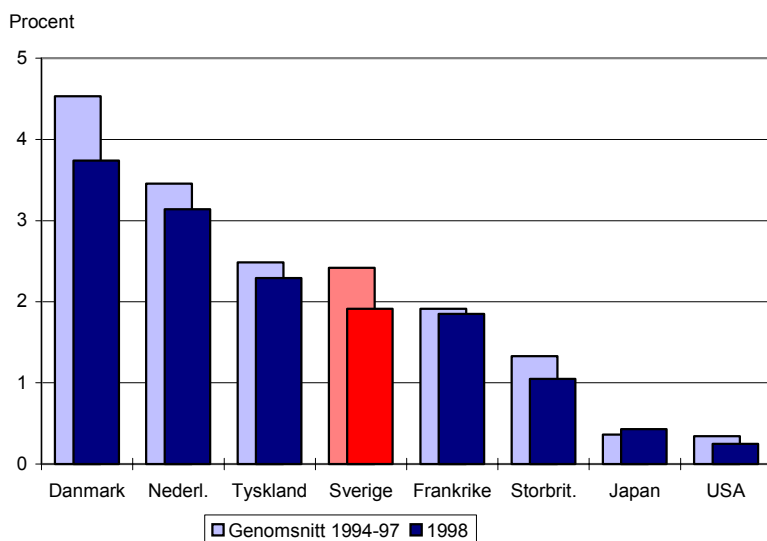
Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1998, s. 211–218 samt *Employment Outlook* – June 1999, s. 245–252.

Satsningarna på aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder, räknat i procent av BNP, hade 1998 minskat i flertalet länder jämfört med perioden 1994–97. Det bör dock påpekas att olika typer av aktiva arbetsmarknadsåtgärder är särskilt känsliga för konjunktursvängningar.

Den svenska minskningen är störst och tydligast, från 2,6 till 2,0 %. I Nederländerna, Danmark och Frankrike hade dessa satsningar däremot ökat.

Hur satsningarna på passiva arbetsmarknadsåtgärder framgår av figur 3.15.

Figur 3.15 Offentliga medel för passiva arbetsmarknadsåtgärder i procent av BNP 1994–97 samt 1998

Anm.: Uppgifter för Frankrike och Storbritannien avser 1997. Uppgifter för Japan och USA avser 1997–98

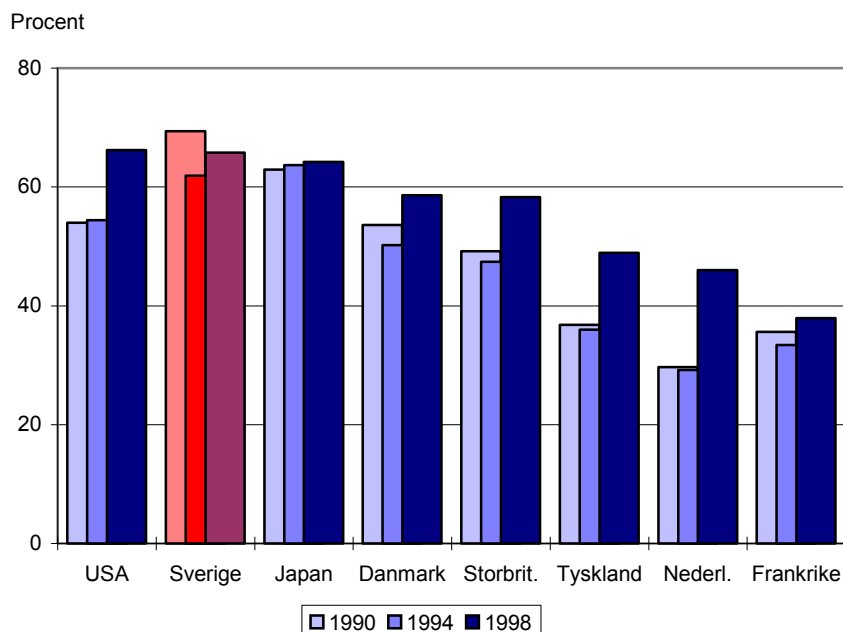
Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1998, s. 211–218 samt *Employment Outlook* – June 1999, s. 245–252.

Det visar sig att även satsningarna på passiva arbetsmarknadsåtgärder mätt i procent av BNP hade minskat i samtliga länder, utom i Japan där satsningarna ökat något. I Sverige hade de 1998 minskat från 2,4 till 1,9 % jämfört med genomsnittet för perioden 1994–97. Danmark följt av Nederländerna satsade mest på passiva arbetsmarknadsåtgärder.

Parallellt med att uppmärksamheten ökat i fråga om arbetslöshetens utveckling och strukturella förhållanden på arbetsmarknaden, har intresset också riktats mot grupper av icke-anställda och det faktum att allt fler inte räknas till arbetsmarknaden. Orsaken är bland annat att det inom i stort sett alla OECD-länder funnits en tendens till att människor går i pension allt tidigare. Mot bakgrund av den demografiska utvecklingen leder detta på sikt till att risken ökar för att försörjningsbördan för de yrkesverksamma blir större.

Av figurerna 3.16 och 3.17 framgår hur stor andel av befolkningen i åldern 55–64 år, såväl kvinnor som män, som var yrkesverksamma 1990, 1994 och 1998.

Figur 3.16 Andelen yrkesverksamma män i åldern 55–64 år 1990, 1994 och 1998

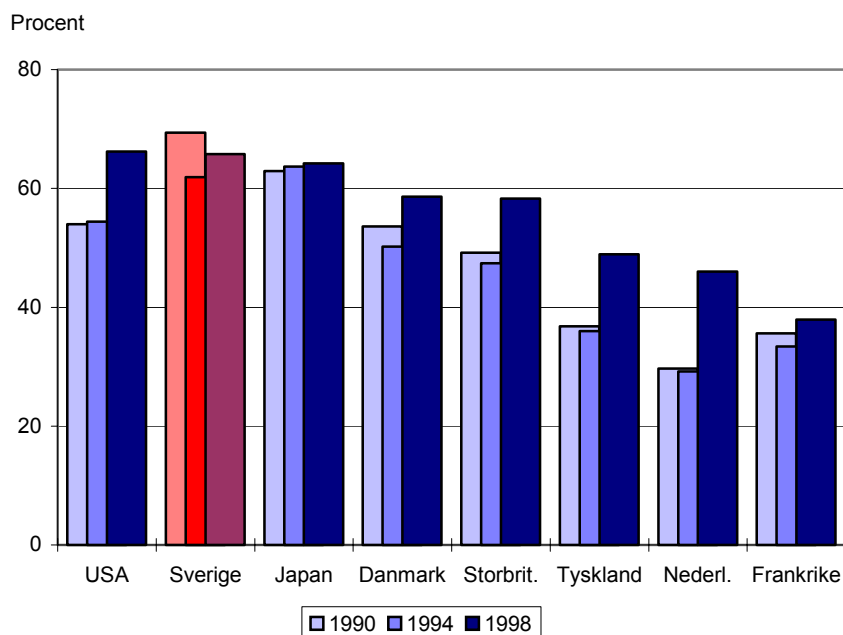
Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1998, s. 197–199 samt OECD, *Employment Outlook* – June 1999, s. 231–233.

Sysselsättningen bland män mellan 55–64 år ökade från 1990 till 1998 i samtliga länder utom i Sverige. År 1990 var 69 % yrkesverksamma här. År 1994 hade det minskat till 62 %, men 1998 hade trenden vänt och 66 % av männen var yrkesverksamma.

År 1990 var de svenska männen i denna åldergrupp yrkesverksamma i högre utsträckning än i något av de andra länderna. Fyra år senare låg Sverige tvåa, endast i USA var något fler yrkesverksamma. I Tyskland, Nederländerna och Frankrike var mindre än hälften av männen mellan 55 och 64 år yrkesverksamma.

Om man studerar förändringarna i sysselsättningen för äldre män från 1994 till 1998 finner man att sysselsättningen ökat i samtliga länder. Dessa förändringar skall bl.a. ses mot bakgrund av eller kanske trots förbättrade avgångsvederlag, sänkt pensionsålder, ökade möjligheter till sjukpensionering m.m. I vissa länder som t.ex. Tyskland har dock pensionsåldern höjts under perioden.

Figur 3.17 Andelen yrkesverksamma kvinnor i åldern 55–64 år 1990, 1994 och 1998

Källa: OECD, *Employment Outlook* – June 1998, s. 200–202 samt *Employment Outlook* – June 1999, s. 234–236.

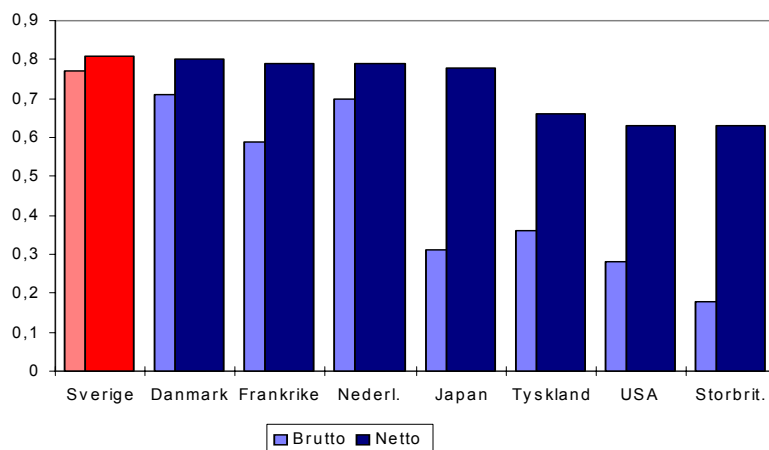
I motsats till sysselsättningsutvecklingen för män har sysselsättningen för kvinnor mellan 55–64 år generellt sett ökat under 1990-talet, frånsett Danmark och Frankrike, där den minskat något. En förklaring kan vara att en tidigare tillbakagång på arbetsmarknaden uppvägts av en generationsväxling, då yngre kvinnor i allmänhet förvärvsarbetar i högre utsträckning nu än tidigare.

Utvecklingen i Sverige avviker dock i flera avseenden. År 1990 var närmare 2/3 av kvinnorna yrkesverksamma, jämfört med 60 % år 1998. Denna nedgång i sysselsättningen för äldre kvinnor till trots var Sverige 1998 det land med den högsta förvärvsfrekvensen för kvinnor.

3.5 Ersättningsnivåer, anställningstrygghet och lönekostnader

Ersättningsnivåerna eller kompensationsgraden visar omfattningen av arbetslöshetsunderstöd i förhållande till tidigare inkomst. Tillgängliga uppgifter rör 1994–95. Tyvärr saknas senare uppgifter för samtliga länder.

Figur 3.18 Brutto- och nettokompensationsgrad för en ensamstående 40-årig industriarbetare under första arbetslöshetsåret 1994–95

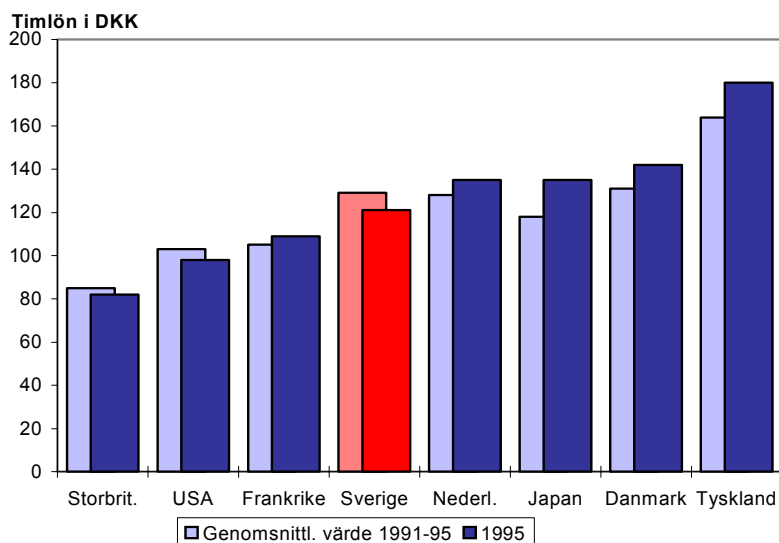
Anm.: Lönenivån anges som genomsnittet för den genomsnittlige industriarbetaren. Nettoersättningsgraden är beräknad utifrån transfereringsinkomsten efter skatt plus bostadsbidrag i förhållande till löneinkomsten efter skatt och bidrag. Hyran antas svara för 20 % av en genomsnittlig industriarbetares inkomst.

Källa: Martin, John P., Measures of replacement rates for the purpose of international comparisons: a note. *OECD Economic Studies No. 26* 1996/1.

I Sverige, Nederländerna, Frankrike och Danmark var ersättningsnivåerna vid arbetslöshet 1994–95 relativt höga, vilket kan tolkas som att den ekonomiska motivationen att söka arbete kan vara svagare än i andra länder. Omvänt kan höga ersättningsnivåer medverka till att arbetskraften i högre grad blir mer flexibel mellan branscher då omkostnaderna vid en temporär friställning i samband med övergång till annat arbete inte riskerar att bli alltför omfattande.

En annan indikator som ofta används för att jämföra sysselsättning och arbetsmarknad i olika länder är de genomsnittliga timlönekostnaderna.

Figur 3.19 Genomsnittlig lönekostnad per timme i danska kronor 1991–95 samt 1995

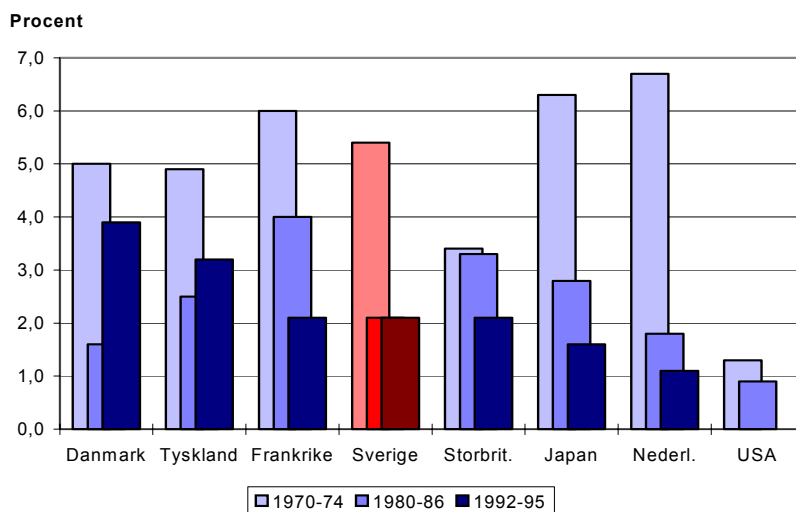
Anm.: Uppgifter saknas för Danmark för perioden 1992–93.

Källa: SAF, Wages and total labour cost for workers, *International Survey*, November 1996.

År 1995 var timlönekostnaderna lägst i Storbritannien och i USA och högst i Tyskland och i Danmark. Jämfört med genomsnittet för perioden 1991–95 hade de ökat i samtliga länder utom i Sverige, Storbritannien och USA. De minskade kostnaderna i dessa länder kan bl.a. bero på att värdet av dessa länders valutor sjunkit. Lönekostnaderna per arbetstimme i Danmark låg i nivå med den i Nederländerna och Japan, men klart under motsvarande nivå i Tyskland.

Lönekostnaderna kan i huvudsak ses som en indikator på ländernas makroekonomiska läge. En förklaring till nivån kan vara att den förda makroekonomiska politiken inte har anpassats till den aktuella arbetslöshetsnivån. Lönekostnaderna kan också ha ökat till följd av en stark valutakurs. En sådan utveckling speglas primärt i goda resultat på andra områden, som betalningsbalans och offentliga finanser. Slutligen kan löneomkostnaderna avspegla arbetskraftens produktivitet och därmed landets relativa välförhållanden. En hög löneomkostnadsnivå kan med andra ord vara resultatet av goda konkurrensförutsättningar (hög produktivitet) och inte nödvändigtvis en orsak till det motsatta.

Figur 3.20 Timproduktivitetsens tillväxt i den privata sektorn 1970–74, 1980–86 samt 1992–95

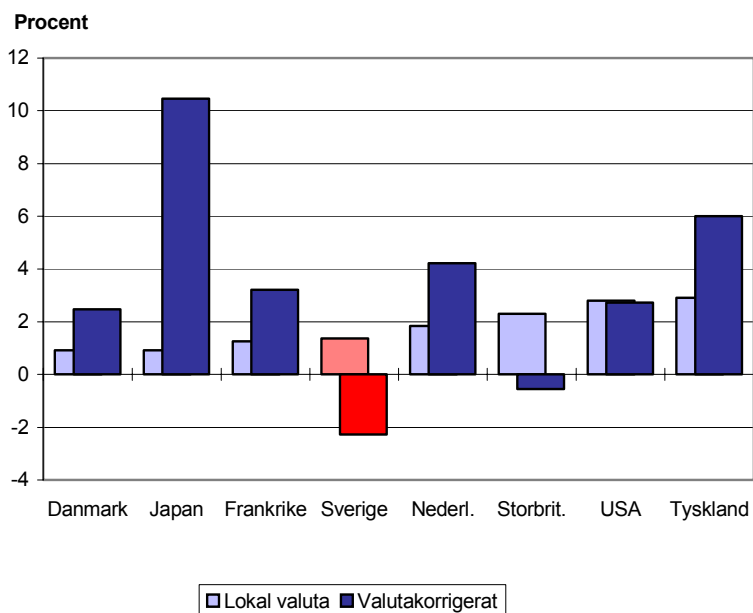

Källa: ADAM databank, ISDB 1997 (OECD), Labour Force Survey 1995 (Eurostat), Hunt (1998), *Hours Reductions as Work-Sharing*, Brookings Papers on Economic Activity, Bureau of Labour Statistics (USA), Danmarks Statistik (div. Årgångar) samt beräkningar av det danska finansministeriet.

Timlönekostnader påverkas inte av att arbetskraftens produktivitet kan variera. Om vi i stället ser till ökningen av produktiviteten per timme hamnar Sverige på samma nivå som Storbritannien och Frankrike. Japan och Nederländerna visade 1992–1995 en motsvarande lägre ökning av produktiviteten per timme i den privata sektorn medan produktiviteten per timme var oförändrad i USA. Produktivitetstalen ökade mest i Danmark och Tyskland.

Om vi jämför med tidigare perioder finner vi att produktivitetstillväxten för samtliga länder var högst under perioden 1970–72. Timproduktionen avspeglar en rad förhållanden, bl.a. produktionsprocessens och kapitalrörelsens effektivitet samt arbetskraftens utbildning. Sammantaget med avseende på timlönekostnader och produktivitet, hade USA de lägsta lönekostnaderna per producerad enhet.

Figur 3.21 Genomsnittlig årlig tillväxt i lönekostnader per producerad enhet (i lokal valuta) korrigerat efter valutakursförändringar i genomsnitt för perioden 1991–95

Källa: OECD, Outlook-databasen och det danska finansministeriets beräkningar.

Om vi ser till den genomsnittliga tillväxten av lönekostnader (exkl. valutakorrigeringar) för perioden 1991–95 hamnade Sverige på mellan-nivå. Lägst löneökningar hade Danmark och Japan; högst USA och Tyskland.

4 Näringslivet

En förutsättning för ökad produktivitet och ökad sysselsättning är ett dynamiskt näringsliv, som kan anpassa sig till förändrade villkor, inklusive teknologiska framsteg och förändringar vad avser bl.a. internationell konkurrens.

Gynnsamma grundvillkor för näringslivet som stabila makroekonomiska förutsättningar, en effektiv och modern företagspolitik, liksom en välfungerande offentlig sektor är av stor vikt.

Hur det svenska näringslivet och näringspolitiken hävdar sig internationellt beskrivs i detta kapitel genom tolv olika indikatorer.

Figur 4.1 Sveriges position⁸

Position	Indikatorer	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Näringslivets FoU-utgifter	1(8)	Fig. 4.2
	Offentliga FoU-utgifter	2(8)	Fig. 4.3
	Låg arbetskraftskostnad	2(7)	Fig. 4.10
Medelnivå	Nettotillskott av arbetstillfällen	3(6)	Fig. 4.6
	Nya arbetstillfällen i nya företag	3(6)	Fig. 4.7
	Nya företags överlevnadsförmåga	3(5)	Fig. 4.8
	Eget kapital i företagen	3(6)	Fig. 4.19
	Sysselsättning (kvalificerad arbetskraft)	4(7)	Fig. 4.5
	Sysselsättning inom högteknologisk industri	5(7)	Fig. 4.4
	Bankernas räntemarginaler	6(8)	Fig. 4.9
Under medelnivå	Kapitalkostnadernas effekter	7(7)	Fig. 4.12
	Ägarkoncentration inom finanssektorn	8(8)	Fig. 4.11

Endast i ett fall – när det gäller hög ägarkoncentration inom finanssektorn – ligger Sverige under medelnivå. I fråga om fyra indikatorer är

⁸ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer se kapitel 1.

Sverige ledande, t.ex. när det gäller samhällets satsningar på FoU. Vidare är inflationen låg och lönerna låga.

Bristande konkurrens kan minska företagens kostnadsmedvetande, påverka kvaliteten på varor och tjänster och medföra otillräcklig förnyelse av produktionen och produkterna.

Konkurrensen påverkas inte bara av marknadsrelaterade villkor, utan också av omfattningen och utformningen av samhällets reglering av och stöd till näringslivet.

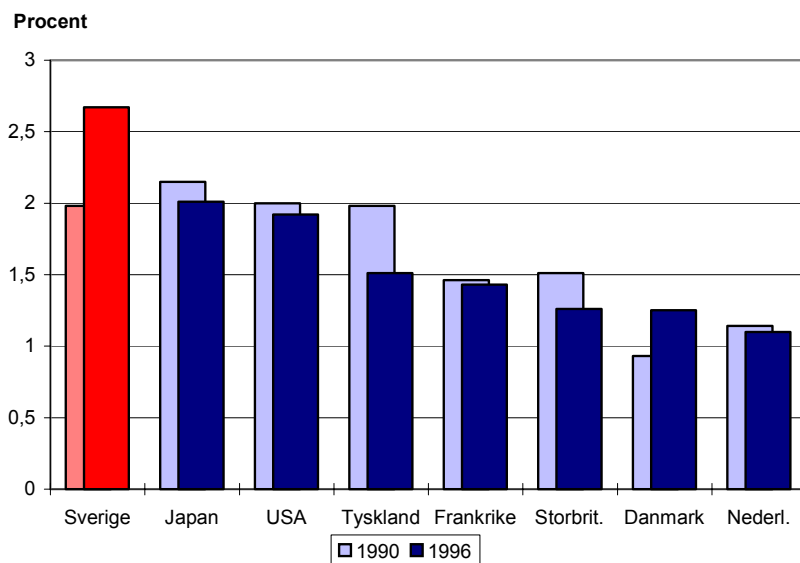
Företagen måste också kunna få tillgång till kapital för att omsätta goda idéer i praktiken och för den långsiktiga planeringen. Det är därför viktigt att finansmarknaden effektivt kan tillhandahålla kapital.

4.1 Innovationer och tillgång till kunskap

Företagens förmåga att utveckla ny kunskap i fråga om produkter och processer betyder mycket för deras internationella konkurrenskraft och för förmågan till anpassning när villkor och förutsättningar förändras.

Den största tillväxten inom OECD-området i fråga om produktion och sysselsättning återfinns inom den högteknologiska industrin och i kunskapsintensiva delar av tjänstesektorn.

I vilken utsträckning näringslivet på en övergripande nivå utvecklats och förnyats kan delvis mätas i genomförda FoU-investeringar, men kan också avläsas i form av organisationsförändringar, utveckling och förbättring av design, m.m. som förbättrar tillgänglighet och anpassning till ny teknik.

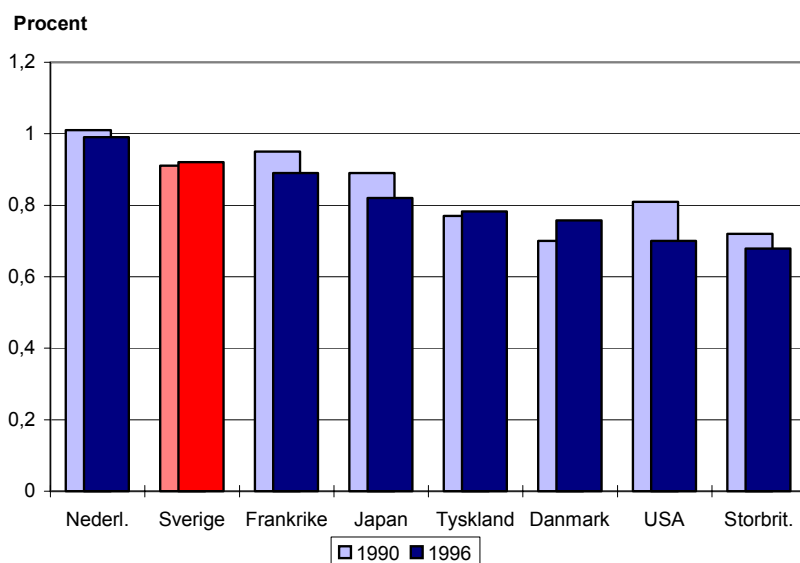
Figur 4.2 Näringslivets FoU-utgifter i procent av BNP 1990 och 1996

Anm.: Uppgifter för Sverige avser åren 1991 resp. 1995.

Källa: OECD, *Main Science and Technology Indicators*, Paris 1996 och 1998.

År 1996 uppgick FoU-verksamheten i Sverige till 3,6 % av BNP (fig. 4.2 och 4.3) och var därmed den största bland de länder som jämförs. När det gäller den privata sektorns FoU-utgifter uppgick dessa samma år till ca 2,7 % av BNP. Sverige var det land som satsade mest på forskning och utvecklingsarbete. Minst satsades i Danmark (1,3 %) och i Nederländerna (1 %).

Om man jämför med 1990 finner vi att FoU-satsningarna i den privata sektorn endast ökade i Sverige, från 1,9 till 2,7 %, och i Danmark, från 0,9 till 1,3 %. I övriga länder minskade FoU-utgifterna; mest i Tyskland där de minskade från 1,9 till 1,5 % av BNP.

Figur 4.3 Offentliga FoU-utgifter i procent av BNP 1990 och 1996

Anm: Uppgifter för Sverige avser åren 1991 resp. 1995.

Källa: OECD, *Main Science and Technology Indicators*, Paris 1996 och 1998.

När det gäller den offentliga sektorns utgifter för FoU låg Sverige 1996 som tvåa med närmare 1 % (0,92 %) av BNP. Endast i Nederländerna var utgifterna något större.

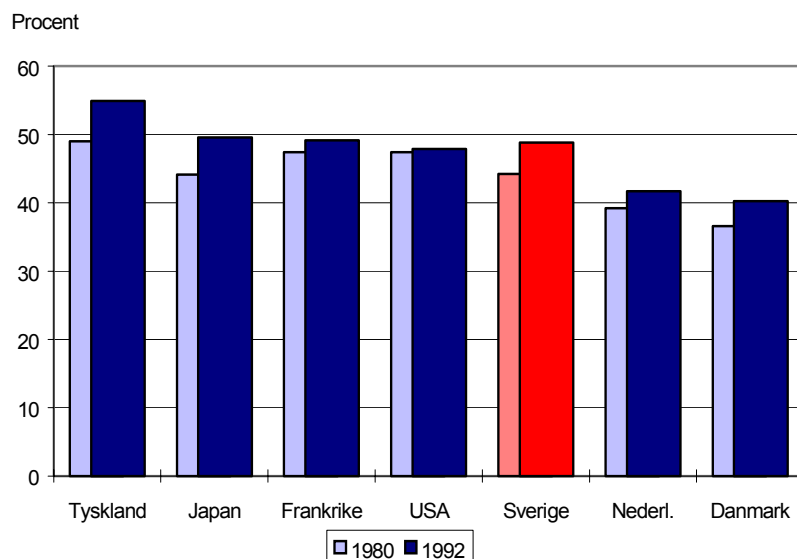
Förändringarna jämfört med 1990 var relativt små. De offentliga utgifterna för FoU ökade marginellt i Sverige, Tyskland och Danmark. I övriga länder minskade de under samma period.

En annan viktig indikator är andelen sysselsatta inom högteknologiska företag. Denna indikator mäter dock endast produktionen av högteknologiska varor och inte huruvida tillverkningsprocessen är högteknologisk.⁹

Hög andel sysselsatta i högteknologisk produktion kan emellertid säga något om utnyttjandet av ny kunskap. Till yttermera visso om en stor del av arbetskraften är anställd inom den högteknologiska industrin, är det en fördel om dessa företag tillväxer snabbare än andra.

⁹ T.ex. högteknologisk produktion kan omfatta lågutbildad arbetskraft som installerar hårddiskar i datorer. Detta kräver inte nödvändigtvis teknologi eller kapital.

Figur 4.4 Sysselsättning inom högteknologiska företag i procent av den totala sysselsättningen inom tillverkningsindustrin 1980 och 1992

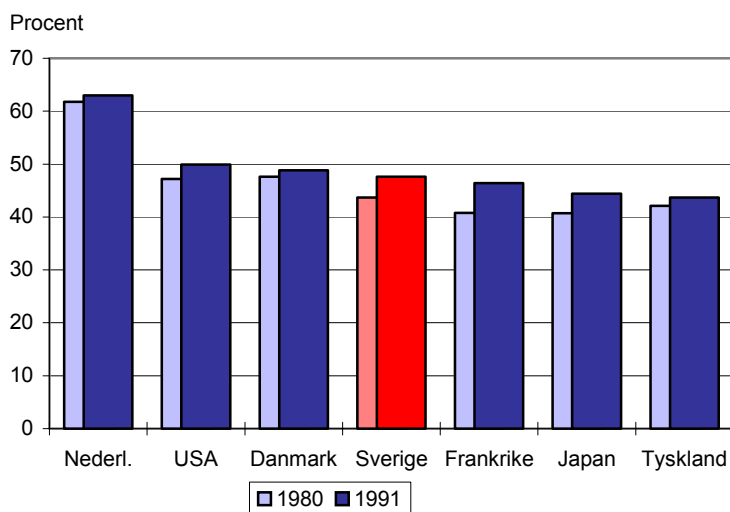
Anm.: Statistiken bygger på OECD:s definition av "high-tech", "medium-tech" och "low-tech" tillverkningsindustri. Definitionen av högteknologiska företag omfattar tillverkning av hårdvaran inom databranschen, tele- och kommunikationsutrustning, tekniska och vetenskapliga produkter, flygplansutrustning m.m.

Källa: OECD:s "Standata base" samt beräkningar utförda av det danska finansministeriet.

Tillgänglig statistik över sysselsättningen inom högteknologiska företag är både gammal (från 1992) och delvis missvisande eftersom den inte omfattar med tjänstesektorn och visar därför inte andelen av det totala antalet anställda inom high-tech-sektorn. Sverige låg här på medelnivå. Men skillnaderna är relativt små även om man jämför med Tyskland som låg högst i detta avseende.

En annan – och förmodligen bättre – indikator på näringslivets förmåga att tillämpa ny know-how är hur stor del av arbetskraften som har kvalificerad yrkesutbildning eller vidareutbildning. I Nederländerna, USA och Danmark är det fler än i Sverige.

Figur 4.5 Sysselsättning inom företag med kvalificerad arbetskraft i procent av den samlade sysselsättningen inom tillverkningsindustrin 1991

Anm.: Sysselsättningen har fördelats i enlighet med OECD:s beskrivningar av kvalificerade och okvalificerade tillverkningsföretag. Till de förra räknas tillverkning av kemiska produkter och läkemedelsprodukter, mat, kommunikationsutrustning etc. Som jämförelse klassificeras textilindustri, transportutrustning och plastvaror som okvalificerad produktion.

Källa: OECD:s "Standata base" och danska finansministeriets egna beräkningar.

Totalt sett visar dessa indikatorer att svenskt näringsliv, bortsett från satsningarna på FoU, inte ligger på den yttersta framfronten

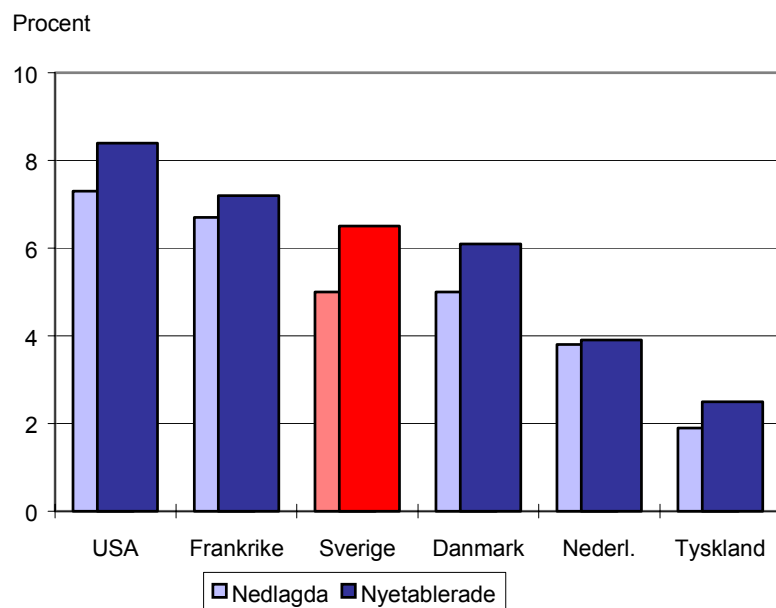
4.2 Dynamik och anpassningsförmåga

Sysselsättning, konkurrens och vitalisering av näringslivssektorn ökar genom att nya företag bildas och andra läggs ned. Ibland etableras nya företag för att exploatera nya marknadsmöjligheter, medan andra, äldre företag med dyra och ineffektiva processer eller föråldrat produktsortiment blir utkonkurrerade. Detta är en nyttig process som står som garant för att det egna kapitalet inte är uppbundet i olönsamma företag utan i stället kanaliseras till nya områden.

Å andra sidan kan nedläggning av företag – särskilt nyetablerade sådana – vara ett tecken på resursslöseri. Av detta skäl är det önskvärt att nyetablerade företag, som kan existera på vanliga marknadsvillkor kan överleva de första åren. I övergripande termer anger därför andelen nedlagda företag både positiva och negativa faktorer.

Nettotillskottet av nya arbetstillfällen i förhållande till nya och nedlagda företag brukar ibland användas som ett mått på förändringen. Som framgår av fig. 4.6 ligger Sverige i detta avseende på medelnivå.

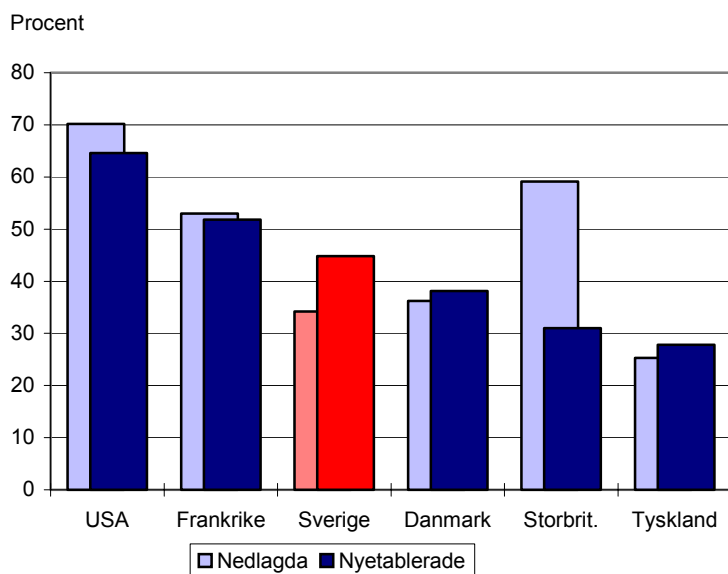
Figur 4.6 Nettotillskottet av nya arbetstillfällen 1985–91

Anm.: Uppgifter saknas för Storbritannien och Japan

Källa: OECD, *Employment Outlook*, 1994

Figur 4.7 Nya arbetstillfällen i nya företag jämfört med det totala antalet nya arbeten och nya och avvecklade arbetstillfällen i nedlagda företag jämfört med det totala antalet minskade arbetstillfällen 1985–91

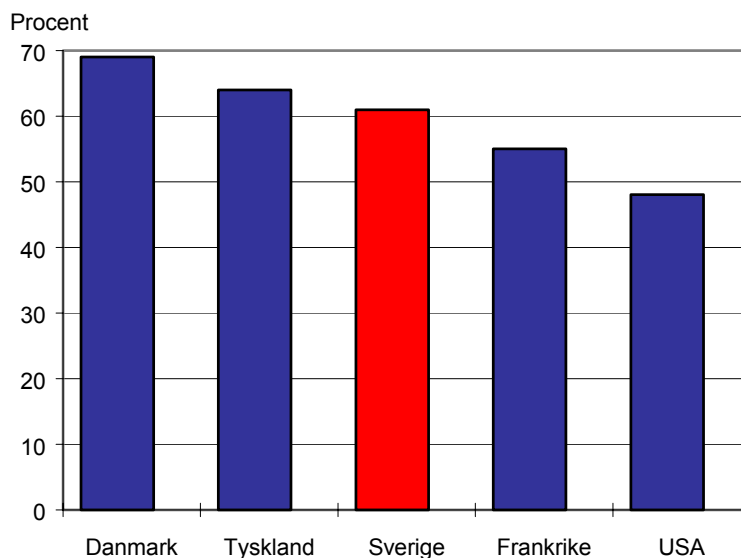
Anm.: Uppgifter saknas för Japan

Källa: OECD, *Employment Outlook*, 1994

Betydelsen av i vilken takt företagen omsätts i förhållande till det totala tillskottet resp. avvecklandet av arbetstillfällen varierar mycket mellan länderna.

I Sverige tillkom ca 45 % av alla nya arbetstillfällen i nya företag. Detta överträffades endast av Frankrike (52 %) och USA (65 %).

Figur 4.8 Andelen nya företag som fortfarande finns kvar efter 4 år

Anm.: Jämförbara uppgifter saknas för Japan, Nederländerna och Storbritannien.

Källa: OECD, *Employment Outlook*, 1994

Det är även önskvärt att de nya företagen kan överleva de första åren på reguljära marknadsvillkor. Drygt 60 % av de nya företagen överlevde de första fyra åren i Sverige; i Danmark närmare 70 % och i USA knappt hälften.

4.3 Finansmarknaden

En väl fungerande finansmarknad är en förutsättning för att företagen skall kunna få tillgång till kapital till konkurrenskraftiga priser och för att förhindra olika slag av kreditbegränsningar. Den inhemska finansmarknadens villkor minskar i betydelse – i takt med liberaliseringen av kapitalrörelserna över nationsgränserna. Men den inhemska finansmarknadens struktur spelar fortfarande en viktig roll för små och medelstora företag.

Företagens totala kapitalutgifter består av skuldräntor och kravet på kapitalavkastning.

Räntorna på företagens upplåning avgörs av respektive lands allmänna räntenivå, konkurrensen på finansmarknaden och en företags-specifik komponent, som speglar långivarens risktagande. Endast de två

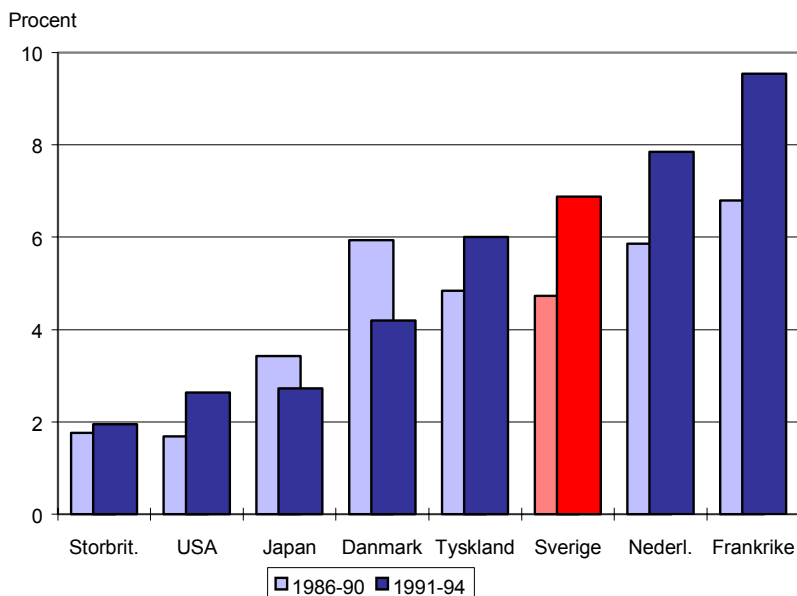
första av dessa komponenter är av intresse när man gör jämförelser mellan olika länder.

Låg inflation är en nödvändig förutsättning för en bra ekonomisk utveckling på lång sikt (se kap.2, fig.2.6). Sverige uppvisade 1998 den lägsta inflationen (0,05 %). I Storbritannien var inflationen drygt 3,5 %; för övrigt det enda land där inflationen ökat jämfört med genomsnittet för perioden 1994–98.

En indikator på den allmänna räntenivån i ett land är den nominella räntan på 10-åriga statsobligationer. Den svenska räntan låg här på medelnivå 1998 med 5 %. I samtliga länder hade den minskat om man jämför med genomsnittet för perioden 1994–98 (se kap. 2, fig.2.8).

Det är svårt att finna lämpliga indikatorer på konkurrensen på finansmarknaderna. En ofullständig sådan – som icke desto mindre ofta används – är skillnaden mellan bankernas in- och utlåningsräntor, dvs. räntemarginalen.

Figur 4.9 Bankernas räntemarginaler 1986–90 resp. 1991–94

Anm.: För Danmark har uppgifterna om kostnaderna för arbetskraften skattats.

Källa: IMF, International Financial Statistics, OECD, Bank Profitability, the Danish Financial Supervisory Authority och danska finansministeriets egna beräkningar.

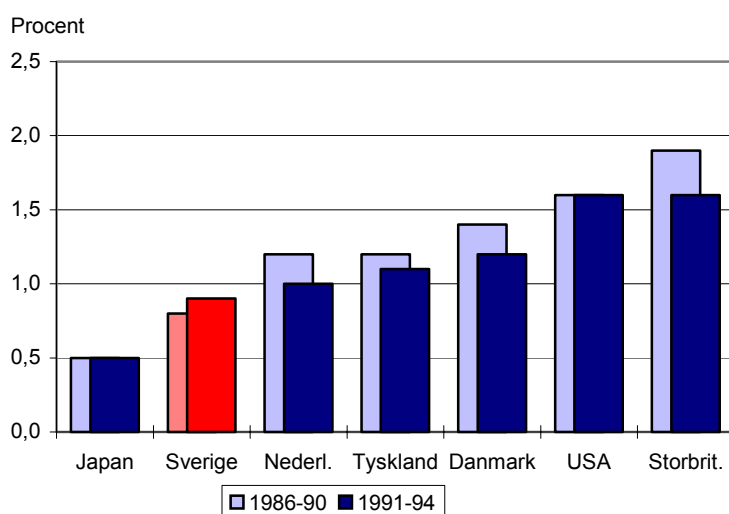
Under perioden 1991–94 varierade räntemarginalen mellan 1,95 % i Storbritannien och 9,54 % i Frankrike. Endast i Nederländerna och Frankrike var räntemarginalen större än i Sverige. Jämfört med perio-

den 1986–90 har räntemarginalen ökat i samtliga länder med undantag för Japan och Danmark.

Men att tolka räntemarginalerna medför betydande problem. För det första kan en liten räntemarginal enbart vara ett uttryck för höga avgifter etc. För det andra kan en liten räntemarginal spegla att bankerna endast tar små risker, eller exempelvis endast erbjuder kunder mycket få tjänster. För det tredje avslöjar inte räntemarginalen några skillnader i termer av konkurrens på inlånings- resp. utlåningsmarknaderna. För det fjärde kan räntemarginalen påverkas av konjunkturutvecklingen. Slutligen omfattar den lån både till företagen och hushållen.

En annan indikator på konkurrensen är kostnaderna för arbetskraften. Låga/minskande kostnader kan spegla stark/ökande konkurrens.

Figur 4.10 Kostnaderna för arbetskraften i förhållande till balansräkningen 1986–90 resp. 1991–94

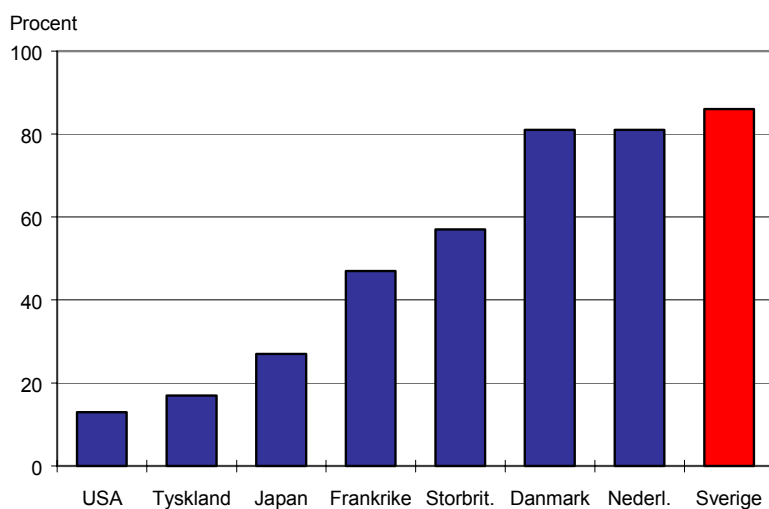

Anm.: För Danmark har uppgifterna om kostnaderna för arbetskraften skattats.

Källa: IMF, International Financial Statistics, OECD, Bank Profitability, the Danish Financial Supervisory Authority och danska finansministeriets egna beräkningar.

Sverige, Nederländerna, Tyskland och Danmark låg på samma kostnadsnivå 1991–94; lägst var kostnaderna i Japan. Man bör emellertid vara mycket försiktig med detta slags jämförelser mellan olika länder, bl.a. då bankernas affärsområden varierar och teknologin också varierar inom bankvärlden.

Om koncentrationsgraden i bankvärlden i stället utgör grunden för att evaluera konkurrensen så pekar isolerat sett den höga koncentrationen i Sverige (86 %), Nederländerna och Danmark på svag konkurrens.

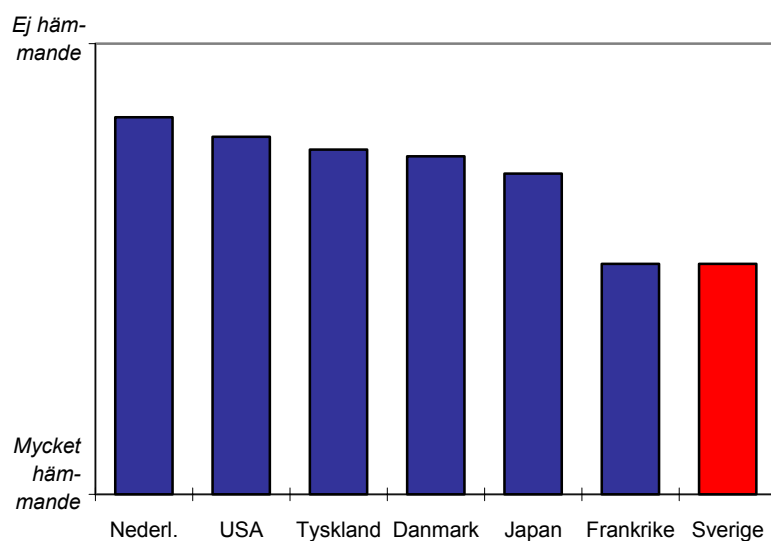
Figur 4.11 Graden av koncentration inom finanssektorn 1995

Källa: BIS, *Annual Report*, 1996 och danska finansinspektionen, *Statistisk Materiale*.

Men hög koncentration kan emellertid spegla naturliga skalekonomier och sålunda inte nödvändigtvis strida mot effektiv och billig kapitaltillgång.

World Economic Forum har genomfört en kompletterande bedömning av kapitalkostnaderna, inklusive en enkätundersökning i vilken företagsledarna i olika länder har utvärderat huruvida kapitalkostnaderna hämmar de större företagens utvecklingspotential. Enligt denna studie skulle kapitalkostnaderna i högre grad hämma detta i Sverige och Frankrike. Motsvarande studie saknas för små och medelstora företag. Resultaten av denna typ av undersökningar bör dock tolkas med stor försiktighet.

Figur 4.12 Begränsar kapitalkostnaderna företagens utvecklingsmöjligheter?

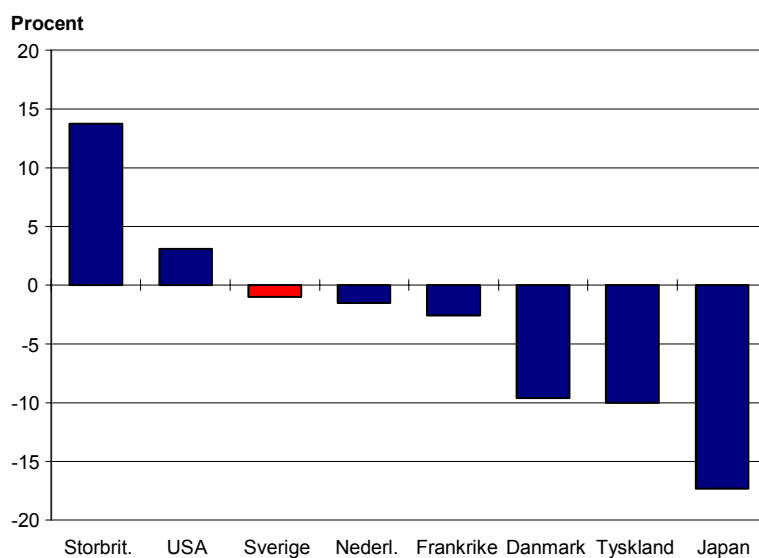

Källa: World Economic Forum

Men tillgång till billigt nytt kapital räcker inte. Det måste även vara tillgängligt för alla typer av företag för att undvika onödig kreditransonering. Det finns inte några jämförbara mått på graden av kreditransonering, eftersom det slaget av faktorer varierar mycket mellan de olika ländernas kapitalmarknadssystem och traditioner. Det blir därför nödvändigt att utforma ett mått som kan skatta detta.

Generellt sett utsätts stora företag mera sällan än små för kreditransonering som möjligheter att låna eller tillgång till kapital. Ett skäl till detta är att stora företag har bättre tillgång till finansmarknaderna utomlands och därför har större möjligheter. Förutsatt att småföretagen inte har några finansieringsproblem – och att skatter etc. i övrigt är identiska för små och stora företag.

Figur 4.13 Skillnader i soliditet mellan små och stora företag för perioden 1986–95

Anm.: Skillnaden har beräknats som "liten, mindre än stor". I fråga om Tyskland underskattas det egna kapitalet i små företag eftersom lånat kapital ingår som skuld till skillnad från vad som är fallet i andra länder. Särskilt icke börsintroducerade företag använder "liable loan capital" för att förbättra betalningsförmågan.

Källa: EU-kommissionen, European Economy n.r 7, 1997.

En jämförelse av skillnaden mellan andelen eget kapital i små och stora företag visar att det egna kapitalet är lägre i småföretagen i alla länder utom Frankrike och USA. Störst var skillnaderna i Tyskland och Danmark.

5 Utrikeshandel och direktinvesteringar

Internationell handel och direktinvesteringar mellan länderna bidrar till ökad produktivitet och till högre realinkomster genom spridning av know-how, intensifierad konkurrens och förbättrat utnyttjande av resurserna.

Den internationella arbetsfördelningen har ökat kraftigt sedan andra världskriget och för flertalet länder även utrikeshandelns betydelse. Utan tvivel har världshandelns tillväxt väsentligt bidragit till den ökade välfärden.

Den svenska positionen i fråga om utrikeshandel och direktinvesteringar belyses i detta kapitel genom nio olika indikatorer.

Figur 5.1 Sveriges position¹⁰

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Inrikes direktinvesteringar i % av BNP	1(8)	Fig. 5.8
	Inrikes direktinvesteringar i % av importen	1(8)	Fig. 5.10
	Utrikeshandelskvoten	2(8)	Fig. 5.2
	In- och utrikes direktinvesteringar	2(8)	Fig. 5.3
	Handelsbalansen	2(8)	Fig. 5.4
Medelnivå	Utrikes direktinvesteringar i % av BNP	4(8)	Fig. 5.7
	Utrikes direktinvesteringar i % av exporten	4(8)	Fig. 5.9
	Exportprestation mätt i tillväxt	5(8)	Fig. 5.5
	Exportstruktur	5(8)	Fig. 5.6
Under medelnivå	–		

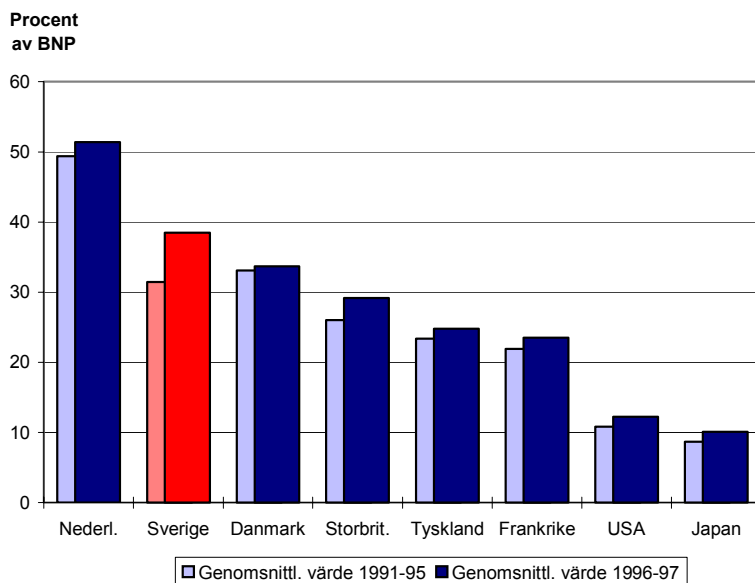
¹⁰ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer, se kapitel 1.

Inte för någon av dessa nio indikatorer ligger Sverige under medelnivå. I fråga om fem av indikatorerna, inrikes direktinvesteringar mätt både i procent av bruttonationalprodukten och av importen, utrikes-handelskvoten och handelsbalansen samt in- och utrikes direktinvesteringar ligger Sverige främst eller är bland de två främsta.

5.1 Handel och investeringar

Omfattningen av utrikeshandeln och direktinvesteringarna, räknat som andel av BNP, används som ett generellt mått på hur öppen en ekonomi är. Det finns inte några konkreta mål för dessa mått, annat än att de bör vara höga internationellt sett och helst öka.

Figur 5.2 Utrikeshandelskvoten i genomsnitt 1991–95 och 1996–97

Källa: OECD, *Economic Outlook*, ADAM-databasen och det danska finansministeriets egna beräkningar.

Den svenska utrikeshandelskvoten uppgick 1996-97 till drygt 38 %. Endast den nederländska var högre (51 %). Också den danska utrikeshandelskvoten översteg 30 %. Utrikeshandelskvoten var lägst för Japan (10 %) och USA (12 %).

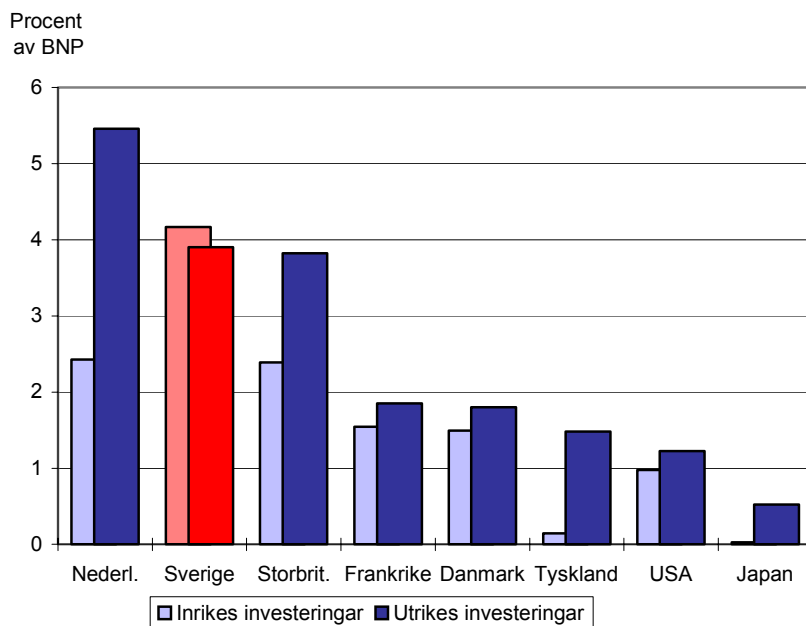
Jämfört med genomsnittet för perioden 1991–95 hade utrikeshandeln ökat i samtliga länder. Sverige uppvisade den största ökningen, från 31 till 38 %.

Utrikeshandeln i små länder – t.ex. i Nederländerna och Danmark – är vanligen större än i stora länder. Det finns flera skäl till detta, inklusive det grundläggande att det lilla landets exportindustrier har kortare geografiska avstånd till utrikesmarknaderna. Det är särskilt den begränsade hemmamarknaden som ökar behovet att importera varor och också uppmuntrar näringslivet att odla utrikesmarknaden.

I vilken utsträckning svenskarna investerar utomlands och utländska investeringar görs i Sverige framgår av fig. 5.3.

Figur 5.3 Inrikes och utrikes direktinvesteringar i genomsnitt för perioden 1995–97

Källa: OECD, *Foreign Direct Investment Yearbook*, 1998

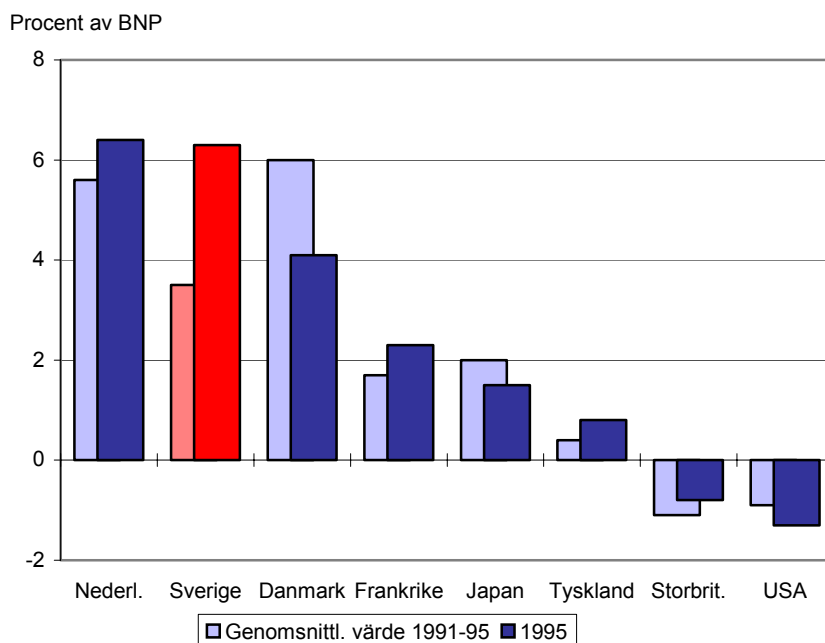
Efter Nederländerna var Sverige 1995–97 det land där det gjordes mest investeringar. Skillnaderna mellan investeringskvoterna är minst i Danmark och Frankrike.

I samtliga länder var utrikesinvesteringarna störst under perioden 1990–94. Under perioden 1990–94 avsåg mer än 75 % av de svenska totala utrikesinvesteringarna investeringar i EU-länder.

5.2 Exporten

Både det exporterande och det importerande landet får fördelar av handeln med varor och tjänster eftersom den leder till en arbetsfördelning mellan länderna som förbättrar det totala utnyttjandet av resurser. Därtill är ett betydande handelsöverskott viktigt för länder med stora utri-
kesskulder.

Figur 5.4 Handelsbalansen i procent av BNP 1991–95 samt 1995

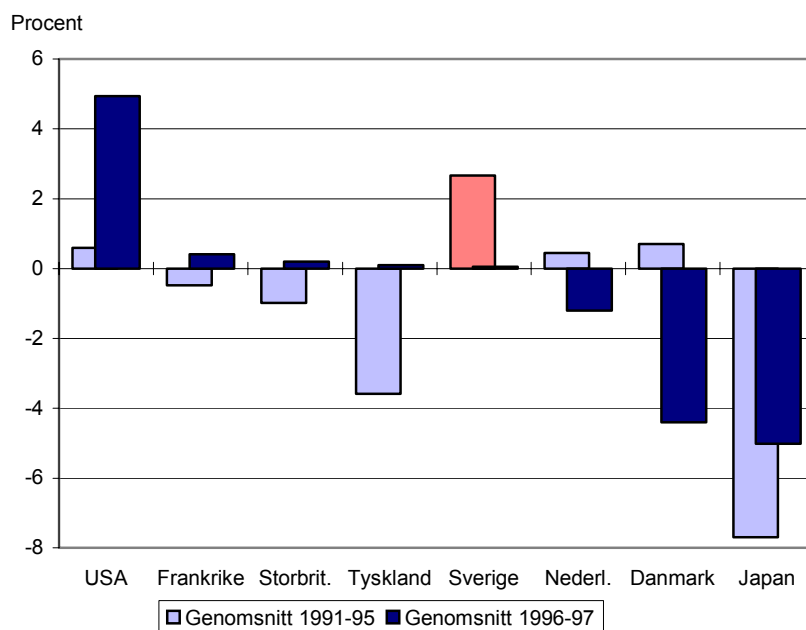

Källa: OECD, *Economic Outlook* och ADAM-databas.

År 1995 hade Nederländerna och Sverige det största överskottet i utrikeshandeln, räknat i procent av BNP. USA och Storbritannien redovisade i stället underskott på någon procent. Det svenska överskottet hade nästan fördubblats jämfört med genomsnittet för perioden 1991–95.

Ett sätt att mäta den svenska utvecklingen av exporten är att vika marknadsandelen. Detta kan vara en indikation på hur exporten kan utvecklas på sikt.

Figur 5.5 Exportprestation mätt i tillväxt (viktad exportmarknadsandel) 1991–95 och 1996–97

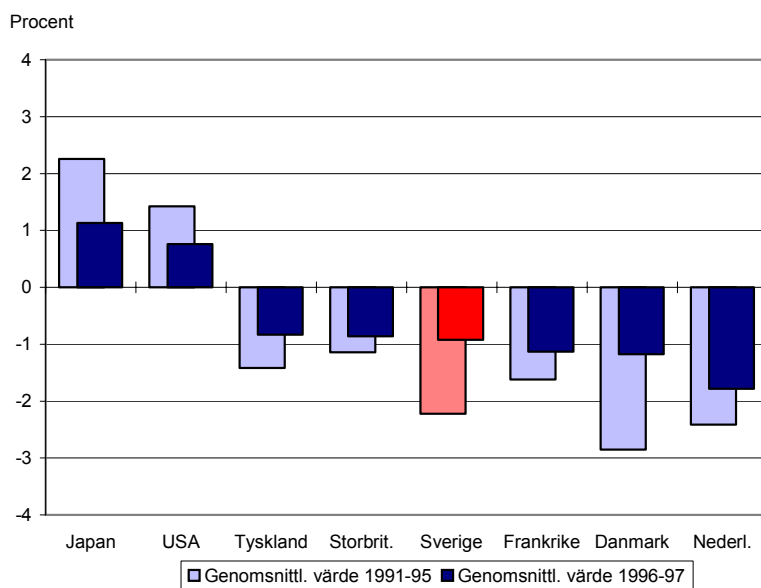
Anm.: Den *viktade* marknadsandelen beräknas som kvoten mellan ett lands totala export och exportmarknaden. Marknaden definieras som den totala importen från de andra länder ett land exporterar till, viktad med deras relativa betydelse för landets export. I synnerhet den viktade marknadsandelen är en indikator på den kortsiktiga utvecklingen av exportmarknadsandelen. Den *oviktade* marknadsandelen av ett lands export definieras som kvoten mellan landets totala export och importen från hela världen.

Källa: OECD, *Economic Outlook 1998*.

I fråga om tillväxten av exportprestationerna (viktad exportandel) låg Sverige i genomsnitt för perioden 1996–97 på medelnivå (0,06 %). Nederländerna, Danmark och Japan låg lägre. Jämfört med genomsnittet för perioden 1991–95 hade den svenska positionen försämrats. Sverige låg under den tidigare perioden två efter USA:

Av figur 5.6 framgår skillnaderna mellan marknadsandelarna – viktat resp. oviktat.

Figur 5.6 Exportstrukturen mätt i skillnaden mellan tillväxt i viktad resp. oviktad marknadsandel 1991–95 och 1996–97

Källa: OECD, *Economic Outlook*, IMF, *Direction of Trade Statistics*, ADAM-databasen och det danska finansministeriets egna beräkningar.

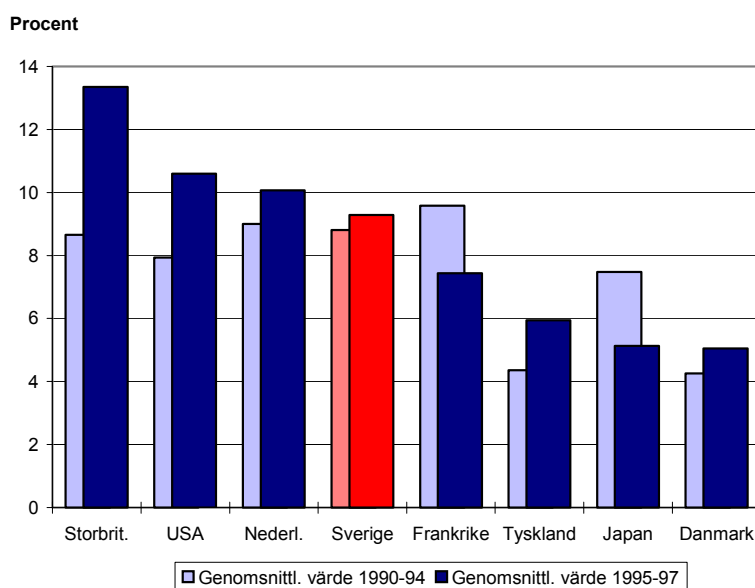
Generellt sett är länder i Europa representerade på marknader som expanderar långsammare än andra världsmarknader totalt sett. Detta kan huvudsakligen förklaras av en stor andel inomeuropeisk export och att exportmarknaden i Europa expanderar litet relativt sett. I Sverige hade underskottet minskat kraftigt 1996–97, jämfört med genomsnittet för perioden 1991–95. Endast Japan och USA visade överskott under båda dessa perioder i genomsnitt.

Den japanska exporten hade bäst läge 1991–95, bl.a. till följd av de då kraftigt ökade exportmarknaderna i Sydostasien. På samma sätt kan Tysklands position relativt sett förklaras genom den stora exporten till centrala och östra Europa.

5.3 Direktinvesteringar

Svenska direktinvesteringar utomlands bidrar till ett bättre utnyttjande av det svenska näringslivets potential. Direkt representation på utländska marknader kan vara ett led i en god arbetsfördelning inom ett speciellt företag. En bättre ställning kan också uppnås på utrikesmarknaden. Vi redovisar i det följande de utrikes direktinvesteringarna i Sverige, dels i procent av bruttonationalprodukten (fig. 5.7), dels i procent av exporten (fig. 5.9). Vidare jämförs de inrikes direktinvesteringarna i procent av bruttonationalprodukten (fig. 5.8)

Figur 5.7 Utrikes direktinvesteringar i procent av BNP 1990–94 och 1995–97

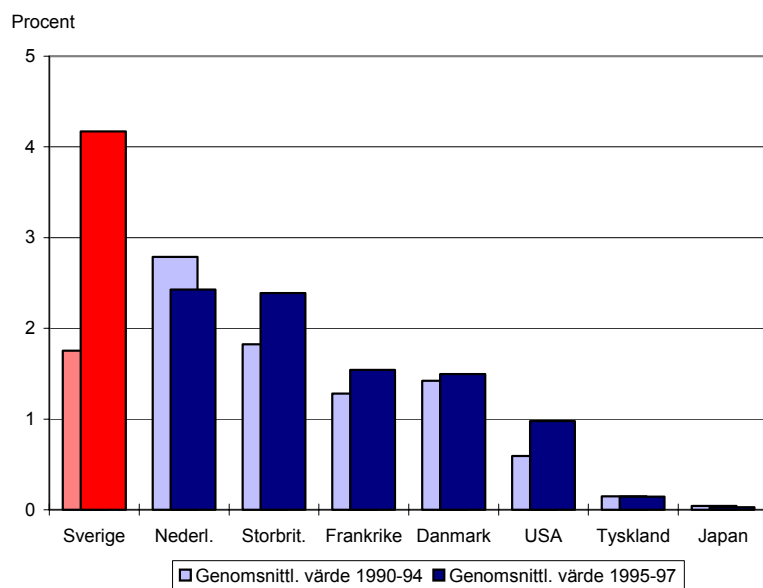

Källa: OECD, *Foreign Direct Investment Yearbook*, 1998

Utrikes direktinvesteringar räknat i Sverige i procent av BNP, låg i genomsnitt under perioden 1995–97 på medelnivå. Högst var de i Storbritannien (13,4 %) och i USA (10,6 %). Lågst var de i Japan (5,1 %) och Danmark (5,1 %).

Under perioden 1995–97 ökade investeringarna jämfört med 1990-talets första hälft i Sverige och övriga länder med undantag av investeringarna i Frankrike och Japan. Den svenska ökningen var dock den minsta – från 8,8 till 9,3 %.

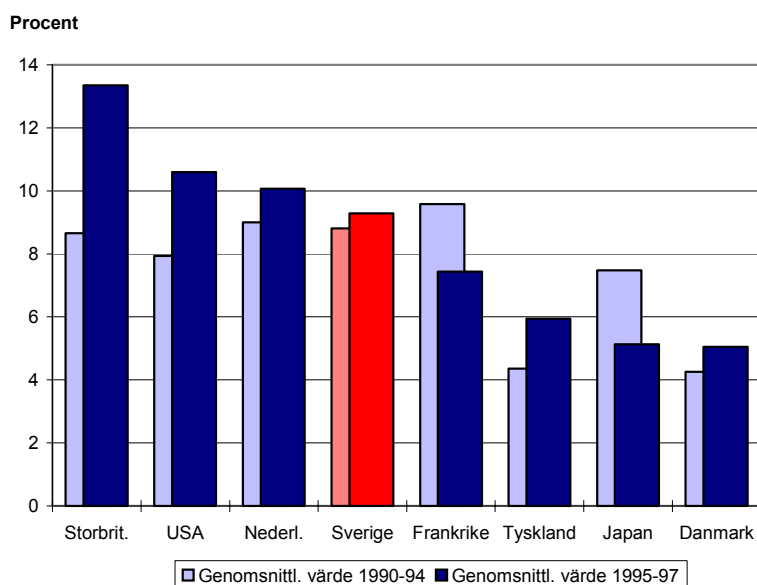
Figur 5.8 Inrikes direktinvesteringar i procent av BNP 1990–94 och 1995–97

Källa: OECD, *Foreign Direct Investment Yearbook*, 1998

När det gäller de inrikes direktinvesteringarna hade dessa ökat i samtliga frånsatt Nederländerna under perioden 1995–97, jämfört med den första delen av 1990-talet. Sverige hade de största – inte i något annat land har de ökat lika mycket som i Sverige, från 1,8 till 4,1 % av BNP.

Figur 5.9 Utrikes direktinvesteringar i procent av exporten 1990–94 och 1995–97

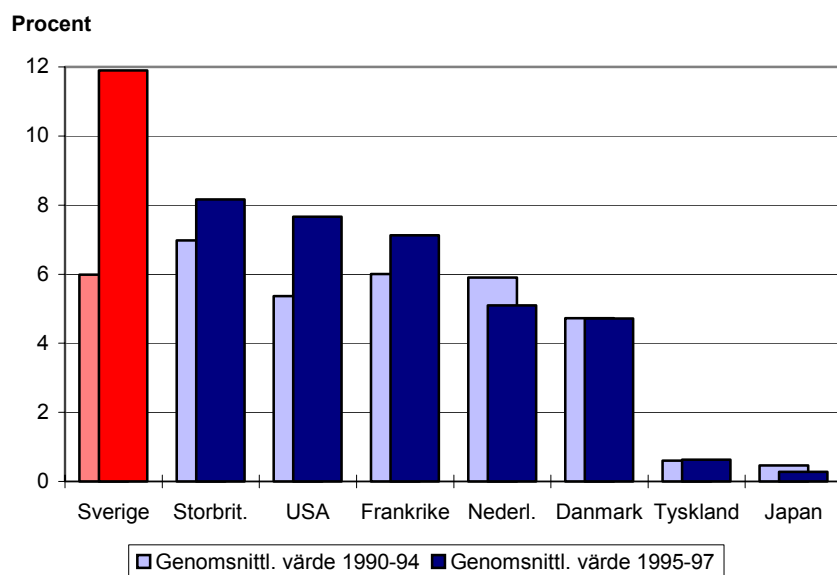
Källa: OECD, *Foreign Direct Investment Yearbook*, 1998

Utrikes direktinvesteringar mätta i procent av exporten var lägre i Sverige än i Storbritannien, USA och Nederländerna, men skillnaderna mellan dessa länder är små, bortsett från Storbritannien.

Samtliga länder utom Japan och Frankrike har större investeringar än genomsnittligt under perioden 1990–94.

Ytterligare ett sätt att jämföra investeringarna i olika länder är att granska hur stora de inrikes direktinvesteringarna är mätta i procent av importen.

Figur 5.10 Inrikes direktinvesteringar i procent av importen 1990–94 och 1995–97

Källa: OECD, Foreign Investment Yearbook, 1998.

Sverige är det land som under 1995–97 hade de största inrikes direktinvesteringarna. Även ökningen var störst i Sverige – från 6 till 11,9 %. Investeringarna ökade dock i samtliga länder utom i Japan, Nederländerna och Danmark. I genomsnitt under perioden 1990–94 är det framför allt Japan och Tyskland som haft minst investeringar i procent av importen.

6 Skatter

Skattesystemet måste vara utformat så att man kan få en god balans mellan finansieringen av den offentliga sektorn, inkomstfördelningen och skattesystemets effekter på viktiga ekonomiska beslut som fattas av hushållen och företagen, i synnerhet arbetskraftstillgången och sparat. Det svenska beskattningssystemet belyses i kapitlet genom åtta olika indikatorer.

Figur 6.1 Sveriges position¹¹

Position	Indikatorer	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Gröna skatter	1(8)	Fig. 6.7
	Låg företagsskatt	1(8)	Fig. 6.8
Medelnivå	Marginalskatten (industriarbetare)	4(8)	Fig. 6.3
	Intäkter från företagsbeskattning	4(8)	Fig. 6.9
	Progressiviteten i skattesystemet	5(8)	Fig. 6.5
	Indirekta skatter	5(8)	Fig. 6.6
Under medelnivå	Lågt skattetryck	8(8)	Fig. 6.2
	Genomsnittlig skatt	7(8)	Fig. 6.4

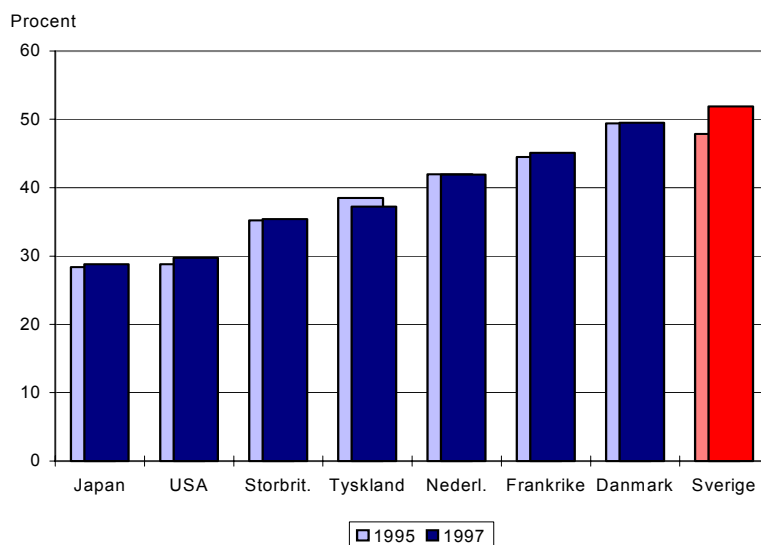
I fråga om två av indikatorerna ligger Sverige främst vid en internationell jämförelse; företagsskatten är lägst och skatteväxlingen till gröna skatter har kommit längst. Men Sverige utmärks samtidigt av att skattetrycket är högre än i något annat land och av hög genomsnittlig beskattning av industriarbetarlöner. I det senare fallet är skatten högre endast i Tyskland.

¹¹ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer se kapitel 1.

6.1 Skattesystemet

Det föreligger inte något entydigt samband mellan ett samhälles skattetryck och dess konsumtionsnivå. Skattetrycket är knutet till storleken på de offentliga utgifterna. Varje betydande minskning av det allmänna skattetrycket kräver nedskärningar i de offentliga utgifterna. Statsskulden och räntebetalningar medför också att skattetrycket i flertalet länder på kort sikt inte kan minska i någon mera betydande utsträckning.

Figur 6.2 Skattetrycket i procent av BNP 1995 och 1997

Anm.: Vid internationella jämförelser av skattetrycket måste vissa förbehåll göras för faktorer som skillnader i beskattning av de allmänna pensionerna samt omfattningen av den indirekta beskattningen.

Källa: OECD, *Revenue Statistics*, 1965–98 samt svenska Finansdepartementets egna beräkningar.

Skattetrycket var 1997 högst i Sverige (51,9 %) och Danmark (49,5 %). I båda dessa länder har skattetrycket ökat sedan 1995 (se även kapitel 2). Det lägsta skattetrycket finns i Japan och i USA med 28,8 resp. 29,7 %. Ett skäl till de höga nivåerna i Danmark och Sverige kan vara att ett antal av ersättningarna till hushållen via transfereringssystemet beskattas. En annan anledning kan vara att sjuk- och hälsovård liksom utbildning i Danmark och Sverige huvudsakligen finansieras med skattemedel.

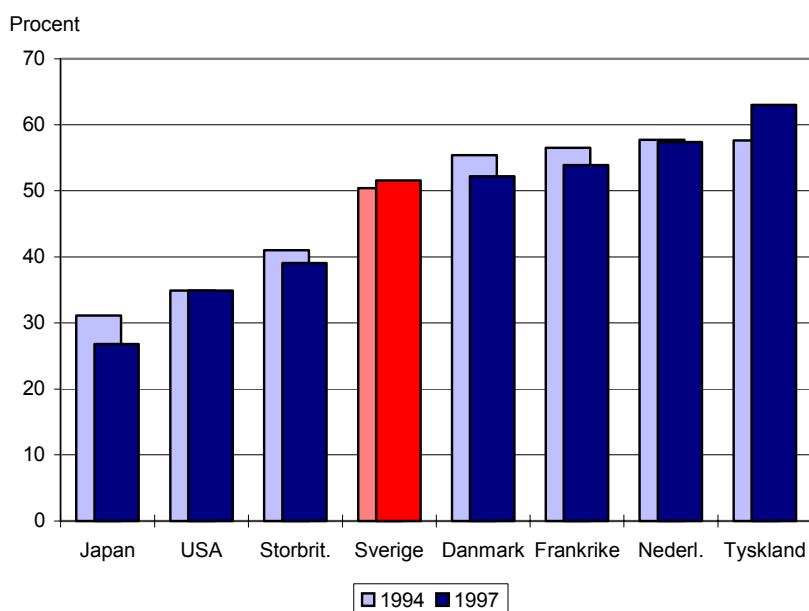
6.2 Beskattning av arbetsinkomster

Skatt på inkomster från arbete innebär att det uppstår en kil mellan den lön en arbetsgivare betalar och löntagarens disponibla inkomst. På en välfungerande arbetsmarknad innebär en minskad skattekil – marginalskattestorleken – ökade drivkrafter att söka sig ut på arbetsmarknaden och att arbeta mera. En sådan minskning främjar också utbildning och karriär samt geografisk rörlighet på arbetsmarknaden.

Lägre marginalskatter kan stimulera en effektiv konkurrens på arbetsmarknaden, något som kan minska den strukturella arbetslösheten. Det är därför viktigt att skattesystemen är utformade så att arbetskraften inte drabbas av orimliga marginalskatter.

Marginalskatterna har också betydelse för den svarta ekonomin. Lägre skattesatser minskar de ekonomiska fördelarna med svarta extraknäck, så att upptäcktsrisken väger tyngre – och den ekonomiska vinsten från olagliga aktiviteter betyder mindre. Marginalskatterna för 1994 och 1997 framgår av fig. 6.3.

Figur 6.3 Genomsnittlig marginalskatt för en industriarbetare 1994 och 1997

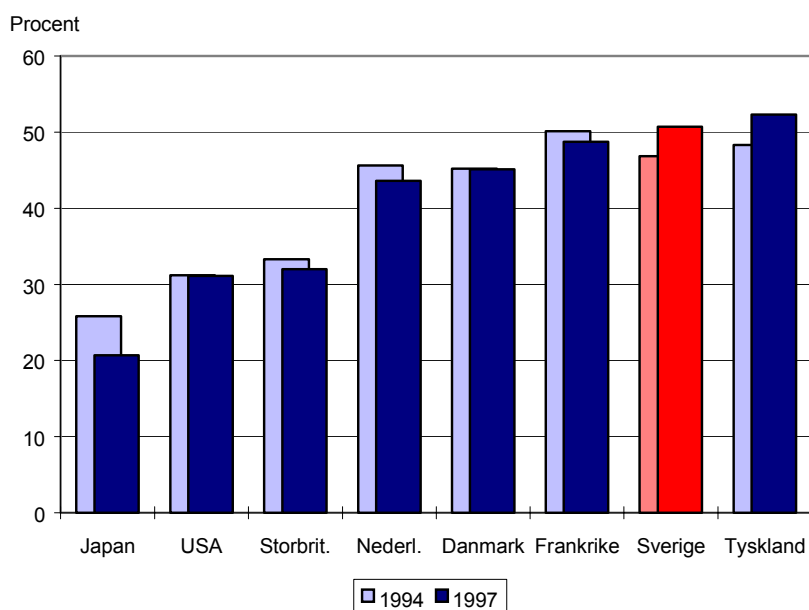
Anm.: Angiven marginalskattnivå omfattar inkomstskatt och socialförsäkringsavgifter som betalas både av arbetsgivaren och löntagaren, men exklusive effekterna av indirekt beskattning. Inkomster och skatter för en industriarbetare överensstämmer med OECD:s definition av en ensamstående industriarbetare (APW) – average production worker.

Källa: OECD

Marginalskatten för en industriarbetare i Sverige var 1997 51,6 %, dvs. lägre än i Tyskland (63,0 %), Nederländerna (57,4 %) och Frankrike (53,9 %). Men i Danmark var de endast marginellt högre (52,2 %). Det bör framhållas att marginalskatteskillnaderna för den genomsnittlige industriarbetaren mellan dessa länder är relativt liten. Marginalskatten är däremot betydligt lägre i Japan (26,8 %), USA (34,9 %) och i viss mån även Storbritannien (39,1 %). Jämfört med 1994 har marginalskatten varit oförändrad i USA och minskat i samtliga övriga länder utom i Sverige och Tyskland där den ökat.

En annan indikator på skatterna i ett land är hur mycket av lönen för en industriarbetare som betalas i skatt.

Figur 6.4 Genomsnittsskatten för en industriarbetare 1994 och 1997

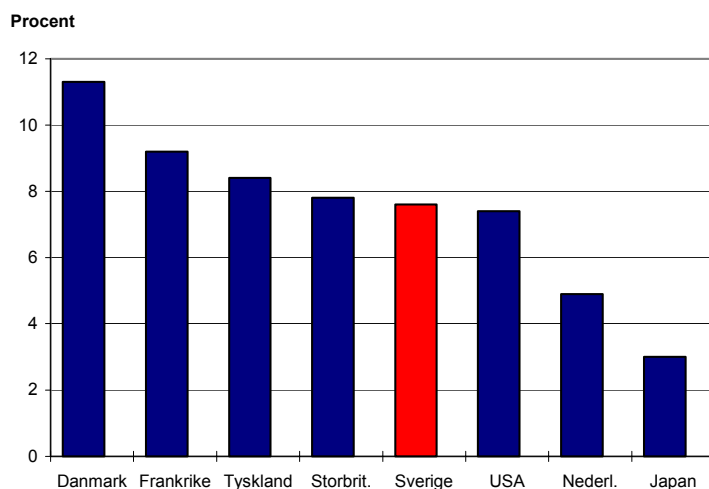
Ann.: Den genomsnittliga skattenivån omfattar inkomstskatt och socialförsäkringsavgifter som betalas både av arbetsgivaren och löntagaren, men exklusive effekterna av indirekt beskattning. Inkomster och skatter för en industriarbetare överensstämmer med OECD:s definition av en ensamstående industriarbetare (APW) – average production worker.

Källa: OECD

Den totala skatt som en industriarbetare betalade i Sverige 1997 uppgick till 50,7 %. Endast i Tyskland var den högre med 52,3 %. Skatten är lägre i Frankrike (48,7 %), Danmark (45,1 %), Nederländerna (43,6 %), Storbritannien (32,0 %), USA (31,1 %) och Japan (20,7 %). I dessa beräkningar har hänsyn tagits till både skatter och socialförsäkringsavgifter.

Progressiviteten i ett skattesystem kan mätas på flera olika sätt. En metod är att se till den genomsnittliga skatten i olika inkomstklasser. En ökande genomsnittsskatt speglar progressiviteten.

Figur 6.5 Progressiviteten i skattesystemet 1997

Anm.: Progressivitet definieras här som skillnaden mellan den genomsnittliga skatten för en industriarbetare med en lön motsvarande 5/3 av genomsnittet, respektive en industriarbetare som tjänar 2/3 av genomsnittet.

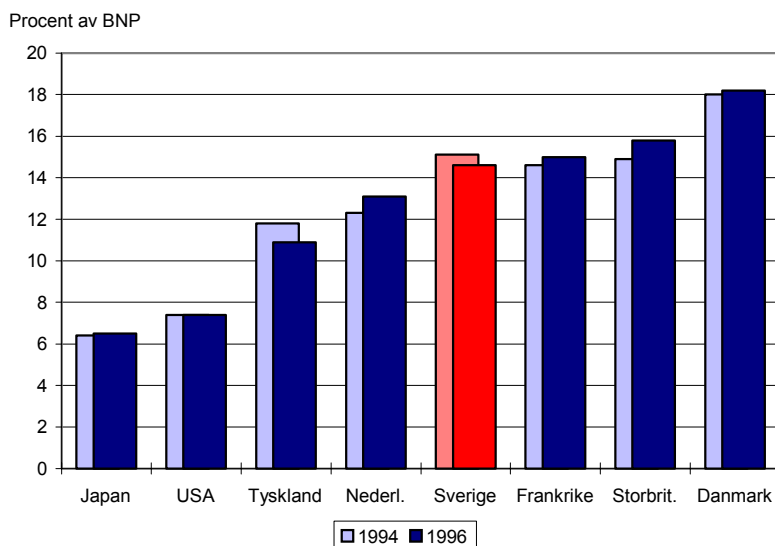
Källa: OECD samt beräkningar utförda av det danska Finansministeriet.

Progressiviteten i skattesystemet var 1997 högst i Danmark (11,3 %). Därefter kommer Frankrike (9,2 %), Tyskland (8,4 %) och Storbritannien (7,8 %). Sverige låg på en medelnivå i fråga om skatteprogressivitet som 1997 uppgick till 7,6 %. Endast i USA, Nederländerna och Japan var den lägre.

6.3 Indirekt beskattning

Indirekt beskattning – särskilt mervärdesskatt – är en viktig del av de totala skatteintäkterna i flertalet länder. Den federala regeringen i USA uttaxerar inte någon mervärdesskatt, men delstaterna tar ut försäljningsskatter av varierande storlek. Japans momssystem avviker i många avseenden från de europeiska.

Figur 6.6 Indirekta skatter i procent av BNP 1994 och 1997

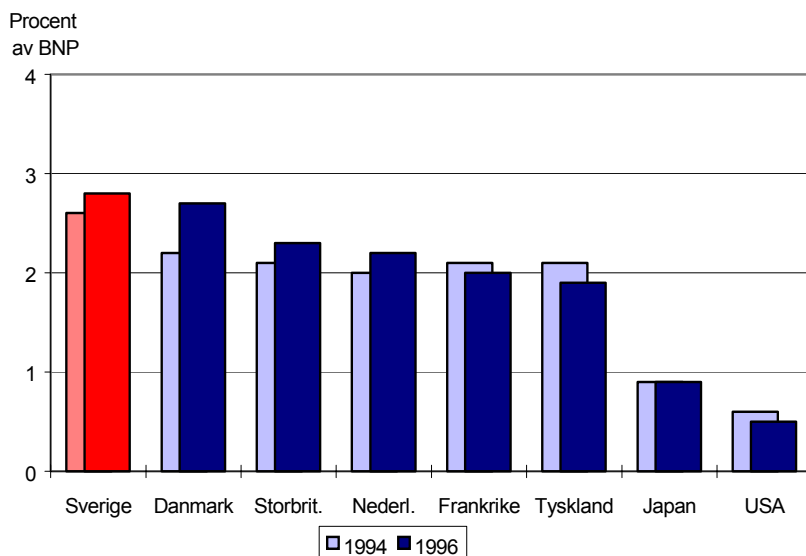
Källa: OECD, *Revenue Statistics*, 1965–97.

De indirekta skatterna i procent av BNP uppgick 1996 i Sverige till 14,6 %. I Danmark (18,2 %), Tyskland (15,8 %) och Frankrike (15,0 %) var de högre. Lägst var de i USA och Japan, bl.a. till följd av låga bensin- och försäljningsskatter. Om man jämför storleken på de indirekta skatterna 1996 med 1994 har de uttryckt i procent av BNP minskat endast i Tyskland och Sverige.

6.4 Gröna skatter och avgifter

Diskussionen kring skatteväxling till vad som brukar benämnas gröna skatter och avgifter är för närvarande aktuell.

Figur 6.7 Gröna skatter i procent av BNP 1994 och 1996

Anm.: Gröna skatter omfattar bensinskatter och olje- och mineralskatter men inte engångsvisa fordonsskatter, t.ex. registreringsavgifterna.

Källa: OECD, *Revenue Statistics*, 1965–96 och det danska finansministeriets egna beräkningar.

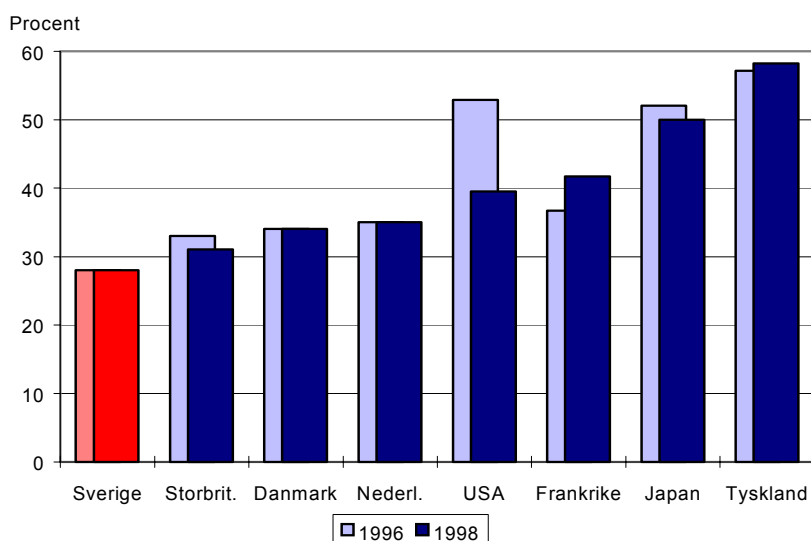
Sverige var 1996 det ledande landet när det gällde gröna skatter och avgifter, dvs. vi hade de högsta gröna skatterna, räknat i procent av BNP. Jämfört med 1994 hade de ökat från 2,6 till 2,8 %. I Danmark uppgick de samma år till 2,7 %. I USA och Japan är de gröna skatterna lägre än 1 % av BNP. Generellt sett ökade de gröna skatterna från 1994 till 1996, men i Frankrike, Tyskland och USA minskade de något och i Japan var de oförändrade. Störst var den ökningen i Danmark från 2,2 till 2,7 %.

6.5 Företagsbeskattning

I en liten öppen ekonomi är ett internationellt sett konkurrenskraftigt skattesystem viktigt inom områden med internationellt sett rörliga skattebasen. Om inte kan skattebasen långsiktigt utsättas för tryck. Kapital är en sådan internationellt sett rörlig skattebas.

Det är mycket svårt att göra internationella jämförelser av beskattningen av avkastningen på investeringar i finansiella tillgångar. Ett skäl för detta är att beskattningen är starkt beroende på vilken typ av investeringar det gäller, av investeringshorisonten etc. Därför har detta avsnitt fokuserats på företagsbeskattningen.

Figur 6.8 Företagsbeskattningen 1996 och 1998

Anm.: Företagsbeskattningen återges före utdelad vinst. För länder med olika skattesatser inom företagsbeskattningen har den högsta beskattningen valts. Företagsskatten inkluderar genomsnittlig lokal företagsbeskattning. För USA däremot avser uppgifterna maximal lokal beskattning.

Källa: *Strukturovervakning – international benchmarking af Danmark*, Regeringen, maj 1999.

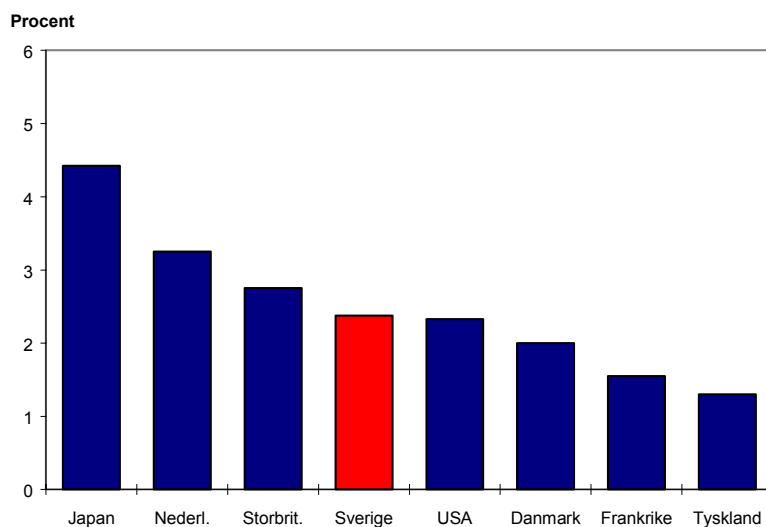
År 1998 var företagsskatten lägst i Sverige (28 %). I Storbritannien, Danmark, Nederländerna, USA och Frankrike uppgick den till mellan 31 och 40 %. I Tyskland och Japan uppgick den till över 47,6 % respektive 50 %. I USA, Storbritannien och Japan minskade företagsbeskattningen 1998 jämfört med 1996. I Frankrike och Tyskland ökade den, men i Sverige var den oförändrad.

Skattesatsen för beskattningen av företagen ger inte en fullständig bild av företagets faktiska skattebetalningar. Beskrivningen av skattebasen beaktar t.ex. inte effekterna av avdrag, av avskrivningsregler och av lättnader i beskattningen av små vinster.

En bild av skatteskillnaderna kan erhållas indirekt genom att man ser till hur mycket företagen totalt sett betalar i skatt.

Figur 6.9 Intäkterna från företagsbeskattningen i genomsnitt i procent av BNP för 1992–95

Anm.: Genom att se till genomsnittet för perioden 1992–95 reduceras effekterna av konjunktursvängningarna på skatteintäkterna.

Källa: OECD, *Revenue Statistics*, 1965–96

I genomsnitt uppgick under perioden 1992–95 Sveriges intäkter från företagsbeskattningen till drygt 2 % av BNP. Nivån på intäkterna var något lägre i Tyskland, Frankrike, Danmark och USA, men betydligt högre i Japan, Nederländerna och Storbritannien.

Företagsbeskattningen i procent av BNP är påverkat av hur produktionsstrukturen ser ut i ett land. Ju större andel av produktionen som äger rum inom företagen, desto högre blir inkomsterna från företagsbeskattningen. Till detta kommer att företagsskattebetalningarna i procent av BNP i viss utsträckning påverkas av var i konjunkturcykeln ett land befinner sig.

7 Utbildning

En väl fungerande utbildningssektor anges ofta som en av förutsättningarna för att välstånd och välfärd skall kunna utvecklas även i framtiden. Utbildning kan vara grunden för ökad flexibilitet på arbetsmarknaden med god balans mellan utbud av och efterfrågan på kvalificerad personal. I detta kapitel redovisas några olika resurs- och resultatindikatorer på utbildningsområdet som jämför Sverige och andra länder.

Av fig. 7.1 framgår hur det svenska utbildningssystemet i olika avseenden hävdar sig jämfört med övriga länder i studien. Sveriges position i fråga om utbildning belyses genom tjugotvå olika indikatorer.

Figur 7.1 Sveriges position¹²

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Förväntat antal skolår för 5-åringar	1(7)	Fig. 7.2
	Kunskaper i naturvetenskap (gymnasiet)	2(6)	Fig. 7.5
	Läskunnigheten bland grundskoleelever	2(6)	Fig. 7.3
	Matematikkunskaper (grundskolan)	2(8)	Fig. 7.4
	Kunskaper i naturvetenskap (grundskolan)	2(8)	Fig. 7.5
	Utgifter för utbildning	2(7)	Fig. 7.8
	Andel 15–24-åringar i arbetslöshet över 1 år	2(6)	Fig. 7.22
Medelnivå	Matematikkunskaper (gymnasiet)	3(8)	Fig. 7.4
	Utgifter per elev (låg- och mellanstadium)	3(8)	Fig. 7.9
	Antal elever per lärare (högstadium och gymnasium)	3(8)	Fig. 7.10
	Ungdomars motivation att arbeta	4(8)	Fig. 7.7
	Andel av befolkningen med lägst gymnasieutbildning	4(7)	Fig. 7.12
	Andel av befolkningen med högskoleexamen	4(7)	Fig. 7.13
	Arbetslösa fördelade efter utbildning i relation till arbetslösheten	4(7)	Fig. 7.21
Under medelnivå	Tillgången på kvalificerad arbetskraft	7(8)	Fig. 7.6
	Undervisningstim. Per elev (grundskolan)	7(7)	Fig. 7.11
	Andel med högskoleexamen (25–34 år)	7(7)	Fig. 7.13
	Utexaminerade i åldern 24–25 år	5(6)	Fig. 7.15
	Genomsnittl. ålder vid högskoleexamen	4(4)	Fig. 7.16
	Andel utexaminerade 22–23-åringar med kortare eftergymnasial utbildning	5(5)	Fig. 7.17
	Antagning till högskoleutbildning	6(6)	Fig. 7.18
	Antal utexaminerade från längre tekniska och naturvetenskapliga utbildningar	6(6)	Fig. 7.20

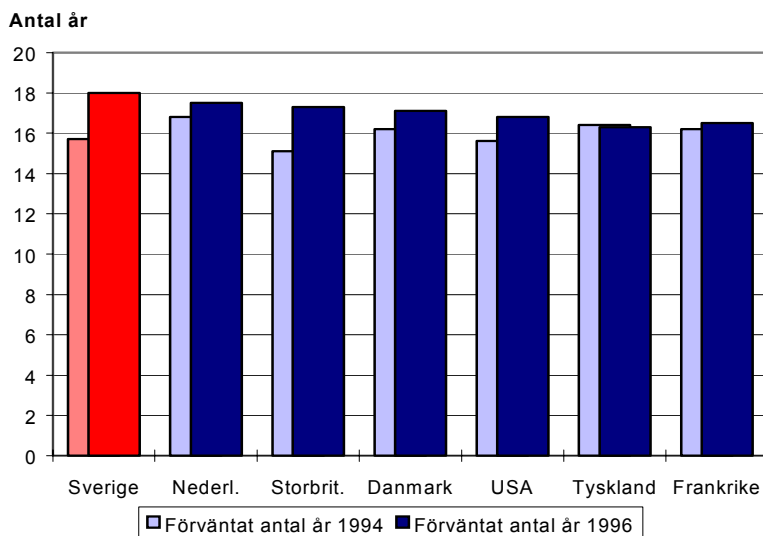
I fråga om åtta, eller drygt en tredjedel av dessa indikatorer, ligger Sverige under medelnivå. Det samlade materialet tyder på att Sverige ligger väl framme när det gäller läskunnighet, medan kunskaperna i matematik och naturvetenskap ligger på medelnivå. Vidare har Sverige en stor andel personer med gymnasieutbildning, medan vi ligger sämre till vad gäller de långa högskoleutbildningarna.

¹² Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer se kapitel 1.

7.1 Lika villkor

Hur många år förväntas dagens 5-åringar komma att ägna åt utbildning? Svaret säger något om vilka möjligheter som ges inom ramen för utbildningssystemet i olika länder och i vilken utsträckning dessa utnyttjas. I flertalet länder beräknas den obligatoriska utbildningen pågå tills ungdomarna blir omkring 16 år.

Figur 7.2 Förväntat antal skolår för 5-åringar 1994 och 1996

Anm.: Uppgifter för Japan föreligger inte. Vuxenutbildning jämte kompletterande utbildning ingår inte i underlaget för Danmark 1994.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1996, s. 112 samt OECD: *Education at a Glance*, 1998, s. 159.

I samtliga länder med undantag av Tyskland blev skolutbildningen längre från 1994 till 1996. Kortast var utbildningen 1994 i Storbritannien, USA och Sverige. Samma länder visade 1996 störst ökning. Skillnaderna mellan längst respektive kortast utbildning har jämnats ut.

Då utbildningssystemen varierar kan det vara vanskligt att dra långtgående slutsatser endast utifrån hur många skolår utbildningen omfattar.

Att erbjuda alla medborgare samma möjligheter till utbildning utgör alltså en viktig del i strävandena att utjämna sociala klyftor i samhället. Det finns en betydande likhet i fråga om den sociala snedrekry-

teringen till högre studier i de västliga industriländerna. I Sverige är dock snedrekryteringen förhållandevis liten, troligen på ungefär samma nivå som i USA och England men lägre än i Tyskland och Frankrike.¹³

Ruta 7.1   Kunskapsindikatorer

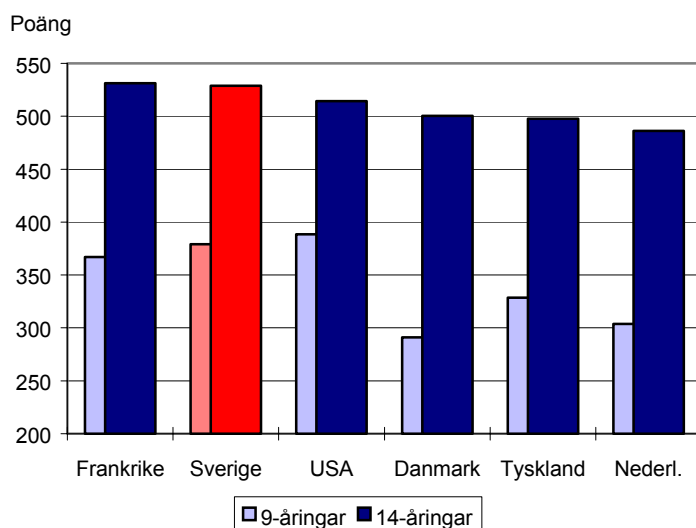
- Arbetet med utveckling och tolkning av internationella kunskaps- och kvalitetsindikatorer inom utbildningsområdet befinner sig fortfarande i sin linda. Det finns därför anledning till att precisera vad dessa indikatorer *inte* kan säga något om.
- Indikatorer är aldrig helt tillräckliga men de är nödvändiga för att få en uppfattning om utvecklingstendenser inom utbildningssektorn. I varje land sätts mål för utbildningssystemet. Utan kännedom om de nationella målen är det inte möjligt att uttala sig om utbildningssystemet är framgångsrikt eller inte.
- Indikatorerna ger inte en fullständig bild av elevernas prestationsnivå. Flera av ett utbildningssystemets mera kvalitativa egenskaper kan inte mätas. I de nordiska ländernas fastställda mål för grundskolan ingår t.ex. krav på utveckling av barnens fantasi och samarbetsförmåga. Problemet är bara att det hittills inte utvecklats någon metod att bedöma dessa egenskaper.

7.2   Utbildningskvalitet

Kvaliteten i det svenska utbildningssystemet kan bl.a. bedömas genom resultatet från ett antal internationella studier om grundläggande kunskaper i basämnen. Däremot saknas till stora delar liknande jämförelser som berör andra delar av utbildningssystemet. Utan närmare analys av respektive lands nationella mål för utbildningspolitiken är det svårt att dra några slutsatser om utbildningssystemen är effektiva eller inte. Allmänt sett bör därför jämförelserna tolkas med stor försiktighet (jfr ruta 7.1).

En vanlig och relativt okontroversiell indikator är läskunnigheten bland grundskoleelever.

¹³ SOU 1993:85 *Ursprung och utbildning - social snedrekrytering till högre studier*, s. 23.

Figur 7.3 Läs-kunnigheten bland grundskoleelever 1996

Källa: TIMSS 1996 och 1998.

Läs-kunnigheten bland svenska 9-åringar var 1996 mycket god och låg på samma nivå som i Frankrike och USA. När barnen nått 14-års-åldern är skillnaderna mellan länderna mindre.

Resultaten överensstämmer med en annan undersökning som jämfört läs-kunnigheten hos barn i årskurs 1–3 i Danmark, Finland och Sverige. Enligt den studien läser danska skolbarn sämre än barn i Sverige och Finland.¹⁴ Andra studier visar att Sverige även i fråga om läs-kunnigheten bland 16–25-åringar ligger på en internationellt sett mycket hög nivå.¹⁵

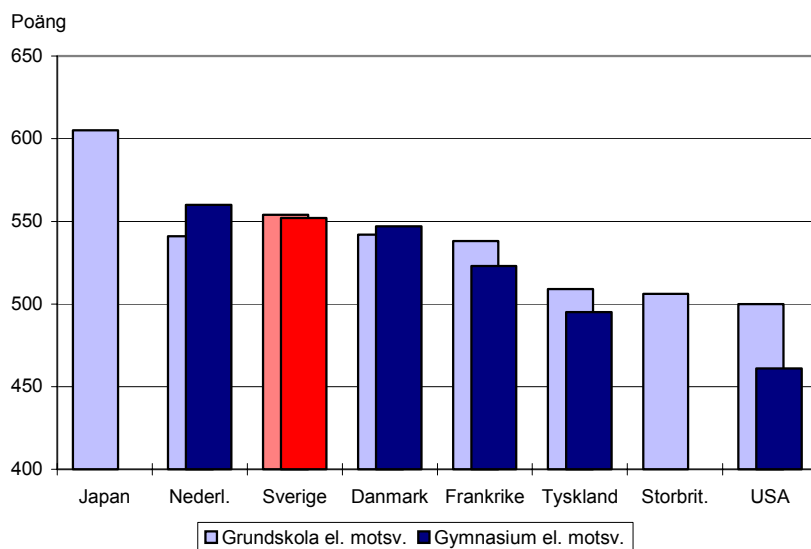
Av figurerna 7.4 och 7.5 framgår resultaten från en omfattande internationell undersökning av elevers kunskaper i matematik och naturvetenskapliga ämnen. Ämnesområdena är valda mot bakgrund av att goda kunskaper och färdigheter inom dessa ämnen vanligen ses som en indikator på förutsättningarna för ett lands utvecklingsmöjligheter. Det finns emellertid en påtaglig risk att jämförelser som denna blir missvisande eftersom studieplanerna varierar mellan olika länder och därför börjar elever i olika länder att läsa olika ämnen i olika åldrar.

¹⁴ Jfr Danmarks Pædagogiske Institut, *Nordlæs* 1996. I denna undersökning jämförs läsfärdigheten i olika årskurser i de nordiska länderna. Liknande internationella undersökningar saknas.

¹⁵ Freeman, Richard B, "The Youth Labour Market Problem at Y2K", OECD 1999

Men en del av forskarna menar att elevernas kunskaper i matematik är en indikator på den generella kunskapsnivån.

Figur 7.4   **Kunskaper i matematik i grundskolan och i gymnasieskolan 1994**

Anm.: Uppgifter avseende gymnasienivå saknas för Japan och Storbritannien.

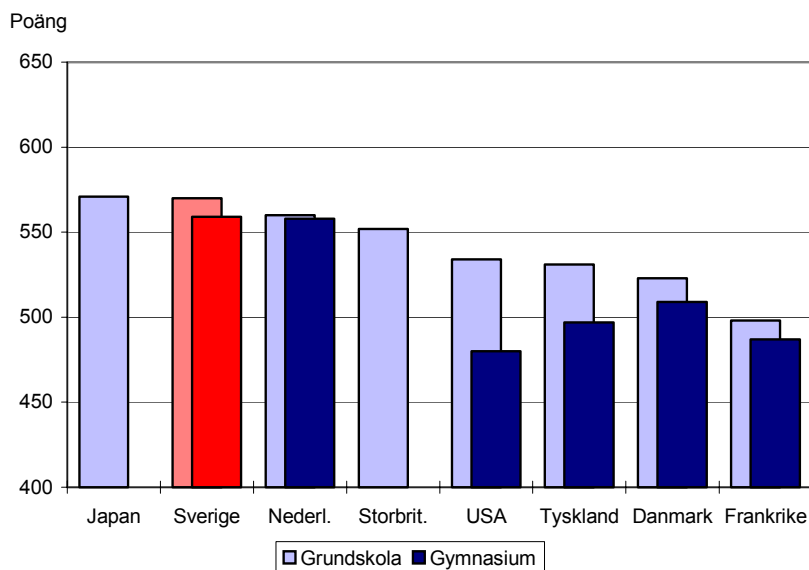
Källa: OECD, *Education at a Glance* 1995.

Sverige överträffades 1994 endast av Japan vad gäller elevernas kunskaper i matematik på grundskolenivå. Lägst var kunskaperna i Tyskland, Storbritannien och USA.

När det gäller matematikkunskaper på gymnasienivå låg Sverige tvåa efter Nederländerna medan kunskapsnivån var lägst i USA.

Figur 7.5 Kunskaper i naturvetenskapliga ämnen i grundskolan och i gymnasieskolan 1994

Anm.: Uppgifter avseende gymnasienivå saknas för Japan och Storbritannien.

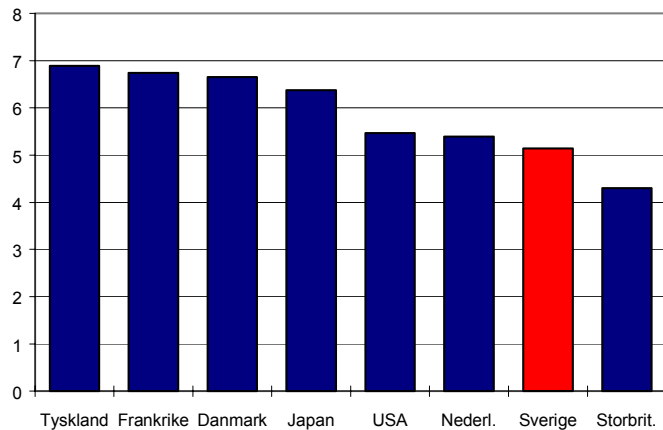
Källa: OECD, *Education at a Glance* 1995.

Skillnaderna var något större i fråga om naturvetenskapliga ämnen. Sverige låg 1994 bra till såväl i fråga om grundskolenivå som gymnasienivå. I grundskolan var kunskaperna större endast i Japan; på gymnasienivå var kunskaperna störst i Sverige, tätt följt av Nederländerna. Generellt gäller – för Sverige som andra länder med undantag av Nederländerna – att kunskapsnivån var högre på grundskolenivå. Endast i Japan var kunskaperna något större än i Sverige.

Näringslivets bedömning av arbetskraften kan också indirekt säga något om kvaliteten i det svenska utbildningssystemet. Av figurena 7.6 och 7.7 framgår resultatet av en undersökning om hur chefer inom näringslivet värderar tillgången på kvalificerad arbetskraft i respektive land och ungdomarnas motivation till arbete. Bedömningar utifrån det redovisade statistiska underlaget bör generellt sett behandlas med stor försiktighet och några mera långtgående slutsatser bör inte dras.

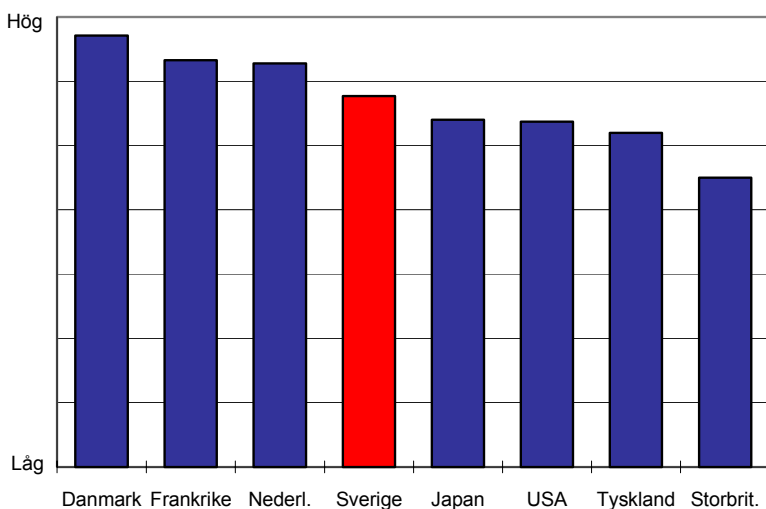
Figur 7.6 Tillgången på kvalificerad arbetskraft

Index för tillgång
på kvalificerad
arbetskraft

Källa: IMD, *The World Competitiveness Report*, 1998.

Spridningen är relativt liten. Tillgången på kvalificerad arbetskraft har dock bedömts vara högre i samtliga länder än i Sverige, med undantag endast för Storbritannien.

Figur 7.7 Ungdomars motivation att arbeta

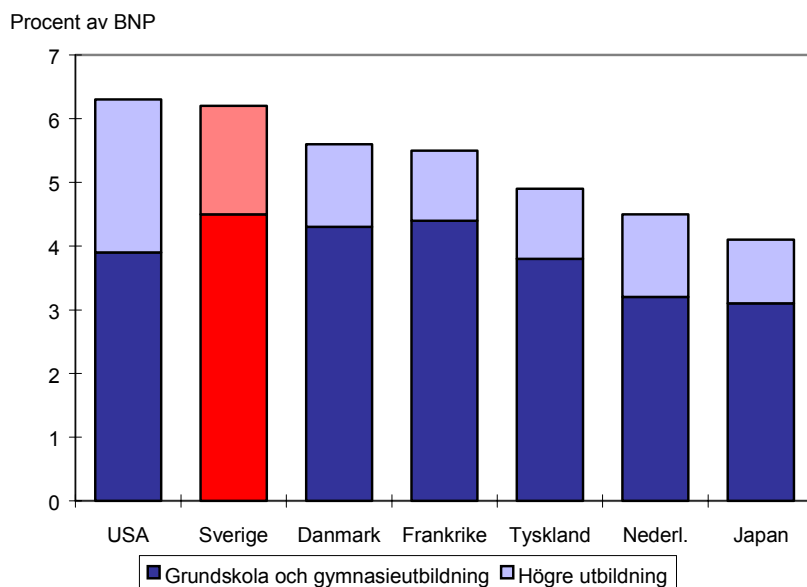
Källa: IMD, *The World Competitiveness Report*, 1998.

När det gäller ungdomars arbetsmotivation låg Sverige på medelnivå. Motivationen var högre i Danmark, Frankrike och Nederländerna men lägre i Japan, USA, Tyskland och Storbritannien.

7.3 Resurser för utbildning

Uppgifter om kunskapsnivåerna (avsnitt 7.2) hos skolelever kan inte betraktas för sig utan bör även relateras till hur mycket resurser som olika länder satsar på utbildningen på olika nivåer.

Figur 7.8 Utgifter för utbildning i procent av BNP 1995

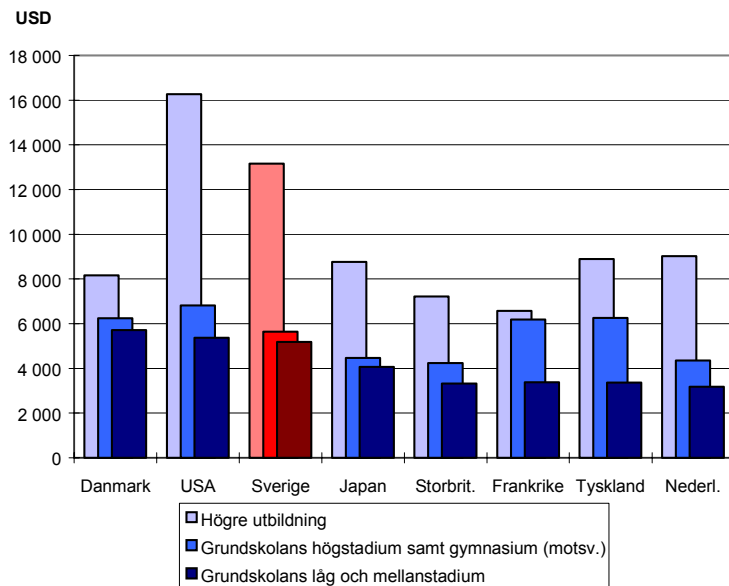
Anm.: Uppgifter för Storbritannien saknas. De svenska uppgifterna omfattar varken folkhögskolan eller AMU-utbildningen; forskarutbildningen ingår dock samt en uppskattning av den del av förskoleverksamheten för barn över tre år som kan klassas som utbildning.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 82–83.

Mätt i procent av BNP satsade USA 1995 mest på utbildning, tätt följt av Sverige. USA lade dock relativt sett mer resurser på den högre utbildningen än Sverige. I fråga om den grundläggande utbildningen lade Sverige mest resurser, tätt följt av Frankrike och Danmark – 4,5 resp. 4,4 och 4,3 % av BNP. Men Sverige satsade mindre än USA på den högre utbildningen – 1,7 % av BNP i Sverige mot 2,4 % i USA.

Uppgifterna bör ses mot bakgrund av skilda demografiska och geografiska förhållanden. Att ett land avsätter en större andel av BNP för utbildning är inte nödvändigtvis ett tecken på att den enskilde eleven tilldelas större resurser.

Figur 7.9 Utgifter per elev på olika stadier i utbildningen 1995

Anm.: Utgifterna är beräknade i USD och omfattar såväl offentligt som privat finansierade institutioner.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 118.

Sverige avviker kraftigt vad gäller hur stor del av resurserna som avser lärarlöner – 44 % mot OECD-genomsnittet 69 %¹⁶. En uppdelning av kostnader per elev fördelat på olika stadier i utbildningen, ger dock i stort sett samma bild.

Kostnaderna för grundskolans låg- och mellanstadium (motsv.) var lägst i Danmark, USA och Sverige. I fråga om högstadium och gymnasium (motsv.) kommer Sverige först på femte plats efter USA, Tyskland, Danmark och Frankrike. Efter USA har Sverige de högsta utgifterna för den högre utbildningen.

I Sverige satsas således relativt mycket resurser på grundskolans lågstadium samt på högre utbildning, medan kostnaderna för grundskolans högstadium och de för gymnasieskolan ligger på medelnivå.

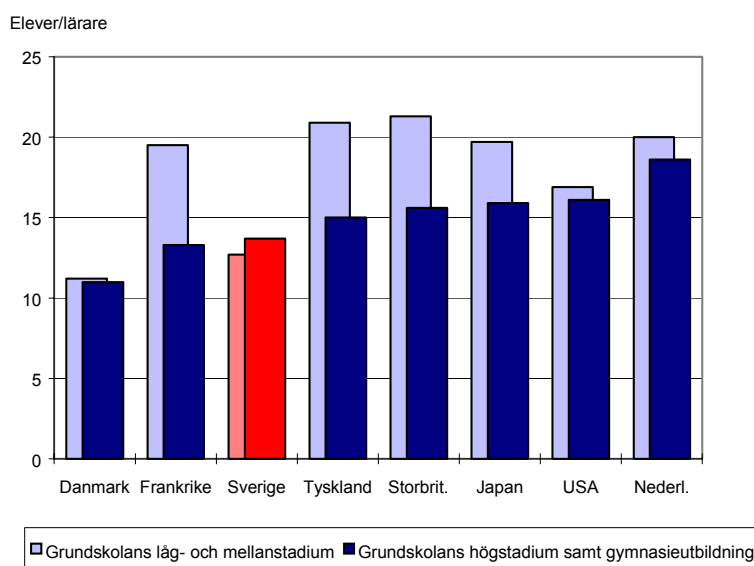
¹⁶ 44 % av resurserna rubriceras som "other current expenditure", se *Education at a Glance* 1998, s. 129.

Dessa slutsatser bekräftar i stort med vad som tidigare redovisats i ESO-rapporten *Samhällets stöd till barnfamiljerna i Europa* (Ds 1996:68). I den rapporten som avsåg läget början av 1990-talet konstaterades att de svenska lärarna jämfört med andra länder hade kortare utbildning, lägre undervisningsskyldighet och lägre lön.

I USA lades relativt sett mer resurser på den högre utbildningen än i Sverige. I fråga om den grundläggande utbildningen lade Sverige mest resurser, tätt följt av Frankrike och Danmark – 4,5 resp. 4,4 och 4,3 % av BNP.

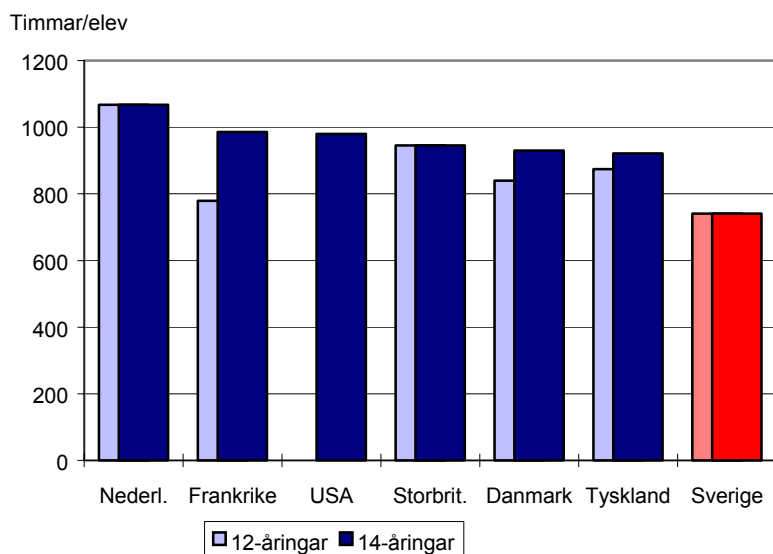
En annan indikator som är vanlig vid jämförelser av satsningar på skolan är lärartätheten, dvs. antalet elever per lärare.

Figur 7.10   **Antal elever per lärare 1996**

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 145.

När det gäller antalet elever per lärare visar sig en något annan bild av Sverige. Endast i Sverige var lärartätheten högre för högstadiet och gymnasiet jämfört med låg- och mellanstadiet (motsv.). På den högre nivån var antalet elever per lärare färre endast i Danmark och Frankrike än i Sverige, där antalet elever per lärare är 13,7. Men på den lägre nivån var lärartätheten större endast i Danmark. Sett till antalet undervisningstimmar per elev blir dock bilden en annan.

Figur 7.11 Antal undervisningstimmar per elev i grundskolan 1996

Anm.: Uppgifter föreligger inte beträffande antalet undervisningstimmar för 12-åringar i USA. Uppgifter saknas för Japan.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 289.

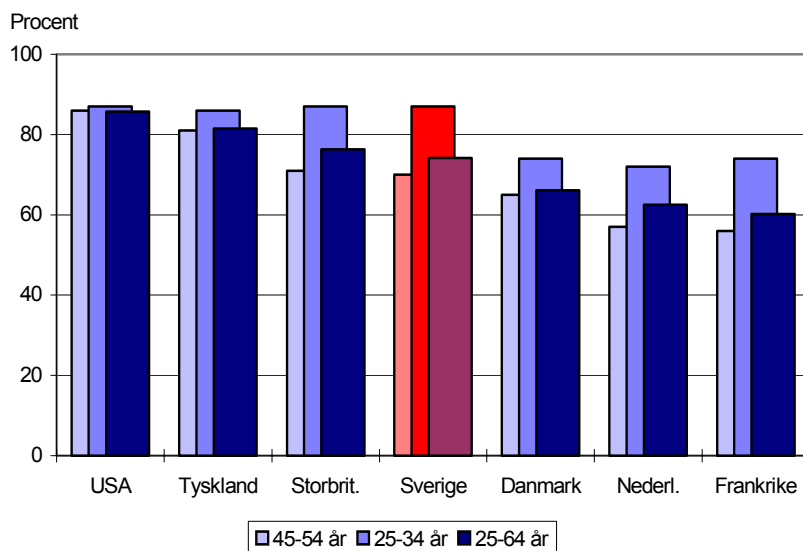
Svenska 12- och 14-åringar undervisades 1996 färre timmar än eleverna i övriga länder.

Sammanfattningsvis visar det sig att kostnaderna per elev i Sverige relativt sett är höga. Lärartätheten är också hög samtidigt som varje elev i grundskolan har färre undervisningstimmar per år jämfört med flertalet länder. Tänkbara förklaringar kan vara att svenska lärare har färre timmars undervisningsskyldighet per år och att mer tid går åt till andra arbetsuppgifter.

7.4 Utbildningsnivån

Befolkningens utbildningsnivå i ett land kan sägas spegla en kombination av resurser inom utbildningsområdet, utbildningssystemets effektivitet samt i vilken utsträckning utbildningen har efterfrågats.

Figur 7.12 Andel av befolkningen med lägst gymnasieutbildning 1996

Anm.: Uppgifter för Japan föreligger inte. Uppgifter för USA saknas för gruppen 45–54 år.

Källa: OECD, *Education at a Glance* 1998, Tabl A1.2a.s.44

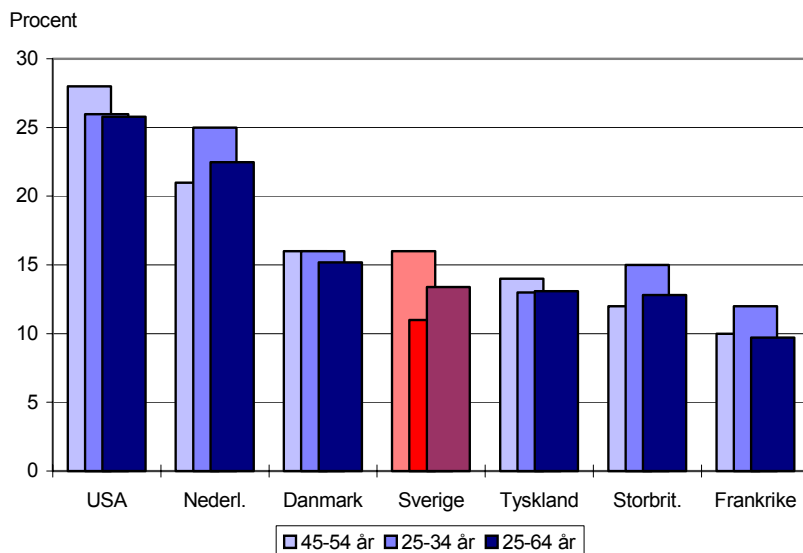
År 1996 hade närmare tre fjärdedelar av svenskarna utbildning på lägst gymnasienivå. Sverige låg här på mellannivå. Endast i Danmark, Nederländerna och Frankrike hade färre denna utbildning.

Men om man analyserar utbildningsnivån i olika åldersgrupper framträder vissa skillnader. Bland 25–34-åringarna ligger Sverige på delad förstaplats (87 %) med USA och Storbritannien. I fråga om åldersgruppen 45–54 år kommer Sverige på fjärde plats efter USA, Tyskland och Storbritannien.

I fråga om 45–54-åringar har endast Tyskland och Storbritannien fler i denna åldersgrupp med gymnasial utbildning.

Utbildningsnivån hos 45–54-åringarna avspeglar satsningarna på utbildning under 1960-talet och nivån hos 25–34-åringarna visar satsningarna under den senare delen av 1980-talet. På 1960-talet fortsatte 69 % av svenska skolungdomar sina studier på gymnasieskola, handels- eller yrkesskola; under 1980-talet 88 %.

Figur 7.13 Andel av befolkningen med högskoleexamen 1996

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, Tab. A1.2a, s. 44.

Om vi räknar dem som genomgått längre eftergymnasial utbildning, dvs. högskole- eller universitetsutbildning om tre år eller längre, framträder en delvis annan bild. Detta kan delvis förklaras av att man i Sverige expanderade främst de kortare högskoleutbildningarna under 1980-talet som sjuksköterskor, fritidsledare, fritidspedagoger etc.

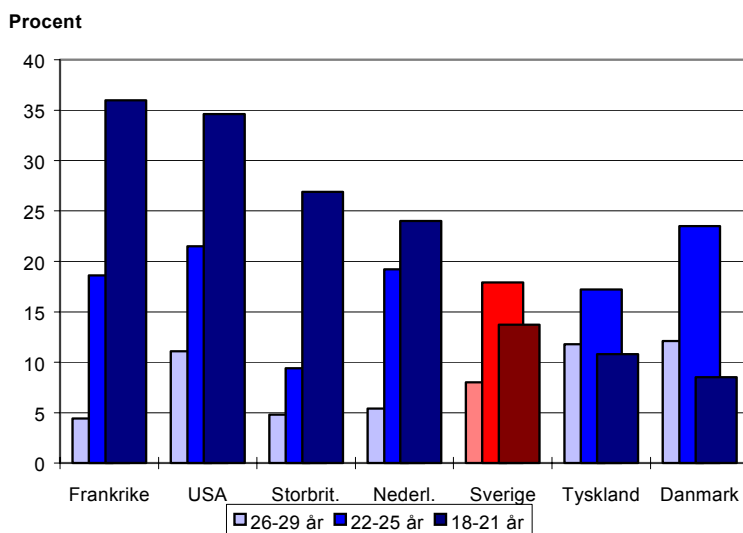
Räknat på hela befolkningen (25–64 år) hamnade Sverige 1996 på medelnivå (13,4 %) efter USA, Nederländerna och Danmark. I USA hade däremot mer än var fjärde medborgare en sådan utbildning.

Bland svenskar i åldersgruppen 25–34 år finner vi att endast 11 % har längre högskoleutbildning. Inte i något annat land har så få i denna åldersgrupp universitetsutbildning. Bland 45–54-åringarna hade 16 % universitetsutbildning. Sverige låg här tillsammans med Danmark på delad tredje plats efter USA och Nederländerna. Andelen med universitetsutbildning bland 25–34-åringarna jämfört med 45–54-åringarna minskade även i USA och Tyskland, men inte lika mycket som i Sverige.

Detta pekar också på ett problem. Svenska ungdomar börjar och slutför sin högre utbildning allt senare. En senarelagd vidareutbildning i kombination med en förhållandevis lång studietid medför samhälls-ekonomiska kostnader av olika slag. Av fig. 7.14 framgår åldersfördelningen bland de högskolestuderande.

Figur 7.14 Åldersfördelningen bland de högskolestuderande 1996

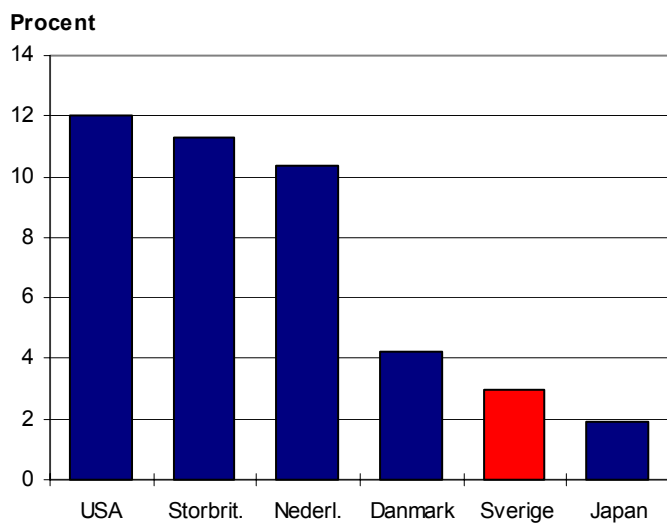
Anm.: Andelen i de enskilda åldersgrupperna är beräknad efter det antal studerande som genomgår vidareutbildning i förhållande till åldersgruppens storlek.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 185.

Av figur 7.14 framgår att Sverige hade fler 26–29-åringar under högskoleutbildning 1996 än Nederländerna, Storbritannien och Frankrike.

Endast i Tyskland och i Danmark var färre 18–21-åringar under högskoleutbildning än i Sverige. Den senare skolstarten kan vara en av förklaringarna till den svenska positionen. I gruppen 22–25 år bedrev närmare 18 % högskolestudier. Men detta var färre än i övriga länder. Danmark låg främst, där fanns närmare en fjärdedel av 22–25-åringarna vid universitet och högskolor. Endast i Storbritannien och Tyskland var det färre i denna åldersgrupp än i Sverige.

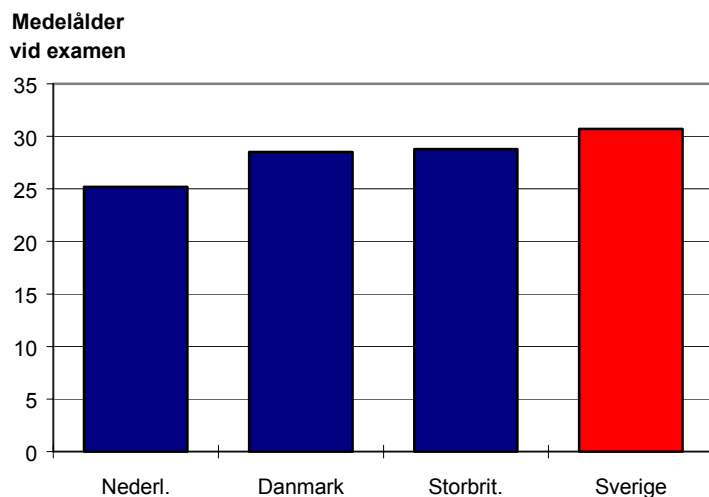
Figur 7.15 Andelen utexaminerade 24–25-åringar med högskoleexamen (mastersexamen) 1996

Anm.: Uppgifterna för USA och Japan är från 1995. Tyskland ingår inte på grund av generella avvikelser i det beräkningsunderlaget. Uppgifter saknas för Frankrike.

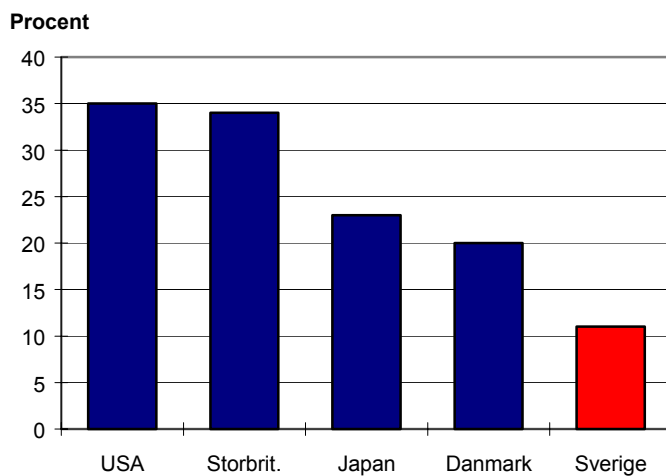
Källa: Uppgifter för USA och Japan: OECD, *Education at a Glance* 1997, tab. G2.1, s. 333; Övriga uppgifter i OECD, *Education at a Glance* 1998, tab C4.2a. s. 199.

Andelen årligen utexaminerade från universitet och högskolor i åldern 24–25 år låg i Sverige på 3 %. Uppgifterna är avsedda att indirekt fånga examinationsfrekvensen. För Sveriges del blir uppgifterna något missvisande eftersom de svenska studenterna i allmänhet påbörjar studierna relativt sent. Däremot beskriver siffrorna åter den genomsnittligt relativt höga åldern på svenska studenter. I figur 7.16 belyses detta förhållande närmare.

Figur 7.16 Genomsnittlig ålder vid högskoleexamen 1996

Källa: *Education at a Glance* 1998, s. 201.

I Sverige var genomsnittsåldern 1996 närmare 31 år när man avlade högskoleexamen; i Nederländerna drygt 25 år. Om man även ser till yrkesinriktade utbildningar, lärar- och sjuksköterskeutbildning m.m., blir bilden än tydligare (se figur 7.17).

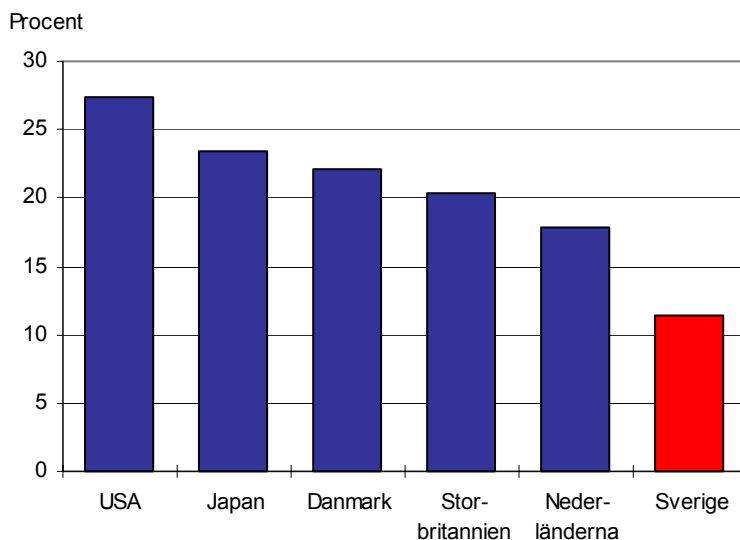
Figur 7.17 Andelen utexaminerade 22–23-åringar med kortare universitets- eller högskoleutbildning 1996

Anm.: Uppgifter saknas för Nederländerna, Frankrike och Tyskland.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 200.

Endast 11 % av 22–23-åringarna i Sverige hade 1996 avslutat någon typ av kortare utbildning. Inte i något annat land var det så få. I USA och Storbritannien hade drygt 1/3 sådan utbildning i samma åldersgrupp.

Figur 7.18 Antagning till högskoleutbildningen 1992

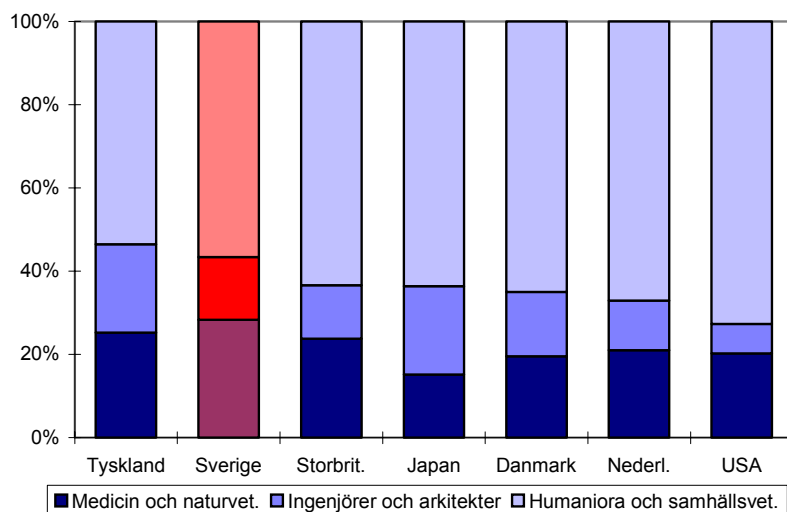
Anm.: Underlaget är beräknat på antalet studenter som påbörjar en högskoleutbildning i relation till antalet ungdomar i den åldersgrupp som teoretiskt har möjlighet att påbörja studier (18-19 år). I underlaget för Tyskland ingår ej f.d. DDR.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1995, s. 150–151.

Endast drygt 11 % av svenska 18–19-åringar hade i början av 1990-talet antagits till högskoleutbildning. I USA var det drygt 27 % och i Danmark drygt 22 % som antagits. Aktuellare uppgifter saknas tyvärr.

Förutom i vilken omfattning befolkningen får högskoleutbildning, är det också av betydelse för samhällsutvecklingen vilken utbildningsinriktning man väljer. I USA är den humanistiskt och samhällsvetenskapligt inriktade utbildningen den dominerande, medan utbildning i tekniska och naturvetenskapliga ämnen spelar en mer undanskymd roll.

Figur 7.19   **Universitetsexamina fördelade efter ämnesområde 1996**

Anm.: Osäkerheten är hög i fråga om dessa uppgifter.

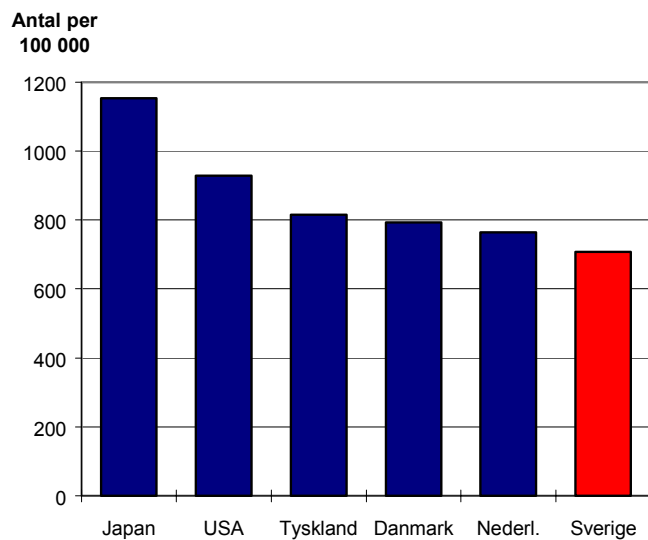
Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1998, s. 202.

Tyskland och Japan producerar flest tekniker relativt sett (22,2 resp. 21,6 %). I Sverige och Danmark var motsvarande andel 15 %. I USA har endast 7 % av de examinerade teknisk inriktning. I samtliga länder var mer än hälften av de utbildade samhällsvetare och humanister. I USA hade närmare 72 % denna inriktning, i Tyskland 53 % och i Sverige 56 %.

Ur samhällets synvinkel är det av betydelse att utbildningssystemets output i stort överensstämmer med efterfrågan på arbetskraft. Är det brist på IT-tekniker behöver dessa utbildningar expandera då det annars uppstår flaskhalsar. En alltför stor dominans av *ett* ämnesområde kan dock bedömas vara mindre lämpligt, åtminstone sett i ett kortare perspektiv.

Andelen unga tekniker och naturvetare i åldern 25–34 år framgår av figur 7.20 nedan.

Figur 7.20   **Antal utexaminerade från minst treåriga naturvetenskapliga och tekniska högskoleutbildningar i relation till den totala arbetskraften i åldern 25–34 år**

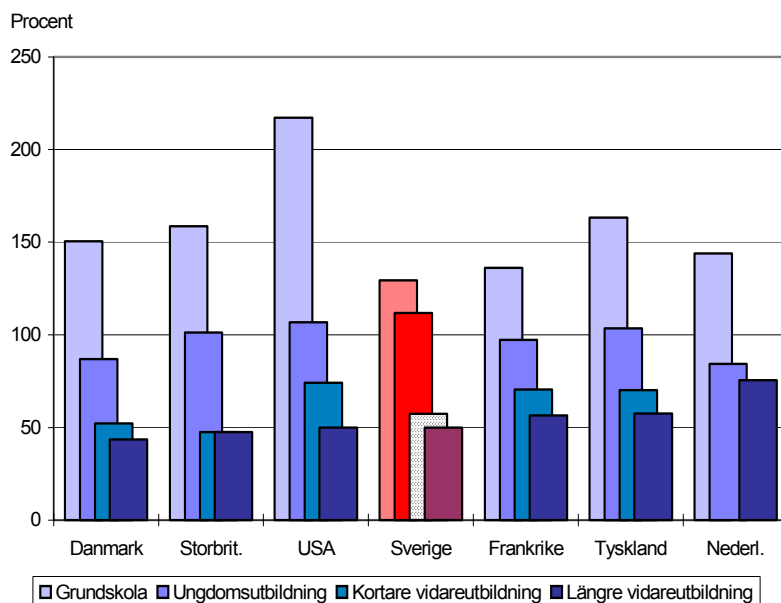
Källa: Faktablad, Utbildningsdepartementet UU 99.004, Februari 1999.

Men även när det gäller hur stor del av den yngre arbetskraften (25–34-åringar) som har naturvetenskaplig eller teknisk utbildning ligger Sverige sist. Endast drygt 700 per 100 000 invånare har sådan utbildning. I Japan är det nästan dubbelt så många.

7.5 Utbildning och arbetsmarknad

Ett viktigt mål för utbildningssystemet är att producera den kvalificerade arbetskraft som arbetsmarknaden har behov av.

Figur 7.21 Arbetslösa fördelade efter utbildning i relation till resp. lands genomsnittliga arbetslöshet 1995

Anm.: Underlaget är ofullständigt för Nederländerna. Uppgifter för Japan saknas.

Källa: OECD, *Education at a Glance*, 1997, s. 251.

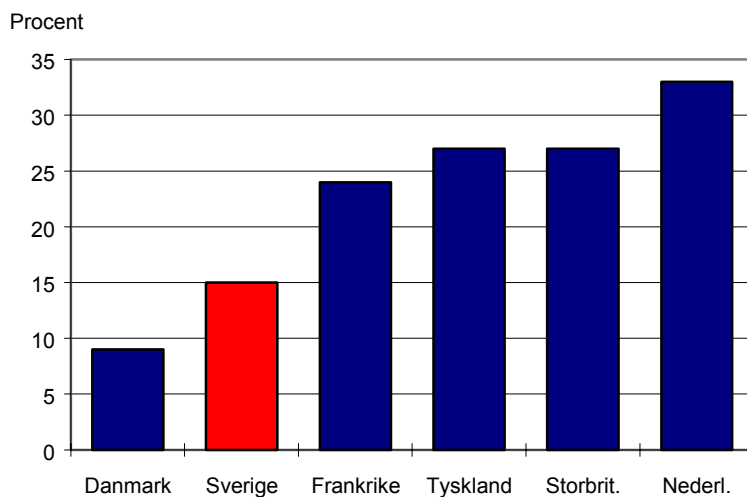
Arbetslösheten¹⁷ bland dem med någon form av eftergymnasial utbildning låg 1995 generellt sett under genomsnittet. För de högtbildade ligger denna relativa arbetslöshet på cirka 50 %. I Sverige var skillnaderna däremot mindre vad gäller de arbetslösas utbildningsbakgrund, framför allt människor med enbart grundskola.

Dessa uppgifter kan i någon mån ses som uttryck för att arbetstagar- nas möjlighet till flexibilitet mellan olika uppgifter ökar med en högre utbildningsnivå. Omvänt kan uppgifterna också dölja att högtbildade accepterar såväl en lägre lön som mindre kvalificerade arbetsuppgifter

¹⁷ Den genomsnittliga arbetslöshet som dessa beräkningar gjorts från var för USA 4,7 %, Nederländerna 5,6 %, Storbritannien 7,4 %, Sverige 7,8 %, Tyskland 8,1 %, Frankrike 9,7 % och Danmark 10 %.

och därmed tränger ut lågutbildad arbetskraft. Detta framträder tydligare vid jämn lönestruktur och med progressiva skatter, eftersom nettolöneminskningen för en högutbildad som tar ett arbete med låg lön inte blir särskilt märkbar. En jämn lönestruktur kan också leda till stora skillnader i arbetslöshet, då höga lönekostnader för lågutbildad arbetskraft kan leda till hög arbetslöshet i den gruppen.

Figur 7.22 Andelen 15–24-åringar som varit arbetslösa under minst 1 år 1997

Källa: OECD, *Education at a Glance* 1997.

Ett annat sätt att belysa denna fråga är att se till hur många i gruppen 15–24-åringar som är långtidsarbetslösa. Ungdomsarbetslösheten var 1997 lägst i Danmark (9 %) och Sverige (15 %). I Nederländerna var hela 33 % långtidsarbetslösa i denna grupp.

8 FoU

Tillsammans med företagens innovationskapacitet (jfr kap. 4) utgör FoU-investeringarna en viktig förutsättning för att säkra ett lands välstånd långsiktigt. Det är därför viktigt att kvaliteten på såväl universitets- och högskoleutbildningen liksom forskarutbildning som i forskningen i sig är tillräckligt hög. Samtidigt är detta ett av de svåraste områdena för benchmarking. Till yttermera visso är tillgängliga uppgifter på området relativt sett något äldre än i andra avsnitt.

Innovationerna i olika delar av industriproduktionen åstadkoms i första hand som en följd av de privata företagens FoU-verksamhet och från pågående anpassning av produktionens utrustning och produkter. Å andra sidan har forskning som finansieras med offentliga medel ofta bredare mål, med fokus på grundforskning och forskning om välfärden och har inte därför nödvändigtvis något direkt samband med att öka produktiviteten. FoU anses också kunna bidra till att höja sysselsättningsnivån.

Sveriges förutsättningar belyses i detta kapitel genom sex olika indikatorer.

Figur 8.1 Sveriges position¹⁸

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	FoU-utgifter	1(8)	Fig. 8.2
	Forskning (exkl. försvarsforskning)	1(8)	Fig. 8.3
	Kommersiellt utnyttjade patent	1(7)	Fig. 8.7
	Internationellt skyddade patent	1(8)	Fig. 8.8
Medelnivå	Beviljade patent per år	5(8)	Fig. 8.5
Under medelnivå	Förändring av antalet beviljade patent	8(8)	Fig. 8.6

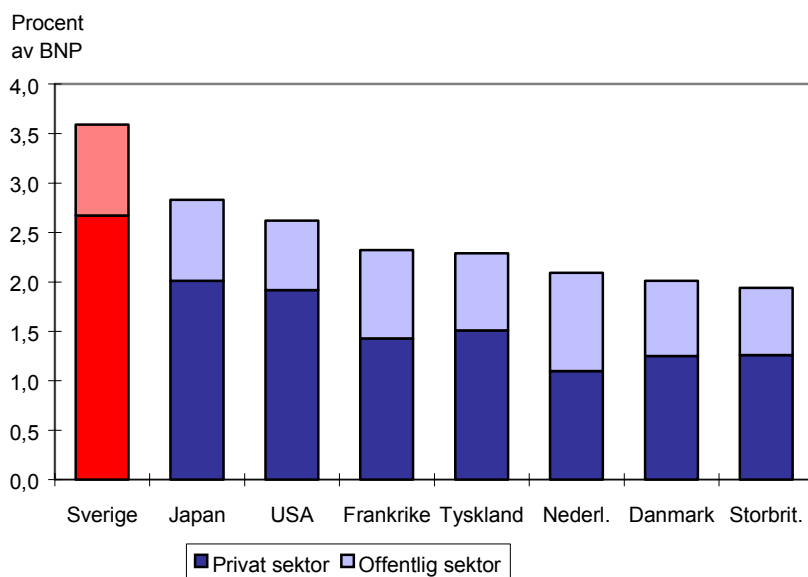
¹⁸ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer, se kapitel 1.

Endast i fråga om utvecklingen av antalet beviljade patent ligger Sverige under medelnivån och när det gäller antalet beviljade patent per år på medelnivå. För övriga indikatorer, t.ex. storleken på FoU-utgifterna är Sverige ledande.

8.1 Forskningsutgifterna

Den mest använda indikatorn i internationella jämförelser av forskning är FoU-utgifterna i procent av BNP.

Figur 8.2 Utgifterna för FoU i procent av BNP 1996

Anm.: Uppgifter för Sverige avser 1995.

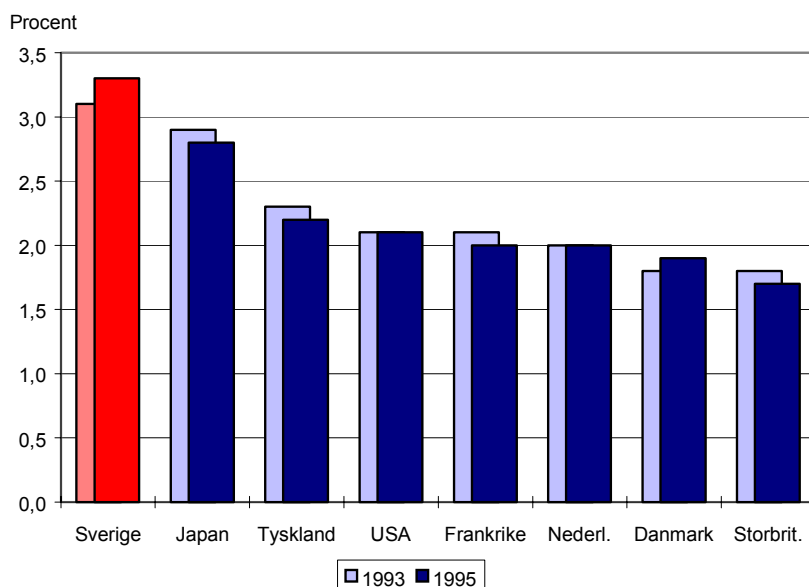
Källa: OECD, *Main Science and Technology Indicators 1998:2*.

Totalt sett ledde Sverige år 1996, följt av Japan och USA. Nederländerna, Danmark och Storbritannien satsar minst på FoU. Sveriges ledande position förklaras huvudsakligen av att näringslivets satsningar var större än i andra länder (2,7 %).

Sett enbart till den forskning som finansieras med offentliga medel är skillnaderna små mellan länderna, i samtliga mindre än en procentenhet. Mest satsade 1996 Nederländerna (0,99 %) och minst USA (0,7 %).

Ett skäl till att FoU-utgifterna var låga i t.ex. Danmark kan vara avsaknaden av en försvarsindustri. I t.ex. USA, Storbritannien, Frankrike och Sverige svarade 1996 försvarsindustrin för en betydande del av FoU-finansieringen. Detta framgår indirekt om man ser till utgifterna för FoU exkl. försvarsforskning (fig. 8.3).

Figur 8.3 Utgifterna för forskning (exkl. försvarsforskning) i procent av BNP 1993 och 1995

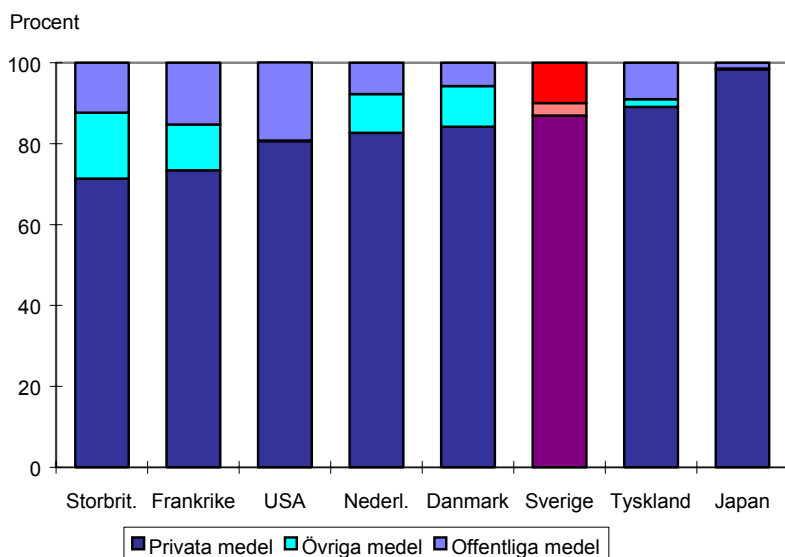
Anm.: Uppgifter för Japan och Nederländerna avser 1993 och 1994.

Källa: OECD, *Main Science and Technology Indicators 1998*.

Såväl 1993 som 1995 var de svenska FoU-satsningarna störst även om vi bortser från utgifterna för försvarsforskning. Endast i Sverige och Storbritannien ökade FoU-utgifterna.

Det är ett välkänt faktum att försvarsforskningen kan leda till resultat som senare kan utnyttjas kommersiellt. Det är emellertid osäkert hur stor denna effekt är i förhållande till satsningarna på försvarsforskningen.

Offentlig finansiering av näringslivets forskning kan tyda på vilken prioritering som tillämplad forskning ges i den offentliga sektorns forskningsbudgetar.

Figur 8.4 Finansieringen av forskning inom näringslivet 1993

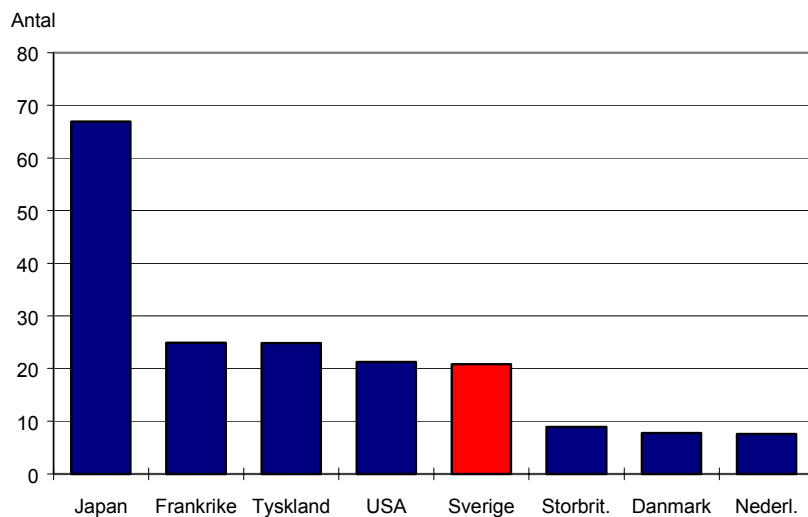
Anm.: "Övriga medel" handlar t.ex. om privata stiftelsers utgifter för FoU och EU-bidrag. Vissa förbehåll bör göras för dessa uppgifter, eftersom det finns vissa redovisningsproblem.

Källa: OECD, *Research and Development Expenditure in Industry, 1973–93, 1995*

År 1993 varierade denna andel mellan 1,4 % (Japan) och 19,4 % (USA). Det finns en viss allmän tendens att länder med omfattande försvarsforskning allokerar en relativt stor andel av offentliga medel till FoU inom näringslivet.

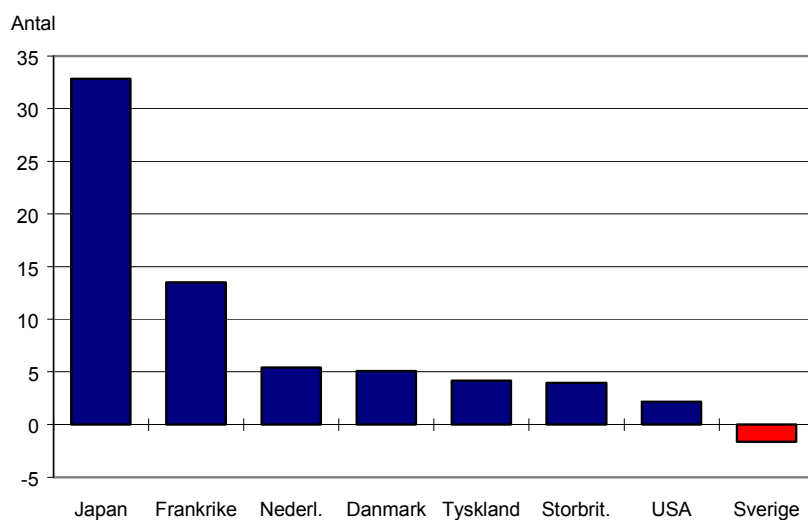
8.2 Forskningens kvalitet och relevans

Som nämnts tidigare finns det inte någon idealisk metod att mäta kvaliteten på och relevansen av forskning. En indikator kan vara den andel av forskningen som finansieras med utländska bidrag/anslag. Uppgifter om Sverige i detta avseende saknas emellertid. En annan indikator på nyttan av FoU och om forskningsresultaten kanaliseras till inhemsk produktion är antalet patent per capita.

Figur 8.5 Antal patent årligen per 100 000 invånare 1994–95

Källa: IMD, *World Competitiveness Yearbook*, 1998.

Sverige ligger i detta avseende på en medelnivå, men i Storbritannien, Danmark och Nederländerna var antalet patent per 100 000 invånare färre. I Japan, Frankrike och Tyskland var patenterna fler.

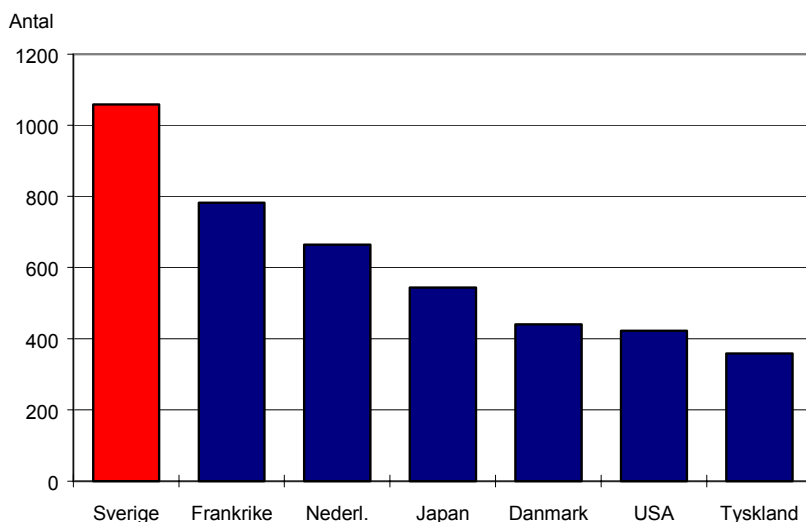
Figur 8.6 Förändring av antalet patent per invånare 1991–95

Källa: IMD, *World Competitiveness Yearbook*, 1998.

Om man i stället ser till hur antalet beviljade patent förändrats under perioden 1991–95 framgår att dessa ökat i alla länder utom Sverige, där patenten tvärtom minskat i antal. Inte i något annat land minskade patenten.

Men det handlar inte bara om antalet patent eller tillväxten av antalet patent. En annan viktig indikator avser i vilken utsträckning patenten även utnyttjas kommersiellt.

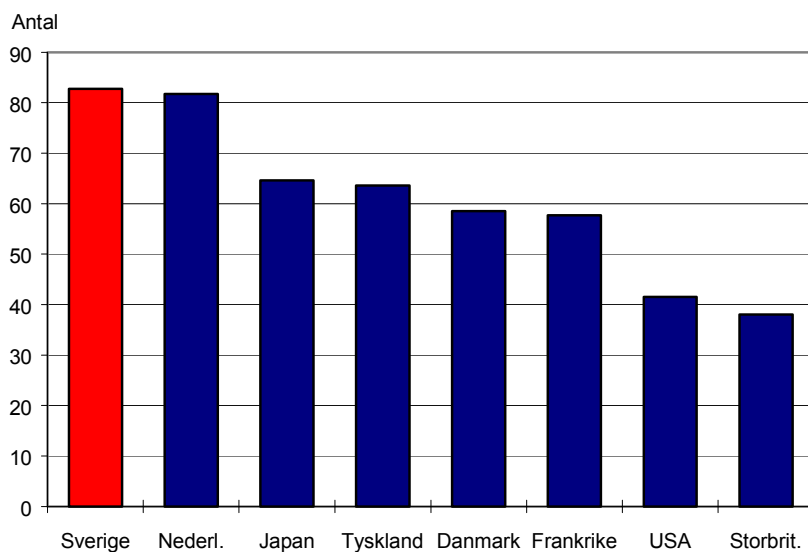
Figur 8.7   **Antal kommersiellt utnyttjade patent per 100 000 invånare 1995**

Källa: IMD, *World Competitiveness Yearbook*, 1998.

I detta fall är Sverige det ledande landet med mer än 1000 patent per 100 000 invånare. Patenten är närmare tre gånger så många som i Tyskland och mer än dubbelt så många som i USA. Om man däremot ser till antalet kommersiellt utnyttjade patent per 100 000 invånare år 1995, ledde Sverige med 1058 patent.

Figur 8.8   **Antalet internationella patent per 100 000
invånare 1995**

Källa: IMD, *World Competitiveness Yearbook*, 1998; Danmarks statistik, *Statistisk Årbog 1998*, 1998.

Ytterligare är att se efter hur många patent som skyddas internationellt. Även i detta avseende ledde Sverige vid 1990-talets mitt med 83 sådana patent per 100 000 invånare, tätt följt av Nederländerna (82 patent). Antalet internationellt skyddade patent var i dessa länder mer än dubbelt så många som i Storbritannien (38 patent).

Ytterligare en indikator kan vara antalet vetenskapliga publikationer per 100 000 invånare. Uppgifter om Sverige saknas emellertid i den internationella statistiken.

9 IT

Den pågående teknologiska utvecklingen förändrar villkoren såväl för företagen som för den enskilde medborgaren. Informationsteknologin (IT) har stor betydelse för spridning av kunskap och är således viktig för företagens möjligheter att kunna utnyttja ny know-how. För den enskilde medborgaren kommer den informationsteknologiska utvecklingen att innebära att decentraliseringen av beslutsfattandet underlättas och att arbetstillfredsställelsen och flexibiliteten ökar.

I detta kapitel redovisas hur Sverige ligger till på IT-området mätt genom följande tio indikatorer.

Figur 9.1 Sveriges position¹⁹

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Antal elever per dator (grundskolan)	1(6)	Fig. 9.5
	Elektronisk handel	1(6)	Fig. 9.6
	Låga teletaxor för privatpersoner	1(8)	Fig. 9.8
	Antal telefonlinjer per 100 invånare	1(8)	Fig. 9.9
	Antal mobiltelefoner	1(8)	Fig. 9.10
	Antal datorer per invånare	2(8)	Fig. 9.2
	Antal hemadresser på Internet	2(8)	Fig. 9.3
	IT-investeringar	2(8)	Fig. 9.4
	Låga teletaxor för företag	2(8)	Fig. 9.7
	Medelnivå	Fasta telefonlinjer anslutna till digital stationer	6(8)
Under medelnivå	–		

För inte mindre än nio av totalt tio indikatorer inom IT-området placerar sig Sverige klart över medelnivå vid en jämförelse med andra länder. Endast när det gäller antalet fasta telefonlinjer som är anslutna till

¹⁹ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer, se kapitel 1.

digitala stationer ligger Sverige på medelnivå. Inte i något fall ligger vi under medelnivå.

Användningen av datorer är väl utbredd i Sverige – inte minst inom utbildningsområdet. Jämförelsetal tyder på att datoranvändningen i den svenska grundskolan internationellt sett är stor. I Sverige har var tredje invånare tillgång till en dator. Även beträffande datorernas genomsnittsålder och tekniska standard ligger Sverige på en hög nivå.

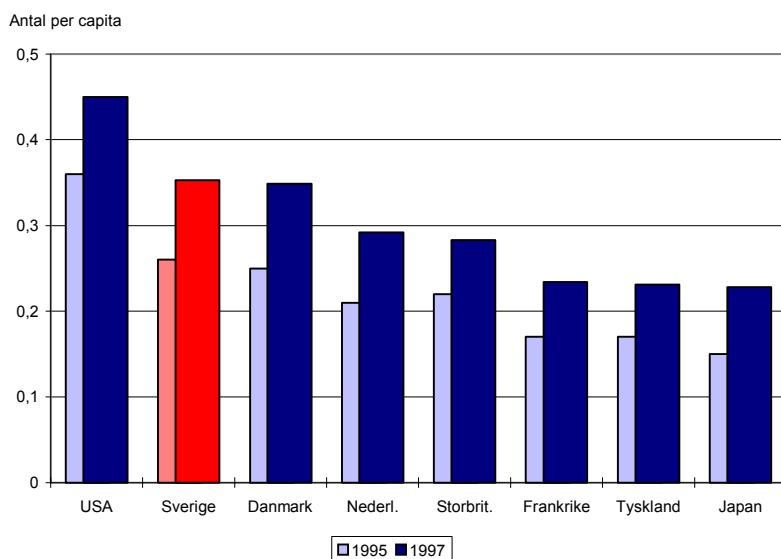
Omsättningen av varor och tjänster utgörs av försäljning såväl av datorer som programvaror som servicetjänster. I Sverige är marknaden mycket omfattande, vilket sammanhänger med ett högt utnyttjande av datateknik men också tyder på en löpande uppdatering eller investering i ny IT-teknologi.

Inom telekommunikation håller Sverige en av de lägsta företags-taxorna. I fråga om telenätets kapacitet har Sverige vidare det största antalet fasta telefonlinjer och ligger dessutom långt framme när det gäller utbyggnaden av det digitala nätet.

9.1 IT-kapacitet

Kapaciteten på IT-området kan avläsas t.ex. i antalet datorer per capita (fig. 9.2) och många som har tillgång till Internet (fig. 9.3).

Figur 9.2 Antal datorer per invånare 1995 och 1997

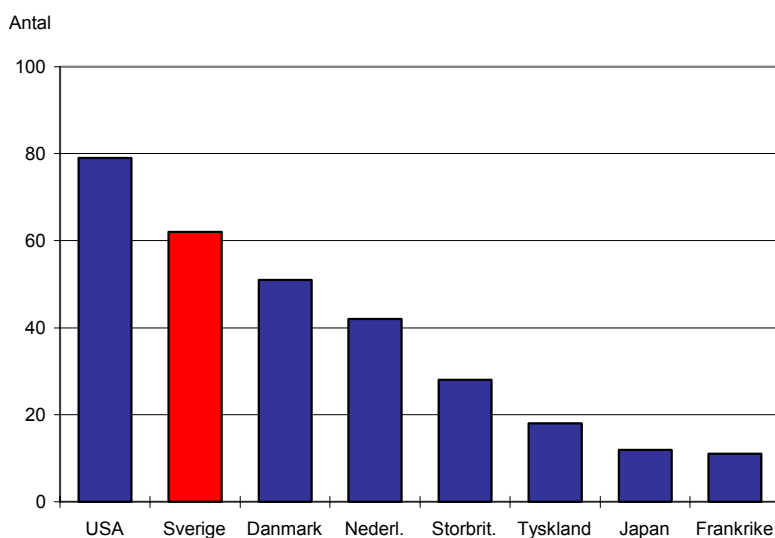

Källa: IMD (1996), *World Competitiveness Yearbook*, 1996 och 1998.

Sverige intog 1997 en tätposition vad gäller antalet datorer per invånare och i genomsnitt finns ca 0,4 datorer per invånare. Endast i USA fanns det då fler datorer per invånare. Jämfört med läget två år tidigare har datortätheten ökat i samtliga länder i ungefär samma utsträckning. Lägst är den i Frankrike, Tyskland och Japan.

Det är dock inte enbart antalet datorer som är relevant. Även kapacitet och standard har betydelse. Mätt i genomsnittlig kapacitet – antal inmatningar som kan bearbetas i sekunden – är den samlade datorkapaciteten i Sverige större än i de flesta jämförbara länder. Bara USA har större datorkapacitet räknat i antalet datorer per invånare.²⁰

Figur 9.3   **Antalet hemadresser på Internet per 1 000 invånare 1998**

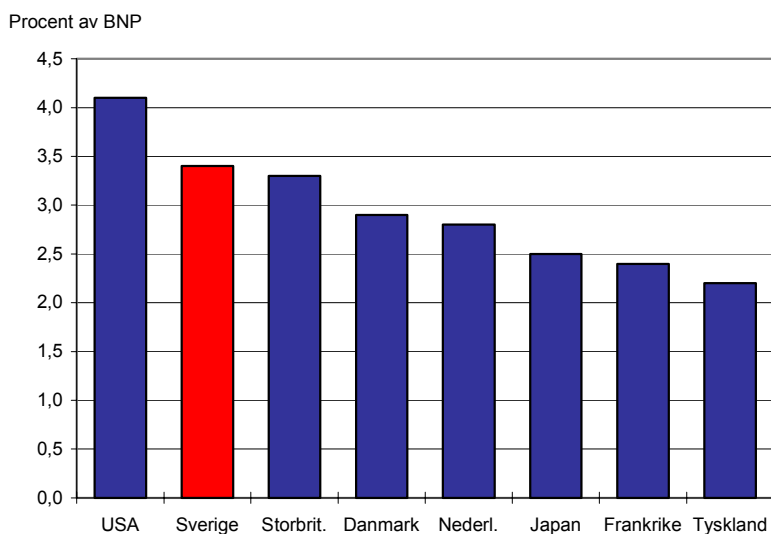

Källa: OECD, *Communications Outlook*, 1999.

Om man ser till antalet hemadresser på Internet per 1 000 invånare blir bilden i stort sett densamma. Endast USA ligger före Sverige. Antalet hemadresser ger emellertid inte någon entydig bild av hur många som har tillgång till Internet, eftersom en datoranvändare kan ha flera olika adresser och vice versa, dvs. en adress kan utnyttjas av flera olika användare.

IT-investeringarna i procent av BNP visar hur viktig IT är i de olika länderna och ger en fingervisning om investeringsnivån.

²⁰ *Computer Industry Almanac*, 1996 citerat från IMD, *World Competitiveness Report*, 1996.

Figur 9.4 Investeringar i IT-sektorn i procent av BNP 1996

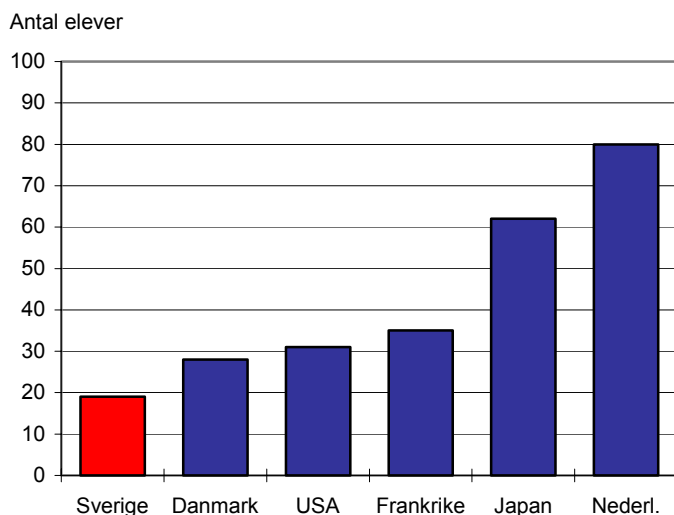
Källa: The Economist, 24 nov 1998, s. 140.

Omsättningen i IT-relaterade tjänster och produkter 1996 utgjorde 3,4 % av BNP i Sverige. Även när det gäller denna indikator låg endast USA före Sverige. Jämförelsen är i viss mån osäker då den relativa prisnivån på IT-produkter varierar från land till land.

9.2 IT i näringslivet och i skolan

Utnyttjandet av IT i näringslivet eller antalet datoriserade arbetsplatser i hemmen kan användas för att illustrera omfattningen av IT-användningen. Uppgifterna är dock sparsamma på detta område.

Ett samhälle där IT-tekniken är lättillgänglig för alla medborgare – med insikt om de möjligheter, som IT-tekniken medger – grundläggs redan i grundskolan.

Figur 9.5 Antal elever per dator i grundskolan 1995

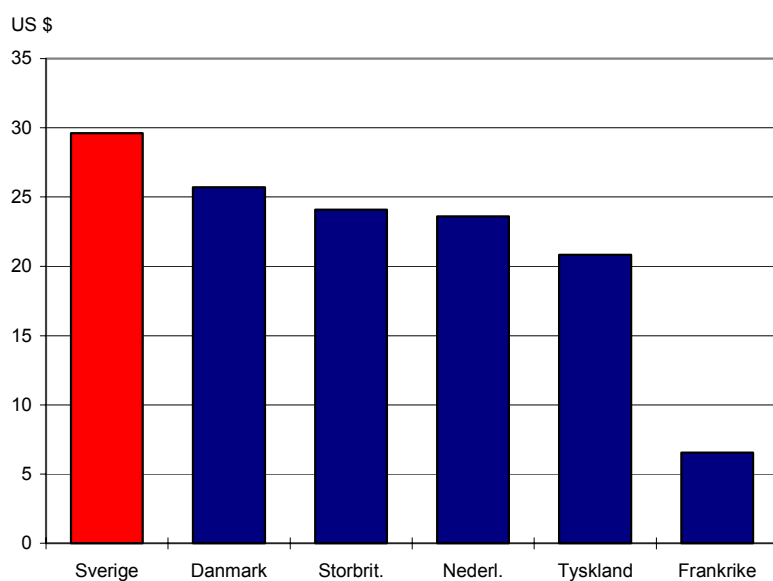
Anm.: Uppgifter för Storbritannien och Tyskland föreligger inte.

Källa: Danmarks finansministerium (1996), *Informationsteknologi i folkeskolen*, Skolverket (1996), *Skolans datorer 1995 – en kvantitativ bild*. Nederländernas finansministerium (1996): *Toets op het concurrentievermogen*.

Elevernas tillgång till datorer i undervisningen är internationellt sett mycket hög i den svenska skolan. År 1995 gick det 19 elever på varje dator. Av figur 9.5 framgår att det går färre elever per dator i Sverige jämfört med andra länder, framför allt i jämförelse med Japan och Nederländerna. Uppgifter saknas dock beträffande datorernas kapacitet. Internationella jämförelser av PC-användningen inom högre utbildning tyder på att tillgången på datorer här snarare är större än i grundskolan.

Den elektroniska Internet-handeln används som en annan indikator på IT-nivån i samhället.

Figur 9.6 Elektronisk handel – genomsnittlig omsättning per capita 1998

Anm.: Uppgifter saknas för USA och Japan.

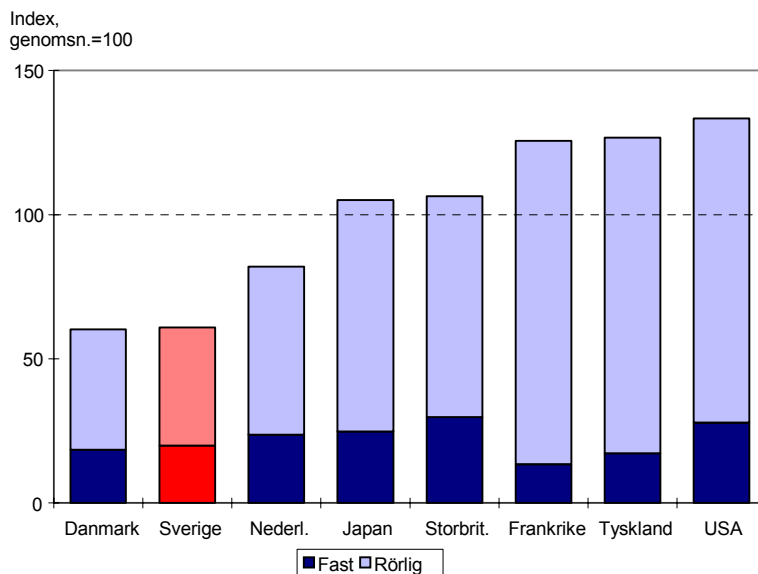
Källa: IDC och Forskningsministeriet i Danmark.

Omsättningen var 1998 störst i Sverige (ca 30 USD), närmast följt av Danmark. Här saknas dock uppgifter om USA.

9.3 Telekommunikationer

Som indikatorer på telekommunikationerna används i detta avsnitt företagstaxorna (fig. 9.7), privata teletaxorna (fig. 9.8), antalet telefonlinjer på 100 invånare (fig. 9.9), antalet mobiltelefoner per 100 invånare (fig. 9.10) och andelen fasta telefonlinjer med anknötning till digitala stationer (fig. 9.11).

Figur 9.7 Företagens teletaxor 1998

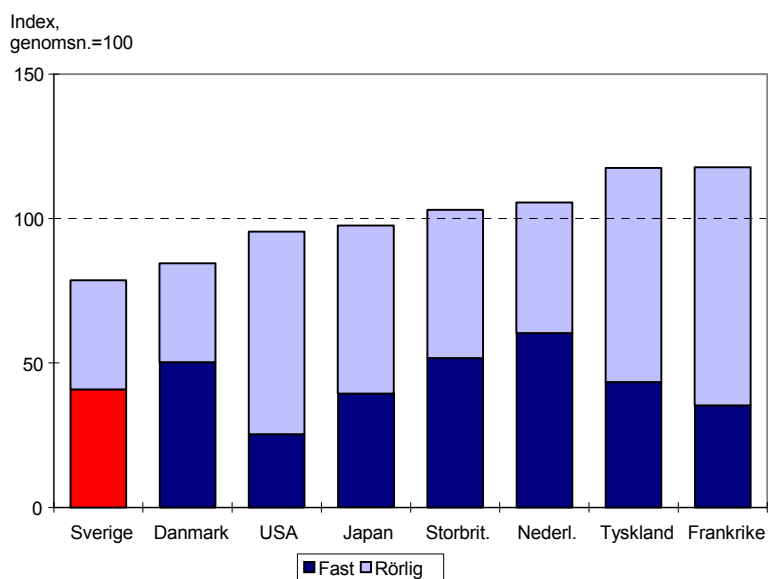

Anm.: Utgiftsnivå för 3 449 samtal per år. Jämförelsen baseras på ett beräknat pris av ett urval av telefonsamtal. Beloppen är beräknade exkl. moms och korrigerade m.h.t. köpkraften i respektive land.

Källa: OECD, *Communications Outlook*, 1999.

Allmänt sett är Sverige fortfarande ett lågprisland vad gäller tele-tjänster. De svenska teletaxorna är internationellt sett låga (fig. 9.7 och fig. 9.8). det gäller både företagets och privatpersoners taxor.

Företagens taxor är marginellt lägre endast i Danmark jämfört med Sverige. Både de fasta och rörliga avgifterna är låga, men de fasta avgifterna är lägre i Frankrike och Tyskland.

Figur 9.8 Privatpersoners teletaxor 1998

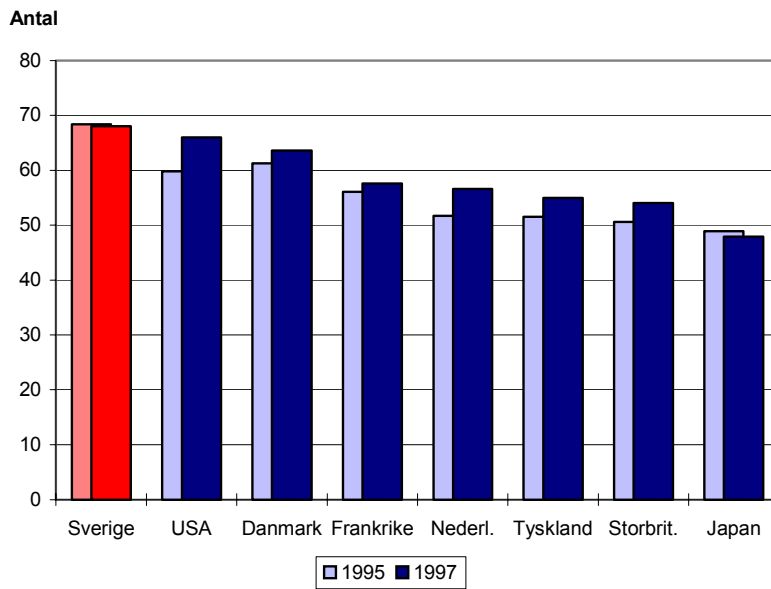
Anm.: Utgiftsnivå för 1 219 samtal per år. Jämförelsen baseras på ett beräknat pris av ett urval av telefonsamtal. Beloppen är beräknade exkl. moms och korrigerade m.h.t. köpkraften i respektive land.

Källa: OECD, *Communications Outlook*, 1999.

När det gäller de privata taxorna var de 1998 lägst i Sverige. I samtliga länder utom i Nederländerna och i Tyskland var de fasta avgifterna lägre.

Antal telefonlinjer är ett grovt mått på telekommunikationernas spridning.

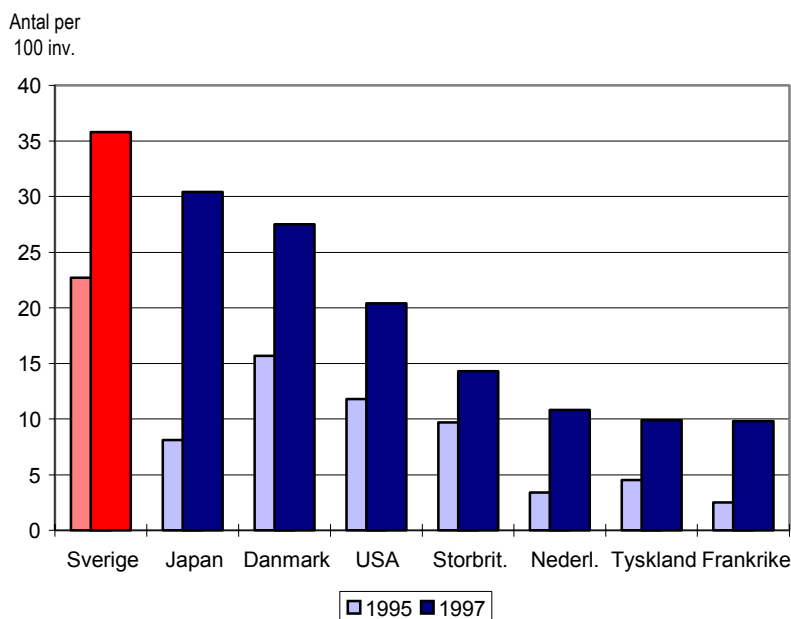

Figur 9.9 Antal telefonlinjer per 100 invånare 1995 och 1997

Källa: OECD, *Communications Outlook*, 1999.

Sverige med 68 linjer per 100 invånare låg här högst 1997. I Sverige och Japan hade antalet linjer minskat marginellt från 1995.

Även antalet mobiltelefonabonnemang kan betraktas som en IT-indikator.

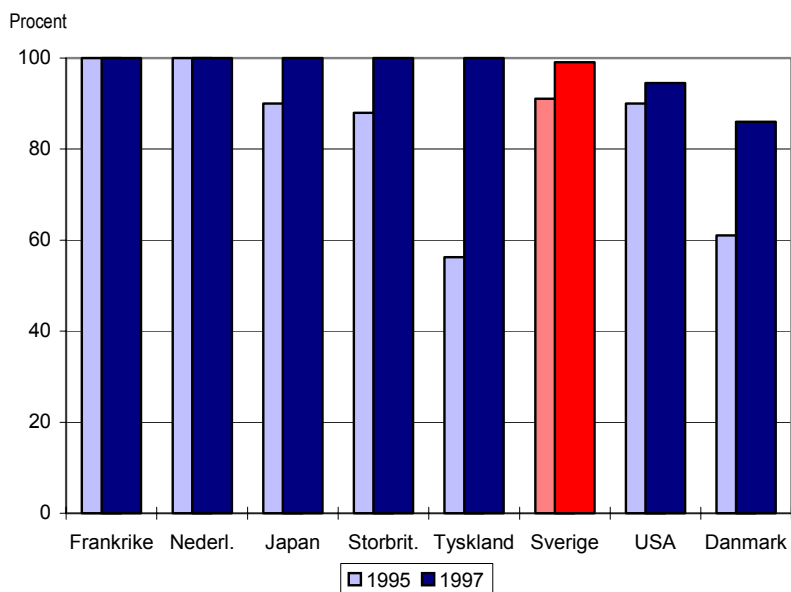
Figur 9.10 Antal mobiltelefoner per 100 invånare 1995 och 1997

Källa: OECD, *Communications Outlook*, 1999.

Sverige hade flest abonnemang både 1995 och 1997. Ökningen var kraftig – från 22,7 till 35,8 per 100 invånare – men den mest dramatiska ökningen svarade Japan för där antalet mobiltelefoner nästan tredubblades på två år.

Övergången till digitalteknik innebär att telenätet kan användas för mer avancerade tjänster. Hur omfattande digitaliseringen är kan därför säga något om i vilken utsträckning infrastrukturen på teleområdet är rustad för att möta framtida krav. Även i detta avseende ligger Sverige relativt sett i fas med utvecklingen.

Figur 9.11 Andel fasta telefonlinjer med anknytning till digitala stationer 1995 och 1997

Källa: OECD, *Communications Outlook*, 1999.

År 1997 var 100 % av telefonlinjerna digitaliserade i Frankrike, Nederländerna, Japan, Storbritannien och Tyskland. I Sverige var det 99 %. Endast USA och Danmark låg på en något lägre nivå.

10 Infrastruktur

En väl utbyggd infrastruktur är en förutsättning för billiga och effektiva person- och varustransporter. Det handlar både om att vidmakthålla den befintliga infrastrukturen och planera för framtida trafik så att infrastrukturen utnyttjas på bästa möjliga sätt samtidigt som befolkningens behov att förflytta sig tillgodoses.

I detta kapitel jämförs den svenska infrastrukturen med andra länders genom följande elva indikatorer.

Figur 10.1 Sveriges position²¹

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Järnvägsnätets täthet	1(8)	Fig. 10.4
	Låg trafikbelastning (vägar)	1(8)	Fig. 10.9
	Låga elpriser (för industrin)	1(8)	Fig. 10.15
	Vägtätheten	2(8)	Fig. 10.3
	Få omkomna i trafiken	2(8)	Fig. 10.12
Medelnivå	Hög kollektivtrafikandel	4(8)	Fig. 10.6
	Antal personbilar	4(8)	Fig. 10.10
	Stora transporter	4(8)	Fig. 10.11
	Infrastrukturinvesteringar	5(8)	Fig. 10.2
	Hög självförsörjningsgrad på energi	5(8)	Fig. 10.14
	Låga koldioxidutsläpp	6(8)	Fig. 10.13
Under medelnivå	–	–	–

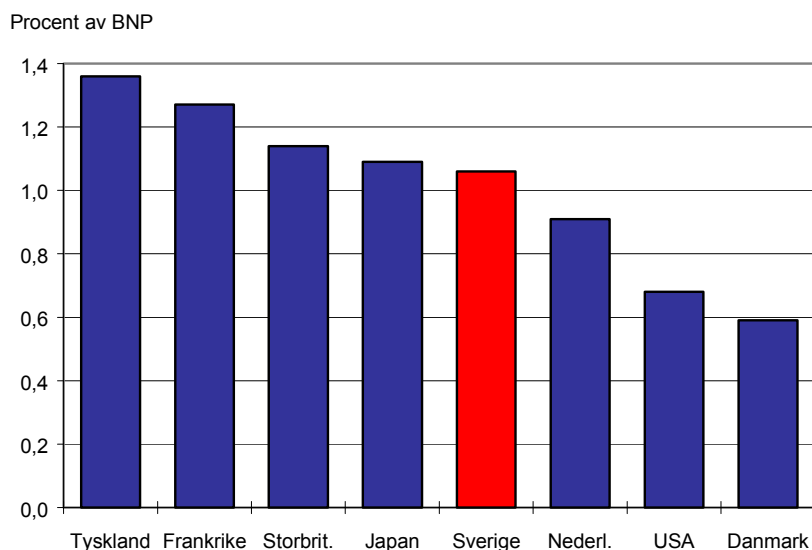
Inte i något fall hamnade Sverige under medelnivå när det gäller infrastrukturen. I fråga om järnvägsnätets täthet, låg trafikbelastning på vägarna och låga elpriser för företagen kom Sverige etta.

²¹ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer, se kapitel 1.

10.1 Infrastrukturinvesteringar inom transportområdet

De enskilda ländernas prioriteringar kan bl.a. avläsas i de samlade infrastrukturinvesteringarnas andel av BNP.

Figur 10.2 Totala årliga infrastrukturinvesteringar inom transportsektorn i procent av BNP i genomsnitt 1991–95

Anm.: Infrastrukturinvesteringar inbegriper järnvägar, vägar samt anläggningar för sjö- och flygtrafik. Uppgifter för USA och Japan avser 1994 och omfattar enbart väginvesteringar.

Källa: *World Road Statistics 1993–97*, International Road Federation, 1998.

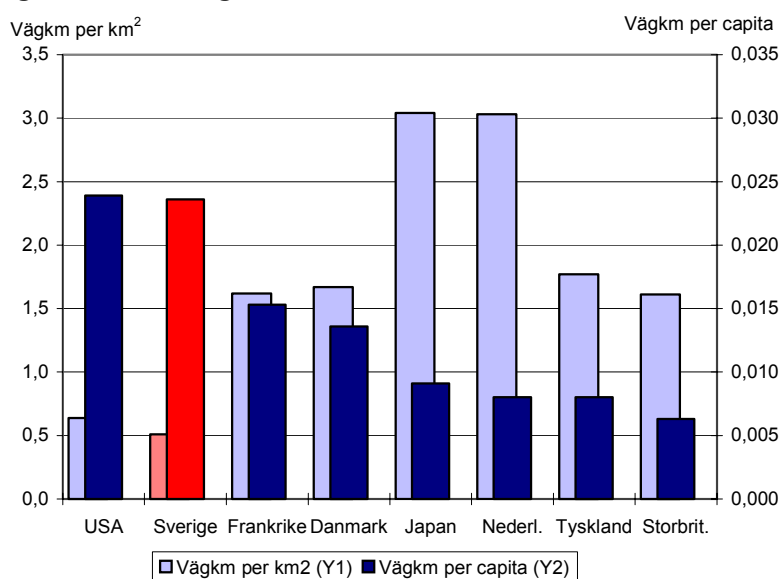
I Nederländerna, USA och Danmark understeg investeringarna i infrastrukturen 1 procent av BNP, i Storbritannien, Japan och Sverige avsattes ca 1,1 % av BNP, medan motsvarande investeringar i Tyskland och Frankrike låg över 1,3 % av BNP.

10.2 Infrastruktur för vägar och järnvägar

Vägtätheten kan mätas som antalet kilometer väg per km². I länder som Sverige och USA finns stora obebodda områden, där behovet av vägtäthet saknas. Läget är det motsatta i Japan och Nederländerna med ett högt vägkilometertal per km². En hög befolkningstäthet i dessa länder kan dock i viss mån skapa kapacitetsproblem, framför allt i vägnätet. Med andra ord kan hög befolkningstäthet medföra problem för vägtrafiken, även om antalet vägkilometer är stort.

En indikator avseende i vilken utsträckning vägnätet utnyttjas och dess tillgänglighet, är vägtätheten sett i förhållande till befolkningsunderlaget, dvs. antalet vägkilometer per capita (fig. 10.3).

Figur 10.3 Vägtätheten 1996

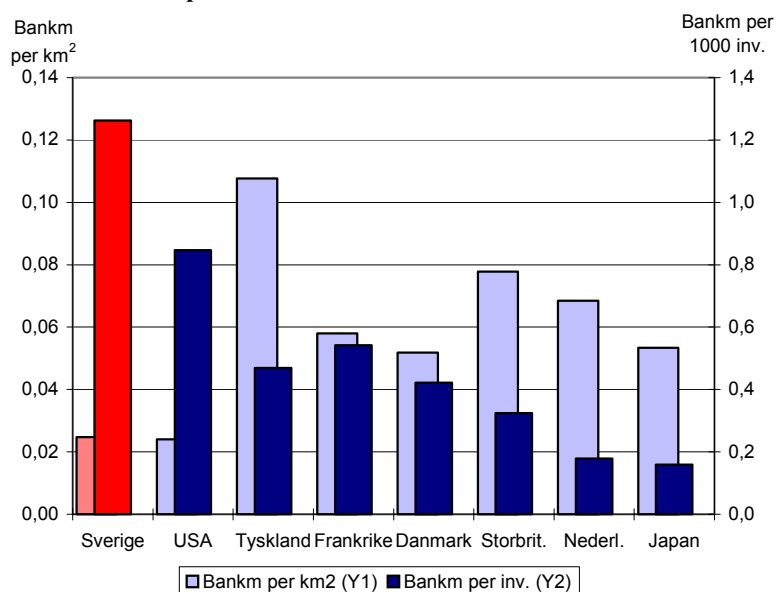
Källa: *World Road Statistics 1993–97*, International Road Federation, 1998.

I fråga om antal vägkilometer per capita kommer Sverige på andra plats efter USA. Minst antal vägkilometer per capita redovisade Tyskland och Storbritannien.

Om vi i stället ser till antalet vägkilometer per km² hamnar glesbefolkade länder som USA och Sverige sist med 640 respektive 510 meter väg per km².

Järnvägsnätet kan på samma sätt mätas genom antalet bankilometer per capita respektive per km² (fig. 10.4).

Figur 10.4 Järnvägsnätets täthet per km² och per 1 000 invånare 1996

Anm.: Uppgifter för Japan avser 1992 och har beräknats på basis av *Railway Gazette Directory 1992*.

Källa: *Statistique des chemins de fer*, UIC 1997.

Samma generella synpunkter kan även anföras vad avser järnvägsnätets täthet. Antalet kilometer järnväg per km² är lågt i länder som Sverige och USA med stora glesbefolkade områden, medan järnvägarnas längd sett i förhållande till befolkningstätheten är omfattande. Återigen gäller det motsatta förhållandet för Japan och Nederländerna, men även för Storbritannien.

Sett i relation till landets totala yta är järnvägsnätet glesast i Sverige med 20 banmeter per km² och i USA med 30 banmeter per km² medan järnvägsnätet i Tyskland är mycket finmaskigt med en banlängd av 117 meter per km².

Sett till antal kilometer järnväg i relation till befolkningstalet är järnvägsnätet i Sverige däremot det mest omfattande med över 1,2 km per 1 000 invånare.

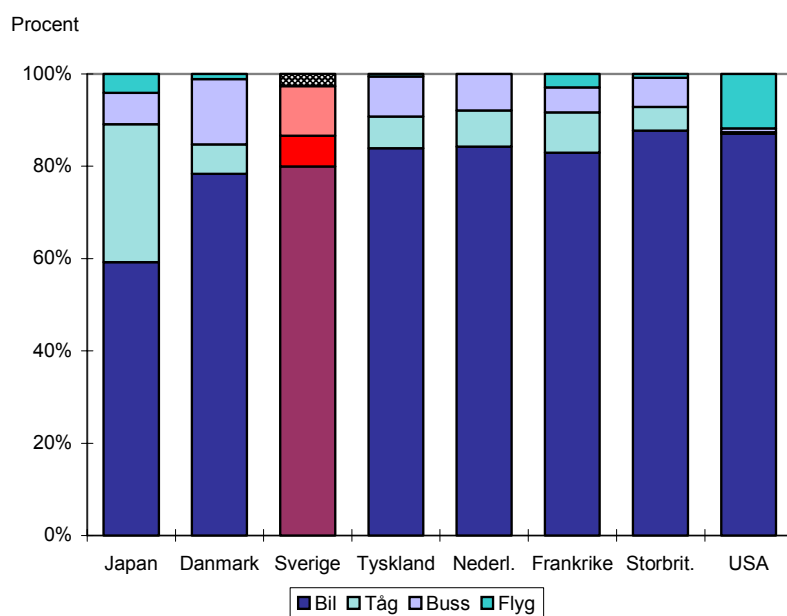

10.3 Transportmedlen

Transportvolymen hänger samman med efterfrågan på transporttjänster och kan delas in i transportvolym i termer av passagerarkilometer och volymen av godstransporterna som ton per kilometer. Statistiken avser endast de transporter som både börjar och slutar i respektive land²².

Av fig. 10.5 framgår hur passagerartrafiken fördelas på bil, buss, tåg och flyg.

Figur 10.5 Persontransporternas fördelning på olika transportmedel 1995

Anm.: Uppgifter saknas om sjötransport.

Källa: International Road Federation, *World Road Statistics, 1991–95*, 1996.

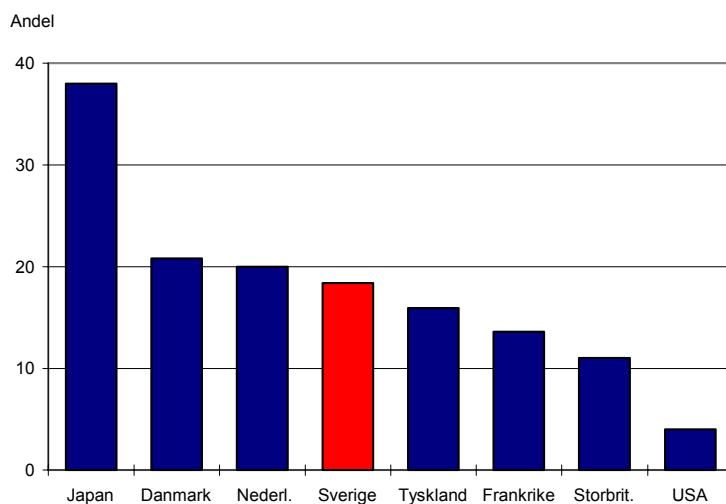
Liksom i flertalet länder i Europa är bilen det vanligaste transportmedlet i Sverige och bilen svarade för ca 80 % av alla persontransporter vid mitten av 1990-talet. Japan och USA uppvisar två ytterligheter, vilket i stor utsträckning speglar dessa två länders skilda bosättningsmönster – och även de låga bensinpriserna i USA.

²² Transporter inom jordbruk, skogsbruk och entreprenadverksamhet, samt internationella transporter och transittransporter ingår inte.

Flyget svarar för en större andel av passagerartrafiken i länder som är stora till ytan. I USA svarar flyget för över 10 %, i Sverige 2,6 %. Det bör påpekas att bilden inte överensstämmer helt med verkligheten eftersom trafik inom EU inte ingår i den europeiska statistiken.

Kollektivtrafikens omfattning och betydelse kan också mätas genom att se hur stor del av persontransporterna som den svarar för.

Figur 10.6 Kollektivtrafikens andel av de totala persontransporterna 1996

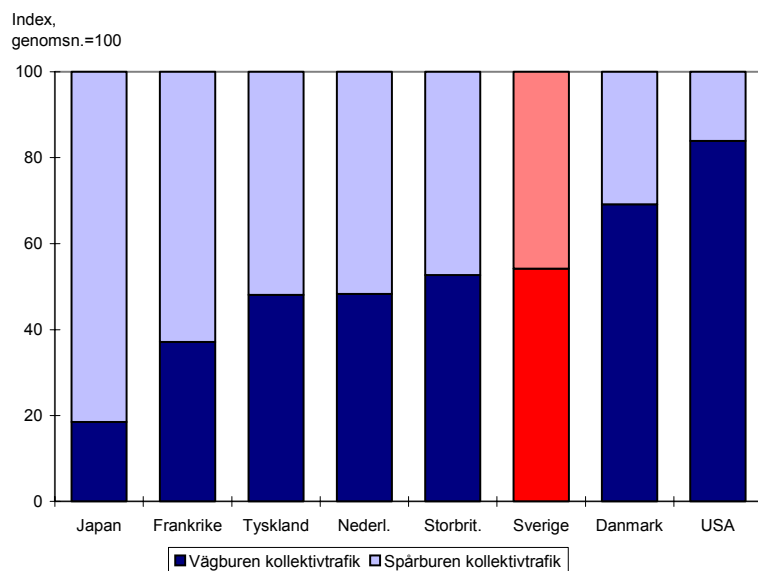

Källa: Vejdirektoratet, Danmark 1999.

Sverige hamnar här på en mellannivå. Kollektivtrafiken svarade 1996 för närmare 20 % av persontransporterna. Även här utgör Japan med närmare 40 % den ena ytterligheten. USA utgjorde den andra ytterligheten, där mindre än 5 % av persontransporterna utfördes av kollektivtrafiken.

Om man går vidare och tar reda på om kollektivtrafiken huvudsakligen är väg- eller spårburen blir bilden delvis densamma.

Figur 10.7 Kollektivtrafikens fördelning på olika transportmedel 1996

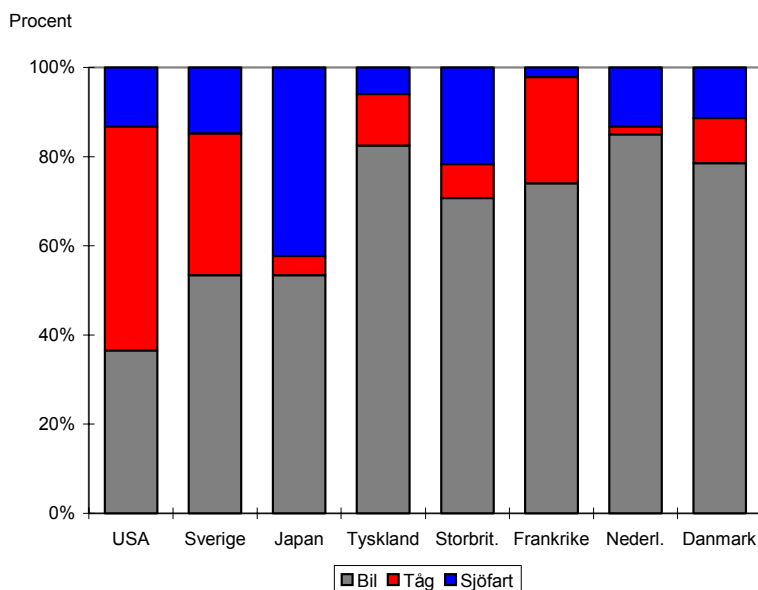
Anm.: Vägburen kollektivtrafik inkluderar även trafik med turistbussar. Spårburen kollektivtrafik omfattar både lokal- och regionaltrafik samt fjärr- och utlandtrafik.

Källa: EU-kommissionen, DG VII, 1998.

I Japan dominerar den spårburna trafiken (mer än 80 %); i USA vägtrafiken (83,9 %). I USA, Danmark, Sverige och Storbritannien var 1996 mer än hälften av kollektivtrafiken vägburen.

Av figur 10.8 framgår fördelningen av godstransporterna 1996. I Europa går godstrafiken till övervägande del på väg.

Figur 10.8 Godstransporternas fördelning på olika transportmedel 1996

Anm.: Uppgifter för Danmarks sjöfart avser 1994.

Källa: *World Road Statistics 1993–97*, International Road Federation, 1998.

Cirka 53 % av den totala godsvolymen transporterades i Sverige 1996 med lastbil, 32 % med tåg, medan den inrikes sjöfarten stod för drygt 15 %. I övriga länder i Europa transporterades mellan 70 % och 80 % med lastbil. I Frankrike gick godstrafiken till 24 % på järnväg och i Storbritannien svarade sjöfarten för drygt 22 % av godstransporterna.

Noteras bör att över hälften av godstransporterna i USA skedde med järnväg. USA har en omfattande och geografiskt spridd tung industri, vars stora produktivitetensvolym med fördel kan transporteras med tåg på långa sträckor.

I Japan gick 42 % av godstransporterna sjövägen. Till övervägande del ombesörjs dock godstransporterna med lastbil.

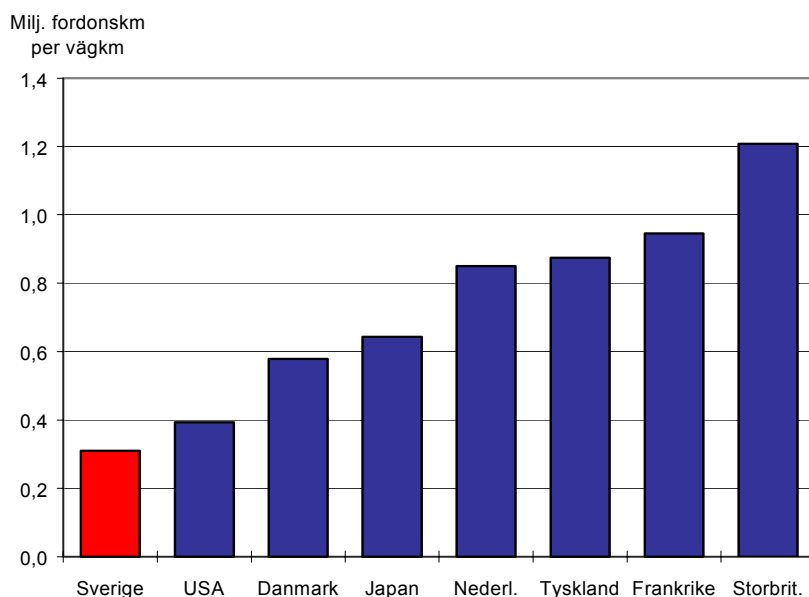
10.4 Utnyttjandet av infrastrukturen

En viktig faktor i utvärderingen av infrastrukturen inom transportsektorn gäller hur infrastrukturen och dess kapacitet utnyttjas – inklusive trafikstockningar och problem med överbelastningar.

I fråga om järnvägarna saknas internationell statistik över problem till följd av bristande kapacitet i järnvägsnätet.

Trafikbelastningen – mätt som fordonskilometer per vägkilometer – är en indikator, men en mycket översiktligt sådan, på överbelastningar i vägnätet. Dessa problem kan även i stor utsträckning uppstå till följd av trafikens fördelning inom vägnätet.

Figur 10.9 Trafikbelastningen på det allmänna vägnätet 1997

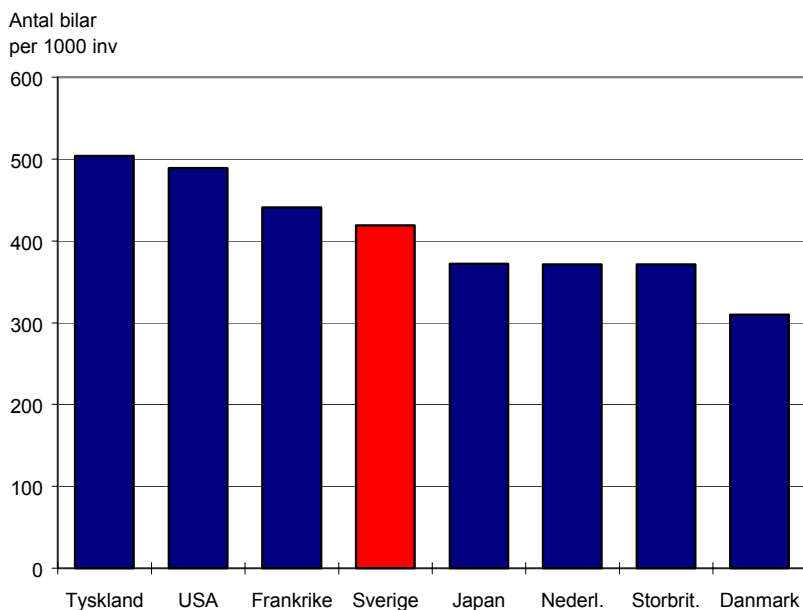
Anm.: Uppgifter för Tyskland, Japan och USA avser 1996. I uppgifterna för Japan inräknas även trehjuliga fordon.

Källa: *World Road Statistics 1993–97*, International Road Federation, 1998.

Som framgår var den genomsnittliga belastningen 1997 lägst på det svenska vägnätet, bl.a. till följd av att Sverige till stora delar är gles be-folkat. Även i USA är den genomsnittliga belastningen på vägnätet måttlig av samma orsak. I de tätbefolkade delarna av Europa – Nederländerna, Tyskland och Frankrike – var trafikintensiteten relativt hög. Vägnätet i Storbritannien var mest belastat.

En annan indikator när det gäller transportmedlen är hur många personbilar som finns i ett land räknat per 1 000 invånare.

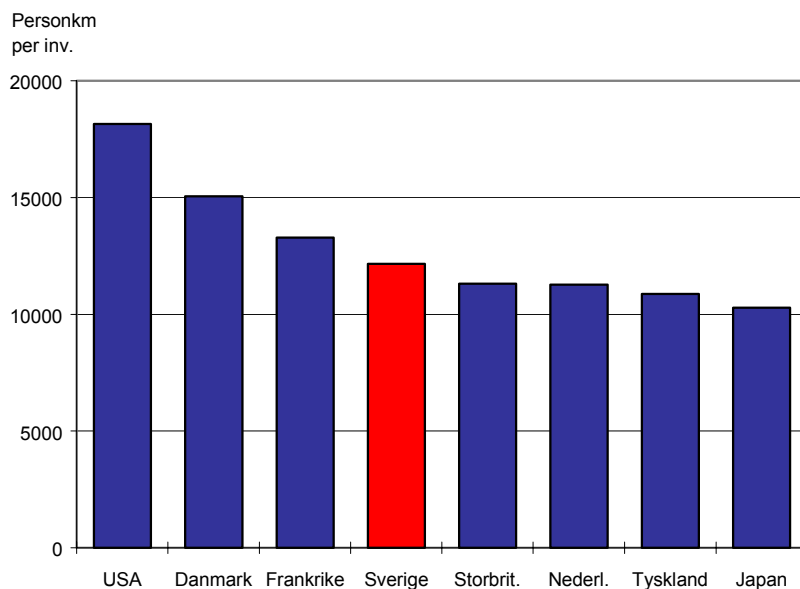
Figur 10.10 Antal personbilar per 1 000 invånare 1997

Källa: *World Road Statistics 1993–97*, International Road Federation, 1998.

Antalet personbilar i Sverige räknat per 1 000 invånare låg på mellannivå och uppgick 1997 till drygt 420, dvs. något färre än i Frankrike. Lägst var biltätheten i Danmark med 310 bilar per 1 000 invånare, högst i Tyskland och USA. Japan, Nederländerna och Storbritannien låg på samma nivå – kring 370 personbilar per tusental invånare.

Ett lågt antal personbilar per capita behöver inte innebära att personbilstransporterna är få eller att transportbehovet är lägre (figur 10.9). I många länder är samåkning vanligt och bilåkandet varierar över året. En hög befolkningstäthet i kombination med relativt korta avstånd inom dessa länder gynnar dessutom kollektiva trafikformer framför individuella transporter. En indikator på detta är antalet personkilometer per capita.

Figur 10.11 Transporterna i personkilometer per invånare 1996

Anm.: Antal avverkade personkilometer med tåg, buss och bil.

Källa: ECMT, *Trends in the Transport Sector 1970–1996*, 1998.

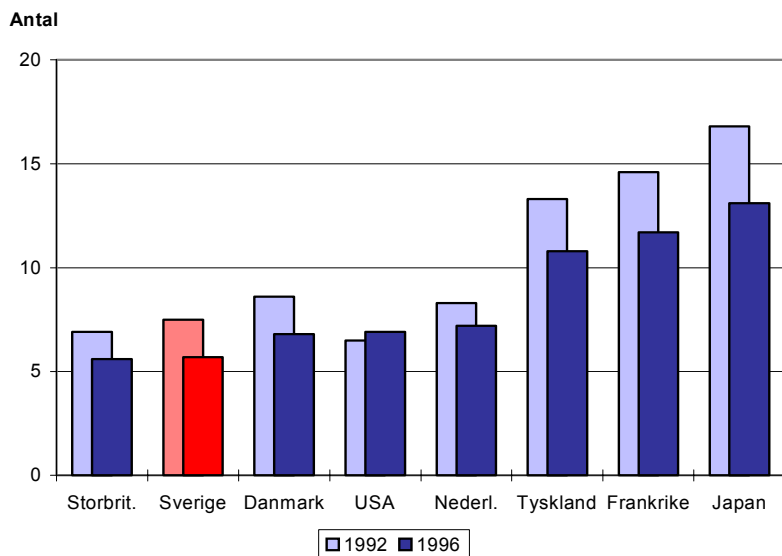
Antalet personkilometer var högst i USA – 18,2 km per capita – året om, lägst i Japan som endast hade drygt hälften av USA:s. Sverige låg 1996 på medelnivå med 12,2 personkilometer per capita.

10.5 Transportsektorns energiförbrukning och miljöeffekter

Transporter kan medföra flera ogynnsamma externa effekter. De mest uppenbara avser effekter på närmiljön som trafikolyckor, luftföroreningar och buller. Till detta kommer att energiförbrukningen – och till följd av denna koldioxidutsläpp – bidrar till växthuseffekten. Men även infrastrukturen i sig kan ha vissa ogynnsamma externa effekter. Att bygga järnvägar och vägar är ofta förenat med att friluftsområden förloras och kan också utgöra hinder för rörligheten (t.ex. är det förbjudet att korsa en motorväg), som i sin tur kan medföra längre restider.

Antalet omkomna i trafiken räknat per personkilometer är en indikator som kan användas vid internationella jämförelser.

Figur 10.12 Antalet omkomna i vägtrafiken per personkm
1992 och 1996.

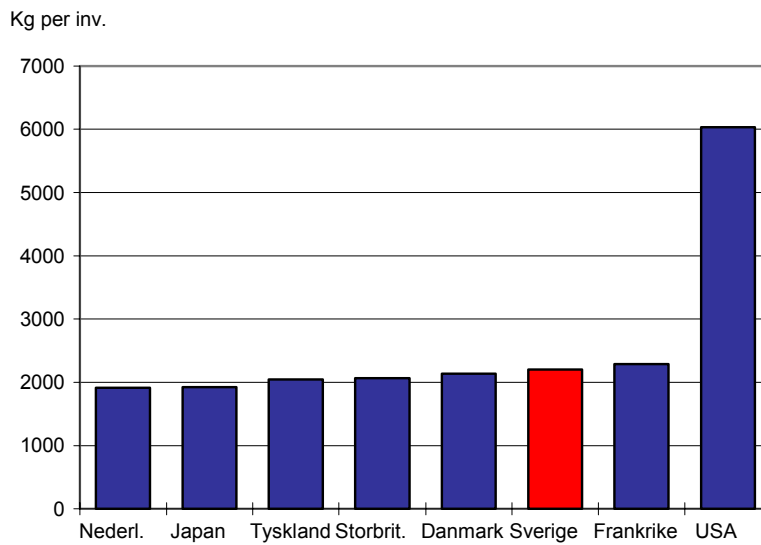
Anm.: Diagrammet redovisar endast omkomna i vägtrafiken. Motsvarande olyckstal för den spårbundna trafiken är dock ytterst marginella i förhållande till antalet omkomna i vägtrafiken.

Källa: EU-kommissionen, DG VII, 1998, UIC 1996 och IRF 1998.

Antalet omkomna i vägtrafiken räknat per personkilometer sjönk i samtliga länder från 1992 till 1996. Enda undantaget var USA, där antalet omkomna ökade marginellt. Endast i Storbritannien omkom färre än i Sverige (5,7).

Transportsektorns miljöeffekter regleras huvudsakligen genom EU:s direktiv. Av figur 10.13 framgår transportsektorns koldioxidutsläpp 1996–97 räknat i kg per capita.

Figur 10.13 Utsläpp av koldioxid från transportsektorn 1996–97

Anm.: Uppgifter för Tyskland avser 1994; för Danmark, Frankrike, Japan och Nederländerna 1995.

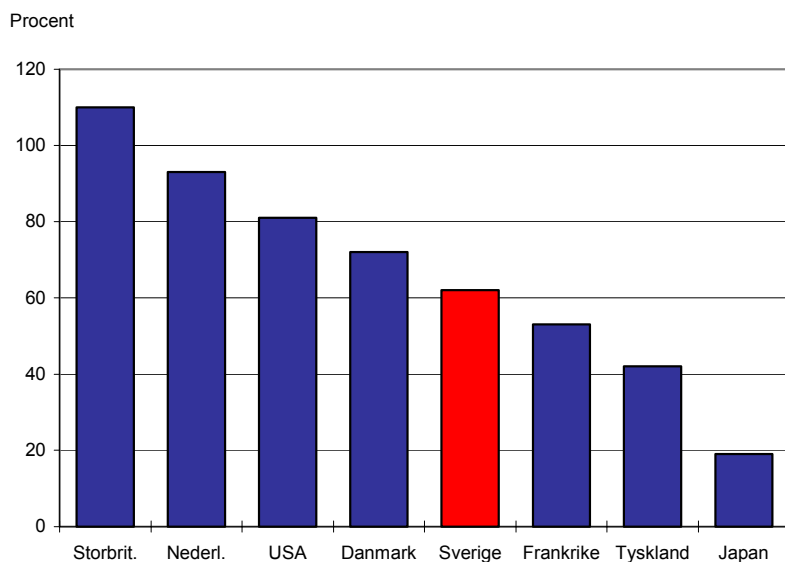
Källa: Naturvårdsverket, 1999.

Utsläppen är störst i USA med över 6 ton per invånare. Detta är mer än tre gånger så mycket som utsläppen i Nederländerna och i Japan. Övriga länder ligger marginellt högre runt 2 ton per capita – Sverige och Frankrike något högre.

10.6 Energitillgångarna

Ett lands självförsörjningsgrad i fråga om energitillgångar är en viktig indikator.

Figur 10.14 Självförsörjningen för energi 1994

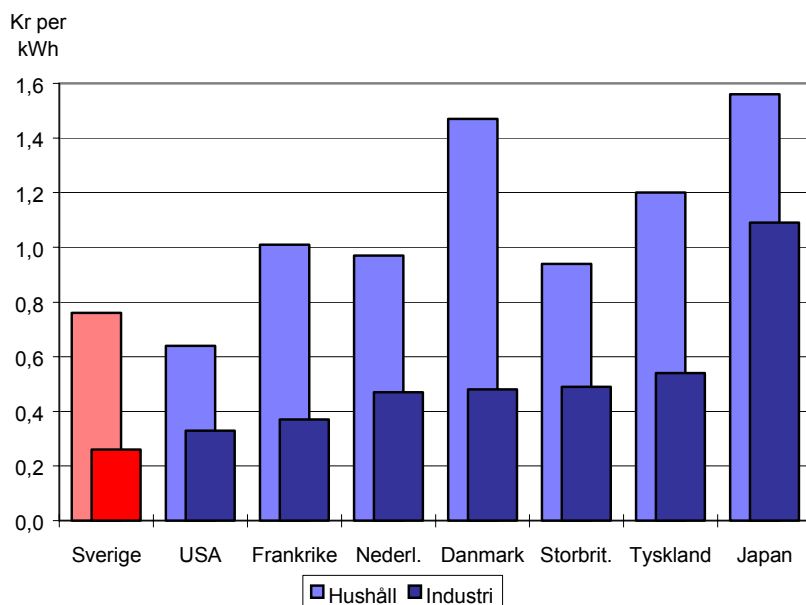

Källa: *Energy Policies of IEA Countries*, 1996

I Sverige var självförsörjningsgraden år 1994 62 %. Lägst var den i Japan (19 %) medan Storbritannien var nettoexportör av energi (110 %).

I ett högt industrialiserat land som Sverige spelar inte bara självförsörjningsgraden utan kanske framför allt priset på energi en väsentlig roll för näringslivet. Särskilt för den tunga elintensiva industrin kan energikostnaden utgöra en dryg post på utgiftssidan.

Figur 10.15 Elpriser exkl. skatter och avgifter för industrin och hushållen 1997

Ann.: Angiven prisnivå för USA är beräknat exkl. skatt.

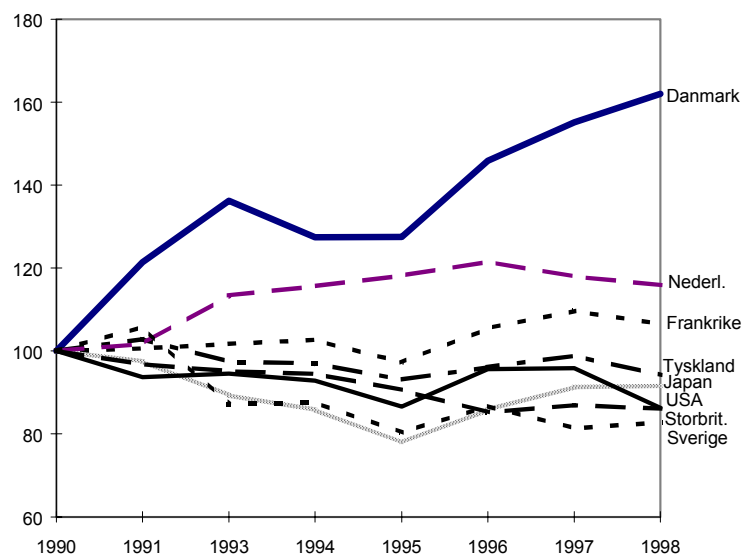
Källa: International Energy Agency: *Energy prices and taxes, 4th Quarter 1998.*

Som framgår av figur 10.15 hade industrin i Sverige de lägsta elpriserna år 1997. Inom Europa var variationerna förhållandevis små. Japan avvek stort med elpriser som var dubbelt så höga som övriga länder. För samtliga länder gäller dock generellt att hushållen betalade ett högre elpris än företagen. Största prisskillnaden uppvisar Danmark.

Av figur 10.16 framgår hur energipriserna för industrin utvecklats under 1990-talet. I Frankrike, Nederländerna och Danmark har de ökat – i Danmark mycket kraftigt. I övriga länder har de minskat, mest i Sverige. År 1996 avreglerades den svenska elmarknaden. Frankrike och Nederländerna uppvisade en något stigande prisnivå medan elpriserna i Danmark under samma period kraftigt hade skjutit i höjden.

Figur 10.16 Energiprisutvecklingen för industrin 1991–1998

Index (1990=100)

Källa: IEA: Energy Prices and Taxes, 4th Quarter 1998.

11 Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvårdssektorn är ett av välfärdssamhällets mest centrala områden. Omfattningen av och kvaliteten på hälsovården berör den enskilde medborgaren direkt och har därför stor betydelse för samhället som helhet.

Ett av de viktigaste målen för svensk välfärdspolitik är att upprätthålla en vård och omsorg som är tillgänglig för alla och på lika villkor. Den skall också vara gemensamt finansierad. Den enskildes ekonomi eller sociala status får inte påverka den offentliga vårdens kvalitet eller fördelning.

Den svenska positionen på hälso- och sjukvårdsområdet belyses i det följande genom fjorton indikatorer.

Figur 11.1 Sveriges position²³

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Låg konsumtion av alkoholvaror	1(6)	Fig. 11.5
	Förväntad medellivslängd för män	2(8)	Fig. 11.2
	Förväntad återstående livslängd vid 60 år för män	2(8)	Fig. 11.3
	Låg barndödlighet	2(8)	Fig. 11.4
	Låg konsumtion av tobaksvaror	2(5)	Fig. 11.6
	Låga hälso- och sjukvårdsutgifter	2(8)	Fig. 11.8
	Antal läkare per 1 000 invånare	2(7)	Fig. 11.9
Medelnivå	Förväntad medellivslängd för kvinnor	3(8)	Fig. 11.2
	Förväntad återstående livslängd vid 60 år för kvinnor	3(8)	Fig. 11.3
	Få trafikskadade per år	3(8)	Fig. 11.7
	Låga läkemedelskostnader	3(7)	Fig. 11.10
	Högt antal sjukhussängar	5(8)	Fig. 11.11
	Hög beläggningsnivå på sjukhus	5(7)	Fig. 11.12
Under medelnivå	Högt antal vårddagar	7(8)	Fig. 11.13

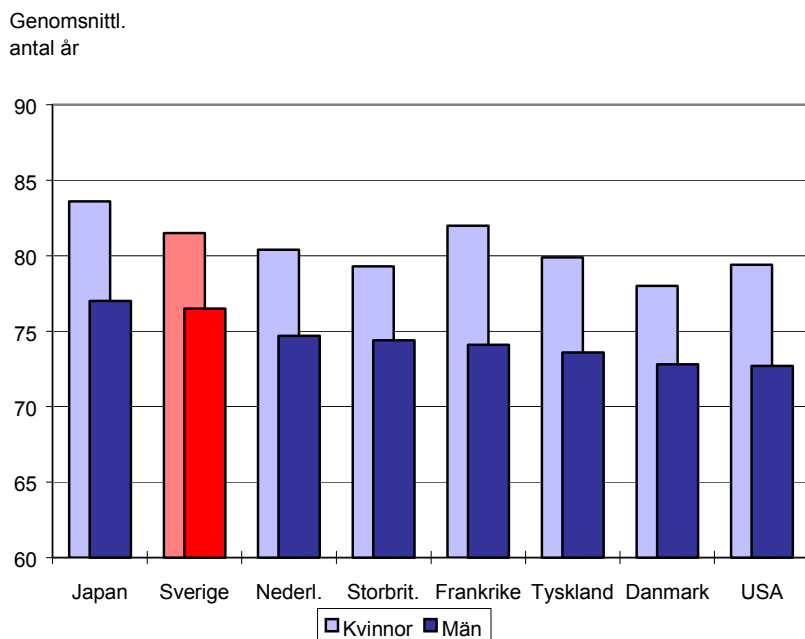
²³ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer, se kap. 1.

Av dessa fjorton indikatorer hamnar Sverige över medelnivå för sju. I fråga om låg alkoholkonsumtion ligger Sverige etta. Endast när det gäller antalet vård dagar ligger Sverige under medelnivå.

11.1 Det allmänna hälsoläget

Som en indikator på det allmänna hälsotillståndet används – i enlighet med de metoder för att mäta detta som används av WHO och OECD – både en skattning av medellivslängden räknat såväl från födseln som vid senare tidpunkter i livet och av barnadödligheten.

Figur 11.2 Genomsnittlig förväntad medellivslängd från födseln för kvinnor och män 1996

Källa: OECD, *Health Data*, 1998

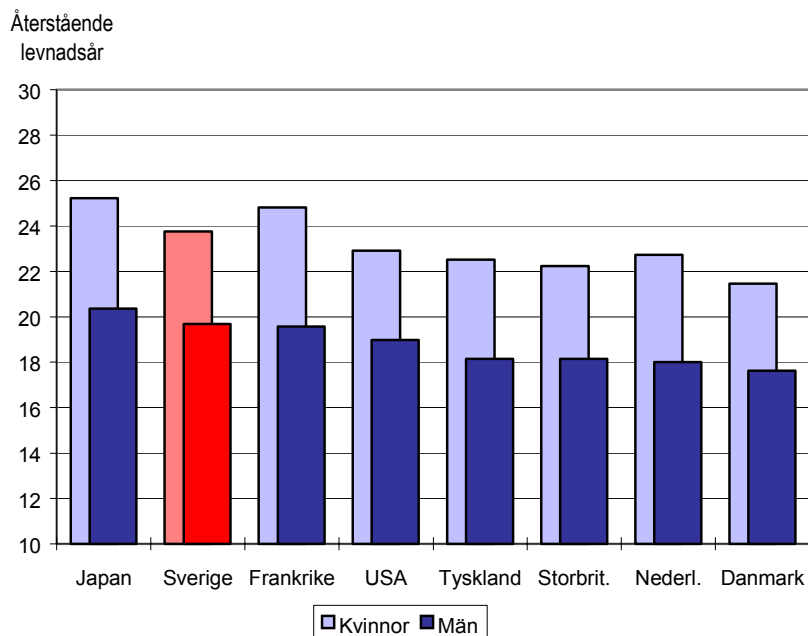
Den genomsnittliga livslängden för män var 76,5 år räknat från födseln år 1996. Endast i Japan blir männen äldre (77 år). Medellivslängden för män är kortast i USA (72,7 år) och Danmark (72,8 år).

Svenska kvinnor levde i genomsnitt 81,5 år. I Japan (83,6 år) och Frankrike blir kvinnorna äldre (82,0 år). Kvinnor lever i Sverige i genomsnitt fem år längre än män, men männens livslängd är högre internationellt sett än kvinnornas.

Medellivslängden är hög i Sverige, endast i Japan lever kvinnor och män längre.

En annan indikator är den förväntade återstående livstiden för 60-åringar.

Figur 11.3 Genomsnittlig förväntad återstående livslängd för 60-åringar, kvinnor och män 1992–96

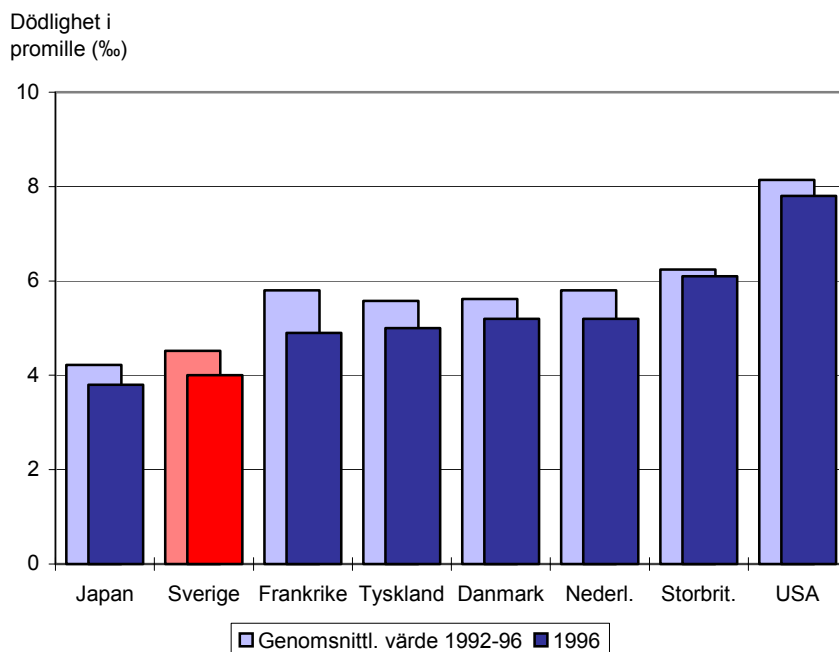

Anm.: För Danmark anges ett genomsnittligt värde för perioden 1991–95.

Källa: OECD, *Health Data*, 1998

Men bilden blir i stort sett densamma även om skillnaderna mellan länderna är mindre. Japanska 60-åriga män hade drygt 20 år kvar att leva och svenska män närmare 20 år. I Danmark och Nederländerna var den återstående livstiden kortast (17,6 resp. 18,0 år). Även för kvinnorna är bilden i stort sett densamma oavsett om man räknar från födseln eller för 60-åringar. Japanskornas och fransyskornas återstående livslängd var något längre än svenskornas.

Men t.ex. USA och Nederländerna visar ett annat mönster. I dessa länder ökar sannolikheten att leva länge om man väl uppnått 60 års ålder.

Figur 11.4 Barndödligheten i promille 1992–96 samt 1996

Anm.: Antal döda under det första levnadsåret per 1000-tal levande födda.

Källa: OECD, *Health Data* 1998.

Låg barndödlighet är en annan indikator på landets allmänna hälsoliv. Från en redan låg nivå har dödligheten bland svenska barn under ett år sjunkit något under de senaste 4–5 åren. Efter Japan var den lägst bland de länder som har jämförts. Barndödligheten i Japan och Sverige har under senare år legat på i stort sett samma nivå, ca 4 promille. Barndödligheten är betydligt högre i USA än i övriga länder. Samtidigt har dödligheten minskat i samtliga länder 1996 jämfört med genomsnittet för perioden 1992–96.

Svenskarnas hälsotillstånd mätt i termer av lång medellivslängd och låg barndödlighet ligger således på en internationellt sett hög nivå. Det saknas dock relevanta mått som kan ge en mer ingående bild av hälsotillståndet.

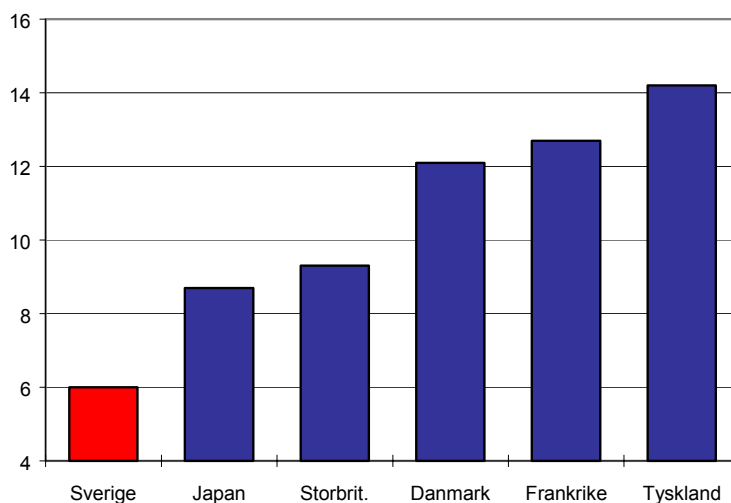

11.2 Förebyggande insatser

Låg förbrukning av alkohol och tobak liksom ett lågt antal trafikskadade brukar traditionellt ses som indikatorer på resultatet av det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet. Alkohol och tobak hör till de riskfaktorer som leder till flest dödsfall i våra vanligaste folksjukdomar såsom hjärtinfarkt och cancer. Även döda och skadade i trafikolyckor utgör en negativ faktor vid beräkning av befolkningens medellivslängd.

Figur 11.5 Alkoholkonsumtionen 1995

Liter per inv.

Anm.: Statistiken över alkoholkonsumtionen utvisar den årliga förbrukningen per person mätt i antal liter skattad ren alkohol per invånare över 15 år. Uppgifter för Japan, Sverige och Danmark avser 1995; för Frankrike och Storbritannien 1994; för Tyskland 1991. Uppgifter saknas för Nederländerna och USA.

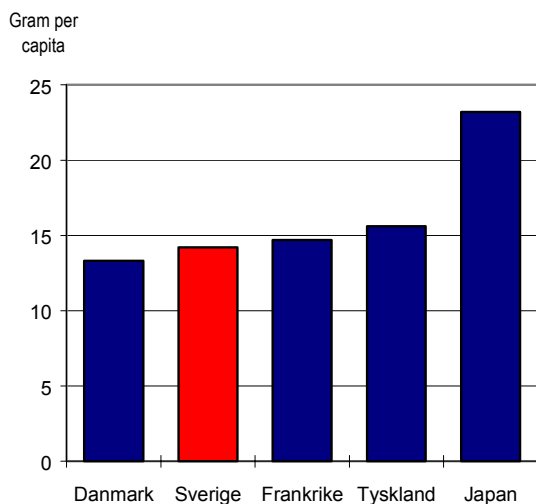
Källa: OECD, *Health Data*, 1998.

Den redovisade alkoholförbrukningen är lägre i Sverige än i något annat av de här jämförda länderna. Av dessa länder har Sverige den lägsta alkoholkonsumtionen räknat per invånare med 6,2 liter mot t.ex. Tysklands drygt 14 liter per år och invånare. Viss ofullständighet i redovisningen bör emellertid noteras – bl.a. ingår inte konsumtionen av alkoholhaltiga drycker som tillverkats illegalt eller som införts legalt eller illegalt.

Under hela 1980-talet minskade försäljningen av spritdrycker i Sverige medan andelen vin och öl ökade. Mätt i ren alkoholmängd (alkohol 100 %) utgör vinet en större andel än spriten av den totala alkoholkonsumtionen.

Antalet alkoholrelaterade dödsfall i Sverige under 1995 uppgick till drygt 2 600, oaktat dödsfall där alkohol indirekt spelar in, såsom vissa cancersjukdomar samt alkoholrelaterade olycksfall och självmord.

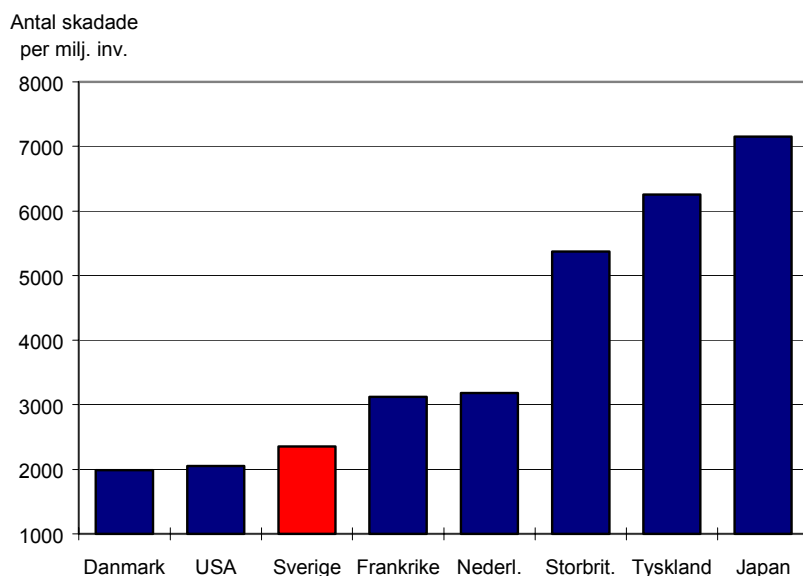
Figur 11.6 Konsumtion av tobaksvaror 1995

Anm.: Statistiken över konsumtionen av tobaksvaror visar den årliga förbrukningen per person mätt i gram beskattad tobak per invånare över 15 år. Uppgifter för Frankrike avser 1992. Aktuella uppgifter saknas för USA, Nederländerna och Storbritannien.

Källa: OECD, *Health Data*, 1998.

Endast i Danmark var tobakskonsumtionen år 1995 lägre än i Sverige. Högst var den i Japan. Rökningen har minskat i Sverige. År 1991 förbrukades drygt 17 gram per person mot ca 14 gram 1995. En internationell jämförelse av medlemsstaterna inom EU-länderna samt Norge och Island visar att svenska män röker minst. De som röker varje dag har blivit färre relativt sett i alla socioekonomiska grupper. De sociala skillnaderna i rökning minskar något bland män men ökar bland kvinnor.

Figur 11.7 Antal trafikskadade i genomsnitt 1991–97

Anm.: Genomsnittliga värden 1991–92 för USA, 1991–94 för Storbritannien, 1991–95 för Nederländerna och Danmark, 1992–96 för Japan och Tyskland samt 1993–97 för Sverige och Frankrike.

Källa: OECD, *Health Data* 1998

Antalet dödade i trafiken redovisas inte i alla länder, däremot finns uppgifter att tillgå över antalet trafikskadade per år. Antalet trafikskadade var under perioden 1991–97 lägst i Danmark och USA (ca 2 ‰) tätt följda av Sverige. I Tyskland och Japan drabbas varje år mer än tre gånger så många människor av skador i vägtrafiken som i Danmark och i USA.

11.3 Utgifterna för hälso- och sjukvården

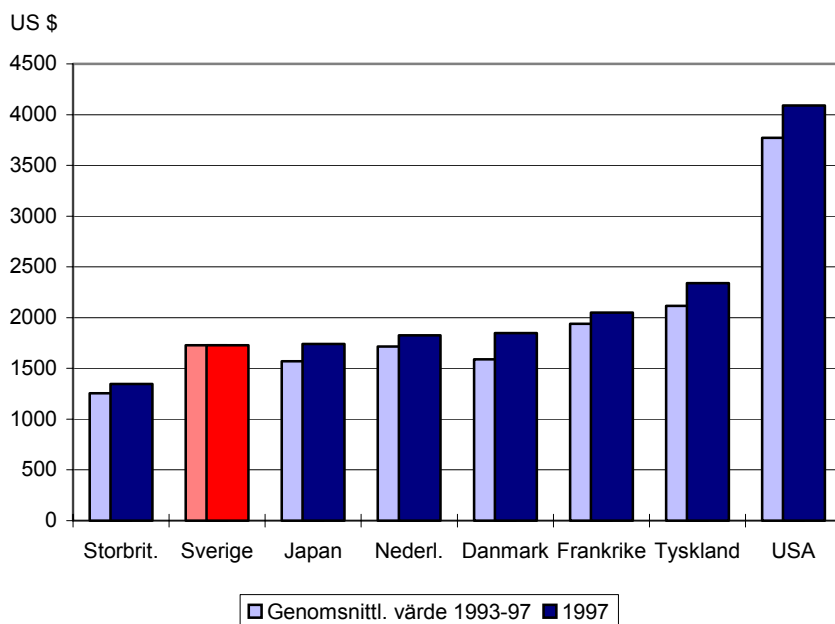
Utgifterna för hälso- och sjukvården anges ofta som andel av bruttonationalprodukten. Ett problem att beräkna dessa beror på att uppdelningen mellan hälso- och sjukvård och äldreomsorg skiljer sig mellan länderna. Exempelvis räknas kommunernas utgifter i Sverige inte in vid redovisning av hälso- och sjukvårdskostnaderna, medan andra länder – t.ex. Nederländerna – följer en annan praxis.

I en studie som har gjorts i Nederländerna har beräkningar av utgifterna för hälso- och sjukvården i några utvalda OECD-länder samman-

ställt i syfte att få mera jämförbara data²⁴. Studien bygger på en jämkad beräkning av utgifterna för hälso- och sjukvård. Samtliga sjukhus samt rehabiliteringskliniker, vårdhem samt hemsjukvård dygnet runt ingår.

Studien ger en enkel ögonblicksbild av nivån på dessa kostnader. Kostnadsutvecklingen per capita uttryckt i termer av köpkraftspariteter framgår av figur 11.8.

Figur 11.8 Hälso- och sjukvårdsutgifterna per capita 1993–97 samt 1997

Anm.: Kostnader för hälso- och sjukvård är redovisade i US \$. En mer rättvisande bild erhålls genom ett standardunderlag som utgångspunkt för en jämförelse av hälso- och sjukvårdskostnaderna mellan olika länder. Uppgifterna i denna studie är dock att göra en grov jämkning och i övrigt att jämföra hur hälso- och sjukvårdskostnaderna utvecklats.

Källa: OECD, *Health Data*, 1998

Av statistiken framgår att utgifterna per invånare sedan början av 1990-talet ökat inom hälso- och sjukvårdssektorn i alla länder utom i Sverige, där kostnaderna är i stort sett oförändrade. I USA – med de redan högsta sjukvårdskostnaderna – samt i Danmark och Japan var utgiftsökningarna särskilt stora. Takten på utgiftsökningarna har enligt uppgifter från Socialdepartementet däremot avtagit i Sverige och Stor-

²⁴ *International Comparison of Health Care*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Nederländerna, april 1996. Refererat från *Mandag Morgen*, nr 30, 9 sept. 1996.

britannien, sannolikt på grund av pågående reformering av hälso- och sjukvården och, för Sveriges del, åtstramningen till följd av den ekonomiska krisen i början av 1990-talet.

Det är något problematiskt att använda denna utgiftsstatistik som indikator på vilken sjukvård medborgarna har tillgång till, eftersom den inte tar hänsyn till effektivitet och kvalitet. Låga kostnader kan bero på att sjukvården är effektiv lika gärna som resursbrist. Omvänt kan höga kostnader avspegla ineffektivitet eller en hög prisnivå. Detta framgår särskilt tydligt om man jämför USA och Sverige. Den amerikanska vården torde knappast vara mer än dubbelt så bra som den svenska till följd av att de svenska utgifterna endast uppgår till 40 procent av de i USA räknat per capita.

11.4 Vårdresurser

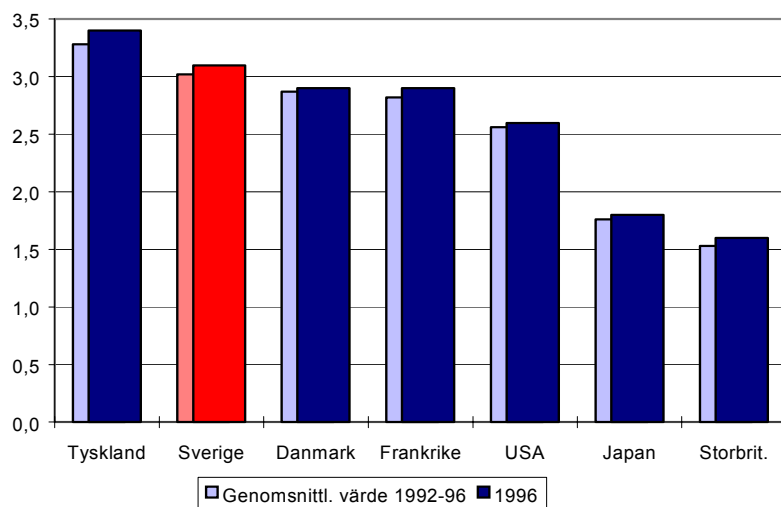
Det finns inga idealiska internationellt jämförbara mått på effektivitet och kvalitet i vården i enskilda länder.

Vi har här valt följande fem indikatorer där internationell statistik funnits tillgänglig; läkartätheten, läkemedelsutgifterna, antalet sjukhus-sängar, beläggningsnivån på sjukhusen och antalet vård dagar.

En indikator som ofta används för att belysa vårdkapaciteten är antalet läkare per 1 000 invånare.

Figur 11.9 Antal läkare per 1 000 invånare 1992–96 samt 1996

Antal läkare per
1000-tals inv.

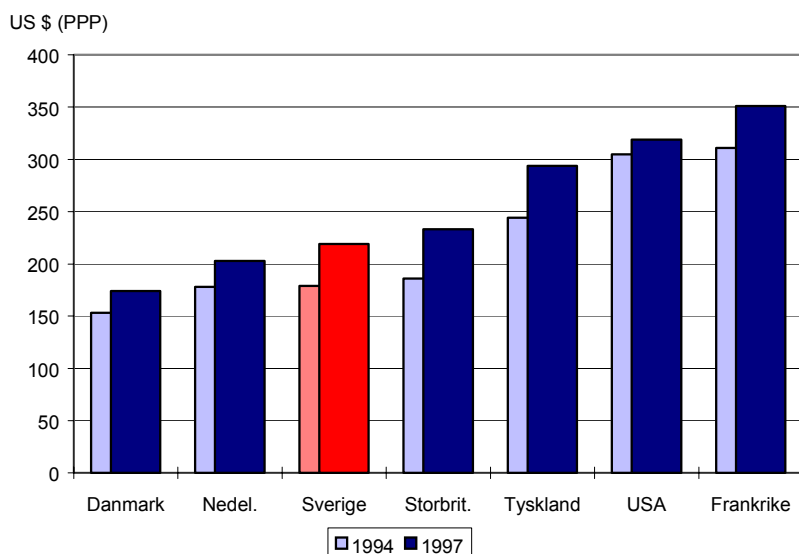

Anm.: Genomsnittsvärden 1992–94 för Storbritannien. För Danmark har ett genomsnitt beräknats för åren 1992, 1994 och 1996.

Källa: OECD, *Health Data*, 1998

Sverige hade år 1996 närmast efter Tyskland flest läkare räknat på detta sätt. I samtliga länder ökade läkartätheten marginellt jämfört med genomsnittet för perioden 1992–96.

Om man jämför utgifterna för hälso- och sjukvården med läkartätheten finner vi att sjukvården per läkare kostar ungefär tre gånger mer i USA än i Sverige.

Figur 11.10 Läkemedelsutgifter per capita 1994 och 1997

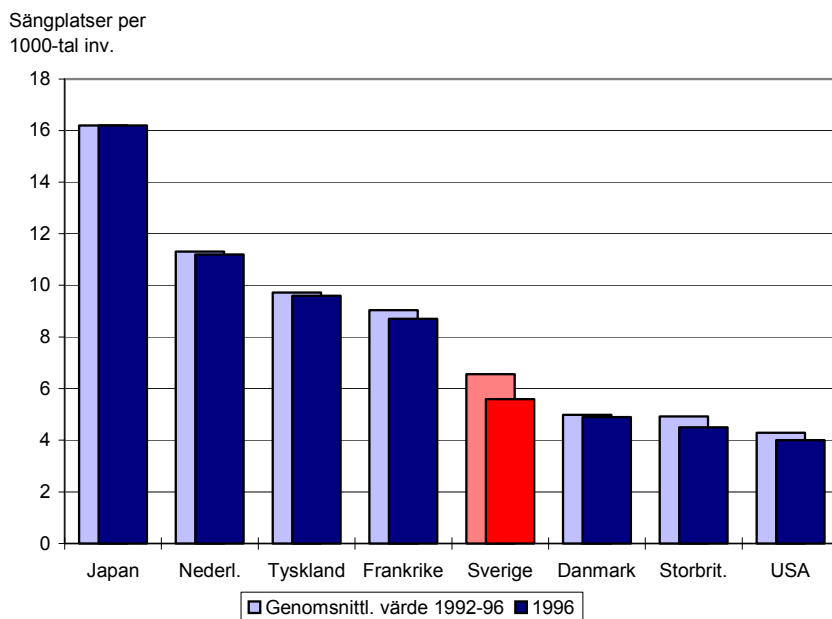
Anm.: Läkemedelskostnaderna är angivna i löpande US \$, justerat för köpkraft i resp. land. Uppgifter för Japan saknas. Uppgifter för Tyskland omfattar endast perioden 1991–93. Läkemedelsförbrukningens omfattning anges i mängden försäld medicin. OECD:s beräkningar bygger dock på kostnaderna utan hänsyn till skillnader i prissättning mellan olika länder.

Källa: OECD, *Health Data*, 1996.

Läkemedelsutgifterna per capita var 1997 högre i Sverige än i Nederländerna och Danmark. Dessutom kan konstateras att läkemedelskostnaderna sedan 1994 har ökat i alla länder, men mest i Tyskland och Storbritannien. Ökningen mätt i löpande priser kan dock i viss mån förklaras av att priserna i dessa länder stigit relativt sett mer än i övriga länder. Relativt sett ökade läkemedelsutgifterna mest räknat i USD i Storbritannien (+ 22 %) och i Sverige (+ 25 %).

Sjukhusvården beskrivs i det följande uttryckt i antalet vårdplatser per invånare samt genomsnittlig beläggning respektive medelvårdtid på sjukhus. Beträffande den sistnämnda har uppgifterna korrigerats med hänsyn till varierande redovisningsprinciper i de olika länderna. Syftet är att uppnå jämförbarhet mellan vårdtider och beläggning inom akutvården.

Figur 11.11 Antal sjukhussängar per 1 000 invånare 1992–96 samt 1996

Källa: OECD, *Health Data*, 1998.

I samtliga fall har antalet sjukhusplatser minskat i relation till folkmängden under 1990-talet. Skillnaderna är stora mellan Japan med sexton sjukhussängar per 1 000 invånare och USA med fyra.

Att bedöma behandlingsskapaciteten i ett land utifrån antalet vårdplatser kan vara problematiskt i flera avseenden. För det första är angivet antal avhängigt av hur begreppet vårdplats definieras. Till viss del kan variationer länder emellan i fråga om antalet vårdplatser på sjukhusen tillskrivas skilda redovisningssätt. Det har inte alltid varit möjligt att korrigera dessa uppgifter.

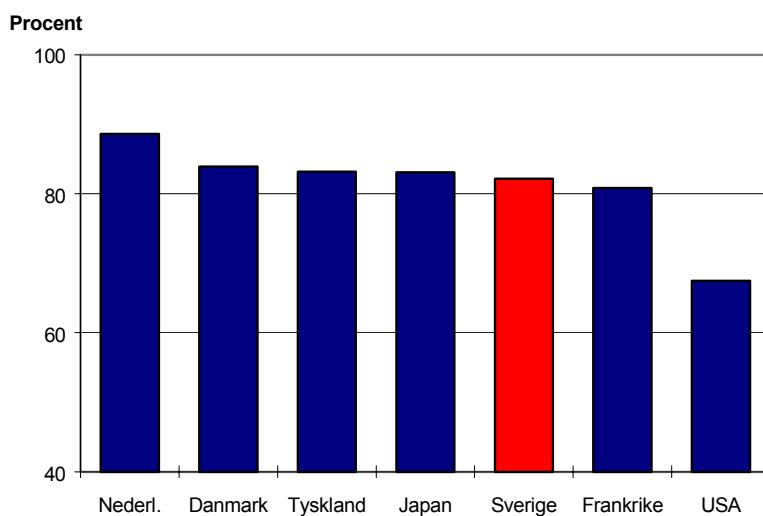
För det andra ger antalet vårdplatser inte en bild av vårdbehovet. Få vårdplatser kan bero på underkapacitet eller att vårdbehovet är litet t.ex. på grund av ett gott allmänt hälsotillstånd.

För det tredje säger antalet vårdplatser inte heller något om effektiviteten i vården. Att antalet vårdplatser per 1 000 invånare är stort kan ha flera orsaker. Exempelvis att människor ligger på sjukhus alltför länge, att många tas in av sociala skäl eller att tillgängliga vårdresurser utnyttjas dåligt.

För det fjärde kan en generellt sett hög beläggningsnivå dölja större variationer inom ett land – t.ex. överbeläggning i tätbefolkade områden kontra överkapacitet i avfolkningsbygder.

Figur 11.12 Beläggningsnivån på sjukhus (exkl. långvård) 1992–96

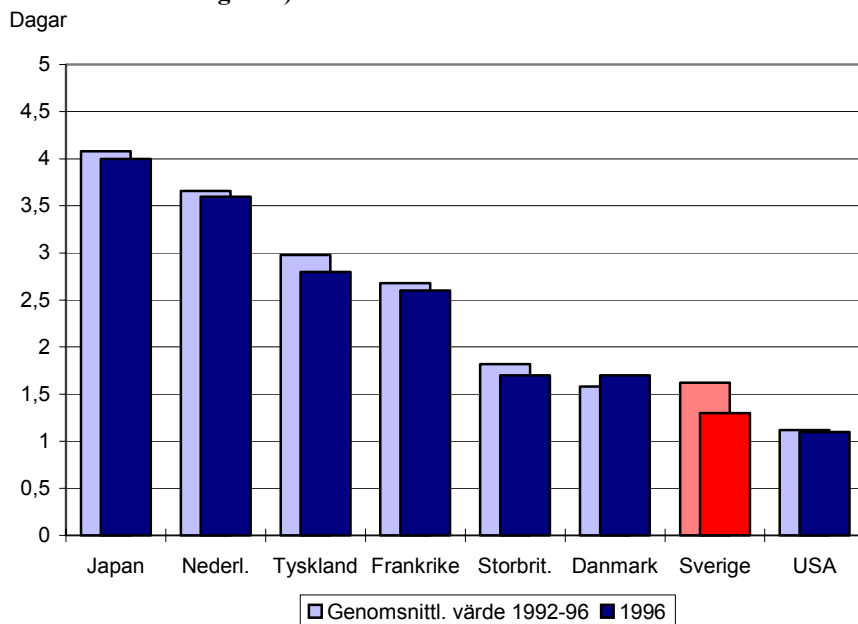
Anm.: Genomsnittliga värden 1991–95 för Danmark, Japan och USA, 1992–96 för Sverige, Frankrike, Nederländerna och Tyskland. Uppgifter för Storbritannien saknas.

Källa: OECD, *Health Data*, 1998

Beläggningsgraden har i allmänhet ett omvänt samband med medelvårdtiden som är ett annat mått på utnyttjandet av vårdkapaciteten. Låg beläggningsgrad kan dock bero på överkapacitet och omvänt kan hög beläggningsgrad sammanhänga med otillräckliga resurser.

Men efter dessa reservationer kring måtten som sådana, kan konstateras att beläggningsnivån varierade mellan 89 % (Nederländerna) och 67 % (USA). Sverige låg på medelnivå.

Figur 11.13 Antal vård dagar för inlagda patienter på sjukhus (exkl. långvård) 1992–96 samt 1996

Anm.: *Inpatient care beddays* har i Sverige beräknats på basis av antalet vårdplatser på sjukhus inom landsting jämte tre kommuner som inte tillhör något landsting.

Källa: Table of *Inpatient Care Beddays – number/capita*; OECD, *Health Data*, 1998.

Medelvårdtiden var 1996 längst i Japan och Nederländerna. Den var kortast i USA och i Sverige. Skillnaderna är betydande mellan länderna. Överlag har den sjunkit något under 1990-talet, med undantag för Danmark, där den i stället ökade marginellt.

Ny medicinsk och kirurgisk teknologi samt förbättrade rehabiliteringsmetoder bidrar till att vårdtiderna kan förkortas och därmed utnyttjas sjukhusens vårdplatser mera rationellt. En alltför tidig utskrivning kan emellertid öka risken för komplikationer som medför att patienter åter läggs in.

Utvärderingen på hälso- och sjukvårdens område skulle med ett bredare urval av indikatorer avsevärt kunna förbättras t.ex. genom upprättandet av en internationell jämförelse över hur invånarna värderar vården och omsorgen. Någon sådan undersökning finns emellertid inte att tillgå.

På liknande sätt kan uppgifter om väntelistor kunna utnyttjas till att sammanställa uppfyllda behov inom hälso- och sjukvården i olika länder liksom uppgifter över sjukhusens produktivitet kan ge en mer sammansatt bild av effektiviteten inom vårdsektorn. Slutligen bör understrykas att det saknas tillförlitliga indikatorer till exempel vad avser

insatser på det psykiatriska området och kvaliteten i såväl förebyggande verksamhet som behandling.

12 Socialförsäkringssystemet och fördelningsspolitiken

Kännetecknande för ett modernt samhälle är att den offentliga sektorn i större eller mindre utsträckning tar ansvar för den sociala tryggheten för medborgarna och för inkomstfördelningen. I själva verket är detta själva kärnan i välfärdsstaten. Men social trygghet beror också på andra faktorer utanför den offentliga sektorn – marknadsekonomi, familj, insatser från olika frivilligorganisationer (däribland arbetsmarknadens parter).

I detta kapitel behandlas frågan hur och i vilken utsträckning det allmänna svarar för social trygghet i de olika länderna. Valet av indikatorer på social trygghet har huvudsakligen styrts av tillgången på statistik.

Socialförsäkringen handlar speciellt om de faktorer som fastställer en lägsta inkomstnivå för medborgarna. Till dessa räknas inkomsttryggheten som utgör ett ekonomiskt säkerhetsnät för medborgarna och som den offentliga sektorn tillhandahåller och som även är avsett att kompensera de som har särskilda behov. Dessutom kan välfärdsstaten också garantera tillräckliga levnadsvillkor för dem som inte längre är i arbetsför ålder, främst genom barnomsorgen och äldreomsorgen.

En modern välfärdsstat är vidare en garant för en skälig inkomstomfördelning mellan medborgarna. En förhållandevis liten spridning vad avser disponibel inkomst är, bl.a. ett resultat av den offentliga sektorns omfördelning av inkomster. Detta innebär att villkoren för de sämst ställda förbättras genom skatte- och transfereringssystemen. Men även andra offentliga åtaganden som t.ex. tillgången på utbildning, kan ha en viss inverkan på inkomstspridningen.

Vad befolkningen uppfattar som social trygghet handlar dock inte enbart om inkomstnivån. Exempelvis kan bostadsstandarden användas för att beskriva ramarna för människors liv. Förekomsten av grov brottslighet kan vara en indikator på om medborgarna kan känna trygghet i den dagliga verksamheten. Självmoordsfrekvensen kan vara en annan indikator på social integration även om graden av denna kan vara svår att mäta.

Sveriges position när det gäller socialförsäkringssystemet och fördelningspolitiken beskrivs i detta kapitel genom följande sexton indikatorer.

Figur 12.1 Sveriges position²⁵

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Särskilda arbetsmarknadsåtgärder för personer med nedsatt arbetsförmåga	1(7)	Fig. 12.7
	Ersättningsnivå i sjukförsäkringen	2(5)	Fig. 12.4
	Ålderspension	2(5)	Fig. 12.5
	Hög arbetsskadeförsäkring (netto)	2(5)	Fig. 12.6
	Barnomsorgens täckning (barn under 7 år)	2(6)	Fig. 12.8
	Andel över 65 år med hemtjänst	2(6)	Fig. 12.9
	Små inkomstskillnader	2(6)	Fig. 12.10
	Lägenhetsbestånd	2(6)	Fig. 12.12
	Få grova brott	2(8)	Fig. 12.15
	Låg självmordsfrekvens (män)	2(5)	Fig. 12.16
Medelnivå	Beräknad minimilön	3(7)	Fig. 12.2
	Få hushåll med låga inkomster	3(6)	Fig. 12.11
	Bostadsstorlek	3(6)	Fig. 12.14
	Låg självmordsfrekvens (kvinnor)	3(5)	Fig. 12.16
Under medelnivå	Arbetslöshetsersättning	4(5)	Fig. 12.3
	Nyproduktion av bostäder	7(7)	Fig. 12.13

Sverige hamnar över medelnivå i fråga om tio av de sexton indikatorerna och på medelnivå i fråga om minimilön, bostadsstorlek, självmordsfrekvens och hur många hushåll som har låga inkomster. Inte något annat land satsar mer än Sverige på särskilda arbetsmarknadsåtgärder för personer med nedsatt arbetsförmåga. Endast i två fall – när det gäller nyproduktion av bostäder och arbetslöshetsersättningen – ligger Sverige under medelnivå.

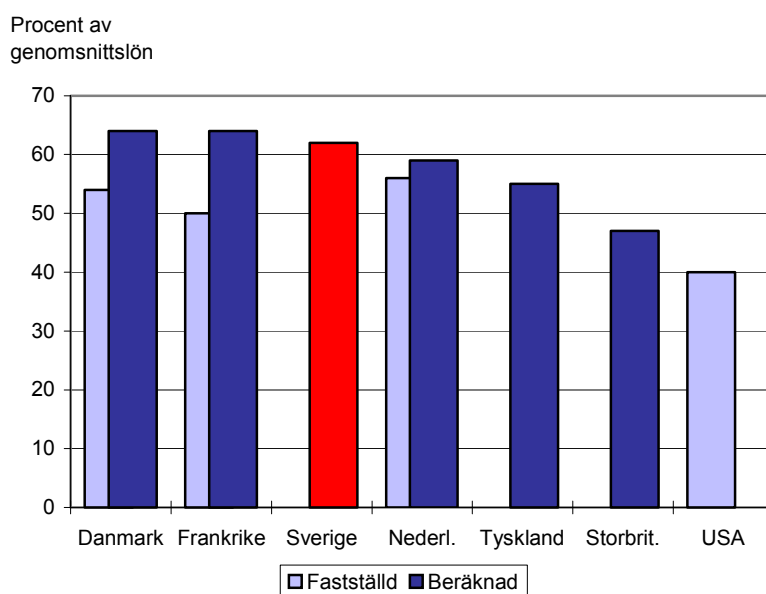
²⁵ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över ”Sveriges position” med hjälp av flera indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer se kapitel 1.

12.1 Arbetsmarknadens minimilöner

Minimilöner är inte en entydig term. I många länder förekommer olika lagstadgade nivåer av minimilöner för olika kategorier av löntagare, och storleken kan räknas ut på olika sätt. Statistik över minimilönerna är därför inte helt jämförbar och några reservationer bör därför göras i dessa avseenden.

Den beräknade minimilönen i olika länder för heltidsanställda i tillverkningsindustrin är vanligen högre än den minimilön som är fastställd i lagstiftningen eller genom kollektivavtal.

Figur 12.2 Fastställda och beräknade minimilöner 1994

Anm.: Den beräknade minimilönen har beräknats som den lönenivå, vilken överstiger det som 95 % av löntagarna har, i procent av den genomsnittliga lönenivån för anställda i tillverkningsindustrin år 1994. Den fastställda minimilönen är den fastställda lägsta lönen i procent av genomsnittslönen för tillverkningsindustrin (Danmark, Nederländerna) och i den privata sektorn exkl. jordbrukssektorn (Frankrike, USA) 1990–91. Uppgifter om Japan saknas, liksom uppgifter om fastställd minimilön i Sverige, Tyskland och Storbritannien och om faktisk minimilön i USA.

Källa: OECD, *Job Study part II*, 1994. Fig. 5.14 Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Unemployment Benefits and Social Assistance in Seven European Countries, 1995. ILO:s databank och danska finansministeriets beräkningar.

De beräknade minimilönerna i Danmark, Frankrike och Sverige var 1994 relativt höga. I Sverige saknas lagstadgade minimilöner. Den fastställda minimilönen är också relativt hög i Danmark, Frankrike och Nederländerna, men låg i USA.

12.2 Inkomstersättningar

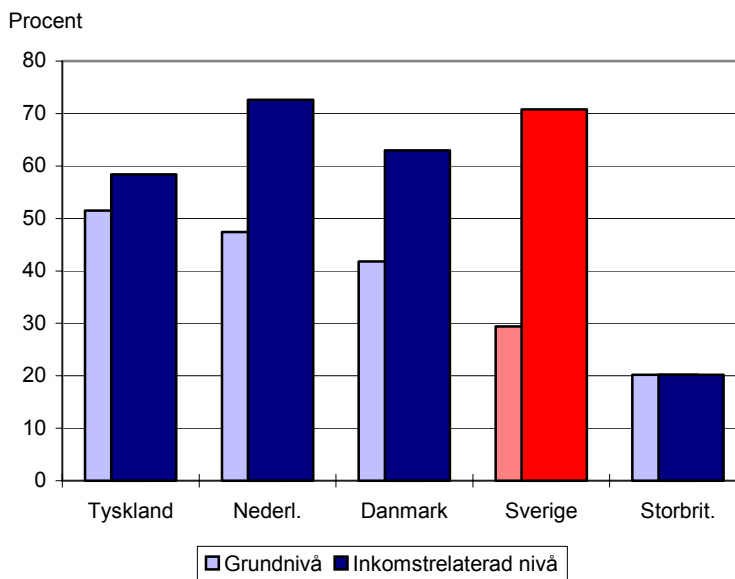
Det sociala välfärdssystemet tillhandahåller ett skyddsnät som utgör ett tillägg eller komplement till arbetsmarknaden i den meningen att det träder i kraft när någon inte kan försörja sig själv, detta till följd av exempelvis sjukdom eller ofrivillig arbetslöshet.

Vilken trygghet som ett skyddsnät ger beror på faktorer som ersättningsnivåerna i de sociala systemen, dvs. förmåner sett i relation till tidigare inkomst, och för hur lång period denna inkomstersättning kan erhållas.

Det är viktigt att sociala skyddsnät också understödjer individens möjligheter att återinträda på arbetsmarknaden. Villkoren i ett ekonomiskt skyddsnät måste därför kombineras med åtgärder som stödjer och hjälper människor att få arbete och att kunna stanna kvar på arbetsmarknaden.

Figur 12.3 Nettoersättningsgraden vid 12 månaders arbetslöshet för en genomsnittlig ensamstående industriarbetare utan barn 1996

Anm.: Nettoersättningsgraden har beräknats på basis av genomsnittslönen för en ensamstående industriarbetare. Uppgifter saknas för Frankrike, Japan och USA.

Källa: SFI, *Elements of Social Security*, 1999:14, s. 31 och s. 35.

Nettoersättningen för en industriarbetare utan barn uppgick i Storbritannien och Sverige till 21 respektive 31 % av genomsnittslönen. I övriga länder var ersättningen högre; högst i Tyskland med 53 %.

Dessa ersättningsnivåer avser löntagare med en arbetsinkomst under genomsnittet innan de blivit arbetslösa. I flertalet länder varierar arbetslöshetsersättningen så att inkomsttagare som haft låg inkomst får lägre ersättning än de som haft högre inkomster.

Av tabell 12.1 framgår under hur lång tid ersättning kan utgå i olika länder.

Tabell 12.1 Arbetslöshetsersättningens maxtid 1994

Land	Period
Frankrike ^{d)}	0,3–5,0 år
Danmark ^{a)}	7,0 år
Sverige	ingen begränsning
Nederländerna ^{b)}	0,5–5,0 år
Tyskland ^{c)}	0,5–2,7 år
Storbritannien	1,0 år
Japan	–
USA	–

Anm. a) Ingen max.gräns för arbetslösa över 50 år som haft arbetslöshetsförsäkring minst 15 år. Max.period kommer successivt att sänkas till 5 år.

b) Perioden beror på antalet år på arbetsmarknaden.

c) Perioden beror på hur länge man varit anställd och efter ålder.

d) Perioden beror på hur länge man haft arbetslöshetsförsäkring och ålder.

Uppgifter för USA och Japan saknas.

Källa: OECD, *Employment Outlook*, July 1996 och Danska Socialforskningsinstitutet, *Social tryghed i Europa*, volym 2, 1994

I flertalet länder är ersättningsnivån lägre om den som är arbetslös är gift med någon som har arbete, och ersättningen minskar under den tid man är arbetslös. Men i Danmark reduceras inte ersättningen om maken/makan har arbete eller efter hur lång tid man är arbetslös.

För att kunna jämföra med ersättningsnivåer och ev. maxlängd i föräldraförsäkringen redovisas en sammanställning i tabell 12.2.

Tabell 12.2 Föräldraförsäkringen: ersättningsnivåer och maxlängd 1995

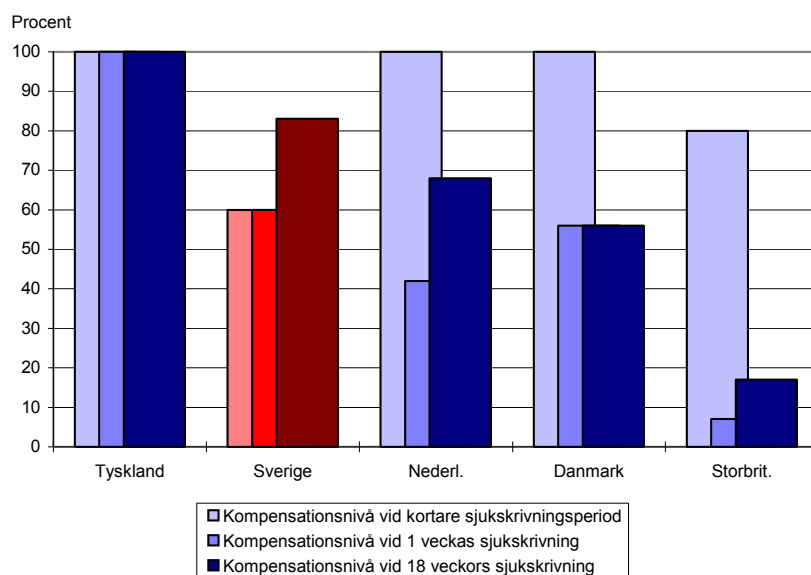
Land	Ersättningsnivå ²⁶	Max. period (antal veckor)
Danmark	57	30 ^{*)}
Sverige	82	64
Nederländerna	100	16
Tyskland	100	14
Frankrike	–	16 ^{**)}
Storbritannien	54	18
Japan	–	–
USA	–	–

Anm.: *) Exkl. ”child care leave benefit”. Genom överenskommelse med arbetsgivaren kan denna ledighet förlängas med ytterligare 52 veckor.

***) Perioden är 26 veckor för det tredje barnet och följande barn.

Källa: Danska socialforskningsinstitutet, *Elements of Social Security Systems in 6 European Countries*, 1996. European Commission, *Social Protection in Europe*.

²⁶ Ersättningsnivåerna har beräknats enligt OECD:s standard, dvs. på basis av en genomsnittsarbetare i tillverkningsindustrin (APW).

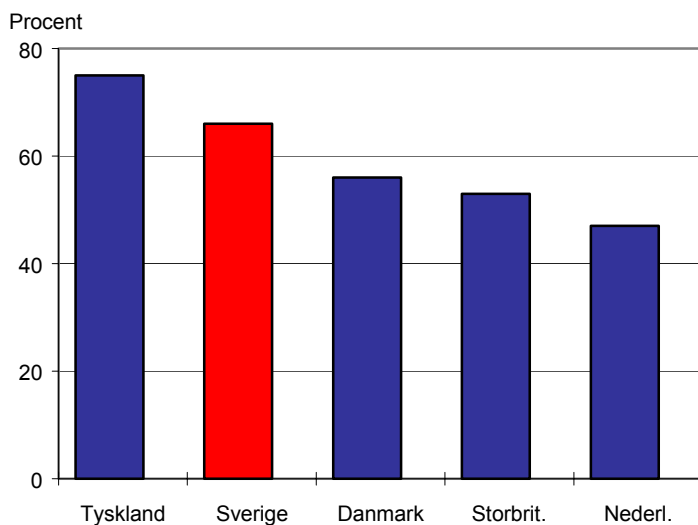
Figur 12.4 Bruttoersättningsnivån i sjukförsäkringen 1996

Anm.: Ersättningsnivån mäts som en del av genomsnittslönen för en arbetare. Ersättningsnivån beräknas som effekten på bruttoinkomsten. I "normalläget" betalas full lön under sjukfrånvaron eller sjukersättningen kompletteras med andra förmåner. I Storbritannien finns många olika ersättningsnivåer i "normalläget". Uppgifter saknas för Frankrike, Japan och USA.

Källa: SFI, *Elements of Social Security in 6 European Countries*, 1998.

När det gäller bruttoersättningen i sjukförsäkringen är bilden något annorlunda. För Sveriges del är dessa uppgifter för 1996 något inaktuella. Ersättningsnivån har numera återställts till 80 %. Några senare uppgifter för övriga länder har emellertid inte gått att få fram. Sjukförsäkringen tillsammans med socialbidrag ger en ersättning om 100 % i Tyskland, Danmark och Nederländerna.

I fråga om ersättningen vid långtidssjukskrivning (efter 18 veckor) sjunker ersättningen i samtliga länder utom i Sverige. Förklaringen är att korttidssjukskrivna har 100 % i ersättning. I Sverige låg den däremot på 83 %; närmast efter Tyskland där ersättningen även vid långtidssjukskrivning uppgår till 100 %.

Figur 12.5 Nettoersättningsgraden i ålderspensionerna 1996

Ann. I diagrammet redovisas maximal nettoersättningsnivå av den disponibla inkomsten för en ensamstående industriarbetare med genomsnittlig lön. För Danmark och Sverige redovisas nettoersättningsnivån *inklusive* ATP men *exklusive* särskilda subventioner till ålderspensionärer, t.ex. i form av bostadsbidrag. Angiven nettoersättningsnivå för Tyskland avser pensionsrättigheterna baserat på 45 år i arbetslivet. Uppgifter saknas för Frankrike, USA och Japan.

Källa: Det danska socialforskningsinstitutet, *Elements of Social Security in 6 European Countries* (Nov. 1996).

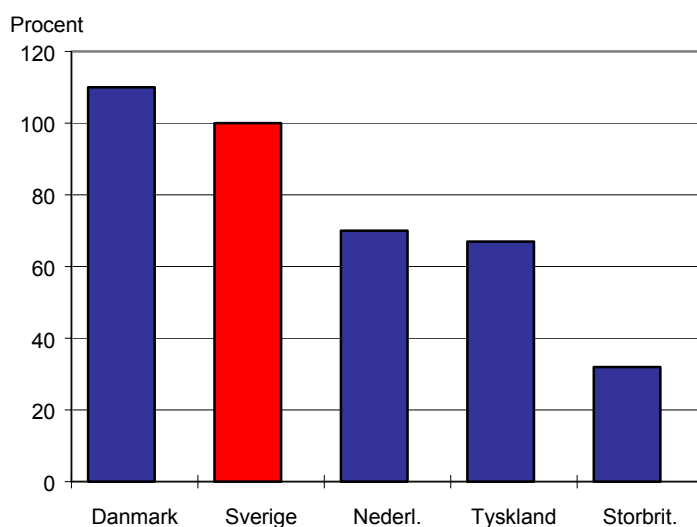
Uppgifterna i figuren avser en ogift arbetare med genomsnittlig inkomst som pensioneras, men bilden är i stort sett densamma för gifta par. Inkomstbortfallet är minst i Tyskland och Sverige och störst i Nederländerna.

Pensionernas storlek i Tyskland och Sverige varierar beroende dels på inkomstnivå, dels på antalet år man arbetat.

12.3 Ersättningar till människor med reducerad inkomstförmåga

Många människor har olika typer av arbetshandikapp som kan minska möjligheterna på arbetsmarknaden. Deras inkomstförmåga kan vara reducerad genom t.ex. fysiska eller psykiska handikapp. Ett socialt skyddsnät garanterar en rimlig kompensation till dessa grupper. Det kan bestå av ekonomisk ersättning, särskilda förmåner eller möjligheter till anställning med särskilda villkor.

Figur 12.6 Nettoersättningsgraden vid förlorad arbetsförmåga 1996

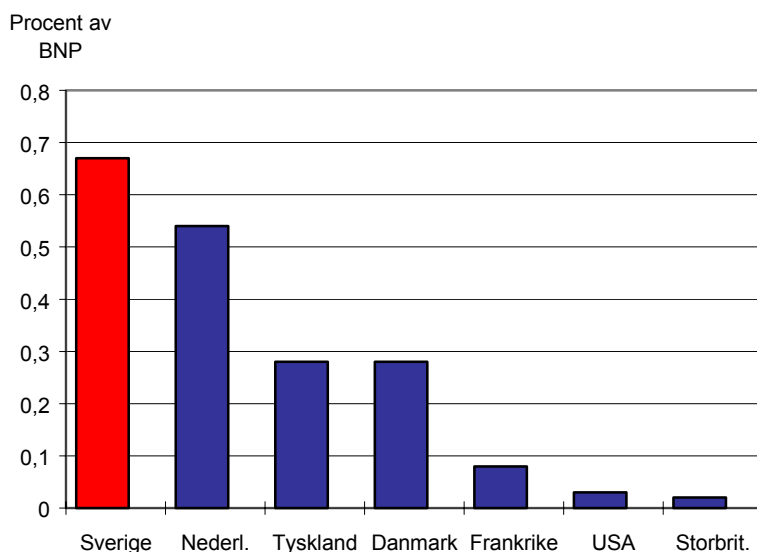

Anm.: I diagrammet redovisas effekterna på den disponibla inkomsten för en ensamstående industriarbetare med genomsnittlig lön, *exklusive* särskilda subventioner till ålderspensionärer, t.ex. i form av bostadsbidrag.

Källa: SFI, *Elements of Social Security*, 1999.

Uppgifterna i figuren avser en ogift arbetare med genomsnittsinkomst. Inkomstbortfallet var minst i Danmark och Sverige och störst i Storbritannien.

Figur 12.7 Utgifterna för särskilda arbetsmarknadsåtgärder för personer med nedsatt arbetsförmåga, i procent av BNP 1997

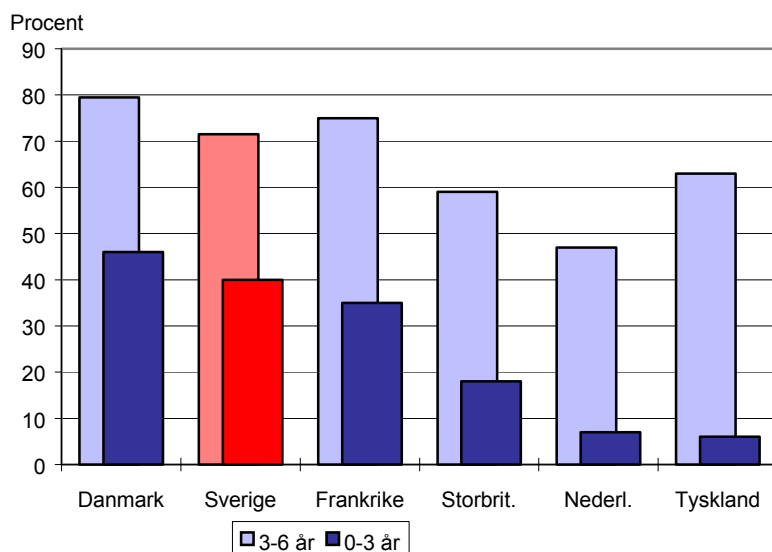
Anm.: Uppgifter för Frankrike avser 1996. Hänsyn har inte tagits till eventuella obligatoriska kvoteringsregler, t.ex. anställning av funktionshandikappade personer.

Källa: OECD, *Employment Outlook*, 1998.

Utgifterna för särskilda arbetsmarknadsåtgärder var 1997 högst i Sverige (0,67 % av BNP) och Nederländerna (0,54 % av BNP). I Tyskland och Danmark uppgick utgifterna till 0,28 % av bruttonationalprodukten.

12.4 Barnomsorgen, äldreomsorgen och handikappomsorgen

Ett antal stödsystem avser barn och funktionshindrade äldre. Dessa stöd utgörs främst av generella förmåner som inte erhålls på bas av särskilda behovskriterier och omfattar alla barn och äldre. Hit räknas barnomsorg, familjebidrag och ålderspensioner. Vidare finns också en rad särskilda förmåner. För särskilt utsatta barn tillkommer (särskilda och extra stöd till barnfamiljerna och fri barnomsorg). För funktionshindrade och till äldre med nedsatt funktionsförmåga på grund av ålder eller sjukdom finns möjligheter till hemhjälp, sjukhem etc.

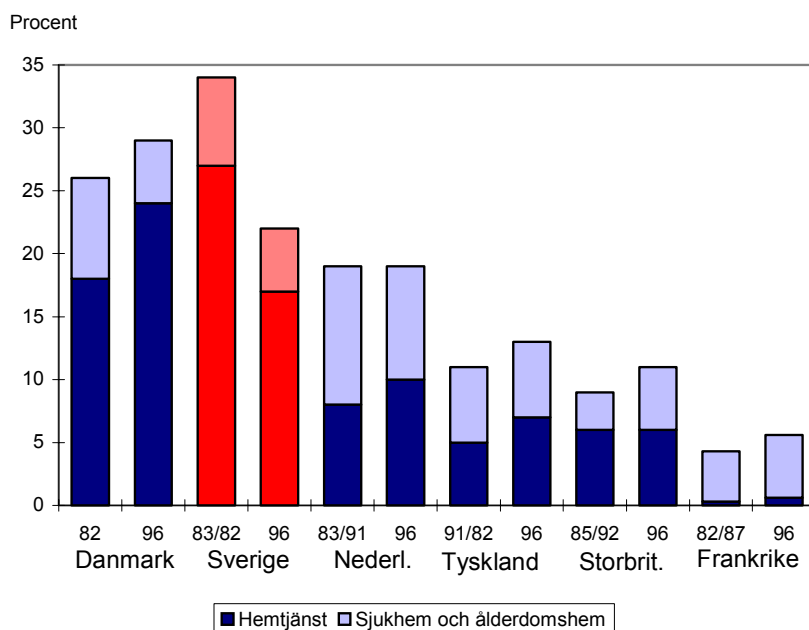
Figur 12.8 Barnomsorgens täckningsgrad för barn under 7 år

Anm.: Uppgifter för Storbritannien omfattar England. För England och Nederländerna omfattar den lägsta ålderskategorin (0–2 år) barn upp till 4 års ålder. Utbudet av förskoleplatser avser heltid. Det innebär att det verkliga antalet barn som omfattas av barnomsorgen är högre beroende på hur många som utnyttjar barnomsorgen i begränsad omfattning. I Frankrike håller den obligatoriska *École maternelle* stängt på onsdagar.

Källa: Rostgaard, T. & Fridberg, T.: *Caring for Children and Older People – European Policies and Practices*, Social Security in Europe. The Danish National Institute of Social Research, 1998.

Närmare hälften av alla barn (46 %) upp till 3 år omfattades av barnomsorgen i Danmark. I Sverige är motsvarande siffra 40 %. I Nederländerna och Tyskland däremot endast 7 respektive 6 %.

När det gäller barn mellan 3 och 6 år var täckningsgraden högst i Danmark (80 %), Frankrike (75 %) och Sverige (72 %). I Nederländerna omfattades mindre än hälften av barnen mellan tre och sex år av barnomsorgen.

Figur 12.9 Andel personer över 65 år som har hemtjänst 1996

Anm. Hemtjänst: För Danmark avses personer över 67 år. Sverige och Nederländerna: Uppgifterna avser 1983 i st. för 1982. England: Uppgifter avser 1992 i stället för 1982. Tyskland: Uppgifterna avser 1995 i st. för 1996. Frankrike: Uppgifterna avser hemsjukvård 1996.

Institutionsvård: För Danmark avses personer över 67 år. Sverige: Uppgifterna om ålderdomshem avser 1991, sjukhem avser 1995 i st. för 1996. England: Uppgifterna avser 1985 i stället för 1982. Tyskland: Uppgifterna avser 1994 i stället för 1996. Uppgifter för USA och Japan saknas.

Källa: Rostgaard, T. & Fridberg, T.: *Caring for Children and Older People – European Policies and Practices*, Social Security in Europe. The Danish National Institute of Social Research, 1998.

I vilken utsträckning hemhjälp tillhandahålls beror bl.a. på i vilken utsträckning de äldre bor kvar i den egna bostaden. I Sverige och Danmark gör 94 resp. 92 % detta. Men om man trots detta jämför utvecklingen från början av 1980-talet till 1996 ser vi att de största förändringarna ägt rum i Sverige. År 1996 fick endast 17 % av 65-åringarna och äldre hemtjänst jämfört med 27 % i början av 1980-talet. I Danmark var utvecklingen den motsatta; från 18 till 24 %. I övriga länder ökade hemtjänsten något i omfattning även om den där endast 10 % eller mindre omfattades av hemtjänsten.

Institutionsvården minskade både i Danmark och i Sverige. Utvecklingen var densamma i Nederländerna och Tyskland även om minskningen där var betydligt blygsammare.

I de länder där motsvarande tillgång till hemhjälp saknas får de äldre relativt sett mer hjälp från sina familjer och från frivilligorganisationer.

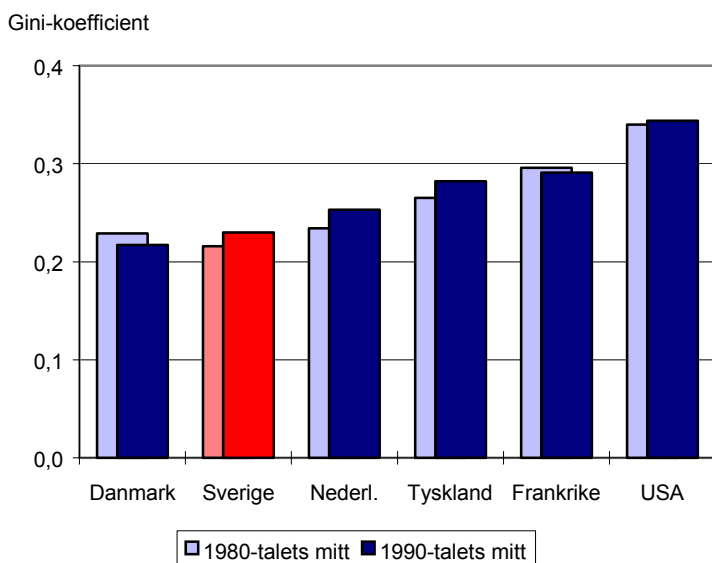

12.5 Inkomstfördelning

Samhällen med relativt liten inkomstspridning brukar många gånger vara samhällen utan politisk polarisering eller utan social oro. Principen om social rättvisa lägger också fast minimigränser för medborgarnas ekonomiska resurser och reducerar större inkomstskillnader. Inkomstfördelningen påverkar huruvida ett samhälle skall anses vara sammanhållet eller delat.

Inkomstfördelningen påverkas av flera faktorer, av vilka den viktigaste gäller fördelningen av arbetsinkomsterna. Men även skatte- och transfereringssystemens omfattning och progressivitet påverkar inkomstfördelningen.

Det vanligaste måttet på ojämnheter i inkomstfördelningen inom ett land är Gini-koefficienten, vilken antar värdet 0 när inkomsten är lika för alla och 1 vid maximal ojämnhet, dvs. när alla inkomster går till en person. Notera att Gini-koefficienten mäter inkomstspridning, inte omfördelning.

Figur 12.10 Skillnader i disponibel inkomst 1985 och 1995

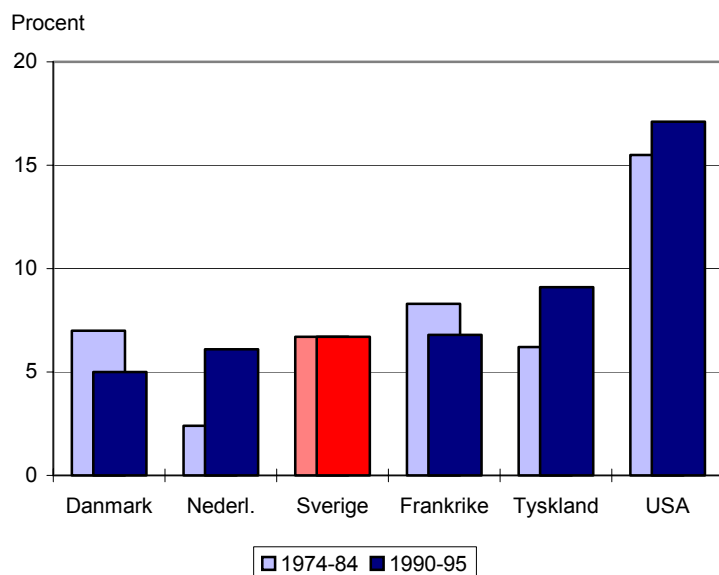
Anm.: Uppgifter för 1980-talet: Frankrike 1979, Tyskland 1984, Sverige 1983, Nederländerna och USA 1985 och Danmark 1983. Uppgifter för 1990-talet: Frankrike 1990, Tyskland och Nederländerna 1994, Sverige och USA 1995 och Danmark 1994. Uppgifter för Japan och Storbritannien saknas.

Källa: OECD, *Economics Department Working Papers no 189*, 1998.

Inkomstfördelningen, mätt på detta sätt, var vid mitten av 1990-talet jämnast i Danmark och Sverige och mest ojämn i USA. Däremellan återfinns Nederländerna, Tyskland och Frankrike. Om vi jämför med läget tio år tidigare finner vi att inkomstutjämnningen var störst i Sverige, tätt följt av Danmark. Inkomstspridningen har ökat i Sverige, Nederländerna, Tyskland och USA, men minskat i Danmark och Frankrike.

Resultaten skall bedömas med en viss försiktighet. De olika ländernas undersökningar av inkomstfördelningen är ännu inte harmoniserade, varför nivåjämförelserna är ungefärliga. Jämförelser med andra liknande studier indikerar dock att resultaten står sig tämligen väl.

Figur 12.11 Andel hushåll med inkomst under hälften av medianinkomsten 1974–84 och 1990–95

Anm.: Uppgifter för 1974–84: USA 1974, Sverige 1975, Nederländerna 1977, Frankrike 1979, Danmark 1983 och Tyskland 1984. Uppgifter saknas för Japan och Storbritannien. Uppgifter för 1990–95: Frankrike 1990, Danmark, Tyskland, Nederländerna och Sverige 1994 och för USA 1995. Uppgifter för Japan och Storbritannien saknas.

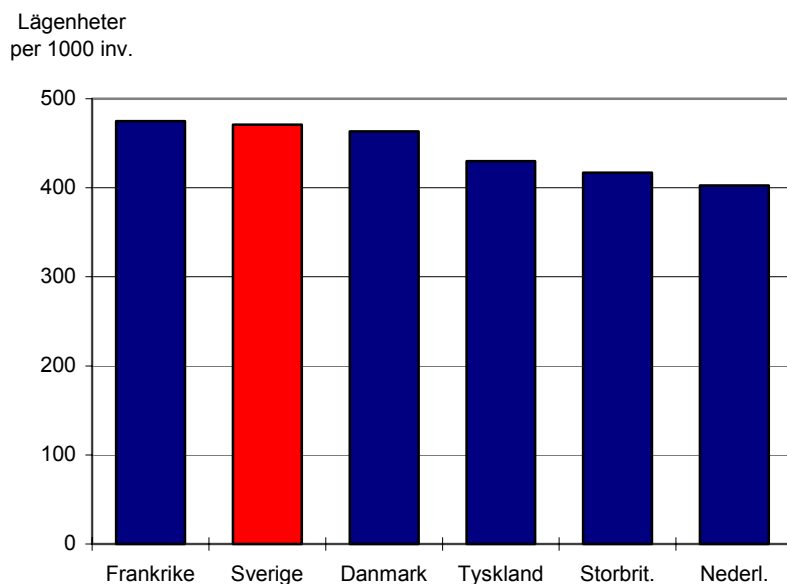
Källa: OECD, *Economic Outlook*, 1997.

En annan viktig aspekt på inkomstfördelningen i ett land är hur stor del av befolkningen som har låg ekonomisk standard. Det vid nationella jämförelser vanligast förekommande måttet på hur många som har svag ekonomi, är andelen hushåll vars ekonomiska standard inte når upp till halva medianinkomsten. OECD:s beräkningar i databasen LIS (Luxemburg Income Study) har visat att det i Sverige 1994 fortfarande internationellt och relativt sett endast fanns en liten grupp med inkomster under halva medianinkomsten. I USA var denna andel närmare tre gånger så stor.

Samtidigt ser vi att det både i Danmark och Nederländerna fanns något färre fattiga. Sverige låg oförändrat på 6,7 % och om man jämför utvecklingen från perioden 1974–84 med den under 1990–95. Under samma period hade andelen fattiga minskat i Danmark (från 7 till 5 %) och i Frankrike (från 8,3 till 6,8 %).

12.6 Boendestandard

Figur 12.12 Lägenhetsbestånd per 1 000 invånare 1994

Anm.: Uppgifter för Tyskland och Sverige avser 1993.

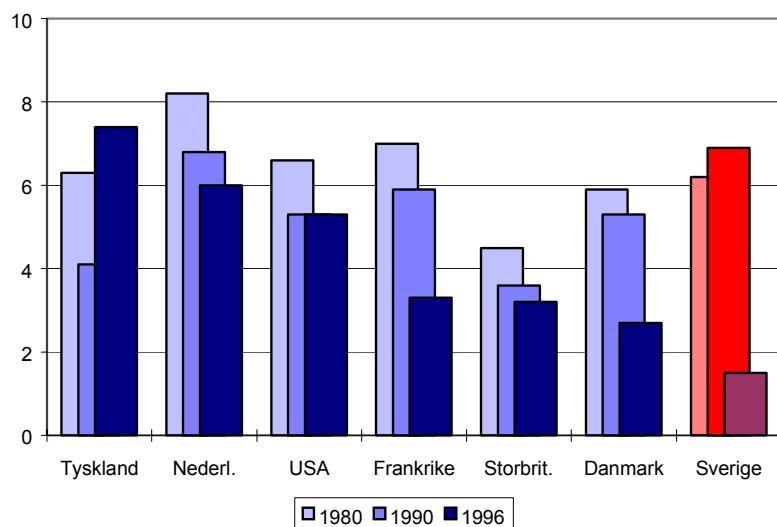
Källa: SCB: *Bostads- och byggnadsstatistisk årsbok 1999*.

Bostadsförsörjningen, dvs. antalet bostäder per 1 000 invånare, var bäst i Frankrike med 475 lägenheter per 1 000 invånare år 1994. Sverige och Danmark låg på ungefär samma nivå. Detta mått avspeglar dock snarare hushållsstorleken än boendestandarden.

En god bostadsförsörjning vid en viss tidpunkt säger dock föga varken om boendestandarden eller om den framtida utvecklingen. En god bostadsförsörjning kan bero på hög bostadsproduktion vid en tidigare tidpunkt.

Figur 12.13 Nyproducerade bostäder per 1 000 invånare 1980, 1990 och 1996

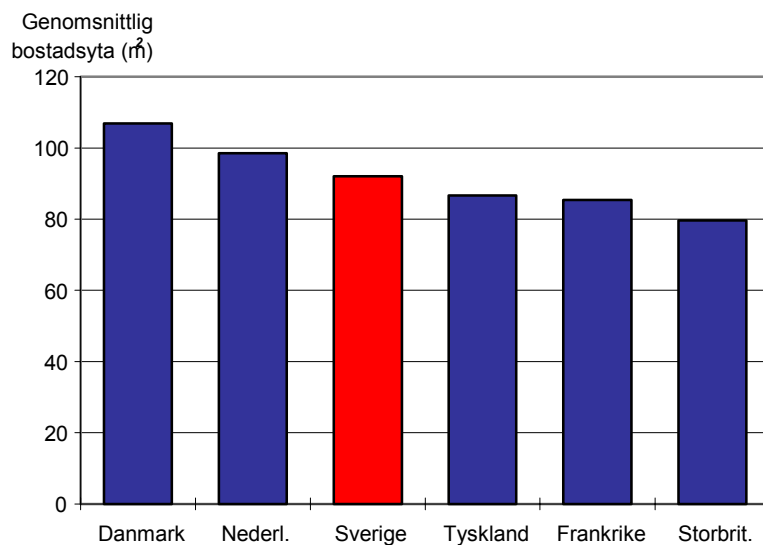
Nyproducerade
bostäder per
1000 inv.

Anm.: Senast angivna uppgifter för Tyskland och USA avser 1995. Samtliga uppgifter för USA samt för Danmark och Sverige 1990 resp. 1996, avser nybyggnation.

Källa: FN, *Economic Commission for Europe*, 1998.

Om man däremot ser till hur många nya lägenheter som producerades låg Sverige sist 1996 med endast 1,5 nya bostäder per 1 000 invånare. År 1990 hade Sverige däremot legat främst och 1980 var vi nummer fem av sju länder. Allmänt sett har bostadsbyggandet minskat överallt om man jämför bostadsproduktionen 1996 med läget 15 år tidigare. Det enda undantaget från detta är Tyskland.

Figur 12.14 Bostadsstorlek 1993

Anm.: Jämförbar statistik saknas för USA och Japan.

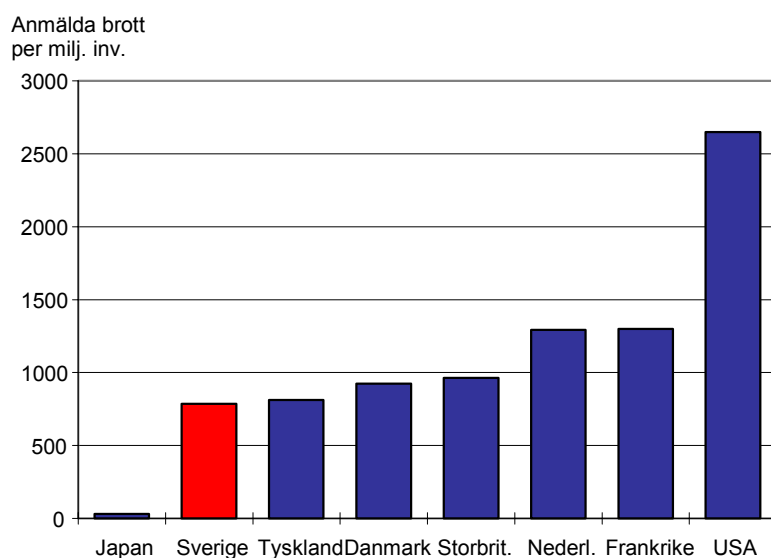
Källa: Europeiska Kommissionen, *Housing in Europe, Statistics on Housing in the European Union*, 1994.

Genomsnittsbostaden var störst i Danmark (106,9 m²). Därefter kom Nederländerna och Sverige, men skillnaderna är små.

12.7 Den grova brottsligheten

I ett tryggt och säkert samhälle skall den grova brottsligheten vara låg och samhällsvillkoren får inte bidra till att främja ett kriminellt beteende.

Figur 12.15 Frekvensen av grova brott per milj. invånare

Anm.: Grova brott innefattar mord, våldsbrott och väpnat rån.

Källa: IMD, *World Competitiveness Yearbook*, 1996.

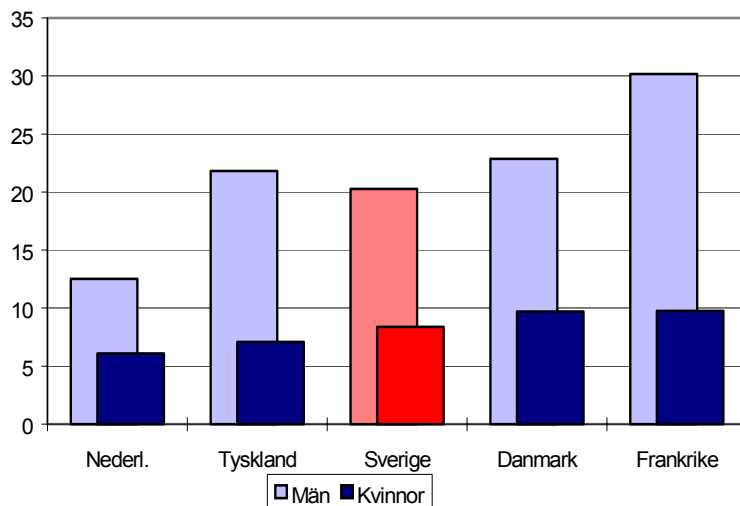
Som grova brott har här räknats rapporterade mord, våldsbrott och väpnade rån. I Europa begås ca 1 000 grova brott om året per miljon invånare, något fler i Nederländerna och Frankrike. Brottsfrekvensen var grovt räknat dubbelt så hög i USA som i Europa. Endast i Japan var brottsligheten lägre än i Sverige.

12.8 Självmordsfrekvensen

Självmordsfrekvensen är en grov indikator på den sociala integrationen.

Figur 12.16 Självmordsfrekvensen i genomsnitt för kvinnor och män 1995–96

Per milj. inv.

Källa: WHO:s HFA data bas

I Danmark och Frankrike begicks 1995–96 relativt många självmord, men relativt få i Nederländerna. I samtliga dessa länder var självmordsfrekvensen betydligt lägre för kvinnor än för män.

13 Miljö - och energiområdet

Miljöfrågorna har stor betydelse för levnadsvillkor och välfärden. Miljöpolitiken bör utformas så att levnadsstandarden bibehålls och tillväxten i produktionen gynnas samtidigt som en ekologiskt hållbar utveckling på miljöområdet uppnås.

En ekologiskt hållbar samhällsutveckling kan ses både som en nationell och internationell angelägenhet.

Den svenska positionen i fråga om miljö- och energiområdet redovisas i det följande för sjuutton indikatorer.

Figur 13.1 Sveriges position²⁷

Position	Indikator	Placering	Hänvisning
Över medelnivå	Låg förbrukning av freoner och haloner	1(5)	Fig. 13.4
	Liten förekomst av kemiska bekämpningsmedel	1(7)	Fig. 13.14
	Låga koldioxidutsläpp (CO ₂)	2(8)	Fig. 13.2
	Låga ammoniakutsläpp	2(6)	Fig. 13.7
	Hög anslutning till reningsverk	2(8)	Fig. 13.12
	Medelnivå	Låga svaveldioxidutsläpp (SO ₂)	3(8)
Vattendrag med låga halter av nitrat och fosfor		3(5)	Fig. 13.13
Begränsad deponering av hushållsavfall		4(8)	Tab. 13.1
Produktion av hushållsavfall		4(8)	Fig. 13.9
Återvinning av glas		4(8)	Fig. 13.10
Trädbeståndets kondition		4(6)	Fig. 13.16
Låga kväveoxidutsläpp (NO _x)		6(8)	Fig. 13.6
Energiintensitet		6(8)	Fig. 13.18
Under medelnivå		Låga utsläpp av organiska föreningar (VOC)	6(7)
	Låg förbrukning av dricksvatten	5(6)	Fig. 13.11
	Naturskyddsområden	8(8)	Fig. 13.15
	Låg energiförbrukning	7(8)	Fig. 13.17

²⁷ Varje kapitel inleds med en figur som visar en översikt över "Sveriges position" med hjälp av flera olika indikatorer. För närmare förklaring av urvalet av indikatorer, se kapitel 1.

Av dessa sjuutton indikatorer inom miljö- och energiområdet låg Sverige över medelnivå i fråga om fem, koldioxid- och ammoniakutsläppen var låga, liksom förbrukningen av freoner var låg, anslutningen till reningsverk hög och kemiska bekämpningsmedel förekommer endast i ringa omfattning.

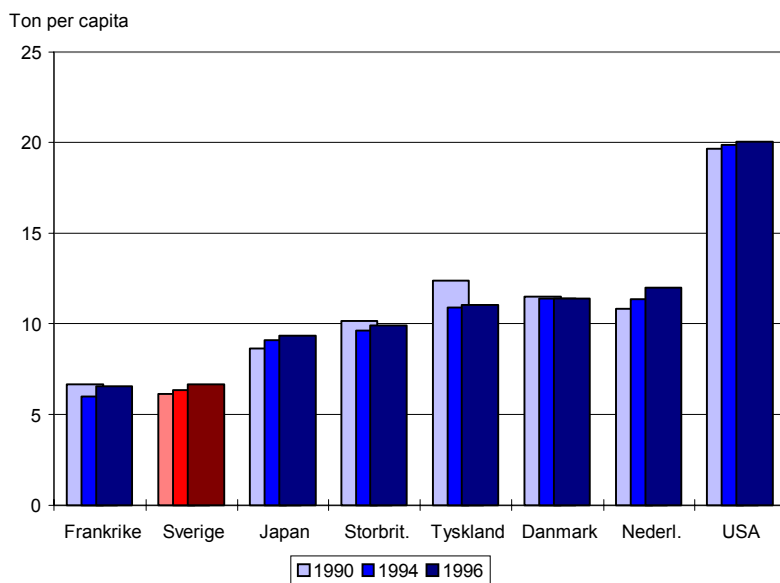
I fråga om flertalet indikatorer låg Sverige på medelnivå. Men i fråga om fyra indikatorer låg Sverige under medelnivå. Relativt sett är vår förbrukning av energi och dricksvatten hög, naturskyddsområdena få samt utsläppen av organiska föroreningar hög.

13.1 Växthuseffekten

Växthuseffekten förvärras genom utsläpp av ett antal gaser. Främst rör det sig om koldioxid (CO₂), men även metan, dikväveoxid och olika typer av fluorkolväten. En ökning av växthuseffekten leder till klimatförändringar på jorden. Medeltemperaturen ökar, havsytan höjs samt att vind- och nederbördsförhållandena förändras.

Koldioxidutsläppen per år och capita är en av de vanligaste miljöindikatorerna.

Figur 13.2 Koldioxidutsläppen per invånare 1990, 1994 och 1996

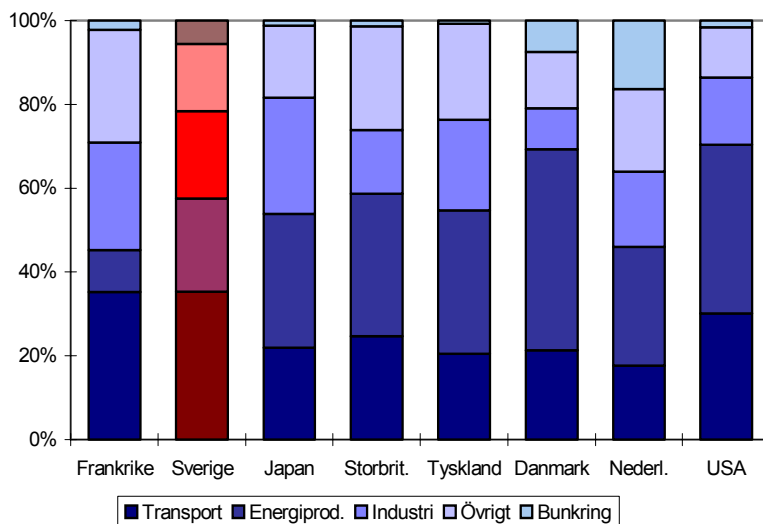
Anm.: Uppgifterna för Danmark exkl. nettoexporten av elkraft.

Källa: IEA, 1998 och Energistyrelsen, Danmark 1998.

Sveriges utsläpp av koldioxid per capita var 1996 låg. Endast i Frankrike var utsläppen lägre. Den inhemska vattenkraften svarade i Sverige för över hälften av landets elförsörjning, kärnkraften för runt 40 %. Utsläppen ökade något från 1990 till 1994 och från 1994 till 1996, då de uppgick till drygt 6,5 ton per capita. Störst var utsläppen 1994 i USA med drygt 20 kg CO₂ per capita. Koldioxidutsläppen kommer från olika sektorer – från transporter, från industrin m.fl.

Figur 13.3 Koldioxidutsläppen fördelade på olika sektorer 1995

Andel i procent

Anm.: Övrigt inkl. hushåll, jordbruk, service m.m. Bunkring omfattar utsläpp från fartyg i internationell trafik. Uppgifter för Danmark gäller exkl. nettoexport av elkraft.

Källa: Danmarks statistik, Miljöstatistik 1998 och Energistyrelsen 1998.

Skillnaderna var 1995 stora mellan de olika länderna. De enskilda ländernas utsläpp beror i hög grad på sammansättningen av kraftproduktionen. När t.ex. energiproduktion bygger på kärnkraft eller vattenkraft minskar CO₂-utsläppen. I Sverige och Frankrike svarar denna produktion för en relativt stor del av energiförsörjningen. I länder med hög andel kraftproduktion från kol- och oljekraftverk såsom Storbritannien, Tyskland och Danmark är koldioxidutsläppen mer omfattande även om de minskat. Inte oväntat ligger emellertid koldioxidutsläppen i USA på en betydligt högre nivå – nästan dubbelt så hög jämfört med länderna i Europa.

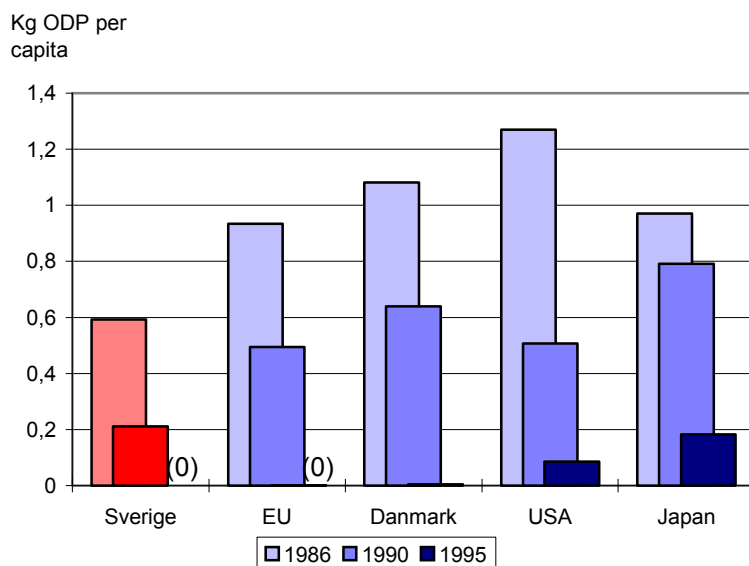
13.2 Uttunningen av ozonskiktet

Ozonskiktet i stratosfären fungerar som jordens filter mot skadlig ultraviolet (UV) strålning från solen. En uttunning av ozonskiktet medför således att levande organismer och materia utsätts för ökad UV-strålning, vilket allvarligt kan försämra livsbetingelserna för människor, djur och växter.

Ozonskiktets uttunning beror till stor del på utsläpp av freoner, haloner, metylbromid och andra halogenerade gaser. Dessa ämnen används främst som arbetsmedium i kylaggregat, som blåsmedel vid framställning av isoleringskum samt i brandsläckningsutrustning. Metylbromid används i jordbruket som ett bekämpningsmedel.

De ozonedbrytande ämnenas produktion och förbrukning regleras internationellt av Montrealprotokollet om ämnen som bryter ned ozonskiktet.

Figur 13.4 Förbrukning av freoner och haloner per invånare 1986, 1990 och 1995

Anm.: Kg ODP per capita är ett mått för hur ozonskiktet påverkas av olika ämnen. Förbrukningen vad avser år 1995 var i Sverige 0, i EU 0,001, i Danmark 0,004, i USA 0,085 och i Japan 0,183 kg ODP per capita.

Källa: UNEP 1986–97. EEA, Miljöstyrelsen, Danmark 1995, 1997 samt Danmarks statistik.

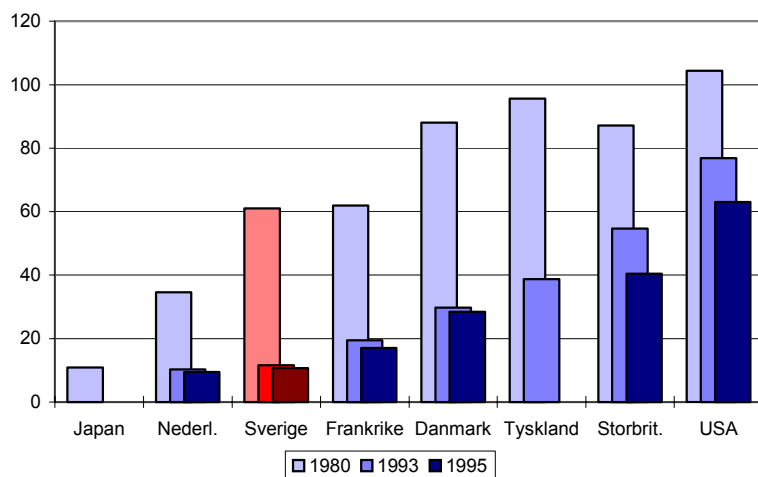
En sammanställning av senast tillgängliga uppgifter tyder på att användningen av dessa ämnen är på god väg att helt försvinna i i-länderna. Sverige är ett av de länder som kommit längst i avvecklingen av ozonnedbrytande ämnen. Utsläppen var 1995 inte längre mätbara i Sverige.

13.3 Luftföroreningar

Luftföroreningar orsakar bland annat försurning i markerna och är en källa till försämrad luft i städerna. Försurad nederbörd ger materiella skador och kan också förorena grundvattnet. Försurningen förorsakas främst av utsläpp av svaveldioxid (SO₂) och av kväveoxider (NO_x), ämnen som uppstår vid förbränning av fossila bränslen, samt av ammoniak (NH₃) som huvudsakligen kommer från jordbruket.

Figur 13.5 Utsläpp av svaveldioxid per invånare 1980 och 1995

Kg per capita

Anm.: Uppgifter saknas för Japan för 1993 och 1995 samt för Tyskland från 1995.

Källa: Emissioner: UN-ECE, EMEP: <http://www.unece.org/env/emeptb1/tab.1.thtm>

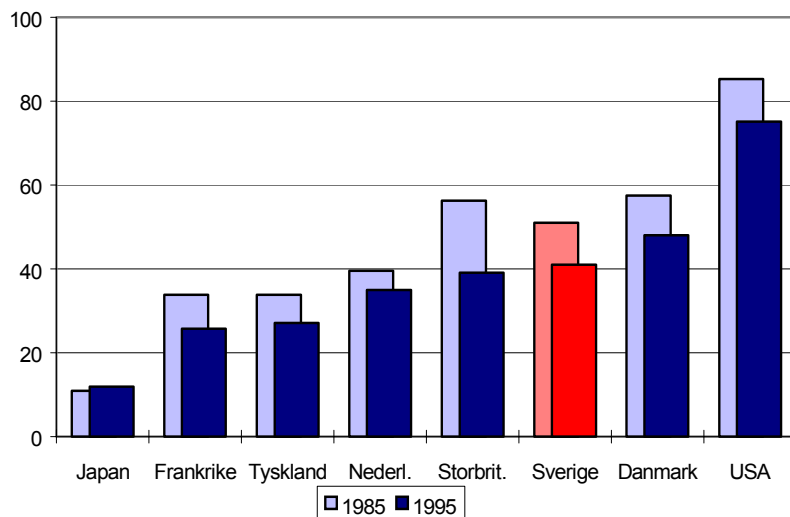
I Sverige liksom i de flesta länderna har utsläppen av svaveldioxid minskat betydligt från 1980 till 1995 och de flesta länder är på god väg att uppfylla målet i 1994 års svavelprotokoll inom FN-konventionen om långväga gränsoverskridande luftföroreningar. År 1995 uppgick utsläppen till 10,6 kg svaveldioxid per capita i Sverige, Endast i Nederländerna var dessa utsläpp lägre med 9,6 kg per capita. I USA var utsläppen högst; 63,2 kg.

Ett litet land som Danmark påverkas i hög grad av utsläpp i grannländerna. Endast ca 13 % av svavelnedfallet i Danmark härrör från utsläpp i Danmark. I gengäld bidrar danska svavelutsläpp till försurningen i bl.a. Sverige.

Även utsläppen av kväveoxid per år och capita är en viktig miljöindikator.

Figur 13.6 Utsläpp av kväveoxid per invånare 1985 och 1995

Kg per inv.

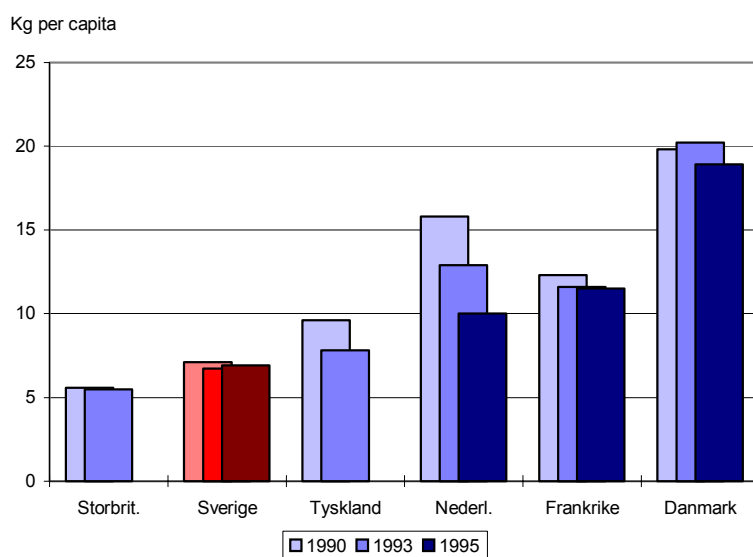

Anm.: Senaste uppgifter för Frankrike och Tyskland avser 1994, för Japan 1990.

Källa: OECD, *Environmental Data*, Compendium 1997.

I samtliga länder utom Japan hade kväveoxidutsläppen minskat från 1985 till 1995. Reduceringen har emellertid varit blygsam och inskränkte sig för Sveriges del till en nedgång från 51 till 41 kg kväveoxid per capita och år. Beträffande kväveutsläppen låg både Sverige och Danmark högt 1995 – endast i USA var utsläppen större 1995. Den största minskningen räknat i kilo kväveoxid per capita skedde i Storbritannien, från 56,3 till 39,1 kg.

Ammoniakutsläppen per capita och år är ytterligare en miljöindikator.

Figur 13.7 Utsläpp av ammoniak per invånare 1990, 1993 och 1995

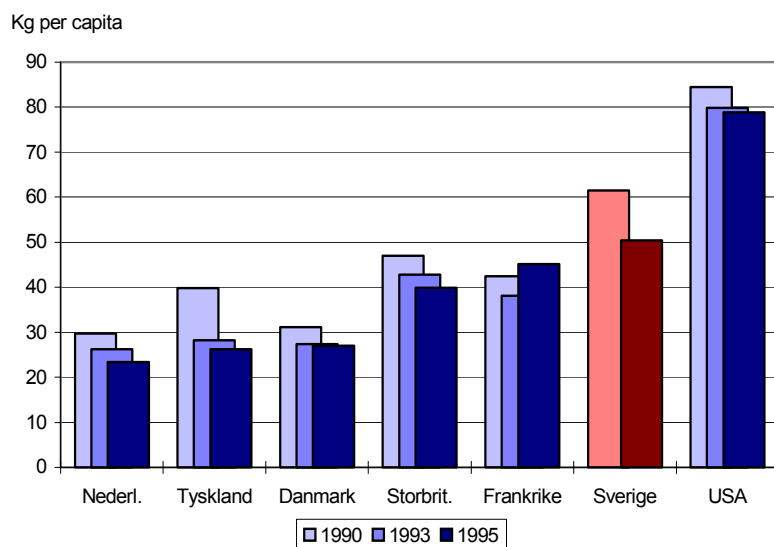
Anm.: Uppgifter för 1995 saknas för Storbritannien och Nederländerna.

Källa: Emissioner: UN-ECE, EMEP: <http://www.unece.org/env/emeptb1/tab.1.thtm>

Utsläppen av ammoniak var störst i Danmark 1995. Sverige och Tyskland svarar för de lägsta utsläppen. Nederländerna har minskat utsläppen mest mellan 1990 till 1995. I Sverige var utsläppen tämligen oförändrade.

S.k. flyktiga ämnen (VOC = volatile organic compounds) misstänks förhöja risken för cancer, främst bland befolkningen i storstäderna. Vidare har det visat sig att denna typ av föroreningar bidrar till bildning av smog och ozon. Marknära ozon kan förorsaka andningsbesvär och skador på slemhinnor och lungor.

Figur 13.8   **Utsläpp av organiska föreningar (VOC)**
per invånare 1990, 1993 och 1995

Anm.: Uppgifter för Sverige saknas för 1993.

Källa: Emissioner: UN-ECE, EMEP: <http://www.unece.org/env/emeptb1/tab.1.thtm>

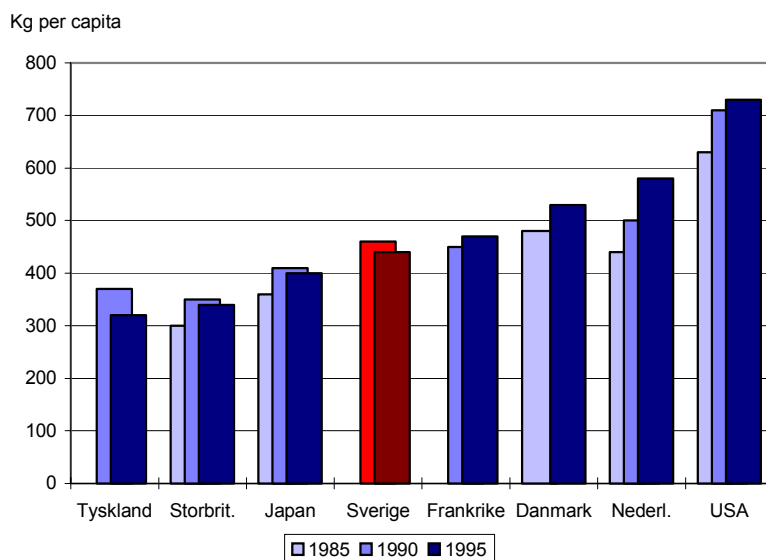
Sverige hade 1995 efter USA de största utsläppen årligen med närmare 80 kg per invånare. Flertalet länder har minskat dessa utsläpp från 1990 till 1995.

13.4 Avfallshantering

Samhällets samlade produktion av avfall och den belastning detta innebär för miljön beror på vilken typ av sopor det handlar om och hur avfallet tas om hand.

Figur 13.9 Produktion av hushållsavfall per invånare 1985, 1990 och 1995

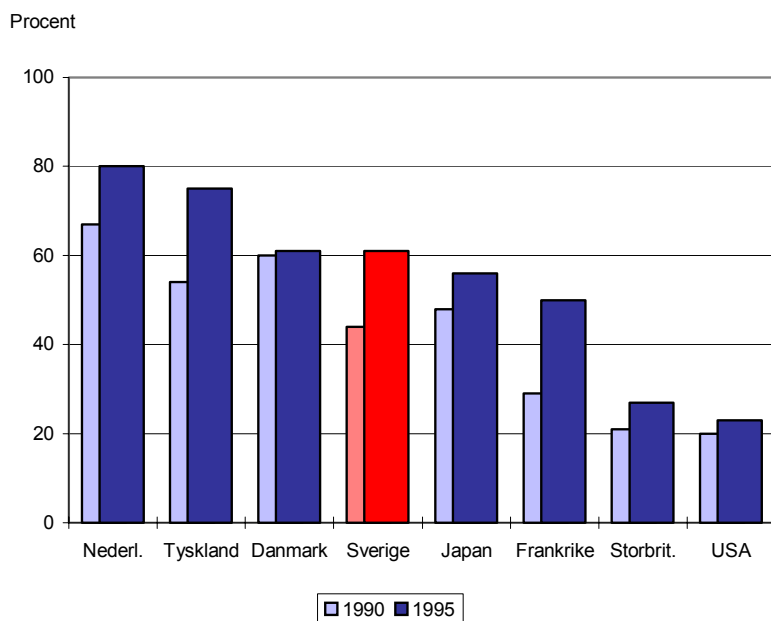
Anm.: Uppgifter för Sverige saknas för 1985.

Källa: OECD, *Environmental Data*, Compendium 1997.

Produktionen av hushållsavfall räknat per capita var 1995 lägst i Tyskland och Storbritannien med 320 respektive 340 kg per capita. Japan och Sverige låg något högre med 400 respektive 440 kg avfall. Hushållsavfallet var mer än dubbelt så stort i USA (730 kg) som i Storbritannien. Hushållsavfallet ökade mellan 1990 och 1995 i Frankrike, Danmark, Nederländerna och USA. Den svenska minskningen under samma period var endast marginell, 20 kg.

Även glasåtervinningen ses som en miljöfaktor.

Figur 13.10 Återvinning av glas 1990 och 1995

Anm.: Returglas ingår ej.

Källa: OECD, *Environmental Data*, Compendium 1997 och Eurostat.

Från 1990 till 1995 ökade glasåtervinningen i samtliga länder, i Danmark dock endast marginellt. Sverige låg på en medelnivå med 61 %. I Nederländerna återvanns 80 % 1995 och i Tyskland 75 %. I USA återvanns endast 23 %.

Tabell 13.1 Hantering av hushållsavfall

Procent	Danmark	Japan	Nederlånd.	Sverige	Frankrike	USA	Storbrit.	Tyskland
Återvinning	14	4	15	16	4	20	5	33
Kompostering	14	0	22	3	6	4	0	8
Förbränning	56	73	26	41	37	16	13	25
Övrigt	1	2	0	0	7	0	4	4
Deponering	15	30	34	38	46	61	70	74

Anm.: Summeringen uppgår inte alltid till 100 %, vilket beror på att en viss dubbel registrering kan förekomma, t.ex. då förbränningsavfall deponeras. Sorterat efter procent som deponeras.

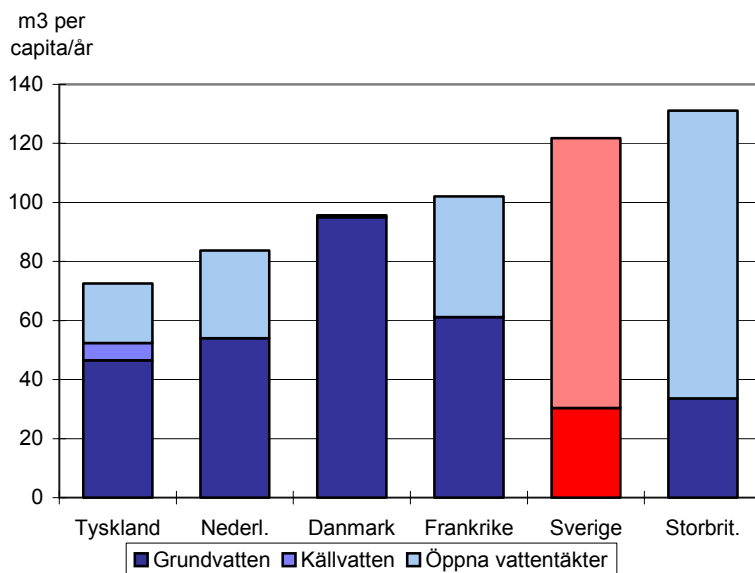
Källa: OECD, *Environmental Data*, Compendium 1997.

Tyskland och USA ligger bäst till när det gäller återvinning medan förbränning och deponering är vanligast i Sverige.

13.5 Vatten

Tillgången till rent dricksvatten brukar räknas som en miljöindikator.

Figur 13.11 Förbrukning av dricksvatten per invånare 1997

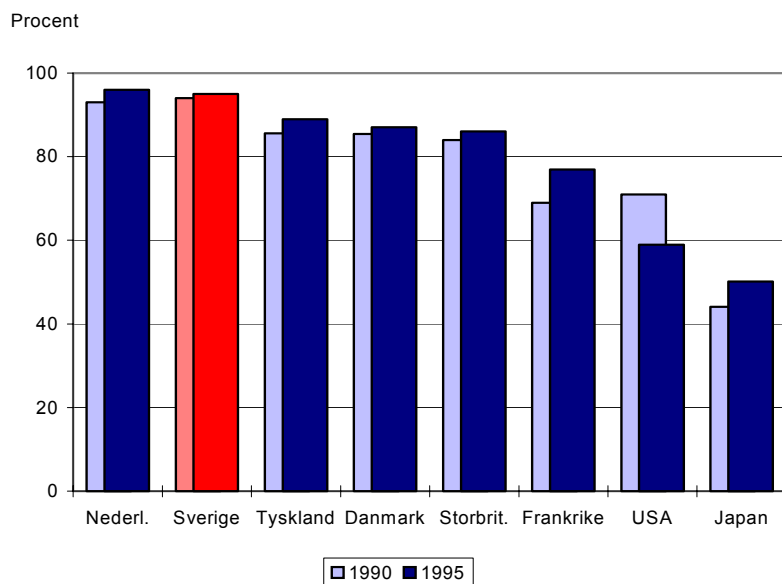
Källa: *International Statistics for Water Supply*, 1995 och 1997.

Sverige är ett av de få länder som fortfarande är väl försörjt med rent dricksvatten. Mer än 75 % utvinns direkt ur sjöar och vattendrag, återstående tas från grundvattentäkter. Men vår förbrukning av dricksvatten är hög – drygt 120 000 liter per år och capita. Endast i Storbritannien är förbrukningen högre. I Tyskland motsvarar förbrukningen endast ca 60 % av den i Sverige. Tyskland är dessutom ovanligt rikt på källvatten vilket utgör ca 8 % av landets totala konsumtion av dricksvatten.

13.6 Rening av avloppsvatten

Utsläpp av orenat avloppsvatten kan leda till att vattenmiljön generellt sett försämras. Det är därför av intresse att jämföra i vilken utsträckning befolkningen har avlopp som är anslutet till reningsverk.

Figur 13.12 Andel av befolkningen med avlopp anslutna till reningsverk 1990 och 1995

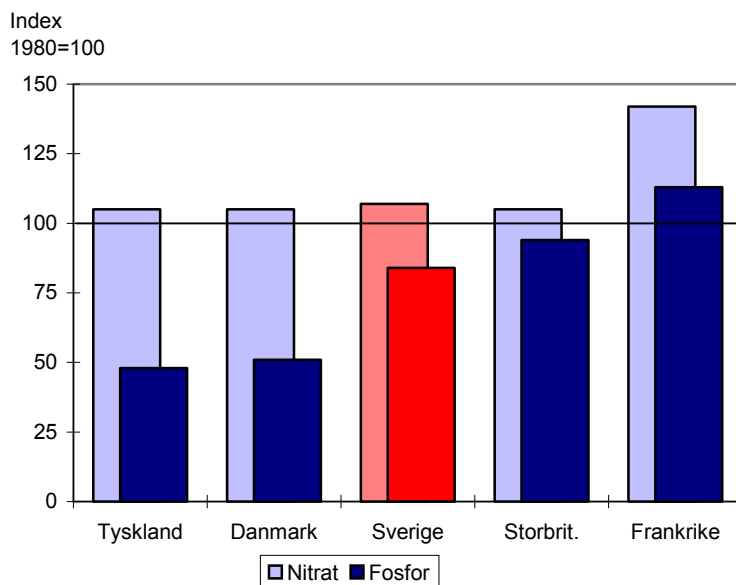
Källa: OECD, *Environmental Data*, Compendium 1997.

Avloppsvatten för 95 % av Sveriges befolkning var anslutet till centrala reningsverk 1995. Endast Nederländerna hade något högre anslutning (96 %). I Japan gick drygt 50 % av avloppsvattnet via reningsverk. Jämfört med läget fem år tidigare hade anslutningen ökat i alla länder utom USA.

13.7 Övergödning av sjöar och vattendrag

Med vattendragen sprids gödningsämnen till sjöar och kustområden. Övergödningen kan förorsaka algblomning och fiskdöd.

Figur 13.13 Utvecklingen av fosfor- och nitratkoncentrationen i större vattendrag 1980–95

Källa: *Strukturovervakning – International benchmarking af Danmark*, Regeringen, maj 1999.

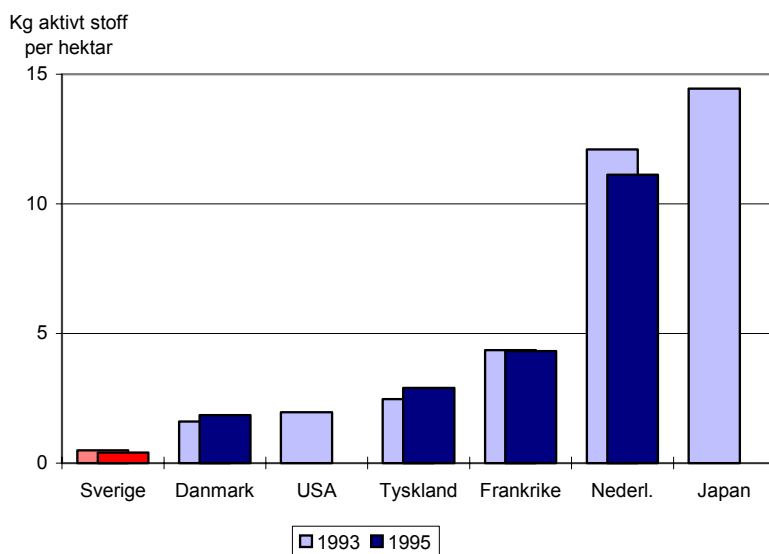
För att kunna jämföra olika länder har valts måttet utvecklingen av koncentrationen av fosfor och nitrat under en 15-årsperiod fram till 1995. Genom detta elimineras andra nationella skillnader. Särskilt Tyskland och Danmark har lyckats väl med att minska fosforkoncentrationen i vattendragen. I Frankrike har fosforkoncentrationen dock ökat, där också nitratkoncentrationen ökat mest. Nitratkoncentrationen hade ökat i samtliga länder.

13.8 Bekämpningsmedel

I dagens jordbruk används en rad kemiska bekämpningsmedel – s.k. pesticider – mot ogräs, växtsjukdomar och skadeinsekter.

Användningen av kemiska bekämpningsmedel påverkar även andra organismer i närområdet på grund av att ämnena sprids genom vind och vatten även utanför odlingsmarken. I den utsträckning dessa ämnen sprids ut även i opåverkade naturområden kan följa oberäknade skador på växt- och djurliv. Dessutom kan kemikalierna spridas till grundvattnet.

Figur 13.14 Jordbrukets förbrukning av bekämpningsmedel per hektar 1993 och 1995

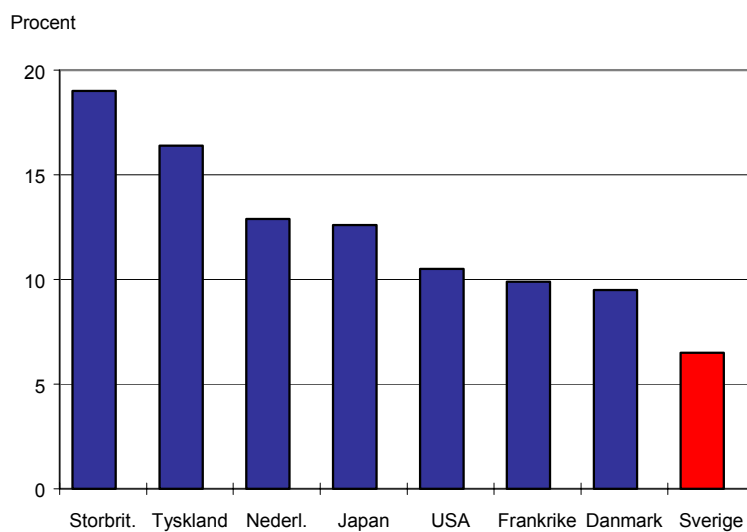

Anm.: Uppgifter från 1995 saknas för USA och Japan.

Källa: OECD, *Environmental data*, Compendium 1997.

Sverige hade 1995 den lägsta förbrukningen – knappt ett halvt kilo – av kemiska bekämpningsmedel per hektar jordbruksmark, 0,4 kg. Samma år var förbrukningen i Nederländerna drygt 11 kg. I Danmark och Tyskland ökade användningen – om än marginellt jämfört med 1993.

Naturskyddsområdenas areal är en annan indikator. Tyvärr finns endast uppgifter från 1992.

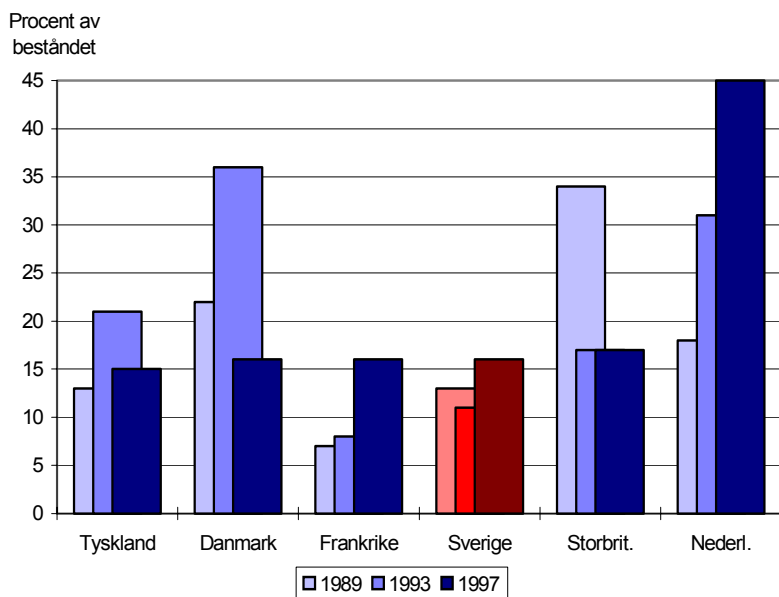
Figur 13.15 Naturskyddsområdenas areal 1992

Källa: World Conservation Monitoring Center, *Global Biodiversity*, 1992, tabell 29,6. Samt EMEP *De europeiske skoves tilstand*, sammenfattende rapport, 1995.

År 1992 utgjordes endast 6,5 % av Sveriges yta av naturskyddsområden. Inte i något annat land var så lite areal skyddad. I Storbritannien var den skyddade arealen närmare tre gånger så stor.

Hög avbarrning bland barrträdsbeståndet är ytterligare en indikator.

Figur 13.16 Andel barrträd med större avbarrning än 25 % 1989, 1993 och 1997

Källa: EC-UN/ECE samt Skov- og Naturstyrelsen, Danmark.

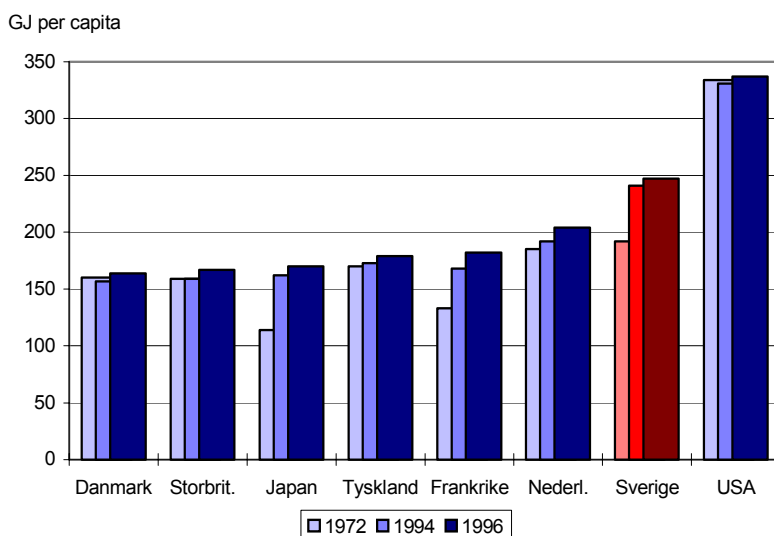
Andelen barrträd som förlorat en fjärdedel eller mer av sina barr uppgick 1995 i Sverige till 16 %. Men nivån var i stort sett densamma i samtliga länder utom Nederländerna (45 %). Jämfört med läget 1989 finner vi att avbarrningen är mindre omfattande 1995 i Tyskland, Danmark och Storbritannien, men att den ökat i Frankrike, Sverige och Nederländerna.

13.9 Energiförbrukning

Ett lands bruttoförbrukning av energi utgörs av den totala mängden förbrukad energi som omvandlas från t.ex. kol och olja till värme eller elektricitet. Den totala energiförbrukningen beror på en rad olika faktorer som t.ex. klimat och priset på energi. I detta avsnitt ingår bruttoförbrukningen av energi per capita och energiintensiteten per capita.

Figur 13.17   **Brutförbrukning av energi per invånare**
1972, 1994 och 1996

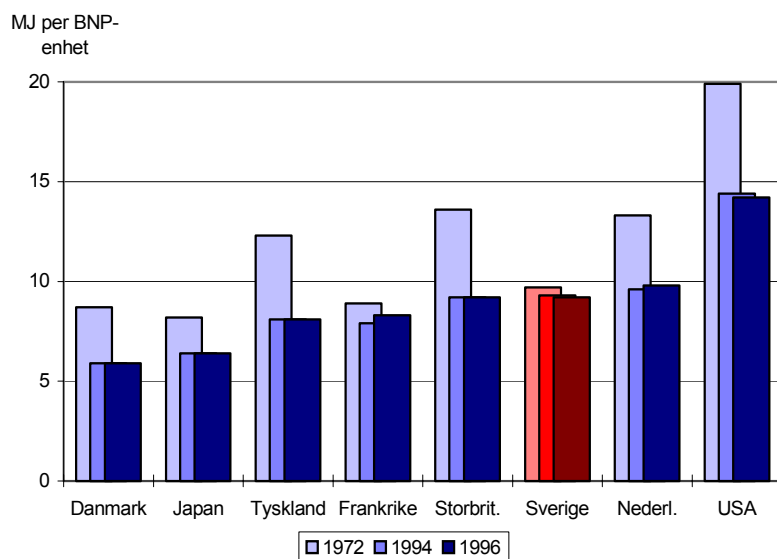

Anm.: Uppgifterna för Danmark exkluderar nettoexport av elkraft.

Källa: IEA 1998 samt Energistyrelsen, Danmark 1998

Sverige och USA utmärker sig genom att energiförbrukningen 1996 var högre än i andra länder. I Sverige liksom i övriga länder har den också ökat jämfört med motsvarande uppgifter för 1972.

Energiintensiteten är en grov indikator på hur effektivt energin utnyttjas som anger förhållandet mellan bruttoförbrukningen av energi och BNP. Om energiintensiteten minskar innebär detta att ett land lyckas producera lika mycket, samtidigt som energiförbrukningen sjunker.

Figur 13.18 Energiintensiteten 1972, 1994 och 1996

Anm.: Uppgifterna för Danmark anges exkl. nettoexport av elkraft.

Källa: IEA 1998 samt Energistyrelsen, Danmark 1998.

Generellt sett har energiintensiteten minskat i samtliga länder sedan den första oljekrisen under början av 1970-talet. År 1996 var intensiteten lägst i Danmark och Japan. Sverige ligger på medelnivå; endast i Nederländerna och i USA låg den 1996 högre.

Men det finns stora skillnader mellan länderna när det gäller utnyttjandet av olika energikällor. I Sverige och Frankrike svarade kärnkraften för drygt 43 %. I Danmark och Japan dominerade oljan (45 respektive 54 %). Endast i Sverige hade vattenkraften någon större betydelse.

A Stack of Statistics - Benchmarking Sweden on an International Scale. A Summary

Background and aim

Whenever a debate attempts to describe and analyse the Swedish trend in some area, an international comparison is often made. More often than not, the particular area is one which Sweden either excels at or is untypically poor at when compared with other countries.

Debates also give rise to comment on Sweden's position in the "welfare league" with reference to the OECD's quarterly statistics showing GDP per capita. Table 1 illustrates how Sweden has moved from fourth place in 1970 to seventh place in 1980, to ninth in 1990 and finally eighteenth in 1998. The latter is, however, a slight improvement on 1997 when Sweden was number nineteen.

Table 1 Trend in GDP per capita

	1970	1980	1990	1998
1.	Switzerland	USA	Luxembourg	Luxembourg
2.	USA	Switzerland	USA	USA
3.	Luxembourg	Canada	Switzerland	Norway
4.	Sweden	Luxembourg	Canada	Switzerland
5.	Canada	Iceland	Japan	Iceland
6.	France	France	Norway	Denmark
7.	Denmark	Sweden	France	Canada
8.	Australia	Norway	Iceland	Japan
9.	Netherlands	Belgium	Sweden	Belgium
10.	New Zealand	Austria	Austria	Austria
11.	United Kingdom	Netherlands	Denmark	Netherlands
12.	Belgium	Denmark	Belgium	Germany
13.	Germany	Australia	Italy	Australia
14.	Austria	Italy	Finland	Ireland
15.	Italy	Germany	Germany	France
16.	Norway	Japan	Netherlands	Italy
17.	Japan	United Kingdom	Australia	Finland
18.	Finland	Finland	United Kingdom	Sweden
19.	Iceland	New Zealand	New Zealand	United Kingdom
20.	Spain	Spain	Spain	New Zealand
21.	Ireland	Greece	Ireland	Spain
22.	Greece	Ireland	Portugal	Portugal
23.	Portugal	Portugal	Greece	Greece

Source: OECD

This report is the Swedish equivalent of the benchmarking reports produced by the Danish government in 1997 and 1999 entitled *A Structural Monitoring System for Denmark* and which to date have not been produced in Sweden. These extensive reports are also issued by the finance ministries of the Netherlands and Finland, for example.

With the kind permission and co-operation of the Danish government, we have been able to access the statistical documents on which the Danish reports were based.

The report covers no fewer than twelve different sectors of society: macroeconomic issues, the labour market, industry, foreign trade and investments, taxes, education, research, the IT sector, the

infrastructure, health and welfare, social contributions and benefits policy plus environmental and energy issues. Using a total of 155 indicators, Sweden's position is ranked among that of Denmark, the Netherlands, Germany, France, the United Kingdom, the USA and Japan.

It is important to stress early on that this report does *not* contain any in-depth analyses of the status in the various areas. The idea of the report is to provide information and an introduction or a first step to, hopefully, future Swedish benchmarking.

Important to make comparisons with other countries

Traditional assessments of a country's development entails analysing and comparing current status with past status. If the situation has improved slightly, the government and citizens are satisfied, if the figures are worse then there is dissatisfaction. Since trends are measured in different ways, with long delays and very often poor statistical quality and coverage, it often takes a long time before any deterioration or other deviations can be confirmed and released to the public. Identification of problems is slow and policy changes take time. Benchmarking means that problems can be identified and acted upon at an earlier stage.

Due to the rapid rate of internationalisation, small countries, in particular, are becoming increasingly dependent on trends in the rest of the world. Stiffer competition between countries in the areas of investment, know-how and production make it imperative to identify areas in which the country is lagging behind at an early stage.

National initiatives in, for example, education can have a large effect in comparison to earlier initiatives, but appear relatively small compared to initiatives launched in other countries. A country's relative strengths and weaknesses may only be shown up through different types of benchmarking studies.

The media, increased travel and greater international contact of various kinds provide the public with a greater opportunity to assess whether their own country's trend is faring well against that of other countries. The public, companies and other players in society are to an ever greater extent basing their requirements and goals in relation to the rest of the world rather than on their own country's past trend.

Some problems that receive a lot of focus in national policy can, if compared to other countries, be seen as relative successes. Other problems that attract less attention nationally can be reassessed in line with this type of international comparison.

Every country's national policy is a long-term experiment involving the public's prosperity and welfare, albeit carried out with conviction and best intention. Benchmarking makes it possible to discover other countries and their systems and solutions, which might inspire and teach us.

Benchmarking as a concept

Benchmarking has become a popular concept for the systematic comparison of the status and trends of different countries.

An established Swedish translation of the term does not exist. The dictionary (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 3rd ed. 1995) gives the following definition: "an example of something which is used as a standard or point of reference for making comparisons". Current English-Swedish dictionaries "measure", "standard", "guideline" and "point of reference" as translations of the term. Originally, the word meant the mark made in a workbench when measuring different lengths.

What makes benchmarking different from all the other many international comparisons constantly produced by international organisations, research institutes, interest groups and statistical authorities and bodies? A basic difference is that it concerns extensive and systematic comparisons. So, for example, when the health service is compared in different countries, the countries included in the benchmarking study are not just ranked according to one variable but according to several variables that highlight different aspects of the health service.

There are, however, eight principal differences between modern benchmarking studies and other international statistics as listed below.

1. **Governments:** Benchmarking is compiled by politicians so that the public and their elected representatives can assess the relative status and trend of the country.
2. **National objectives:** In contrast to international statistical comparisons, benchmarking attempts to compare trends with the country's political objectives.
3. **Relevant countries of comparison:** Comparison is made with countries that are specifically important in terms of the home country's economic and social development.

4. **Quantitative analysis:** Benchmarking is based totally on quantitative indicators and established key ratios.
5. **Trend and status:** Benchmarking contains, where possible, both information on the country's relative status as well as the long-term trend.
6. **Comprehensive:** Benchmarking provides an analysis of several areas using comprehensive measures taken from all available sources. Only by exception is benchmarking based on its own studies.
7. **Input and results:** Where possible, an attempt is made to analyse the resources used and results obtained.
8. **Regularity:** To have any meaning, benchmarking must be repeated regularly so that the country can assess whether action taken has resulted in any relative improvements etc.

The structure of the study

The original Danish benchmarking report provided the starting point. Using the same material as a basis, an attempt was made to assess the Swedish status.

Where international statistics are concerned, there is often a long delay. Updates were included from sources published right up to December 1999. After this point, new information appeared in some areas that in part change Sweden's status on several points.

The countries to be included in the comparisons are always a matter of debate. The same countries used in the Danish reports formed the basis, i.e. Denmark, Sweden, the Netherlands, Germany, France, the United Kingdom, the USA and Japan.

Results of the study

By comparing the same countries across different sectors of society within the same context, a rough picture can be built up of the areas in which Sweden is doing well and where we may be lagging behind. Independent international comparisons can always be made with single variables using different countries and with occasional variation. Depending on what is being compared and against what, there is

always a resulting picture in which a model in another country is identified which we should either emulate or perhaps show how we are better.

We have refrained from trying to compile a total picture of the situation in our estimation. But we can observe that the results as a whole for Sweden are very good. In no fewer than 67, or 43 %, of the total 155 indicators, Sweden is in first or second position. We are about average in 39 % and only appear last or next to last in 18 %. In 26 indicators (17 %), Sweden takes the top position and in 14 indicators (9 %) the bottom position.

Table 2 Summary of Sweden's status

Area	Above average	of which no 1	Average	Below average	of which last	Total
Macro economics	3	(3)	3	5	(3)	11
Labour market	7	(3)	11	2	(0)	20
Industry	3	(1)	7	2	(1)	12
Foreign trade	5	(2)	4	0	(0)	9
Taxes	2	(1)	4	2	(1)	8
Education	7	(1)	7	8	(6)	22
R&D	4	(4)	1	1	(1)	6
IT	9	(4)	1	0	(0)	10
Infrastructure	6	(3)	5	0	(0)	11
Health	7	(1)	6	1	(0)	14
Social security	9	(1)	5	1	(1)	15
Env. & energy	5	(2)	8	4	(1)	17
TOTAL	67	(26)	61	27	(14)	155

A more detailed study (see the table) reveals that the differences between the various societal sectors are great. In the case of foreign trade and investments, the IT sector and infrastructure, we do not come below average in any one single indicator. In the areas of health, social security, distribution of income and the IT sector, Sweden lies above average in most cases.

The majority of indicators in which Sweden is below average are in the macroeconomic area, the education sector and the environment and energy issues. Obviously, these are the areas to pursue further and determine why the situation is as it is. Indicators in the education sector where Sweden occupies last place, show a low number of teaching hours per pupil at primary school level, a low number of 25–34-year-olds with post-sixth form education, a low number of students entering

university or college and a low number of graduates from long-term science and technical education. As far as academic training is concerned, we can also observe that only 13.4 % of Swedes between the ages of 25 and 64 have a university qualification, compared to the USA where a quarter of the population have had such education. A closer look at the figures reveals that only 11% of 25–34-year-olds have a university qualification, compared to a full 16% of 45–54-year-olds. Sweden is obviously lagging behind in this area.

This is only one example of the issues that can arise when reading this report. But there is just as much reason to also highlight areas in which we have a leading position. Inflation is lowest in Sweden and employment among women is higher than in any other country. Employment among men, however, is at an average level. Viewed as a whole, the high employment level of the labour force is due in particular to the number of Swedish women in work. In no other country does industry invest so much in research (measured as a proportion of GDP) as in Sweden.

Business tax is lowest in Sweden and the transfer to green taxes has been put in force in Sweden more than in any other country. In the area of IT, we are as a rule number two behind the USA.

The continued work with Swedish benchmarking

It's worth repeating that this report is the first step towards a more constant benchmarking initiative. The Danish government's report of 1997 provided the starting point. Based on the study, the next step in Denmark was to identify the number of areas which required more extensive analysis. An example of extended analysis can be seen in *Kvalitet i uddannelsesystemet*, (the quality of the education system) a report issued by the Danish ministries for education, labour market, research, economy, industry and finance together with the Prime Minister's Office.

An observation we made about the Swedish report during the study also affects the international statistics, their applicability and quality as a Swedish basis. We have not made any cost or resource calculations for the work of the Swedish ministries or Swedish authorities for supplying the information. But we can record that the authorities concerned questioned the value of statistics which they themselves had supplied the basis to more than once. Another observation we made was that in a few areas, information about Sweden was missing despite the majority of other countries being able to supply the relevant statistics.

To continue work on benchmarking would probably require a review of current working methods and procedures used for supplying Swedish statistics to international organisations such as the OECD and Eurostatistics.

Förteckning över ESO:s rapporter

Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) är en kommitté (B 1981:03) under Finansdepartementet.

I Ds-serien har ESO tidigare utgivit följande rapporter

1982

Perspektiv på besparingspolitiken (Ds B 1982:3)

Inkomstfördelningseffekter av livsmedelssubventioner (Ds B 1982:7)

Perspektiv på budgetunderskottet, del 1. Budgetunderskottens teori och politik. Statens budgetfinansiering och penningpolitiken (Ds B 1982:9)

Offentliga tjänster på fritids-, idrotts- och kulturområdena (Ds B 1982:10)

Ökad produktivitet i offentlig sektor – en studie av de allmänna domstolarna (Ds B 1982:11)

1983

Staten och kommunernas expansion – några olika styrmedel (Ds Fi 1983:3)

Enhetligt barnstöd? (Ds Fi 1983:6)

Perspektiv på budgetunderskottet, del 2. Fördelningseffekter av budgetunderskott. Hushållsekonomi och budgetunderskott (Ds Fi 1983:7)

Minskad produktivitet i offentlig sektor – en studie av PRV (Ds Fi 1983:18)

Driver subventioner upp kostnader? – prisbildningseffekter av statligt stöd (Ds Fi 1983:19)

Administrationskostnader för några transfereringar (Ds Fi 1983:22)

Generellt statsbidrag till kommuner – modellskisser (Ds Fi 1983:26)

Produktivitet i privat och offentlig tandvård (Ds Fi 1983:27)

Perspektiv på budgetunderskottet, del 3. Budgetunderskott, portföljval och tillgångsmarknader. Modellsimuleringar av offentliga besparingar m.m. (Ds Fi 1983:29)

Fördelningseffekter av kommunal barnomsorg (Ds Fi 1983:30)

Administrationskostnader för våra skatter (Ds Fi 1983:32)

1984

Vem utnyttjar den offentliga sektorns tjänster? (Ds Fi 1984:2)

Perspektiv på budgetunderskottet, del 4. Budgetunderskott, utlandsupplåning och framtida konsumtionsmöjligheter. Budgetunderskott, efterfrågan och inflation (Ds Fi 1984:3)

Konstitutionella begränsningar i riksdagens finansmakt – behov och tänkbara utformningar (Ds Fi 1984:7)

Är subventioner effektiva? (Ds Fi 1984:8)

Marginella expansionsstöd – ekonomiska och administrativa effekter (Ds Fi 1984:12)

Transfereringar och inkomstskatt samt hushållens materiella standard (Ds Fi 1984:17)

Parlamentet och statsutgifterna – hur finansmakten utövas i nio länder (Ds Fi 1984:18)

Återkommande kostnads- och prestationsjämförelser– en metod att främja effektiviteten i offentlig tjänsteproduktion (Ds Fi 1984:19)

1985

Statsskuldräntorna och ekonomin– effekter på inkomst- och förmögenhetsfördelningen samt på den samlade efterfrågan i samhället (Ds Fi 1985:2)

Produktions-, kostnads- och produktivitetsutveckling inom offentligt bedriven hälso- och sjukvård 1960-1980 (Ds Fi 1985:3)

Produktions-, kostnads- och produktivitetsutveckling inom den sociala sektorn 1970 - 1980 (Ds Fi 1985:4)

Transfereringar mellan den förvärvsarbetande och den äldre generationen (Ds Fi 1985:5)

Frivilligorganisationer – alternativ till den offentliga sektorn? (Ds Fi 1985:6)

Organisationer på gränsen mellan privat och offentlig sektor– förstudie (Ds Fi 1985:7)

Produktions-, kostnads- och produktivitetsutveckling inom vägsektorn (Ds Fi 1985:9)

Skatter och arbetsutbud (Ds Fi 1985:10)

Sociala avgifter – problem och möjligheter inom färdtjänst och hemtjänst (Ds Fi 1985:11)

Egen regi eller entreprenad i kommunal verksamhet– möjligheter, problem och erfarenheter (Ds Fi 1985:12)

1986

Produktions-, kostnads- och produktivitetsutveckling inom armén och flygvapnet (Ds Fi 1986:1)

Samhällsekonomiskt beslutsunderlag– en hjälp att fatta beslut (Ds Fi 1986:2)

Effektivare sjukvård genom bättre ekonomistyrning(Ds Fi 1986:3)

Effekter av statsbidrag till kommuner (Ds Fi 1986:7)

Byråkratiseringstendenser i Sverige (Ds Fi 1986:8)

Svensk inkomstfördelning i internationell jämförelse (Ds Fi 1986:12)

Offentliga tjänster – sökarljus mot produktivitet och användare (Ds Fi 1986:13)

Kostnader och resultat i grundskolan– en jämförelse av kommuner (Ds Fi 1986:14)

Regleringar och teknisk utveckling (Ds Fi 1986:15)

Socialbidrag, Bidragsmottagarna: antal och inkomster. Socialbidragen i bidragssystemet (Ds Fi 1986:16)

Produktions-, kostnads- och produktivitetsutveckling inom den offentligt finansierade utbildningssektorn 1960 - 1980 (Ds Fi 1986:17)

Offentliga utgifter och sysselsättning (Ds Fi 1986:29)

1987

Att leva på avgifter – vad innebär en övergång till avgiftsfinansiering? (Ds Fi 1987:2)

Vägar ut ur jordbruksprisregleringen– några idéskisser (Ds Fi 1987:4)

Kvalitetsutvecklingen inom den kommunala äldreomsorgen 1970 - 1980 (Ds Fi 1987:6)

Produktkostnader för offentliga tjänster– med tillämpningar på kulturområdet (Ds Fi 1987:10)

Integrering av sjukvård och sjukförsäkring (Ds Fi 1987:11)

1988

- Kvalitetsutvecklingen inom den kommunala barnomsorgen**(Ds 1988:1)
Från patriark till part – spelregler och lönepolitik för staten som arbetsgivare (Ds 1988:4)
Produktivitetsutvecklingen i kommunal barnomsorg 1981-1985(Ds 1988:5)
Prestationer och belöningar i offentlig förvaltning (Ds 1988:18)
Subventioner i kritisk belysning (Ds 1988:28)
Hur stor blev tvåprocentaren? Erfarenheter från en besparingsteknik (Ds 1988:34)
Effektiv realkapitalanvändning i kommuner och landsting (Ds 1988:51)
Alternativ i jordbrukspolitik (Ds 1988:54)
Kvalitet och kostnader i offentlig tjänsteproduktion(Ds 1988:60)
Vad kan vi lära av grannen? Det svenska pensionssystemet i nordisk belysning (Ds 1988:68)

1989

- Hur man mäter sjukvård**– exempel på kvalitets- och effektivitetsmätning (Ds 1989:4)
Lönestrukturen och den "dubbla obalansen" –en empirisk studie av löneskillnader mellan privat och offentlig sektor (Ds 1989:8)
Beställare-utförare – ett alternativ till entreprenad i kommuner (Ds 1989:10)
Vad ska staten äga? De statliga företagen inför 90-talet (Ds 1989:23)
Statsbidrag till kommuner: allt på en check eller lite av varje?
 En jämförelse mellan Norge och Sverige (Ds 1989:26)
Produktivitetsmätning av folkbibliotekens utlåningsverksamhet(Ds 1989:42)
Bostadsstödet – alternativ och konsekvenser (Ds 1989:47)
Kommunal förmögenhetsförvaltning i förändring citykommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö (Ds 1989:56)
Hur ska vi få råd att bli gamla? (Ds 1989:59)
Arbetsmarknadsförsäkringar (Ds 1989:68)

1990

- Bostadskarriären som förmögenhetsmaskin** (Ds 1990:29)
Skola? Förskola? Barnskola! (Ds 1990:31)
Statens dolda kapital Aktivt ägande: exemplet Vattenfall (Ds 1990:36)
Sjukvårdskostnader i framtiden– vad betyder åldersfaktorn? (Ds 1990:39)
Läkemedelsförmånen (Ds 1990:81)

1991

- Målstyrning och resultatuppföljning i offentlig förvaltning** (Ds 1991:19)
Metoder i forskning om produktivitet och effektivitetmed tillämpningar på offentlig sektor (Ds 1991:20)
Vad kostar det? Prislista för statliga tjänster (Ds 1991:26)
Det framtida pensionssystemet– två alternativ (Ds 1991:27)
Skogspolitik för ett nytt sekel (Ds 1993:31)
Prestationsbaserad ersättning i hälso- och sjukvården– vad blir effekterna? (Ds 1991:49)
Ostyriga projekt – att styra och avstyra stora kommunala satsningar (Ds 1991:50)
Marginal effekter och tröske effekter – barnfamiljerna och barnomsorgen (Ds 1991:66)
SJ, Televerket och Posten – bättre som bolag? (Ds 1991:77)

1992

- Skatteförmåner och särregler i inkomst- och mervärdesskatten**(Ds 1992:6)
Frihandeln ett hot mot miljöpolitiken – eller tvärtom? (Ds 1992:12)

Växthuseffekten – slutsatser för jordbruks-, energi- och skattepolitiken

(Ds 1992:15)

Fattigdomsfällor (Ds 1992:25)

Vad vill vi med socialförsäkringarna? (Ds 1992:26)

Statliga bidrag – motiv, kostnader, effekter? (Ds 1992:46)

Hur bra är vi? Den svenska arbetskraftens kompetens i internationell belysning

(Ds 1992:83)

Slutbudsmetoden – ett sätt att lösa tvister på arbetsmarknaden utan konflikt

(Ds 1992:88)

Kommunerna som företagsägare – aktiv koncernledning i kommunal regi

(Ds 1992:111)

Press och ekonomisk politik – tre fallstudier (Ds 1992:124)

Statsskulden och budgetprocessen (Ds 1992:126)

1993

Presstödet effekter – en utvärdering (Ds 1993:20)

Hur välja rätt investeringar i transportinfrastrukturen? (Ds 1993:22)

Lönar sig förebyggande åtgärder? Exempel från hälso- och sjukvården och

trafiken (Ds 1993:37)

Social Security in Sweden and Other European Countries – Three Essays

(Ds 1993:51)

Idrott åt alla? – Kartläggning och analys av idrottsstödet (Ds 1993:58)

1994

Att rädda liv – Kostnader och effekter (Ds 1994:14)

Varför kulturstöd? – Ekonomisk teori och svensk verklighet (Ds 1994:16)

Kvalitets- och produktivitetens utvecklingen i sjukvården 1960- 1992

(Ds 1994:22)

Kvalitet och produktivitet – Teori och metod för kvalitetsjusterade

produktivitetensmätt (Ds 1994:23)

Den offentliga sektorns produktivitetens utveckling 1980-1992 (Ds 1994:24)

Det offentliga stödet till partierna – Inriktning och omfattning (Ds 1994:31)

Den svenska insolvensrätten – Några förslag till förbättringar inom

konkurshanteringen m.m. (Ds 1994:37)

Budgetunderskott och statsskuld – Hur farliga är de? (Ds 1994:38)

Bensinskatteförändringars effekter (Ds 1994:55)

Skolans kostnader, effektivitet och resultat – En branschstudie (Ds 1994:56)

Den offentliga sektorns produktivitetens utveckling 1980- 1992. Bilagor

(Ds 1994:71)

Valfrihet inom skolan – Konsekvenser för kostnader, resultat och segregation

(Ds 1994:72)

En Social Försäkring (Ds 1994:81)

Fördelningseffekter av offentliga tjänster (Ds 1994:86)

Nettokostnader för transfereringar i Sverige och några andra länder

(Ds 1994:133)

Skatter och socialförsäkringar över livscykeln – En simuleringsmodell

(Ds 1994:135)

En effektiv försvarspolitik? – Fredsvinst, beredskap och återtagning

(Ds 1994:138)

1995**Försvarets kostnader och produktivitet**(Ds 1995:10)**Företagsstödet – Vad kostar det egentligen?** (Ds 1995:14)**Hushållning med knappa naturresurser**– Exempler allemansrätten, fjällen och skotertrafik i naturen (Ds 1995:15)**Vad blev det av de enskilda alternativen?** En kartläggning av verksamheten inom skolan, vården och omsorgen (Ds 1995:25)**Kostnader, produktivitet och måluppfyllelse för Sveriges Television AB** (Ds 1995:31)**Hushållning med knappa naturresurser**– Exemplet sportfiske (Ds 1995:47)**Invandring, sysselsättning och ekonomiska effekter**(Ds 1995:68)**Generationsräkenskaper**(Ds 1995:70)**Kapitalets rörlighet** – Den svenska skatte- och utgiftsstrukturen i ett integrerat Europa (Ds 1995:74)**1996****Hur effektivt är EU:s stöd till forskning och utveckling?** –

En principdiskussion (Ds 1996:8)

Reglering som spel – Universiteten som förebild för offentliga sektorn?

(Ds 1996:18)

Nästa steg i telepolitiken (Ds 1996:29)**Kan myndigheter utvärdera sig själva?** (Ds 1996:36)**Novemberrevolutionen – Om rationalitet och makt i beslutet attavreglera****kreditmarknaden 1985** (Ds 1996:37)**Samhällets stöd till barnfamiljerna i Europa**(Ds 1996:49)**Kommunerna och decentraliseringen**– Tre fallstudier (Ds 1996:68)**1997****Jordbruksstödet**– efter Sveriges EU-inträde (Ds 1997:46)**Egenföretagande och manna från himlen**(Ds 1997:71)**Lönar sig arbete?** (Ds 1997:73)**Ramar, regler, resultat - vem bestämmer över statens budget**(Ds 1997:79)**Fisk och Fusk** - Mål, medel och makt i fiskeripolitiken (Ds 1997:81)**1998****Vad kostar en ren?** En ekonomisk och politisk analys (Ds 1998:8)**Kommuner Kan! Kanske !-** Om kommunal välfärd i framtiden (Ds 1998:15)**Arbetsförmedlingarna** - Mål och drivkrafter (Ds 1998:16)**Att se till eller titta på** - om tillsynen inom miljöområdet (Ds 1998:50)**Regeringskansliet inför 2000-talet** - rapport från ett ESO-seminarium

(Ds 1998:56)

Kommittéerna och Bofinken - Kan en kommitté se ut hur som helst?

(Ds 1998:57)

Staten och bolagskapitalet - om aktiv styrning av statliga bolag (Ds 1998:64)**1999****Med backspegeln som kompass** - om stabiliseringspolitiken som läroprocess

(Ds 1999:9)

Rapport från ett ESO-seminarium - Med backspegeln som kompass (Ds 1999:27)**Att ta sig ton** - om svensk musikexport 1974-1999 (Ds 1999:28)**Bostad sökes** - en ESO-rapport om de hemlösa i folkhemmet (Ds 1999:46)**Att reda sig själv** - en ESO-rapport om rederier och subventioner (Ds 1999:47)**Att snubbla in i framtiden** - en ESO-rapport om statliga utveckling och avveckling (Ds 1999:49)**Regionalpolitiken** - en ESO-rapport om tro och vetande (Ds 1999:50)**Samhällets stöd till de äldre i Europa**(Ds 1999:61)

Hederlighetens pris - en ESO-rapport om korruption (Ds 1999:62)

En akademisk fråga - en ESO-rapport om ranking av C-uppsatser (Ds 1999:65)

Återvinning utan vinning - en ESO-rapport om sopor (Ds 1999:66)

Dagis och drivkrafter - en ESO-rapport om fördelningspolitik och offentliga tjänster
(Ds 1999:67)

2000

40-talisternas uttåg - en ESO-rapport om 2000-talets demografiska utmaningar (Ds
2000:13)

Studiebidraget i det långa loppet (Ds 2000:19)

Kroppen och knoppen - en ESO-rapport om idrottsgymnasierna (Ds 2000:21)

Med många mått mätt - en ESO-rapport om internationell benchmarking av Sverige
(Ds 2000:23)